

*Erkölcsi önmegvalósítás
a Messiás segítségével*

Hittankönyv

ERKÖLCSI ÖNMEGVALÓSÍTÁS
A MESSIÁS SEGÍTSÉGÉVEL

ERKÖLCSI ÖNMEGVALÓSÍTÁS A MESSIÁS SEGÍTSÉGÉVEL

KERESZTÉNY ERKÖLCSTAN

Hittankönyv a katolikus iskolák 11. évfolyama számára

Írta
TURAY ALFRÉD

Szerkesztette és lektorálta
BÁLINT ERZSÉBET

Felelős kiadó
DR. BEER MIKLÓS

ISBN 978 615 5484 05 6

Nyomdai munka
Kucsák Könyvkötészet és Nyomda, Vác

2019

AJÁNLÁS

Ki a jó ember? Feltételezem, hogy mindnyájan előbb-utóbb feltesszük ezt a kérdést önmagunk felé, de a többiek felé is. Ugyancsak feltételezem, hogy mindkét irányban szeretnénk igenlő választ adni. Szeretnék jó ember lenni, és szeretném, ha mások is jó emberek lennének. Ugyanakkor a napi tapasztalatunk azt mutatja, hogy ez a vágyunk sajnos nem teljesül automatikusan. Az eszmény és a valóság között állandó feszültséget tapasztalunk. – Keresztényként, hívő emberként ezt a kérdést úgy is megfogalmazzuk, hogy a minket teremtő Isten mit gondolt el rólunk, mi az elvárása felénk: hogyan lehetünk az Úristen oldaláról tekintve jó emberek? Ennek a gondolatnak a kiegészítője az is, hogy ha Isten szabad akaratot adott, akkor felelősek is vagyunk az életünkért, és végső soron Isten mond ítéletet rólunk, hogy a lehetőségeink, adottságunk alapján mivé váltunk. Jó emberek lettünk-e földi életünk végére? Hát elég izgalmas kalandnak tűnik. Kikerülhetetlen vonatkozása egész életünknek, emberlétünknek. Mit kapunk? Mivel indulunk? Milyen segítségre számíthatunk? Hol találunk vonatkoztatási pontot? Egyedül és másokkal együtt? Kudarccal, újrakezdésekkel? Egyáltalán: mit kell tennünk, hogyan kell(ene) élnünk, hogy jó emberekké válhassunk?

Hittankönyv-sorozatunknak ebben a részében ezekre a kérdésekre keressük a választ a hit fényénél, Jézus Krisztus személyén keresztül, akit Messiásnak, Üdvözítőnek tekintünk. Megkeresztelkedésekor hangzik el róla ez a fontos üzenet: „Ő az én szeretett fiam, akiben kedvemet találok”. Reméljük, hogy egyszer ránk is érvényes lesz ez a mondat. Ebben segít Turay professzor úr jelen kötete, amelyet szeretettel, jó szívvel ajánlok mindenkinek.

Vác, 2019. március 25-én, Gyümölcsoltó Boldogasszony főünnepén

dr. Beer Miklós
váci megyés püspök

BEVEZETÉS

AZ ERKÖLCSI ÖNMEGVALÓSÍTÁS, AZ ISTENI SEGÍTSÉG ÉS AZ ÖNMEGVALÓSÍTÁS FOLYAMATA

A keresztény tanítás szerint Isten öröktől fogva megálmodta létünket: személyhez szóló, utánozhatatlanul szép vázlatot készített mindannyiunkról. Ennek az álomnak körvonalait bele-
szőtte személyes történelmünkbe, természetünkbe és környezetünkbe, miközben arra hív bennünket, hogy fedezzük fel a személyünkkel kapcsolatos isteni álmot, s az Ő segítségét elfogadó cselekedetekkel valósítsuk meg önmagunkat.

A görög filozófusok az isteni elgondolást, amelyet az embernek élete folyamán végzetszerűen kell megvalósítania, Hérakleitosz (Kr. e. 6-5. sz.) nyomán az *étosz* (etikum, erkölcs) szóval jelölték. Pál apostol a személyünkre szóló isteni tervet „belső embernek” (2Kor 4,16) vagy „új embernek” (Ef 4,24), az első Péter-levél szerzője pedig „szívben rejtőző, múlhatatlan ékszernek” (1Pét 3,4) nevezi. Mindketten állítják, hogy akkor élünk erkölcsösen, ha az Isten segítségét elfogadó cselekedetekkel megvalósítjuk ezt a belső embert vagy szívben rejlő múlhatatlan ékszert. A végzet hatalmát hangsúlyozó gondolkodókkal ellentétben azonban azt tanítják, hogy ez a megvalósítás nem végzetszerűen, hanem szabadon történik. A középkorban Aquinói Szent Tamás (13. sz.) a latin *mos* (morál, erkölcs) kifejezéssel jelölte az isteni elgondolást, illetve az ennek szabad megvalósítására vonatkozó természetes hajlamokat és indításokat.

A kereszténység meggyőződéssel vallja, hogy a személyünkre vonatkozó isteni álom megvalósítása csak a zsidóság vallási tapasztalatában fokozatosan feltárulkozó Isten, illetve az általa küldött Messiás (gör. *Khrisztosz*: Fölkent) Jézus segítségével lehetséges. Ennek a felfogásnak hátterében az ember első bűnének (az ősbűnnek) történeti tragédiája áll, és az az ősi hit húzódik, amely szerint Isten nem hagyta magára a bűnös emberiséget, hanem segítséget, megváltást és üdvösséget ígért nyomorúságos helyzetbe jutott teremtményeinek. Az ősbűn okozta tragédiáról a Biblia első lapjai írnak, az Isten által ígért segítségbe vetett reményről pedig a zsidó nép messiásvárása tanúskodik.

A Biblia szerint Isten jónak teremtette az embert, és áldásaival halmazta el teremtményét (vö. Ter 1,26–31). Az ember jósága Isten jóságából származott, aki saját képmására, szellemi ismerettel és szabad akarattal megáldott lénynek alkotta meg őt. A Teremtő és teremtménye jóságát és harmonikus kapcsolatát a Biblia a szimbólumok nyelvén azzal érzékelteti, hogy Isten a csodálatos szépségű Paradicsomkertbe (óperzsa: *pairi daeza*; gör. *paradeiszosz*) helyezte az embert, aki Teremtőjével, önmagával, embertársával és a természettel tökéletes összhangban élve valósíthatta volna meg Isten akaratához igazodó önmagát. Az Úr megadta neki a lehetőséget a szaporodásra, sokasodásra és arra, hogy szeliden uralma alá hajthassa a földet (Ter 1,26–28). Szabadon ehetett volna a kert szemre kíváncsú és eledelre jó fának gyümölcséből (Ter 2,9.16). Ajándékba kapta a kert közepén lévő „élet fáját”, amely a bibliai leírásban az örök élet szimbóluma (vö. Ter 3,22). – Ám az ember szembefordult Istennel, bűnt követett el, s így elveszítette eredeti jóságát, szentségét, súlyosan megsértette istenképiséget, és kockára tette örök életének lehetőségét. A bibliai szimbólumnyelv ezt a tragikus eseményt úgy írja le, hogy az emberiséget képviselő Éva és Ádám evett a Paradicsomkert közepén lévő „jó és rossz tudásának fájáról” (vö. Ter 2,9.17; 3,6): Istenné akartak válni, azaz önhatalmúlag akarták eldönteni, hogy önmegvalósításuk szempontjából erkölcsileg mi

a jó, és mi a rossz. A bűnt követően azonban önerejükben már nem tudták megvalósítani az Isten elgondolása szerinti önmagukat, s az örök élet reményét elveszítve az örök halállal fenyegető bűnös állapot fogságába kerültek (vö. Ter 3,9–19.24). Utódaik pedig már a bűn által fertőzött világba születtek bele. Ebben az állapotban isteni segítség nélkül már nem tudták helyrehozni a bennük lévő istenképet, s önerejükben nem tudták volna életvitelüket Isten akaratahoz igazítani.

A bibliai szerzők hittel vallják, hogy Isten az első emberpár bűne ellenére sem mondott le arról, hogy boldoggá tegye teremtményeit, és megadja nekik az önmegvalósításhoz nélkülözhetetlen isteni segítséget. Az isteni segítségbe vetett remény történelmi tanúbizonysága a zsidó nép messiásvárása. A messiás (arám: *mesiha*; héb. *masiah*; gör. *kehrisztosz*: fölkent) szó az olajjal való felkenés által kitüntetett személyt jelenti, aki segítséget, megváltást nyújt a nyomorúságos helyzetbe jutott embernek. A Biblia tanúsága szerint a zsidók történelmük folyamán különféle elképzeléseket alkottak az isteni segítséget nyújtó messiásról: prófétának, királynak, főpapnak, Isten világából érkező szabadítónak vagy megváltónak tartották. A keresztények a történeti Jézust nevezték Messiásnak (Krisztusnak), mert értelmezésük szerint minden emberi várakozást felülmúlóan Jézus személyében váltak valóra a messiás eljövételére vonatkozó különféle ószövetségi jóvendölések és elképzelések. Pál apostol erről a Messiás Jézusról írja: meghalt bűneinkért, és föltámadt megigazulásunkra (Róm 4,25). Ez a mondat ad kulcsot annak megértéséhez, hogy az ember, s nem csupán a keresztény, hanem a történelem valamennyi emberi lénye csak a történeti Jézusnak köszönhetően valósíthatja meg erkölcsileg önmagát, csak az ő segítségével lehet megigazulttá. A történeti Jézus által nyújtott isteni segítség megérkezéséig Isten az erkölcsi törvény és a lelkiismeret (a szívbe írt törvény) által is megadta az önmegvalósításhoz szükséges útmutatást, amely azonban csak Jézus megváltó kereszthalála miatt válhatott az egész emberiség számára hatékonyvá. A keresztény ember tudatosan fogadja el az erkölcsi önmegvalósításhoz szükséges jézusi segítséget. Mindazok pedig, akiknek nem volt vagy nem lehet hiteles ismeretük a Messiásnak bizonyuló történeti Jézus megváltó tevékenységéről, úgy lehettek és lehetnek megigazulttá, hogy engedelmeskedtek és engedelmeskednek a lelkiismeretükben jelentkező indításoknak, amelyeken keresztül az általuk ismeretlen Jézus megváltó tevékenysége hatékonyvá vált és válik szívükben. – Az erkölcsi önmegvalósítás keresztény szempontból tehát annak az isteni eredetű segítségnek tudatos vagy ösztönös elfogadása, amelynek alapján szabadon megvalósíthatjuk a Teremtő reánk vonatkozó eredeti elgondolását.

Az erkölcsi önmegvalósítás minden ember életében gondolatokból, szavakból és cselekedetekből álló folyamat. Könyvünk hat fő fejezetében ennek a folyamatnak legfontosabb jellemzőit, mozzanatait és célját mutatjuk be a zsidó valláserkölcsi hagyományokat átértékelő és teljessé tevő történeti Jézus tanítása alapján:

1. Az erkölcsi önmegvalósítás mint ajándék, feladat és lehetőség
2. Az erkölcsi önmegvalósítás útmutatói: az erkölcsi törvény és a lelkiismeret
3. Önmagunk erkölcsi megvalósítása a hegyi beszéd szellemében
4. Az erkölcsi önmegvalósítás kudarca: az erkölcsi halál
5. Az erkölcsi önmegvalósítás mint újrakezdés: az erkölcsi feltámadás
6. Az erkölcsi önmegvalósítás célja: az ember megdicsőülése

1.

AZ ERKÖLCSI ÖNMEGVALÓSÍTÁS MINT AJÁNDÉK, FELADAT ÉS LEHETŐSÉG

A keresztény felfogás szerint az ember ajándékba kapta a Teremtőtől értelmes és szabad természetét, vagyis azt az istenképiségét, amelyet földi élete folyamán szabad cselekedetekkel valóra kell váltania. Erre az ajándékra utal a bibliai kijelentés: Isten saját képére és hasonlatosságára teremtette az embert (vö. Ter 1,26–27). Az istenképiség azt jelenti, hogy az ember az állatoktól eltérően értelemmel és szabad akarattal rendelkező teremtmény, aki képes arra, hogy szeretetben önmagát ajándékozza egy másik személy számára. – A szívében rejlő istenkép megvalósítására vonatkozó indítást minden ember feladatként éli meg földi életében. Ezt a felismerést fogalmazza meg az ókori zsidó szerző, aki ezeket a szavakat adja Isten ajkára: „szentek legyetek, mert én szent vagyok” (Lev 11,44). A történeti Jézus is arra buzdítja követőit, hogy valósítsák meg a szívükben rejlő istenképet: „Ti tehát legyetek tökéletesek, mint ahogy a ti mennyei Atyátok tökéletes” (Mt 5,48). – A bűnbe esett ember csak Isten segítségével tudja a szívében rejlő istenképet kibontakoztatni és valóra váltani. A kereszténység hittel vallja, hogy Isten mindenkor megadja ezt a segítséget megtestesült Fiának közvetítésével, aki azt mondotta: „nem azért jöttem, hogy a világot elítéljem, hanem hogy megmentsem” (Jn 12,47). Keresztény tanítás az is, hogy – vallástól vagy felekezeti hovatartozástól függetlenül – minden történelmi korszak embere megkapja ezt a jézusi segítséget. Isten ugyanis olyasvalaki, aki „azt akarja, hogy minden ember üdvözljön és eljusson az igazság ismeretére” (1Tím 2,4).

Ádám teremtése – mozaik, 12. sz.

1. 1 A megvalósítandó istenkép mint ajándék

A Teremtés könyve (más néven Mózes első könyve) a Kr. e. 6. században nyerte el a ma ismert formáját. Az idézett részlet, amely a világ és az ember eredetét egy múlt felé visszatekintő prófétai látomás szimbólumaiban mutatja be, a zsidóságnak azt a hitbeli meggyőződését fogalmazza meg, hogy Isten ajándék gyanánt saját képére és hasonlatosságára teremtette az embert. – Pál apostol a Rómában élő keresztényeknek küldött levelében (58 körül) az ember méltóságát azzal magyarázza, hogy a mennyei Atya, ajándékként, saját Fiának hasonlóságára teremtette az emberi lényt. – A II. Vatikáni Zsinat „Az öröm és remény” (lat. *Gaudium et spes*, röv. GS) szavakkal kezdődő határozatában (1965) összefoglalja az ember istenképiségének ajándékaról szóló bibliai tanítást.

1. 11 Az Isten képmására teremtett ember

a) Az istenképiség mint ajándék (Ter 1,26–31)

1²⁶ Majd azt mondta Isten: »Alkossunk embert a mi képiünkre és hasonlatosságunkra, hogy uralkodjék a tenger halain, az ég madarain, az állatokon és az egész földön, s minden csúszó-mászón, amely mozog a földön!«²⁷ Megteremtette tehát Isten az embert a maga képére; Isten képére teremtette őt, férfinak és nőnek teremtette őket.²⁸ Isten megáldotta őket, és azt mondta nekik Isten: »Szaporodjatok, sokasodjatok, töltsétek be a földet! Hajtsátok azt uralmatok alá, és uralkodjatok a tenger halain, az ég madarain, és minden

állaton, amely mozog a földön!«²⁹ Majd azt mondta Isten: »Íme, nektek adtam minden fűvet, amely magot hoz a földön, s minden fát, amelynek a gyümölcsében benne van a magva, hogy legyen ennivalótok,³⁰ a zöld növényzetet pedig a föld minden állatának, az ég minden madarának és mindannak, ami mozog a földön, s amiben élő pára van, hogy eledelük legyen!« Úgy is lett.³¹ És látta Isten, hogy mindaz, amit alkotott, nagyon jó volt. És lett este és reggel: a hatodik nap.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

majd azt mondta Isten: »Alkossunk embert a mi képiünkre és hasonlatosságunkra«: a héber nyelv nem ismeri a fejedelmi többes számot. Ellenben ismeri a megfontolás többes számát. Ezért az Isten ajkáról elhangzó „alkossunk” kifejezés egyetlen cselekvőre utal: a szabadon mérlegelő és döntő Isten mintegy önmagának mondja, hogy alkossunk. Az ember (héb. *adam*) szó a szövegben az emberi természetet vagy fajt jelenti.

hogy uralkodjék a tenger halain, az ég madarain, az állatokon és az egész földön, s minden csúszó-mászón, amely mozog a földön: ez a mondat rávilágít arra, hogy tartalmi szempontból az istenképiség azt jelenti: az ember a világ feletti uralomra hivatott élőlény. Szellemi képességeivel és szabad akaratával a teremtett világ fölé emelkedik, uralkodik rajta, s nem tartozik a természetnek vallásos hódolattal.

megteremtette tehát Isten az embert a maga képére: figyelemre méltó, hogy míg Isten az állatokat saját fajuk és fajtájuk szerint teremti (vö. Ter 1,21–25), addig az emberi fajt saját képmására alkotja meg. Ez azt jelenti, hogy az ember egész lényé, értelmes és szabad természete, illetve az a képessége, hogy szeretetben önmagát tudja ajándékozni egy másik személy számára, Isten dicsőségét, méltóságát tükrözi, jóllehet korlátozott módon.

férfinak és nőnek teremtette őket: e megállapítással a szerző azt hangsúlyozza, hogy Isten képmása nem csupán a férfi vagy általában az ember, hanem a férfi és a nő. A kétneműség Isten aka-

rata. A két nem tehát ugyanazon istenképiség birtokosa, a világ feletti uralomra szóló megbízatás mindkét nemnek szól, így emberi méltóságukban egyenlőek.

Isten megáldotta őket: a Teremtő ezzel az áldással hatalmazza fel az embert, hogy uralja és tegye gyümölcsözővé a földet, és ilyen értelemben folytassa az Ő teremtetői művét.

és látta Isten, hogy mindaz, amit alkotott, nagyon jó volt: a szerző azt a hitbeli meggyőződését fejezi ki, hogy eredetileg a teremtés és benne az ember jó és gyönyörűséges isteni alkotás volt.

b) Az Isten Fiának hasonlóságára teremtett ember (Róm 8,28–30)

8²⁸ Tudjuk, hogy az Istent szeretőknek minden javukra válik, azoknak, akik az ő végzése értelmében meghívást kaptak, hogy szentek legyenek. ²⁹ Mert akiket eleve ismert, azokat eleve arra is rendelte, hogy hasonlóké legyenek Fia képmásához, s így ő elsőszül-

ött legyen a sok testvér között. ³⁰ Akiket pedig eleve elrendelt, azokat meg is hívta; és akiket meghívott, azokat megigazultakká is tette; akiket pedig megigazultakká tett, azokat meg is dicsőítette.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

tudjuk, hogy az Istent szeretőknek minden javukra válik, azoknak, akik az ő végzése értelmében meghívást kaptak, hogy szentek legyenek: az Istent szeretők azok az emberek, akik Isten előzetes szeretetére válaszolva elfogadták tőle a szentségre és az örök életre szóló meghívást. Ezekről mondja az apostol, hogy életükben minden, tehát a szenvedés is jóra, az Isten titokzatos életéből, dicsőségéből való részesülésre szolgál. – Pál apostol e levélben elsősorban a keresztényekhez szól, vagyis azokhoz, akik már elfogadták ezt a meghívást. Ugyanakkor tudatában van annak, hogy Isten minden embert üdvözíteni akar (vö. 1Tim 2,4), azaz mindenkit meghívott a szent életre és az Ő dicsőséges életéből való részesülésre. Ezért mindenkire, tehát azokra is, akik önhibájukon kívül nem ismerik Krisztust, vonatkozik az, amit a következőkben mond: ha valaki bizalommal válaszol Isten hívására, ezt csak az Ő előzetes szeretetének és rendelkezésének köszönhetően tudja megtenni.

mert akiket eleve ismert, azokat eleve arra is rendelte, hogy hasonlóké legyenek Fia képmásához: az eleve ismerésre és elrendelésre (lat. *praedestinatio*) vonatkozó szavak nem a megváltottak számára nézve állítanak fel korlátokat, hanem azt mondják ki, hogy Isten rendelkezése az ember ügyében megelőz minden emberi döntést. – Pál apostol szerint Krisztus, az Isten Fia kettős értelemben képmása (gör. *eikón*) Istennek. Egyrészt képmása úgy, hogy ő Isten lényének kiábrázolása (2Kor 4,4; Kol 1,15): ezért őt szemlélve lehet a legjobban megismerni az élő Isten felfoghatatlan misztériumát. Másrészt képmás abban az értelemben is, hogy olyan, mint valamilyen pecsétnyomó, amely átviszi jellegét a lenyomatra, azaz a benne hívő emberre, és részt ad neki az Istentől kapott dicsőségéből (vö. 1Kor 15,49; Róm 8,29; Kol 3,10). Az apostol tehát azt állítja, hogy Isten arra rendelte a meghívottakat: hasonuljanak ahhoz a Krisztushoz, aki „pecsétnyomóként” maga is lenyomatot hagy maga után, hogy lényé kirajzolódhasson a benne hívők életében. A szövegösszefüggésből kiviláglik: ez a felszólítás nem az eredeti ártatlanságban élő embereknek szól, hanem azoknak, akik a bűn miatt híjával vannak Isten dicsőségének (vö. Róm 3,23).

s így ő elsőszülött legyen a sok testvér között: Krisztus azért elsőszülött, mert elsőként ő valósította meg a tökéletes embert, s megváltó kereszthalálával lehetővé tette, hogy bűnös embertestvérei is megtehessék ugyanezt. A mennyei Atya reá és az ő megváltó művére való tekintettel alkotta meg az embert és a mindenséget (vö. Kol 1,15–17). Ezért mondja az apostol: a világ teremtésének kezdete és végcélja „Jézus Krisztus, aki által minden van, s aki által mi is vagyunk” (1Kor 8,6).

akiket pedig eleve elrendelt, azokat meg is hívta; és akiket meghívott, azokat megigazultakká is tette; akiket pedig megigazultakká tett, azokat meg is dicsőítette: ezek a kijelentések nem arról szólnak, hogy egyesek üdvözülni fognak, mások meg nem, hanem azt hangsúlyozzák: Isten döntése az ember megváltásának ügyében megelőz minden emberi kezdeményezést. Ebből a döntésből fakad Isten üdvösségre vezető útjának megbízhatósága, amelynek egyes lépéseiről az apostol azt mondja: olyan biztosak, mintha már megtörténtek volna. Ezért beszél az ember akaratának az isteni akaráthoz való igazításáról és a megdicsőítésről is múlt időben.

c) Az egyház tanítása az ember istenképiségről (GS 22)

22. Az ember misztériuma csak a megtestesült Ige misztériumában világosodik meg igazán. Ádám, az első ember ugyanis az eljövendőnek, tudniillik az Úr Krisztusnak előképe volt. Krisztus, az új Ádám, az Atya és az ő szeretete misztériumának kinyilatkoztatásában teljesen föltárja az embert az embernek, és megmutatja magasztos hivatását. Nem csoda tehát, ha ezek az igazságok belőle fakadnak, és benne érik

el csúcspontjukat. Aki „a láthatatlan Isten képmása”, ugyanő tökéletes ember is, aki Ádám fiainak az ősbűn által elcsúfított istenképiséget helyreállította. Mivel Ő az emberi természetet fölvette, nem elemésztette, e természet magától értetődően bennünk is nagy méltóságra jutott. Isten Fia ugyanis megtestesülésével valamiképpen minden emberrel egyesült.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

az ember misztériuma csak a megtestesült Ige misztériumában világosodik meg igazán: a zsinat misztériumnak, felfoghatatlan titoknak nevezi az Isten képre teremtett ember valóságát. Ezt a titokzatos valóságot korlátolt fogalmainkhoz igazodó szavainkkal és nyelvünkön nem lehet hiánytalanul leírni. Egyben azt is állítja, hogy ha ezt a rejtélyes lényt mélyebben szeretnénk megismerni, egy sokkal magasabb rendű misztérium, az emberré lett Isten Fia, az isteni Ige titkának fényében kell szemügyre vennünk.

Ádám, az első ember... az eljövendőnek, tudniillik az Úr Krisztusnak előképe volt: az Ádám szó eredetileg nem személynév, hanem az emberi fajt (az emberi természetet, az ember mivoltot) jelölő kifejezés. Pál apostol ezt az Isten által teremtett emberséget a föld porából való „első ember” kifejezéssel illeti, és párhuzamba állítja az eljövendő Krisztussal, akit a mennyből származó „második embernek” nevez (vö. 1Kor 15,45–49). Azt állítja: az első ember előképe volt a másodiknak, az eljövendő Krisztusnak (vö. Róm 5,14).

Krisztus, az új Ádám, az Atya... misztériumának kinyilatkoztatásában teljesen föltárja az embert az embernek, és megmutatja magasztos hivatását: Krisztus önmagát, azaz Isten akaratát teljességgel elfogadó lényét állítja példának, s mutatja meg, hogy milyennek kellene lennie a tökéletes embernek.

aki „a láthatatlan Isten képmása”, ugyanő tökéletes ember is: a zsinat azt az alapvető keresztény meggyőződést fogalmazza meg, amely szerint a történeti Jézus isteni és emberi természetű valóság egyetlen személyben. Ezzel azt hangsúlyozza, hogy Jézus isteni természetű emberi lényként valósította meg az Isten elgondolásának megfelelő tökéletes embert.

aki Ádám fiainak az ősbűn által elcsúfított istenképiséget helyreállította: ez a mondat arra utal, hogy Krisztus megváltó kereszthalálával és feltámadásával lehetővé tette minden ember számára az Isten eredeti elgondolása szerinti teremtmény megvalósítását.

mivel Ő az emberi természetet fölvette, nem elemésztette, e természet magától értetődően bennünk is nagy méltóságra jutott: az ajándék gyanánt helyreállított istenkép méltóságát a zsinat a Biblia alapján azzal magyarázza, hogy az Istenember Krisztus az emberi természettel egyesülve felemelte azt az isteni lét birodalmába.

1. 12 A szövegek értelmezése

A hatnapos keretbe illesztett prófétai látomás az ószövetségi zsidóságnak azt a meggyőződését fejezi ki, hogy az embernek Isten ajándékozta a létét, s ez a lét méltóságában és dicsőségében hasonlított az isteni létre. Ennek a meggyőződésnek ihletésében fogalmazott a zsoltár szerzője is, amikor e szavakkal magasztalta Istent az ember teremtésének csodájáért: „Uram, mi Urunk, milyen csodálatos neved szerte a világon! Hisz az egeknél fenségesebb dicsőséged. ...mi az ember, hogy figyelemre méltatod, és mi az emberfia, hogy meglátogatod? Kevéssel tetted őt kisebbé az angyaloknál, dicsőséggel és tisztelettel koronáztad, és kezéd művei fölé állítottad...” (Zsolt 8,2.5–7).

Pál apostol arról a keresztény meggyőződésről beszél, hogy Isten öröktől fogva ajándékol szánta az emberiségnek azt az isteni mintát is, amelynek segítségével a teremtmény helyrehozhatja megsérült istenképiséget. Ez az isteni minta Jézus Krisztus, Isten Fia, akit az apostol a mennyi Atya képmásának nevez. Ezért mondja: Isten az embert arra rendelte, hogy hasonuljon Isten Fia képmásához. Meggyőződéssel vallja ugyanis, hogy csak ennek a hasonulásnak alapján és erejében állhat vissza az ember eredeti istenképisége, amely már nincs híjával Isten dicsőségének (vö. Róm 3,23).

A zsinati szöveg összefoglalja az ember ajándékba kapott istenképiségéről szóló keresztény tanítást. Azt hangsúlyozza, hogy a bűnbe esett ember ajándékol kapta Istentől az ő élő képmását, az Isten Fiának bizonyuló Jézus Krisztust, akinek segítségével helyreállíthatja önmagában Istennek azt a képét, amely a bűn miatt a felismerhetetlenségig eltorzult benne.

1. 13 Gondolj arra, hogy Isten ajándékaként az Ő képmása vagy!

Az ember teremtéséről szóló bibliai rész olvasása közben gondolj arra, hogy lényed mélyén a teremtő Isten utánozhatatlanul szép képmása vagy, s adj hálát ezért az ajándékért!

Pál apostol szavain elgondolkodva azért mondj köszönetet Istennek, hogy bűneid ellenére is ajándékol adta neked az Ő élő képmását, akinek mintájára és segítségével erkölcsileg megvalósíthatod önmagadat.

A zsinati tanítást megszívlevélle köszönd meg Jézusnak, hogy amikor bűneiddel bemocskolod és szétfilázod az általa már helyreállított istenképet, ő mindenkor segít neked, hogy bűnbánatot tarts, és ez a kép újra olyan szép lehessen, mint amilyennek Isten ezt öröktől fogva megálmodta rólad.

1. 2 Az erkölcsi önmegvalósítás mint feladat

Mózes ötödik könyve végső formájában a Kr. e. 8-6. századra rögzült írás. Ezt a könyvet, amely a háborús körülmények között elveszett, és Kr. e. 622-ben, a jeruzsálemi templom javítási munkálatainak alkalmával találtak meg, Második Törvénykönyvnek nevezik. Az idézett rész tanúsítja, hogy a zsidóságot (miként minden más kultúra emberét is) isteni eredetűnek tartott törvények emlékeztetik az erkölcsi önmegvalósítás követelményére. – A Krisztust új embernek nevező Pál apostol egyik levelében (61-62 körül) az erkölcsi önmegvalósítás feladatára hívja fel az újonnan megtért ezezusi keresztények figyelmét: „vessétek le a korábbi életmód szerint való régi embert... és öltösetek magatokra az új embert, aki Isten képére teremtetett, valóban igaz és szent emberként.” – A II. Vatikáni Zsinatnak „Az öröm és remény” kezdetű határozatából vett szövegrész azt tanítja, hogy az emberi lényt a történelem minden korszakában az Istentől eredő szívbeli törvény figyelmezteti az erkölcsi önmegvalósítás követelményére.

1. 21 Buzdítások az erkölcsi önmegvalósításra

a) A valláserkölcsi törvények mint emlékeztetők (MTörv 6,1–9)

6 ¹ Ezek azok a parancsok, szertartások és rendeletek, amelyek felől az Úr, a ti Istenetek megparancsolta, hogy megtanítsalak titeket rájuk, s ti megtartásokat azokat azon a földön, amelyet majd birtokba vesztek. ² Teljes életedben féld az Urat, a te Istenedet, s tartsd meg minden parancsát, amelyet én neked, fiaidnak és unokáidnak meghagyok, hogy hosszú életed legyen. ³ Halld tehát Izrael, s vigyázz, tedd meg, amit az Úr megparancsolt neked, hogy jó dolgod legyen és felette megsokasodj azon a tejjel s mézzel folyó

földön, amint az Úr, atyáid Istene megígérte neked. ⁴ Halld Izrael: az Úr, a mi Istenünk az egyetlen Úr! ⁵ Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és minden erődből. ⁶ Legyenek a szívedben ezek az igék, amelyeket ma megparancsolok neked! ⁷ Beszéld el ezeket fiaidnak! Elmélkedj róluk, ha a házádban ülsz, ha úton jársz, ha lefekszel és ha felkelsz! ⁸ Kösd őket jelként a kezre, függeszd azokat a szemeid közé, ⁹ írd rá őket házád ajtófélfáira és kapuiára!

A fontosabb kifejezések magyarázata:

ezek azok a parancsok... amelyek felől az Úr, a ti Istenetek megparancsolta, hogy megtanítsalak titeket: Mózes isteni eredetű útmutatásokként tárja népe elé az erkölcsi önmegvalósítás szabályait. *teljes életedben féld az Urat, a te Istenedet:* az istenfélelem az emberi értelem tiszteletteljes meghajlása a természetes erkölcsi törvény alkotója, azaz Isten előtt. Ez a tiszteletteljes meghajlás minden más félelmet eloszlat (vö. Zsolt 112,1; Iz 8,12–13). Jelenlétének mutatója az, hogy az ember követi Isten útmutatásait.

hogy jó dolgod legyen és felette megsokasodj azon a... földön, amint az Úr, atyáid Istene megígérte neked: Mózes arra utal, hogy az istenfélő magatartás boldog életre vezet.

halld Izrael: az Úr, a mi Istenünk az egyetlen Úr! Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és minden erődből: Mózes a Halld Izrael (héb. *Smá Jiszraél*) szavakkal kezdődő zsidó imádság keretében figyelmezteti népét, hogy a legfőbb erkölcsi parancs az Isten iránti szeretet. Az örökkévaló Istent szeretni annyit jelent, mint legfontosabb valóságként elfogadni Őt, és helyet engedni neki életünk minden területén. Ez az elfogadó szeretet az ember egész lényét (szívét, lelkét, minden erejét) át kell, hogy járja.

legyenek a szívedben ezek az igék, amelyeket ma megparancsolok neked! Beszéld el ezeket fiaidnak! az igék, amelyeknek továbbadását Mózes megparancsolja, elsősorban a tűzparancsolat (vö. MTörv 5,1–22) erkölcsi szabályai.

kösd őket jelként a kezedre, függeszd azokat a szemeid közé, írd rá őket házád ajtófélfáira és kapura: a jámbor zsidók, akik betű szerint vették ezt az utasítást, megalkották az imaszíjak (arám: *tefilin*) és a mezua jelképeit. Az imaszíjak, amelyeket a reggeli imához minden izraelita férfinak viselnie kellett, a törvény szavait tartalmazó dobozkák felerősítésére szolgáltak. A mózesi törvény pergamenre írt részleteit tartalmazó dobozkák egyikét a homlokra kötve, a másikat a szív közelében lévő bal karra erősítve viselték. A mezua az ajtófélfára vagy a kapura szerelt, többnyire díszes tokba helyezett, pergamenlapra írt imádság volt.

b) Az új ember megvalósítását szorgalmazó Pál apostol (Ef 4,17–24)

4 ¹⁷ Azt mondom tebát, és kérve kérlek titeket az Úrban, hogy most már ne éljete úgy, ahogy a pogányok élnek, akik hiúságokon jártatják az eszüket. ¹⁸ Sötétség borult az értelmükre, az istenes lélettől elidegenedtek a bennük levő tudatlanság miatt, amely szívük megátalkodottságának következménye. ¹⁹ Érzéketlenné váltak, átadták magukat a fajtalanságnak, és haszonlesésből mindenféle tisztátalan tettet elkövet-

nek. ²⁰ Ti azonban nem így tanultátok Krisztustól, ²¹ ha valóban őt hallottátok és róla kaptatok oktatást, annak az igazságnak megfelelően, amely Jézusban van: ²² vessétek le a korábbi életmód szerint való régi embert, aki romlásba rohan a megtévesztő kívánságok miatt; ²³ újuljatok meg gondolkodástok szellemében, ²⁴ és öltöztök magatokra az új embert, aki Isten képére teremtetett, valóban igaz és szent emberként.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

most már ne éljete úgy, ahogy a pogányok élnek, akik hiúságokon jártatják az eszüket: a pogányok vagy nemzetek (héb. *gojim*; gör. *ethnē*) kifejezés Pál apostol szóhasználatában azokat az Izraelen kívüli népeket jelenti, amelyek saját pogány isteneikben hittek, vagy a görög–római vallások követői voltak, és nem tartoztak az egyetlen Istent imádó zsidó közösséghez. A hiúság (héb. *hebel*: lenge szellő, fuvallat; gör. *mataiotēs*: hiábavalóság, haszontalanság) szó mindannak kifejezésére szolgál, ami az emberi életben súlytalan, átmeneti, értéktelen, semmit nem érő és mulandó.

sötétség borult az értelmükre, az istenes lélettől elidegenedtek a bennük levő tudatlanság miatt, amely szívük megátalkodottságának következménye: az a tudatlanság, amelyből a pogányok hiúságokat hajszoló életvitele fakadt, bűnös tudatlanság. Bár a teremtésből ők is felismerték Isten valóságát, lelki ismeretük szavára kellőképpen nem figyelve szívük ostobaságából bűnt követtek el, azaz a bálványimádás felé fordultak, és ebben megátalkodottá váltak: „fölcserélték a halhatatlan Isten dicsőségét halandó embereknek, sőt madaraknak, négylábúaknak és csúszómászóknak a képmásával” (Róm 1,23). E bűnös megátalkodottság következménye lett lelki érzéketlenségük: idővel már nem tudták tisztán látni az erkölcsi jót, nem voltak képesek megkülönböztetni a jót és a rosszat, s az Istenhez hűtlenné váló zsidókhoz hasonlóan ők sem tudtak szégyenkezni a bűn miatt (vö. Jer 2,34–35; 5,21).

érzéketlenné váltak, átadták magukat a fajtalanságnak, és haszonlesésből mindenféle tisztátalan tettet elkövetnek: Pál apostol szerint a pogányok a bálványimádás bűnének következményeként váltak erkölcsileg érzéketlenné, és Isten e bűn miatt szolgáltatta ki őket tisztátalan vágyaiknak (vö. Róm 1,24). Ez a kiszolgáltatás azt jelenti: a bálványimádás logikus következménye lett az, hogy már nem Isten útmutatásait követték, hanem saját rendezetlen és a zsidó vallás-erkölcs szempontjából elfogadhatatlan vágyaikat. – A fajtalanság, kicsapongás, ocsmányság vagy paráznaság (héb. *zenut*; gör. *porneia*) kifejezésen a bibliai szerzők hol a bálványistenek

elfogadását értik, hol pedig a nemi élet féktelen és rendezetlen megnyilvánulásait (vö. Kiv 34,15–16; Róm 1,26–27; Róm 13,13). – A tisztátalan tettek (gonosz gondolatok, házasságtörés, lopás, gyilkosság, hűtlenség, csalárdság, irigység, káromkodás, kevélység stb.) olyan gondolatok és cselekedetek, amelyek Jézus szerint a megromlott emberi szívből fakadnak, s erkölcsileg beszennyezik az embert (vö. Mk 7,20–23). Pál apostol az ilyen tetteket a test cselekedeteinek mondja. Testen az egész embert érti a maga romlandóságában, gyengeségében és mulandóságában, és ezt állítja róla: ennek az Isten segítségét elutasító és nélkülöző emberi valóságnak cselekedetei akadályozzák a mennyek országába való bejutást, illetve az Isten szándéka szerinti erkölcsi kibontakozást (vö. Gal 3,3; 5,19–21). – A haszonlesést, nyereszkedést vagy kapzsiságot az apostol a bálványimádás bűnével hozza összefüggésbe (vö. Ef 5,5; Kol 3,5). A véges értékekre irányuló telhetetlen bírvágy ugyanis annak a jele, hogy az ember Istentől elfordulva véges javakat istenít, jóllehet ezek sosem képesek végtelenbe mutató boldogságvágyát hiánytalanul kielégíteni.

ti azonban nem így tanultátok Krisztustól: Pál apostol emlékezteti az efezusi híveket, hogy a keresztségre való felkészülésük folyamán milyenek ismerték meg Krisztust és az ő tanítását. *vessétek le a korábbi életmód szerint való régi embert, aki romlásba rohan a megtévesztő kívánságok miatt:* az apostol a ruházat képével szimbolizálja azokat a cselekedeteket, amelyek az embert és erkölcsi életmódját meghatározzák. A bűnös kívánságok és cselekedetek által szövődő ruhába öltözött régi ember a romlás felé rohan. Ez a romlás a bűn következményeként a halál (vö. Róm 5,12), amely nem csupán a reménytelen fizikai elmúlást jelenti, hanem az élet Istenétől való örök távolmaradást, az örök halált is. A kereszténynek a bűnös cselekedetekből szövődő ruhától, illetve régi énjétől kell megszabadulnia, hogy elkerülhesse az örök halált.

újuljatok meg gondolkodástok szellemében, és öltözzétek magatokra az új embert, aki Isten képére teremtetett, valóban igaz és szent emberként: a megkeresztelték Krisztust, azaz a krisztusi cselekedetekből szőtt „ruházatot” öltik magukra (vö. Gal 3,27). Ez azt jelenti, hogy a Krisztus tanítására és megváltói segítségére alapozódó cselekedeteik határozzák meg erkölcsi kibontakozásukat. Az új ember az Isten képére és hasonlatosságára teremtetett (vö. Ter 1,26), de a bűnbeesés után eltorzult lény megújulása. A hittel elfogadott keresztség ugyanis az emberben „feltámasztja” az Isten akaratához igazodó és a vele harmonikus kapcsolatban lévő első teremtményt, aki a Szentlélek hatására napról napra megújulhat.

c) Az erkölcsös életre buzdító szívbeli törvény (GS 16)

16. Az ember lelkiismerete mélyén egy olyan törvényt fedez föl, amelyet nem ő ad önmagának, hanem engedelmességgel tartozzik iránta, s e törvény hangja – mely mindig arra szólítja, hogy szeresse és cselekedje a jót

és kerülje a rosszat – a kellő pillanatban fölhangzik szívében: „ezt tedd, amaszt kerüld!” Isten ugyanis törvényt írt az emberi szívbe, melynek engedelmeskedni maga az ember méltósága és szerinte ítéltetik meg.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

az ember lelkiismerete mélyén egy olyan törvényt fedez föl, amelyet nem ő ad önmagának, hanem engedelmisséggel tartozzik iránta: a lelkiismeret értelmi cselekedet vagy ítélet, amellyel az ember a szívében felsejlő erkölcsi jó ismeretét egy meghatározott helyzetben alkalmazza. Ez az erkölcsi jó vagy törvény nem a mi alkotásunk. Azok is tévednek, akik pusztán a társadalmi szokásokból eredeztetik, amelyeket tanulással sajátítunk el. Gyakran előfordul ugyanis, hogy az ember épp lelkiismerete alapján fordul szembe a társadalom erkölcsösnek tartott szokásaival. A vallástörténet és néprajz adatai szerint minden kultúra embere megsejtette, hogy a lelkiismeret valamilyen feltétlen isteni valóság szava a lélekben, és ennek a szónak engedelmisséggel tartozik.

e törvény hangja – mely mindig arra szólítja, hogy szeresse és cselekedje a jót és kerülje a rosszat – a kellő pillanatban fölhangzik szívében: a lélek mélyén megsejtett erkölcsi jótól származó útmutatás hanghoz hasonlít, amely azt sugallja az embernek, hogy tegye meg azt, amit erkölcsileg jónak ismert fel, s kerülje azt, ami erkölcsileg rossz.

Isten ugyanis törvényt írt az emberi szívbe, melynek engedelmeskedni maga az ember méltósága és szerinte ítélte meg: a kereszténység meggyőződéssel vallja, hogy az ember szívébe írt törvény és a törvény alapján ítélő lelkiismeret a teremő Istentől származik. Az isteni eredetű törvény adja meg a lelkiismeret méltóságát, és magyarázza azt, hogy adott esetben a lelkiismeret szava „felülírja” a szubjektív erkölcsi érzéket, vagyis azt az erkölcsi tudatot, amelyben az ember csupán saját szemléletmódját vagy a társadalom által erkölcsösnek tartott magatartási formákat tartja mértékadónak. A lelkiismeret méltóságát mutatja, hogy Isten minden embert – bármilyen emberfajtaához tartozik, vagy bármilyen vallás követője – a lelkiismerete alapján ítél meg.

1. 22 A szövegek értelmezése

A Mózes ötödik könyvéből vett részletben a zsidó népvezér isteni eredetű parancsokként tünteti fel azokat az életviteli szabályokat, amelyeket Izrael népe történelmének folyamán vallási tapasztalatában fokozatosan ismert fel. E szabályok között a legfontosabb az Isten titokzatos valóságát elfogadó és az Őt mindennél többre tartó szeretet. Ez a szeretet az alapja a boldog életre teremtett ember erkölcsi kibontakozásának. Az erkölcsi önmegvalósításra való buzdítás elsősorban Izrael fiainak szól, de nyilvánvaló, hogy minden boldogságra teremtett emberi lény számára megszívlelendő.

Bár Pál apostol keresztényekhez intézi szavait, minden embert emlékeztet a Krisztus segítségével valóra váltható erkölcsi önmegvalósítás feladatára. Ez kiderül egyrészt abból, hogy az apostol Jézus tanítása nyomán hangsúlyozza: a pogányok is meghívást kaptak Isten országába, Krisztus számukra is világosság (vö. Lk 2,32). Tudatában van tehát annak, hogy az evangéliumot – főleg azt, hogy Isten Krisztusban engesztelte ki önmagával a bűnös világot (vö. 2Kor 5,18–19) – minden nép számára hirdetni kell (vö. Mt 28,19; Mk 16,15). Másrészt a Biblia egyértelműen igazolja: Pál elsősorban nem a zsidók, hanem a pogányok felé forduló hittérítő volt (vö. ApCsel 9,15; 18,6).

A II. Vatikáni Zsinat az egyháznak azt a tanítását fogalmazza meg, hogy Isten az embert – függetlenül attól, hogy melyik vallás követője, vagy esetleg nem hívőnek vallja önmagát – képessé tette a „tedd a jót, és kerülj a rosszat” isteni útmutatás meghallására. S ha az ember nem teszi önmagát teljesen érzéketlenné, ez a lelkiismereti hang állandóan emlékezteti őt az erkölcsi önmegvalósítás követelményére.

1. 23 Figyelj az erkölcsi önmegvalósításra buzdító sugallatokra!

A „Halld Izrael” zsidó imádság tanításán elgondolkodva tudatosítsd magadban: Isten téged is arra szólít, hogy az Ő elgondolása szerinti életvitellel viszonzod szeretetét.

Pál apostol szavait olvasva gondold arra, hogy neked is szól az útmutatás: vesd le magadban a korábbi életmód szerinti régi embert, és Krisztus példájára öltsd magadra az újat!

A II. Vatikáni Zsinat tanítását megfontolva érzékenyen figyelj erkölcsi önmegvalósításodat szorgalmazó szíved Istentől eredő szavára!

1. 3 Az erkölcsi önmegvalósítás lehetősége Isten segítségével

Az Ezekiel (Kr. e. 7-6. sz.) könyvéből vett idézetben a próféta azt hirdeti a babiloni fogságban élő honfitársainak, hogy rövidesen hazatérhetnek Jeruzsálembe, és vallás erkölcsi szempontból is újjászülethetnek, ha Isten megújítja szívüket, átalakítja vallásos lelkületüket. – Pál apostol az 1. század derekán azt írja a Rómában élő keresztényeknek, hogy a bűn fogságában élő ember számára Jézus Krisztus megváltó halála tette lehetővé a megigazulást, vagyis azt, hogy a bűnös állapot fogságából kiszabadulva akarata Isten akaratához igazíthassa. – A II. Vatikáni Zsinatnak „A Szent Zsinat” (lat. *Sacrosanctum Concilium*, rövid. SC) szavakkal kezdődő konstitúciója (1963) azt a keresztény tanítást tudatosítja a hívőkben és nem hívőkben egyaránt, hogy az Istennel haragban álló bűnös emberiséget Krisztus engesztelte ki Istennel, és e kibékítés által minden ember számára megnyitotta az örök élet elnyerésének lehetőségét is.

1. 31 Isten teszi lehetővé az igazsá válást

a) Ezekiel próféciája az új szívről (Ez 11,14–20)

11 ¹⁴ ...*az Úr ezt a szöveget intézte hozzáam:*
¹⁵ »Emberfia! Testvéreid, rokonaid és Izrael egész háza, ők mindazok, akikhez Jeruzsálem lakói így szóltak: 'Távozzatok el messzire az Úrtól, nekünk adatott birtokul az ország!' ¹⁶ Azért így szól az Úr Isten: Mivel messzire juttattam őket a nemzetek közé, és mivel szétszórta őket azokba az országokba, egy kevésbé megszentelem őket azokban az országokban, amelyekbe jutottak. ¹⁷ Mondd tehát: Így szól az Úristen: Összegyűjtelek titeket a népek közül és

egybegyűjtelek azokból az országokból, amelyekbe szét vagytok szórva, és nektek adom Izrael földjét. ¹⁸ Bevonulnak oda, és eltávolítják onnan minden botrányát és utálatosságát. ¹⁹ Egy szívet adok nekik és új lelket öntök beléjük; elveszem testükből a kőszívet, és hús-szívet adok nekik, ²⁰ hogy parancsaim szerint járjanak, és ítéleteimet megtartsák és megselekedjék, és az én népemmé legyenek, én pedig az ő Istenükké legyek.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

az Úr ezt a szöveget intézte hozzáam: Ezekiel próféta ezekkel a szavakkal kezdi az Izrael lelki megújulására vonatkozó jóvendölését.

mindazok, akikhez Jeruzsálem lakói így szóltak: 'Távozzatok el messzire az Úrtól...': a jóvendölés címzettjei a fogságban élő zsidók, akikről a Jeruzsálemben maradt honfitársaik úgy gondolták, hogy csak ők a bűnösök, hiszen Isten büntető ítéleteként csak ők kerültek száműzetésbe, azaz messzire Jeruzsálemtől.

mivel messzire juttattam őket a nemzetek közé... egy kevésbé megszentelem őket azokban az országokban, amelyekbe jutottak: ezzel az Isten ajkára adott kijelentéssel a próféta elismeri, hogy a száműzetés a nép bűneinek büntetése. Ugyanakkor a „kevésbé megszentelem őket” kifejezéssel azt is jelzi, Isten a büntetésben sem hagyja el népét: a száműzetésben élők templomi áldozatokat ugyan nem mutathatnak be, de megtarthatják Isten parancsolatait, megünnepelelhetik a szombatot, istentiszteleti összejöveteleket tarthatnak, és megőrizhetik vallási szokásaikat.

összegyűjtelek titeket a népek közül..., és nektek adom Izrael földjét: a szabadítás ígérete is jele annak, hogy Isten irgalmasan megszenteli a száműzetésben élőket.

bevonulnak oda, és eltávolítják onnan minden botrányát és utálatosságát: a hazatérő zsidók lehetőséget kapnak arra, hogy felszámolják hazájukban a botrányokat, azaz a bűnre ingerlő vagy bátorító

magatartási formákat, valamint az utálatosságokat, amelyeken valószínűleg a pogány istenek számára épített bálványokat, magaslati oltárokat kell értenünk.

egy szívet adok nekik és új lelket öntök beléjük; elveszem testiükből a kőszívet, és hús-szívet adok nekik: a kőszív az Isten akaratával mereven szembeszegülő lelkületet szimbolizálja, a hús-szív pedig azt a lelkületet, amely kész engedelmesen végrehajtani Isten parancsait (vö. Jer 31,33). A próféta arra utal, hogy a hazatérő nép tagjai csak akkor lesznek képesek az erkölcsi megújulásra, ha Isten újjáteremti benső világukat.

hogy parancsaim szerint járjanak, és ítéleteimet megtartsák és megcselekedjék, és az én népemmé legyenek, én pedig az ő Istenükké legyek: az Isten által lehetővé tett erkölcsi megújulást az mutatja majd, hogy az emberek megtartják Isten parancsait, és életvitelükkel igazolják, hogy egyetértő tagokból álló közösségként Istenhez tartoznak.

b) Pál apostol tanítása a megigazulás lehetőségéről (Róm 5,12–17.19–21)

5¹² Egy ember által jött a bűn ebbe a világba, a bűn által pedig a halál, s így a halál átment minden emberre, mert mindenki vétkezett.¹³ Bűn ugyanis volt a világon a törvény előtt is, de a bűnt nem számítják be, ha nincs törvény.¹⁴ A halál mégis uralkodott Ádám-tól Mózesig azokon is, akik nem vétkeztek hasonló törvényszegéssel, mint Ádám, aki előképe az Eljövendőnek.¹⁵ De nem úgy áll a dolog a kegyelem ajándékával, mint a bűnbeeséssel. Ha ugyanis sok ember meghalt egynek bűnbeesése következtében, Isten kegyelme, és az egy embernek, Jézus Krisztusnak a kegyelmében nyert ajándék még sokkal bőségebben kiáradt sokakra.¹⁶ Az ajándékkal pedig nem úgy van, mint annak az egy bűnösnek a tetteivel; mert az egy miatt való ítélet büntetést eredményez, a kegyelem

azonban sok vétekből a megigazulásra vezet.¹⁷ Mert ha a halál uralomra jutott egy által, egynek a bűnbeesése miatt, akkor sokkal inkább uralkodnak majd az életben az egy Jézus Krisztus által mindazok, akik megkapják a kegyelem és a megigazulás ajándékának a bőségét...¹⁹ Ahogyan ugyanis a sok ember bűnössé vált egy ember engedetlensége által, éppúgy a sok ember megigazulttá is válik egynek az engedelmissége által.²⁰ A törvény azért jött közbe, hogy a bűnözés fokozódjék; amikor azonban elbatalmasodott a bűn, túláradt a kegyelem,²¹ hogy amint a bűn halált hozva uralkodott, úgy uralkodjék a kegyelem is a megigazulás által az örök életre a mi Urunk, Jézus Krisztus által.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

egy ember által jött a bűn ebbe a világba, a bűn által pedig a halál, s így a halál átment minden emberre, mert mindenki vétkezett (más fordításban: *a halál minden emberre átszáll, mert őbenne mindenki vétkezett*): Pál apostol az első ember és Krisztus tevékenységét hasonlítja össze, illetve állítja egymással szembe. Ádám bűne miatt ő maga és eljövendő leszármazottai olyan állapotba kerültek, amelyet legtalálóbban a halál, illetve a halál uralma kifejezésekkel lehet jellemezni. A halál uralma alatt élő ember könnyen követ el bűnöket; ha bűnt követ el, önerejében nem tud hatékony bűnbánatot tartani, s bűneinek következményeként reménytelenül sodródik a fizikai halál, illetve az Istentől való eltaszítottság, az örök halál állapota felé.

bűn ugyanis volt a világon a törvény előtt is, de a bűnt nem számítják be, ha nincs törvény. A halál mégis uralkodott Ádám-tól Mózesig azokon is, akik nem vétkeztek hasonló törvényszegéssel, mint Ádám: az apostol ebben a mondatban azt állítja, hogy tévednek azok a zsidók, akik a mózesi törvény szerepét eltúlozva a bűnös állapot létrejöttét pusztán a meghirdetett erkölcsi törvény megszegésével magyarázzák, illetve úgy gondolják, hogy a bűnös állapotból meg lehet szabadulni azáltal, hogy az ember megtartja a mózesi törvényt. Ádám-tól Mózes koráig nem volt kihirdetett törvény, amelynek megszegését Isten büntethette volna, az emberek mégis a halál uralma alatt éltek. Ami pedig a megigazulást illeti: Ábrahám nem a törvény megtartása, hanem hite alapján vált igazzá (vö. Róm 4,3).

ha ugyanis sok ember meghalt egynek bűnbeesése következtében, ...az egy embernek, Jézus Krisztusnak a kegyelmében nyert ajándék még sokkal bőségesebben kiáradt sokakra: az apostol szerint a bűn állapotából megszabadulni kizárólag Krisztus ajándéka alapján lehetséges. A „sok” és „sokakra” bibliai kifejezések jelentése: „minden ember” és „mindenkire”.

mert az egy miatt való ítélet büntetést eredményez, a kegyelem azonban sok vétekből a megigazulásra vezet: Ádám bűne ítéletként vonta maga után a bűnös állapotot, a Jézus általi megváltás kegyelme azonban minden ember számára lehetővé tette a megigazulást (az isteni akarathoz való igazodást). Ezt a jézusi ajándékot a Jézus kora előtt élő és az Istenben bízó pogányok is megkapták. Ezt a gondolatot az apostol Ábrahám példáján mutatja be. Azt mondja a Kr. e. 2000 körül élő Ábrahámról, hogy hite által megigazult. Mivel a megigazulás csak Jézus által lehetséges, nyilvánvaló, Pál arra gondol: bár Ábrahám nem tudott, és nem is tudhatott Jézusról, az Istenbe vetett hitével burkoltan elfogadta az ő korától nagyon távoli jövőben megnyilvánuló jézusi megváltást is. Az apostol azt is hangsúlyozza, hogy Ábrahám az Istennel való szövetségkötés előtt, tehát abban az időben vált hite alapján megigazulttá, amikor még nem tartozhatott a választott néphez (vö. Róm 4,10–12).

mert ha a halál uralomra jutott egy által, egynek a bűnbeesése miatt, akkor sokkal inkább uralkodnak majd az életben az egy Jézus Krisztus által mindazok, akik megkapják a kegyelem és a megigazulás ajándékának a bőségét: Ádám személyes bűne miatt az egész emberiség a halál uralma alá jutott. Ebből az állapotból csak Jézus Krisztusnak megigazító (az emberi akaratnak az isteni akarat-hoz való igazodását lehetővé tevő) ajándéka szabadíthatta ki az embert.

ahogyan ugyanis a sok ember bűnössé vált egy ember engedetlensége által, éppúgy a sok ember megigazulttá is válik egynek az engedelmissége által: az Ádám–Krisztus összehasonlítás gondolatát folytatva az apostol a bűnös állapot okát abban jelöli meg, hogy Ádám nem engedelmeskedett Isten parancsának. A megigazulás okát pedig abban látja, hogy Krisztus engedelmesen elfogadta a mennyei Atya üdvözítő akaratát, és ezzel embertestvérei számára is lehetővé tette, hogy meg tudják tenni ugyanezt.

a törvény azért jött közbe, hogy a bűnözés fokozódjék; amikor azonban elhatalmasodott a bűn, túláradt a kegyelem: a „bűnözés fokozódása” kifejezés a zsidóság történelmi tapasztalatára, azaz arra a folyamatos kudarcélményére utal, hogy önmaga erejében képtelen megfelelni Isten elvárásainak. Pál apostol tehát nem azt akarja mondani, hogy Isten a bűnözés fokozódása végett adta a törvényt. Inkább azt állítja: a törvényt Isten nevelői célzattal, vagyis azért adta, hogy az emberek lássák be: önmaguk erejében nem tudnak az Ő útján járni, s rászorulnak irgalmára. A törvény tehát az emberek nevelője volt mindaddig, míg el nem juthattak a Krisztus megigazító tevékenységébe vetett hitre (vö. Gal 3,23–29). A „kegyelem túláradása” azt jelenti: jóllehet az ember önmaga erejében nem tudta megtartani a mózesi törvényt, Isten a segítségére sietett azzal, hogy Krisztus erejében mindenki számára lehetővé tette az igazzá válást. Pál apostol természetesen azt is feltételezi, hogy azok a jámbor zsidók, akik a történeti Jézus kora előtt meg tudták tartani a törvényt, az eljövendő Krisztusba vetett burkolt hitük alapján tudták ezt megtenni, s így miként Ábrahám, a hívők ősatya, ők is eljuthattak a megigazulásra.

c) Az emberiséget Istennel megbékéltető Krisztus (SC 5)

5. Isten, aki „minden embert üdvözíteni akar, és azt akarja, hogy eljussanak az igazság megismerésére” (1Tim 2,4) „sokszor és sokféleképpen szólt egykor az atyákhoz a prófétákban” (Zsid 1,1); amikor elérkezett az idők teljessége, elküldte Fiát, a testté lett Igét, a Szentlélek fölkentjét, hogy örömhírt vigyen a

szegényeknek, meggyógyítsa a megtört szívűeket, „testi-lelki orvos” és közvetítő legyen Isten és az emberek között. Az Ő embersége ugyanis az Ige személyével való egységben üdvösségünk eszköze volt. Ezért Krisztusban „történt meg az Istennel való megbékélésünk föltétele, a tökéletes engesztelés, és Benne kaptuk meg

Isten imádásának teljességét.” Az emberek megváltásának és Isten tökéletes dicsőítésének e művét – melynek az isteni csodajelek az Ószövetség népében előképei –, az Úr Krisztus teljesítette be főként áldott

szenvedésének, a halálból való feltámadásának és dicsőséges mennybemenetelének húsvéti misztériumával, mellyel „halálunkat halálával megtörte és az életet feltámadásával újjászerezte”.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

Isten... „minden embert üdvözíteni akar, és azt akarja, hogy eljussanak az igazság megismerésére”: ez a mondat azt hangsúlyozza, hogy Isten kivétel nélkül minden embert örök boldogságra teremtett, azaz mindenkit üdvözíteni szándékozik (vö. 1Tim 2,4).

amikor érkezett az idők teljessége, elküldte Fiát, a testté lett Igét, a Szentlélek fölkentjét, hogy örömhírt vigyen a szegényeknek, meggyógyítsa a megtört szívűeket: a keresztény örömhír szerint a mindenkit üdvözíteni szándékozó Isten az üdvösségre jutás lehetőségét is megadta, amikor elküldte Messiásnak bizonyuló Fiát a világba, hogy segítségére legyen a boldogságát kereső embernek. A szegények és megtört szívűek a bibliai nyelvhasználatban nem csupán az anyagi javakban szűkölködők vagy a szabadságot nélkülözők, hanem mindazok, akik híjával vannak Isten gazdagságának, s rászorulnak Isten segítségére ahhoz, hogy szabadon tudjanak válaszolni Isten hívására, aki önmaga gazdagságával akarja megajándékozni valamennyi teremtményét. *az Ő embersége... az Ige személyével való egységben üdvösségünk eszköze volt:* ezek a szavak azt a keresztény meggyőződést hirdetik, amely szerint a testté lett Ige isteni és emberi természetű valóság egyetlen személyben. Isten Fia tehát istenemberként szerezte meg az emberek számára az erkölcsi önmegvalósítás és az üdvözülés lehetőségét.

Krisztusban „történt meg az Istennel való megbékélésünk feltétele, a tökéletes engesztelés, és Benne kaptuk meg Isten imádásának teljességét”: ez a kijelentés arra emlékeztet, hogy a bűn fogságában élő emberiség önerejében nem tudott volna kiengesztelődni Istennel, de a bűnös állapot következményeit magára vállaló Jézus az egész emberiséget kibékítette a Teremtővel. Jézus lehetővé tette azt is, hogy embertestvérei is be tudjanak kapcsolódni abba a tökéletes imádó hódolatba, amellyel ő földi életében a mennyei Atyát illette.

az emberek megváltásának és Isten tökéletes dicsőítésének e művét... az Úr Krisztus teljesítette be: Krisztus úgy engesztelte ki a bűn fogságában élő embereket Istennel, hogy a szenvedés és a halál vállalásával megszüntette a bűnökért járó örök kárhozat kényszerét, majd feltámadt, hogy mindazok, akik őt elfogadják, maguk is eljuthassanak a feltámadt élet dicsőségébe.

mellyel „halálunkat halálával megtörte és az életet feltámadásával újjászerezte”: a húsvéti misztérium (Krisztus szenvedése, halála és feltámadása) annyiban törte meg a halál hatalmát, hogy a bűnös embernek nem kell szükségszerűen örök halállal lakolnia. Jézus húsvétja az életet is újjászerezte: ez azt jelenti, hogy a bűnt elkövető első emberek és utódaik elveszítették ugyan a paradicsomi boldogság állapotát, de a feltámadó Krisztus visszaszerezte minden ember számára a megújított Paradicsomba, a mennyországba jutás lehetőségét.

1. 32 A szövegek értelmezése

Az Ezekiel prófétától vett idézet szerzője azt hirdeti, hogy a bűn fogságában élő zsidók csak akkor képesek az Isten szándéka szerinti erkölcsi megújulásra, ha Isten új szívet és lelket teremt beléjük, azaz gyökeresen átalakítja lelkületüket. A kereszténység ezt az igazságot minden emberre vonatkozóan érvényesnek tartja.

Pál apostol azt tanítja, hogy a bűn fogságában élő ember önerejében képtelen lenne az erkölcsi önmegvalósításra, a megigazulásra, vagyis arra, hogy Isten akaratához igazítsa saját akara-

tát. Az ember megigazulttá csak annak a Jézus Krisztusnak köszönhetően válhat, aki a mennyei Atya üdvözítő akaratához igazodva engedelmesen vállalta a megváltó kereszthalált. Jóllehet ez a megváltó kereszthalál csak a történelemnek Isten által meghatározott pontján vált nyilvánvalóvá az emberiség számára, az apostol azt állítja: a Jézus előtt élő emberek is csak az ő megváltó tevékenysége miatt válhattak igazakká.

A II. Vatikáni Zsinat dokumentuma minden ember számára hirdeti az örömhírt: Jézus „halálunkat halálával megtörte és az életet föltámadásával újjászerezte”. A halál az első emberi bűn, majd az ezt követő bűnök következménye. Ez nem csupán azt jelenti, hogy a bűnös embereknek valamikor meg kell halniuk, hanem azt is, hogy önmaguk erejében nem tudnák visszanyerni az örök élet ajándékát, s így az örök halál fenyegetettségének állapotában kellene eltávozniuk a földről. Az emberekért meghaló Jézus megtörte a halál uralmát, amennyiben megszüntette az örök halál kényszerét, s lehetővé tette halandó embertestvérei számára, hogy erkölcsös életükkel visszanyerhessék az eredetileg ajándékba kapott, de a bűn által elveszített örök élet lehetőségét.

1. 33 Adj hálát Istennek, hogy lehetővé teszi számodra a megigazulást!

Ezekiel próféta üzenetét olvasva mondj köszönetet Istennek, hiszen Jézus áldozatára való tekintettel mindenkor kész új szívet adni neked is, hogy megvalósíthasd a személyedre vonatkozó isteni elgondolást.

Pál apostol szavain elgondolkodva adj hálát Istennek, aki Jézus által lehetővé tette számodra is, hogy akaratodat az Ő akaratához igazíthasd.

A II. Vatikáni Zsinat tanítását szem előtt tartva köszönd meg Jézusnak, hogy a te életedet is „újjászerezte”, és így számodra is lehetővé tette az örök élet elnyerését.

2.

AZ ERKÖLCSI ÖNMEGVALÓSÍTÁS ÚTMUTATÓI: A TÖRVÉNY ÉS A LELKIISMERET

A kereszténység Jézus nyomán azt tanítja: az ember támpontokat, útmutatókat kap Istentől ahhoz, hogy az Ő elgondolásának megfelelően tudja megvalósítani önmagát. Az erkölcsi kibontakozás, illetve az istenkép megvalósításának útmutatója: az Istentől eredő erkölcsi törvény és a lelkiismeret. – Az Istentől eredő erkölcsi törvény kifejezésen a zsidó népnek adott tízparancsolatot értjük (vö. MTörv 5,1–22). Ez a Mózes közvetítésével adott isteni rendelkezés foglalja össze a legfontosabb támpontokat az ember erkölcsi önmegvalósításához (vö. MTörv 30,14). A történeti Jézus is ebben a törvényben jelöli meg az erkölcsi kibontakozás útjelzőjét, amikor kijelenti: ő nem azért jött, hogy érvénytelenné tegye a törvényt, hanem hogy beteljesítse (vö. Mt 5,17). Ez a beteljesítés egyrészt azt jelenti, hogy a parancsok lényegi mondanivalójára irányítja tanítványai figyelmét, másrészt segítséget ígér és ad ahhoz, hogy a bűn fogságában élő ember valóban követni is tudja a törvényt, amit pusztán önerejében, isteni segítség nélkül nem tudna megtenni. Az ígéret fényében nevezi az általa teljessé tett törvényt könnyű tehernek (vö. Mt 11,30). – Az ószövetségi Biblia még nem lelkiismeretről, hanem szívbe, illetve az ember bensőjébe írt törvényről beszél (vö. MTörv 30,14; Jer 31,33), és a tízparancsolathoz hasonlóan ezt a törvényt is az erkölcsi kibontakozás útmutatójának tekinti. Az újszövetségi Bibliában Pál apostol ezt a szívbe írt törvényt nevezi lelkiismeretnek (vö. Róm 2,14–15).

Mózes a törvényt magyarázza
miniatura, 1135k

Mert mikor à pogánoc (kiknél à törvény ninczen) természet szerint czeleködgyéc azokat, à mellyec à törvényé, ezec törvéynélkül léuén, önne magoknac à törvény gyanánt vadnac, kic meg mutattyac à törvénnec czeleködetit be irattat, az ő fiúekben, az ő lelkiismeretec egyetembe tanubizonfagot téuén, es az ő itéletec önén közöttec vadóluán auagy mentuén őket, à napon, mikor az Isten meg itéli az embereknec titkokat, az én Euangeliomom szerint, à Iesus Christuſnac általa.

Róm 2,14–15
Heltai-féle Biblia, 1562

2. 1 Az Istentől eredő erkölcsi törvény

A Mózes ötödik könyvéből, azaz a Második Törvénykönyvből (Kr. e. 8-6. sz.) vett idézet a tízparancsolat egyik szövegváltozatát tartalmazza. A tízparancsolat tíz valláserkölcsi törvény, amelyeket a Biblia szerint Isten röviddel az Egyiptomból való kivonulás után Mózes közvetítésével adott Izrael népének (Kr. e. 13. sz.). A zsidóság és a kereszténység meggyőződése, hogy e törvények nem csupán a társadalmi együttélést szabályozó jogi előírások, hanem Istentől eredő, tehát az embert lelkiismeretében is kötelező útmutatások. – A Máté evangéliumából (Kr. u. 80-90) származó szövegrész a történeti Jézust mutatja be, aki bevallása szerint azért jött a földre, hogy teljessé tegye a mózesi valláserkölcsi útmutatásokat, és arra buzdítja követőit, hogy ezt a beteljesített törvényt kövessék, és hirdessék minden népnek. – „Az öröm és remény” szavakkal kezdődő zsinati konstitúció az egyetemes emberiség figyelmébe ajánlja Krisztus evangéliumának törvényét, amely isteni tanításként rajzolja meg az erkölcsi önmegvalósítás útját.

2. 11 Az isteni törvény mint az erkölcsös élet útmutatója

a) A tízparancsolat (MTörv 5,1–22)

5 ¹ Egybehívta... Mózes egész Izraelt és azt mondta neki: »Halld, Izrael, azokat a szertartásokat és rendeleteket, amelyeket ma fületek hallatára elmondok: tanuljátok meg őket, és cselekedjetek szerintük. ² Az Úr, a mi Isteniünk szövetséget kötött velünk a Hóreb-ben. ³ Nem atyáinkkal kötötte ezt a szövetséget, hanem miveliünk, akik itt vagyunk, s élünk. ⁴ Színről-színre szólt hozzánk a hegyen, a tűz közepéből. ⁵ Én voltam abban az időben a közvetítő az Úr között és közöttetek, hogy tolmácsoljam nektek az ő igéit, mert ti féltetek a tűztől, s nem mentetek fel a hegyre. Azt mondta: ⁶ Én, az Úr, vagyok a te Istened, aki kiboztalak téged Egyiptom földjéről, a rabszolgaság házából. ⁷ Rajtam kívül más isteneid ne legyenek. ⁸ Ne készíts magadnak faragott képet, se hasonmást semmiről, ami fenn az égen vagy lenn a földön van, vagy a föld alatt, a vízekben lakik. ⁹ Ne imádd, s ne tiszteld ezeket, mert én az Úr, a te Istened, féltékeny Isten vagyok. Megtorlom az atyák gonoszságát fiaikon harmad- és negyedig, mindazonkon, akik gyűlölnék engem, ¹⁰ de irgalmasságot gyakorlok sok ezeredig azokkal, akik szeretnek, és megtartják parancsaimat. ¹¹ Ne vedd hiába az Úrnak,

a te Istenednek nevét, mert nem marad büntetlen, aki hiába veszi az ő nevét. ¹² Figyeld a szombat napjára, hogy megszenteld azt, amint megparancsolta neked az Úr, a te Istened. ¹³ Hat napon dolgozzál, és végezd minden munkádat, ¹⁴ a hetedik nap azonban szombat, azaz nyugalomnap legyen az Úrnak, a te Istenednek tiszteletére. Ne végezz rajta semmiféle munkát, se te, se fiad, se lányod, se rabszolgád... ¹⁵ Emlékezzél meg arról, hogy magad is szolga voltál Egyiptomban, s az Úr, a te Istened hozott ki téged onnan erős kézzel és kinyújtott karral; azért parancsolta neked, hogy tartsd meg a szombat napját. ¹⁶ Tiszteld atyádat s anyádat, amint megparancsolta neked az Úr, a te Istened, hogy hosszú ideig élj, s jó dolgod legyen azon a földön, amelyet az Úr, a te Istened ad majd neked. ¹⁷ Ne öl! ¹⁸ Ne paráználkodj! ¹⁹ Ne lopj! ²⁰ Ne tégy hamis tanúságot felebarátod ellen. ²¹ Ne kívánd meg felebarátod feleségét, se házát, se mezejét, se rabszolgáját, se rabszolgáját...; semmit se, ami az övé. ²² Ezeket az igéket mondta az Úr egész sokaságoknak a hegyen, a tűz, a felbő és a homály közepéből, fennszóval, semmivel sem többet; aztán ráírta őket két kőtáblára, s ideadta azokat nekem.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

egybehívta... Mózes egész Izraelt és azt mondta neki: Halld, Izrael, azokat a szertartásokat és rendeleteket, amelyeket ma fületek hallatára elmondok: a tízparancsolat (gör. dekalogosz: tíz ige) kihirdetését

tartalmazó más bibliai szövegek (vö. Kiv 20,1–21; 34,1–8) szerzőihez hasonlóan ennek a szövegrészletnek alkotója is dramatizált formában és a teofánia irodalmi műfajában fogalmazza meg a zsidó nép történelmi és vallási tapasztalatát. E tapasztalatot így összegezhetjük: a nép a hosszú évszázadok folyamán észrevette, hogy ha lelkiismeretének azokat az indításait követi, amelyek a parancsokban is megfogalmazódnak, elnyeri életében Isten áldását. Mivel ezeket a felismeréseket isteni útmutatásoknak tekintette, a dráma alkotója Isten ajkára adja a parancsokat, és Mózeset tünteti fel emberi tolmácsolójukként.

aŕ Úr, a mi Isteniünk szövetséget kötött velünk a Hóreb: a Hóreb a Sínai-félsziget déli részén fekvő hegyláncolat egyik csúcsa. A zsidó hagyomány szerint ez az a hely, ahol Isten megjelent Mózesnek, és szövetséget kötött a néppel.

nem atyáinkkal kötötte ezt a szövetséget, hanem mivelünk, akik itt vagyunk, s élünk: a zsidó felfogás szerint mindaz, amit Isten az ősökkel tett, a mindenkori utódokkal is tette. Ezért mondja az eseményre visszaemlékező Mózes, hogy Isten „mivelünk” kötötte a szövetséget.

én voltam abban aŕ időben a közbenjáró, s a közvetítő aŕ Úr között és közöttetek, hogy tolmácsoljam nektek aŕ ő igéit, mert ti féltetek a tűztől, s nem mentetek fel a hegyre: a mondat a Kivonulás könyvének arra a részletére (Kiv 19,16–20) utal, amelynek szerzője a teofánia irodalmi műfajának szabályait követve a mennydörgés, a villámlás és a tűz jelképeivel mutatja be Isten titokzatos megjelenését, illetve azt, hogy Mózes találkozik Istennel a hegyen, amely az Istennel való találkozás „helyének” szimbóluma. E jelképek jelentése a következő: a zsidó nép tagjai közül elsősorban Mózes kapta meg azt az ajándékot Istentől, hogy közelségébe kerülhessen, és tanítását érzékeny lélekkel felfogva útmutatásainak tolmácsává válhasson.

én, aŕ Úr, vagyok a te Istened, aki kihoztalak téged Egyiptom földjéről, a rabszolgaság házából. Rajtam kívül más isteneid ne legyenek: Mózes arra emlékezteti Izrael fiait, hogy az egyiptomi fogságból való szabadulást kizárólag az egyetlen élő Istennek köszönhetik, s ezért csak neki tartoznak hálával, s nem a pogányok által istenített bálványoknak.

ne vedd hiába aŕ Úrnak, a te Istenednek nevét, mert nem marad büntetlen, aki hiába veszi aŕ ő nevét: Isten szentségének tisztelete megköveteli, hogy Őt nem szabad bűnös gondolatokkal vagy cselekedetekkel összefüggésbe hozni. Az Istenre hivatkozó hamis eskü vagy az átkozódás például azért bűn, mert olyan törekvésből fakad, amelyben az ember saját gonosz indulatainak szolgálatába akarja állítani szent Teremtőjét. Hasonlóképpen súlyos bűn, ha valamelyik vallás fanatikus követője Isten nevében indít háborút vagy hajt végre terrorcselekményeket.

figyelj a szombat napjára, hogy megszenteld azt, amint megparancsolta neked aŕ Úr, a te Istened: a zsidóknál a hét egyes napjainak eleinte nem volt külön neve (csak első, második stb. napról beszéltek). Egyedül a hét utolsó napját illették külön névvel: ez volt a szombat, a nyugalom napja. A hétnapos hét és a szombat eredetét kultúrtörténetileg homály fedi. A szombat megünneplését a zsidók azzal hozták összefüggésbe, hogy a teremtést hatnapos keretben megéneklő költemény szerint a munkáját befejező Isten a hetedik napon megpihent, megáldotta és megszentelte ezt a napot (vö. Ter 2,2–3). Az Egyiptomból való kivonulás után a szombat a szabadulás emléknapjává, majd a Sínai-szövetségkötés jelévé is vált (vö. Kiv 31,13). A nap megszentelését és a szövetségre való emlékezést szolgálta az a nyugalom, amelyet a munkától való tartózkodás biztosított. – Ebben a parancsolatban Mózes a szombati ünnep megtartásának kötelezettségére emlékezteti a népet.

tiszteld atyádat s anyádat, amint megparancsolta neked aŕ Úr, a te Istened, hogy hosszú ideig élj, s jó dolgod legyen azon a földön, amelyet aŕ Úr, a te Istened ad majd neked: ez a parancs azt az általános emberi felismerést tünteti fel isteni útmutatásként, hogy egy közösség vagy nép hosszú távon csak akkor tud boldogulni a földön, ha tagjai tiszteletben tartják az előttük járó nemzedékek fáradozását és élettapasztalatát.

ne ölj: ez a parancs az ártatlan emberi élet kioltását, az önbíráskodó, bosszúállásból fakadó gyilkosságot tilalmazza. Háttérben az a meggyőződés húzódik, hogy minden emberi élet szent, mert Isten ajándéka. Az útmutatás azt is magában foglalja, hogy önmagunk és mások egészségét is óvnunk kell.

ne paráználkodik: a Bibliában a paráználkodás szó sajátos értelemben többnyire a szexuális rendezetlenség különféle fajtáit (szemérmegtelenység, házasságtörés, fajtalanság, meg nem engedett vagy vérfertőző kapcsolat stb.) jelenti. Átvitt értelemben pedig az Isten iránti hűtlenségre, illetve az istenként tisztelt bálványok imadására utal.

ne lopj: ez a parancs eredetileg az emberlopásra vonatkozott, vagyis azt tiltotta, hogy egy embert elraboljanak és rabszolgaságba adjanak. A későbbi értelmezésben az embertárs bármiféle jogos tulajdonának jogtalan elvételét, illetve hamis mérték használatával vagy uzsorával való megkárosítását is tilalmazta.

ne tégy hamis tanúságot felebarátod ellen: e tilalom megfogalmazása az ókori keleti világ joggyakorlatát, illetve azt a tényt tartja szem előtt, hogy egy-egy terhelő tanú hamis vallomása a bíróság előtt ártatlanok halálos ítéletét is okozhatta. A parancs tágabb értelemben minden olyan hazugságot tilt, amellyel súlyos károkat okozhatunk embertársainknak.

ne kívánd meg felebarátod feleségét: ez a parancs nem csupán a kívánság ellen irányul, hanem minden olyan fondorkodás ellen, amellyel az ember el akarja venni felebarátjától annak törvényes házastársát.

se házát, se mezejét, se rabszolgáját, se rabszolganőjét...; semmit se, ami az övé: ez a parancs sem pusztán a kívánságot (irigységet) tiltja, hanem minden olyan törekvést, amelyben meg akarjuk fosztani embertársunkat jogos tulajdonától.

b) A Jézus által tökéletessé tett erkölcsi törvény (Mt 5,17–20)

5¹⁷ Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy érvénytelenné tegyem a törvényt vagy a prófétákat; nem azért jöttem, hogy érvénytelenné tegyem, hanem hogy beteljesítsem. ¹⁸ Mert bizony, mondom nektek: amíg el nem múlik az ég és a föld, egy i betű vagy egy vesszőcske sem marad el a törvényből, amíg minden be nem teljesedik. ¹⁹ Aki tehát egyet is elhagy e legkisebb paran-

csok közül és úgy tanítja az embereket, azt a legkisebbnek fogják hívni a mennyek országában; aki pedig megteszi és tanítja, azt nagynak fogják hívni a mennyek országában. ²⁰ Mert mondom nektek: ha a ti igazvoltotok nem múlja felül az írástudókét és farizeusokét, semmiképp sem mentek be a mennyek országába.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy érvénytelenné tegyem a törvényt vagy a prófétákat: a zsidók bibliájukat három részre osztották: a törvény (héb. *torah*, azaz Mózes öt könyve), a próféták (héb. *nebiim*) és az egyéb írások (héb. *ketubim*). Az a folyamat, amelyben az egyéb írások csoportjába tartozó könyveket meghatározták, az 1. század első felében még nem fejeződött be. Ennek ellenére a „törvény vagy a próféták” kifejezés Jézus ajkán az egész Ószövetséget jelenti.

nem azért jöttem, hogy érvénytelenné tegyem, hanem hogy beteljesítsem: a beteljesítés tökéletesítést is jelent. Az ószövetségi törvény egyrészt abban az értelemben tökéletlen, hogy Izrael fiai még nem értették meg mindent Isten eredeti szándékából; másrészt a törvény önmagában még nem adta meg a teljesítéséhez szükséges erőt. Jézus annyiban tökéletesíti a törvényt, hogy feltárja annak eredeti, teljes értelmét, és megadja a törvény megtartásához szükséges segítséget. *amíg el nem múlik az ég és a föld, egy i betű vagy egy vesszőcske sem marad el a törvényből, amíg minden be nem teljesedik:* a történeti Jézus jóváhagyja azt a felfogást, hogy a törvény örök érvényű, de

hozzáteszi, hogy abban a formában örök érvényű, ahogyan ő teljessé teszi. Az „i” betű (héb. *jod*) a betűk közül a legkisebb. A vesszőcske (szó szerint: szarvacska) a héber betűk szarvaszerű nyúlványaira utal. Ezek az apróságok jelzik, hogy a Jézus által tökéletessé tett törvény hiánytalanul érvényben lesz a világ végéig.

aki tehát egyet is elhagy e legkisebb parancsok közül és úgy tanítja az embereket, azt a legkisebbnek fogják hívni a mennyek országában: Jézus elfogadja a zsidó vallástudósok által alkotott beosztást: eszerint vannak súlyos és könnyű, azaz nagyobb és kisebb parancsok (vö. Mt 22,36). A „legkisebbnek fogják hívni a mennyek országában” mondat jelentése ez: aki elhagy egyet a kisebb parancsok közül, és úgy tanítja az embereket, már csak nagyon laza szálakkal fog kapcsolódni ahhoz a Jézus által alapított titokzatos lelki birodalomhoz, amelyet a Biblia Isten országának vagy mennyek országának nevez.

ha a ti igazvoltagek nem múlja felül az írástudókét és farizeusokét, semmiképp sem mentek be a mennyek országába: az írástudó a Szentírás ismerője és tanítója Izraelben. Az arám *perissaia*, illetve a héber *perusim* (elkülönített) szóról elnevezett farizeusok csoportja vallási pártot alkotott a Kr. e. 2. századtól. A farizeusok nevüket valószínűleg ellenfeleiktől kapták, mert a törvény aprólékos értelmezése és szigorú követése alapján határozottan elkülönültek a tisztátalannak tartott tömegtől. Jézus mindkét csoportot bírálja, de különösen a farizeusokat vádolja azzal, hogy csak látszólag tartják be a törvényt, vakok az Isten tulajdonképpeni akaratával szemben, álszentek és gőgösek. – Az igazvoltage, igazság vagy megigazultság annak az embernek jellemzője, aki hozzáigazította akaratát Isten akaratához. A farizeusok úgy gondolták, hogy az ő értelmezésükben vett mózesi törvény megtartása elvezet a megigazuláshoz. Jézus azonban rámutat: a megigazultság mértéke az Isten és a felebarát iránti szeretet (vö. Mt 22,34–40), amelynek beteljesítésére csak az ő segítségével juthat el az ember. Erre utal később Pál apostol is, amikor azt mondja: Isten igazságát csak a Jézus Krisztusban való hit által lehet elnyerni (vö. Róm 3,20.22; Gal 2,16).

c) A II. Vatikáni Zsinat tanítása az erkölcsi törvényről (GS 41)

41. A mai ember úton van személyiségének mind teljesebb kibontakoztatása és jogainak egyre teljesebb fölismerése és biztosítása felé. Mivel pedig az egyház megbízatása, hogy föltárja Isten misztériumát, aki az ember végső célja, ezért egyúttal az embernek is föltárja léte értelmét, tudniillik az emberre vonatkozó benső igazságot. Az egyház jól tudja, hogy a földi táplálékokkal soha jól nem lakó emberi szív legmélyebb vágyainak egyedül Isten felel meg, akinek maga az egyház is szolgál... Az ember ugyanis mindig – legalább homályosan – tudni akarja, mi életének, tevékenységének és halálának értelme... De egyedül Isten, aki az embert a maga képmására teremtette és megváltotta a bűntől, ad teljes választ e kérdésekre, még-

pedig az emberre lett Fiában adott kinyilatkoztatás által. Aki Krisztust, a tökéletes embert követi, maga is emberibb lesz... Nincs az az emberi törvény, mely a személy méltóságát és szabadságát annyira biztosíthatná, mint Krisztusnak az egyházra bízott evangéliuma. Mert ez az evangélium Isten gyermekeinek szabadságát hirdeti és nyilvánítja ki, elutasít minden szolgátságot, mert az végső soron a bűn következménye, a lelkiismeret méltóságát és szabad döntését szentnek tiszteli, szüntelenül figyelmeztet arra, hogy minden emberi talentumot Isten szolgálatára és az emberek javára kell kamatoztatni, végül pedig mindenkit mindenkének a szeretetébe ajánl.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

mivel... az egyház megbízatása, hogy föltárja Isten misztériumát, aki az ember végső célja, ezért egyúttal az embernek is föltárja léte értelmét: az egyház feladata, hogy a Jézus Krisztus által adott kinyilatkoztatás alapján bemutassa Isten felfoghatatlan titkát, s egyúttal feltárja: az emberi lét végső célja az örök boldogság, az Istennel való találkozás. Az egyház ezt annak tudatában állítja,

hogy az embert semmilyen véges értékhalmoz birtoklása sem tudja hosszú távon és hiánytalanul boldoggá tenni, mert boldogságvágya a végtelenbe mutat. Ezért mondja: „az emberi szív legmélyebb vágyainak egyedül Isten felel meg”.

az ember ugyanis mindig... tudni akarja, mi életének, tevékenységének és halálának értelme: a boldogságot kereső és a világ értékeivel betelni nem tudó embert minden korban foglalkoztatták a létének eredetére, a munkájának értelmére és a halál utáni sorsára vonatkozó nagy kérdések.

egyedül Isten, aki az embert a maga képmására teremtette..., ad teljes választ e kérdésekre, mégpedig az emberré lett Fiában adott kinyilatkoztatás által: az egyház meggyőződése, hogy egyedül Isten ismeri tökéletesen az általa teremtett embert, ezért egyedül Ő tud megfelelő módon válaszolni a nagy emberi kérdésekre. Az isteni válasz szerint az embernek az a feladata és célja, hogy erkölcsileg megvalósítsa a reá vonatkozó isteni álmot, a belső embert, aki vágyainak beteljesüléseként boldogan tudja majd elviselni a Teremtőjével való találkozás leírhatatlan örömét. *aki Krisztust, a tökéletes embert követi, maga is emberibb lesz:* az egyház hittel vallja, hogy az Isten elgondolása szerinti belső embert a legtökéletesebb módon Jézus Krisztus valósította meg azáltal, hogy akaratát tökéletesen a mennyei Atya üdvözítő akaratához igazította. Együttal ő tette lehetővé mindenki számára, hogy megtehesse ugyanezt. A zsinat ezért ajánlja mindenkinek a krisztusi példa követését és a Krisztus által nyújtott segítség elfogadását.

nincs az az emberi törvény, mely a személy méltóságát és szabadságát annyira biztosíthatná, mint Krisztusnak az egyházra bízott evangéliuma: az evangélium krisztusi törvénye nyújt igazi szabadságot, mert végtelen távlatokat nyit meg a teremtmény előtt: lehetőséget ad az embernek, hogy helyrehozhassa a bűn által eltorzított istenképiségét, és az istenített véges értékek rabságából megszabadulva megnyílhasson az élete értelmét és végső boldogságát jelentő Isten felé.

2. 12 A szövegek értelmezése

A tízparancsolat kihirdetését megfogalmazó, a teofánia irodalmi műfajában készült bibliai részlet összegzi azokat az erkölcsi útmutatásokat, amelyeket Izrael népe történelmileg ismert fel, és olyan isteni eredetű parancsoknak tekintett, amelyek megszabják a valláserkölcsi önmegvalósítás legfőbb szabályait. A szövegből látszik, hogy ezek az útmutatások elsősorban Izrael fiainak szólnak. Ám a zsidók meggyőződéssel vallották azt is, hogy e parancsokat minden nép fiainak és leányainak szívügyükké kellene tenniük. Erre utal kiválasztottságuk tudata, miszerint Isten azért választotta ki őket, hogy rajtuk keresztül nyerjen áldást a föld minden népe (vö. Ter 18,18). Ha nem is helyeztek erre mindig kellő hangsúlyt, feladatuknak tartották, hogy Isten útmutatásait követő életük példájával a pogányokat is hozzásegítsék az igaz Isten felismeréséhez és dicsőítéséhez. Ez a missziós tudat tükröződik a parancsok megtartásához fűzött mózesi figyelmeztetésben: „Tartsátok meg tehát őket, és azok szerint cselekedjetek, mert ez lesz a ti bölcsességetek és értelmességetek bizonyossága a népek előtt, hogy amikor meghallják mindezeket a parancsokat, azt mondják: ‘Íme, bölcs és értelmes nép ez a nagy nemzet.’ Nincs is más ilyen nagy nemzet, amelyhez istenei olyan közel lennének, mint amilyen közel mihozzánk van a mi Urunk, Istenünk, valahányszor kérjük” (MTörv 4,6–7; vö. Zsolt 67,2–3).

A Máté evangéliumából vett részletben Jézus arról beszél, hogy az általa tökéletessé tett ószövetségi törvény örök érvényű. Ő egyrészt azáltal tette teljessé a törvényt, hogy feltárta Isten eredeti szándékát, és ezzel megmutatta, hogy az erkölcsi parancsokat hogyan kell helyesen értelmezni. Másrészt azt hirdette, hogy a törvények betartása csak akkor lehetséges, s csak akkor vezet megigazulásra, ha az ember hisz őbenne, azaz elfogadja segítségét. – A jézusi útmutatások elsősorban a tanítványoknak, a keresztényeknek szólnak. Nyilvánvaló

azonban, hogy minden népet megfontolásra készítsenek. Ez nyilvánlik a történeti Jézus rendelkezéséből, aki azzal bízta meg követőit, hogy tegyék tanítványává a világ valamennyi népét (vö. Mt 28,19). Ennek a missziós munkának elsősorban nem szavakban kell megnyilvánulnia, hanem tettekben. A tanítványnak életvitelével kell megmutatnia, hogy a Jézus által tökéletessé tett erkölcsi törvény követője: „Úgy világítson a ti világosságotok az emberek előtt, hogy lássák jótetteiteket és dicsőítsék Atyátokat, aki a mennyekben van” (Mt 5,16) – hangzik a felszólítás a keresztyének felé.

A II. Vatikáni Zsinat a Krisztus által tökéletessé és követhetővé tett erkölcsi törvényt az evangélium törvényének nevezi. Rámutat: az erkölcsi önmegvalósítás folyamán felmerülő kérdésekre egyedül Isten adhatja meg a megfelelő választ, aki saját képére és hasonlatosságára teremtette az embert. Isten az erkölcsi önmegvalósításhoz segítséget is nyújtott megtestesült Fiának személyében. Ez a Fiú nemcsak megvalósította az Isten elgondolása szerinti tökéletes teremtményt, hanem embertestvéreit is hozzásegítette ahhoz, hogy ők is meg tudják valósítani a tökéletes embert. Ezért mondja a zsinat: aki a Fiút követi, maga is emberibb lesz. Az evangélium törvénye megvalósítandó célként olyan embereszményt állít mindenki elé, aki szabad minden bűnös szolgaságtól, képességeit mások szolgálatába tudja állítani, és a legnagyobb jót, azaz Istent akarja önmaga és embertársai számára.

2. 13 Isten törvénye szerint valósítsd meg önmagadat!

Valahányszor a tízparancsolatról hallasz, gondoldj arra, hogy csak e parancsok útmutatása alapján valósíthatod meg belső emberedet, a rád vonatkozó csodálatosan szép isteni álmot! Keresztényként tudatosítsd magadban, hogy a rád vonatkozó isteni elgondolást csak a Jézus által tökéletessé tett törvényt követve, s csak Jézus segítségével válthatod valóra.

A szabadságot hirdető és magasztaló tanítások zűrzavarában gondolkodj el a zsinati atyáknak azon az állításán, amely szerint az evangélium törvénye biztosítja legjobban az ember méltóságát és szabadságát.

2. 2 A lelkiismeret

Sámuel második könyve a Kr. e. 10. és Kr. e. 6. század között keletkezett: az ebből vett idézet azt mutatja be, hogy Dávid királyt lelkiismerete emlékezteti bűnére és készíti bűnbánatra. – Pál apostol a római keresztényekhez címzett levelében az 1. század derekán arra utal, hogy a mózesi törvény előírásairól nem tudó pogányok a lelkiismeretük alapján, a „szívükbe írt” erkölcsi törvényből ismerhették meg az erkölcsi kibontakozásukhoz szükséges isteni útmutatást. – A II. Vatikáni Zsinatnak „Az öröm és remény” szavakkal kezdődő konstitúciója azt hangsúlyozza, hogy a lelkiismeret mélyén meghúzódó isteni törvény minden embernek megadja a legfontosabb eligazítást a tekintetben, hogy erkölcsi szempontból hogyan bontakoztassa ki önmagát.

2. 21 A lelkiismeret mint útmutató

a) Dávid királyt szíve bűnbánatra indítja (2Sám 24,1–4.10)

24 ¹ Majd ismét felgerjedd az Úr haragja Izrael ellen, s azért arra ingerelte közöttük Dávidot, hogy adja ki a parancsot: »Eredj, számláld meg Izraelt és Júdát.«
² Meg is hagyta a király Joábnak, serege vezérének: »Járd be Izrael valamennyi törzsét, Dántól Beersebáig és számláljátok meg a népet, hogy tudjam a számát.«
³ Azt mondta erre Joáb a királynak: »Sokasítsa meg az Úr, a te Istened népedet, bármekkora is most, s tegye meg százannyivá uram, a király színe előtt, de

mit akar uram, a király, ezzel a dologgal?»⁴ Ám a király szava erőt vett Joábnak s a sereg vezéreinek szaván, s Joáb és a hadvezérek kimentek a király színe előtt, hogy megszámlálják Izrael népét. [...]
¹⁰ Ám a nép megszámlálása után bántotta Dávidot lelkiismerete, s azért Dávid azt mondta az Úrnak: »Nagyon vétkeztem e tettel, de kérelek, Uram, bocsásd meg szolgád vétkeit, mert igen esztelenül cselekedtem.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

majd ismét felgerjedd az Úr haragja Izrael ellen, s azért arra ingerelte közöttük Dávidot, hogy adja ki a parancsot: »Eredj, számláld meg Izraelt és Júdát«: a kísértést, amely mindig valamilyen bűnnek a következménye, a hívő ember Isten haragjaként éli meg. A szerző nem mondja meg, hogy Isten milyen bűn miatt engedte meg Dávid király (Kr. e. 1000 körül) életében azt a kísértést, hogy számláltassa meg Izrael népét. Egy másik bibliai könyv szerint nem is Isten, hanem a sátán a kísértő: „Felkelt azonban a sátán Izrael ellen, és arra ingerelte Dávidot, hogy számlálja meg Izraelt” (1Krón 21,1). A két tudósítás között azonban csak látszólag van ellentmondás. A zsidó felfogás szerint ugyanis a világnak csak egyetlen ura van: Isten. Így a sátán működése is Isten beleegyezésétől, engedélyétől függ. Ez a gondolat fogalmazódik meg Jób könyvének képi nyelvezetében is, ahol Isten ad engedélyt a sátánnak Jób megkísértésére (vö. Jób 1,12).

meg is hagyta a király Joábnak, serege vezérének... számláljátok meg a népet, hogy tudjam a számát: a kísértés arra indítja a királyt, hogy számláltassa meg népének fegyverforgató tagjait. A szerző érzékelteti, hogy a népszámlálás ebben az esetben bűn, bizalmatlanság Isten iránt. Bűn, mert Isten megígérte Ábrahámnak, hogy olyan nagy néppé teszi utódait, amelynek tagjait éppúgy nem lehet megszámlálni, miként ez a mennybolton lévő csillagok esetében sem lehetséges (vö. Ter 15,5). Aki utánaszámol, miként ezt Dávid szeretné, nem bízik Isten ígéletében, azaz bűnt követ el (1Krón 27,23–24). Ez a bizalmatlanság azt is jelzi, hogy a király már nem Isten

útmutatását követve szándékozik kormányozni, nem az Úr harcait szándékozik harcolni (vö. 1Sám 18,17), hanem hatalmi politikusként saját emberi elképzeléseit szeretné követni.

de mit akar uram, a király, ezzel a dologgal?: Joáb, a sereg fővezére megsejti, hogy Isten népének megszámlálása csak veszedelemhez, csapásokhoz vezethet. Korábban, az Egyiptomból való kivonulás idején már Mózes is ráébredt erre (vö. Kiv 30,11–16): ennek jele az volt, hogy istentiszteleti célra fordítandó váltságdíj kirovásával akarta ellensúlyozni a bűnt. A király cselekedetének bűnös voltát felismerő Joáb saját jogán nem akadályozhatja meg uralkodójának rendelkezését, ezért csupán megkérdezi tőle, hogy jól meggondolta-e a dolgot, mielőtt parancsát kiadta.

ám a nép megszámlálása után bántotta Dávidot lelkiismerete: a héber Bibliában szó szerint ez áll: Dávid „érezni kezdte a szívverését”. A magyar fordítás magyarázata az, hogy az ószövetségi Bibliának nincs külön szava a lelkiismeretre. Az ószövetségi szerzők ugyanis a lelkiismeret szerepét az ember belső világát szimbolizáló „szívnek” tulajdonították, amely a zsidó felfogás szerint a gondolkodás, az erkölcsi döntés és az érzelmek székhelye.

nagyon vétkeztem e tettel, de kérlek, Uram, bocsásd meg szolgád vétkét, mert igen esztelenül cselekedtem: a királyt „szíve” figyelmezteti, hogy a népszámlálás elrendelésével bűnt követett el. Ezért az irgalmas Istenhez fordulva bűnbocsánatért esedezik.

b) Pál apostol tanítása a szívbe írt erkölcsi törvényről (Róm 2,12–16)

2¹² Mindazok ugyanis, akik törvény nélkül vannak és vétkeztek, elvesznek a törvény nélkül is; mindazokat pedig, akik a törvény alatt vétkeztek, a törvény alapján ítéljük el, ¹³ mert nem a törvény hallgatói igazak Isten előtt, hanem a törvény megtartói nyernek megigazolást. ¹⁴ Amikor ugyanis a pogányok, kiknek nincs törvényük, természetből vezérelve megteszik a törvényben foglaltakat, akkor – noha törvényük

nincsen, ők maguk a törvény maguknak, ¹⁵ és így megmutatják, hogy a törvény követése a szívükbe van írva. Lelkiismeretük tesz nekik erről tanúságot, és a gondolataik, amelyek hol vádolják őket, hol pedig felmentik ¹⁶ azon a napon, amikor Isten ítélkezni fog Jézus Krisztus által az emberek rejtett dolgairól az én evangéliumom szerint.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

mindazok ugyanis, akik törvény nélkül vannak és vétkeztek, elvesznek a törvény nélkül is: Pál apostol ezt a pogányokról jelenti ki, akik nem tartoznak Izrael közösségéhez, amely a mózesi törvényeket kapta. Arra hívja fel a figyelmet, hogy az Izraelnek meghirdetett erkölcsi törvények kifejezett ismerete nélkül is lehet vétkezni: így a pogányok is követhetnek el bűnöket anélkül, hogy kifejezett ismeretük lenne az Izraelnek meghirdetett erkölcsi törvényekről (vö. 14–15. v.). S minthogy a bűn következménye az örök halál, ha vétkeznek, függetlenül attól, hogy nincsenek birtokában a mózesi törvényeknek, ők is elvesznek. Ez azt jelenti: a bűn következményét ők sem kerülhetik el, jóllehet nem ők kapták a mózesi törvényeket.

mindazokat pedig, akik a törvény alatt vétkeztek, a törvény alapján ítéljük el, mert nem a törvény hallgatói igazak Isten előtt, hanem a törvény megtartói nyernek megigazolást: a pogányokkal ellentétben az izraeliták hallgatják (birtokolják és ismerik) a nyilvánosan meghirdetett törvényt. Amikor ők vétkeznek, az általuk ismert törvény megszegése miatt kapnak ítéletet. Mert nem a törvény birtoklása és ismerete tesz igazzá Isten előtt, hanem a törvény útmutatásának megtartása.

amikor ugyanis a pogányok... természetből vezérelve megteszik a törvényben foglaltakat, akkor – noha törvényük nincsen... megmutatják, hogy a törvény követése a szívükbe van írva: az apostol azt állítja, hogy a pogányok a mózesi törvények ismerete nélkül, a szívükbe írt isteni törvény alapján képesek erkölcsileg jól tenni. Mindazok ugyanis, akik természetüknél fogva megteszik a törvényben

foglaltakat, arról tanúskodnak, hogy az erkölcsi jó követésére sarkalló törvény a szívükbe van írva. Ez a törvény olyan világossághoz hasonlít, amelyet Isten támaszt az emberi szívekben (vö. 1Kor 4,5).

lelkiismeretük tesz nekik erről tanúságot, és a gondolataik, amelyek hol vádolják őket, hol pedig felmentik: az erkölcsi jóra sarkalló szívbeli törvény ismeretét Pál apostol a lelkiismeret (gör. *syneideszisz*; lat. *conscientia*: együtt tudás) szóval jelöli. A lelkiismeret erkölcsi tudat, amelyben az ember egyszerre tud az Isten által szívébe írt erkölcsi törvényről és saját cselekedetéről, s ennek alapján meg tudja ítélni cselekedetének erkölcsileg jó vagy rossz voltát. Pál apostol szerint a pogányoknak is van erkölcsi tudatuk, lelkiismeretük. Ennek igazoló jelét egyrészt abban látja, hogy bár a pogányok nem ismerik a zsidóknak meghirdetett mózesi törvényt, a természetből vezérelve jónak tartják mindazt, ami a törvényben van. Másrészt, nekik is vannak olyan gondolataik, amelyek egy-egy cselekedetük megítélésakor elmarasztalják vagy dicsérik őket.

azon a napon, amikor Isten ítélni fog Jézus Krisztus által az emberek rejtett dolgairól az én evangéliumom szerint: bár a lelkiismereti ítélet már a cselekedetet megelőzően, kísérően vagy követően megszületik, az apostol ezt az eseményt az utolsó ítélet távatába állítja. Ezzel azt a meggyőződését fejezi ki, hogy a Krisztus által végbevitt utolsó ítélet azokkal a lelkiismereti ítéletekkel lesz összhangban, amelyek az ember földi cselekedeteit megelőzték, kísérték vagy követték.

c) A lelkiismeret mint útjelző a II. Vatikáni Zsinat szerint (GS 16)

16. *A lelkiismeret az ember legrejtettebb magva és szentélye, ahol egyedül van Istennel, akinek szava visszhangzik bensőjében. Lelkiismeretében ismeri föl csodálatos módon azt a törvényt, melyet Isten és a felebarát szeretetével teljesít. A keresztényeket a lelkiismerethez való hűség összeköti a többi emberrel az igazság keresésében, s az egyén és a társadalom életében fölmerülő számtalan erkölcsi kérdés igazi megoldásának megtalálásában. Minél inkább érvényesül tehát a helyes lelkiismeret, annál inkább tartózkodnak az egyének is, a közösségek is az önkényes döntésektől, s töreksenek arra, hogy az erkölcsiség objektív normáihoz alkalmazkodjanak. Nemritkán megtörténik, hogy a lelkiismeret legyőzhetetlen tudatlanság miatt téved, anélkül, hogy emiatt elveszítené méltóságát. Ez azonban nem állítható olyan esetben, amikor az ember nem fordít elég gondot az igaz és a jó keresésére, és a lelkiismeret a bűn megszokása következtében lassanként szinte megvakul.*

A fontosabb kifejezések magyarázata:

a lelkiismeret az ember legrejtettebb magva és szentélye, ahol egyedül van Istennel, akinek szava visszhangzik bensőjében: a keresztény meggyőződés szerint lelkének mélyén minden ember közvetlen kapcsolatban van Istennel. Ez azt is jelenti, hogy ha nem szakítja meg az Istennel való bensőséges kapcsolatát, azaz nem követ el bűnt, akkor tudatosíthatja: lelkiismeretének Istentől eredő szava felszabadítja őt, és arra serkenti, hogy erkölcsi szempontból Teremtője elgondolása szerint valósítsa meg önmagát.

lelkiismeretében ismeri föl csodálatos módon azt a törvényt, melyet Isten és a felebarát szeretetével teljesít: az Istennel bensőséges kapcsolatban álló ember lelkiismeretében szívbeli törvényként ismerheti föl a főparancsolatot, amely Jézus szerint az Isten és az embertárs iránti szeretet követelményében áll (vö. Mt 22,37–40).

a keresztényeket a lelkiismerethez való hűség összeköti a többi emberrel az igazság keresésében, s az egyén és a társadalom életében fölmerülő számtalan erkölcsi kérdés igazi megoldásának megtalálásában: a lelkiismeret minden embert arra ösztönöz, hogy keresse az igazságot, vagyis azt, hogy miként igazíthatja cselekedeteit Isten akaratához. Ezért a lelkiismeret szavára való odafigyelés összeköti egymással a különféle kultúrákhoz és vallásokhoz tartozó embereket, és hozzásegíti

őket az életben felmerülő erkölcsi kérdések együttes és helyes megválaszolásához. Tudjuk például, hogy a síták és a szunniták nem azonos módon értelmezik a Koránt. Ám ha a muzulmánok – lelkiismeretükre figyelve – elgondolkodnának azon, hogy éppen az eltérő Korán-értelmezések tanúsítják: Allah követendő törvénye szívükbe van írva (Róm 2,15), ez az elgondolás megteremthetné számukra az egymással folytatott párbeszéd lehetőségét. Ugyanez az elgondolás elvezethet annak a felismeréséhez, hogy a muzulmán–keresztény párbeszéd sem lehetetlen.

nemritkán megtörténik, hogy a lelkiismeret legyőzhetetlen tudatlanság miatt téved, anélkül, hogy emiatt elveszítené méltóságát: előfordulhat, hogy a lelkiismeret fénye feltárja ugyan a bűnt, az ember tudatlansága miatt mégis hamis következtetéseket von le cselekedetére vonatkozóan. A terrorista is tudja például lelkiismeretében, hogy az ártatlan emberi élet kioltása bűn, minthogy azonban az ellenséget vagy a népét gazdaságilag nyomorba taszítókat nem tekinti ártatlan embereknek, tévesen úgy véli, hogy valami nagyobb jó érdekében ezt megteheti, illetve meg kell tennie. A tévedés vagy hamis következtetés fakadhat legyőzhetetlen tudatlanságból. Ez akkor áll fenn, ha a helytelenül cselekvő ember minden őszinte törekvése ellenére nem rendelkezik kellő ismeretekkel, vagy hamis következtetéseket von le cselekedetét illetően, vagyis nem tehet tudatlanságáról. A lelkiismeret a legyőzhetetlen tudatlanság esetében sem veszíti el méltóságát. Ez azt jelenti, hogy az embernek az ilyen módon ítélő lelkiismeret szavát is követnie kell: mert bár helytelenül cselekszik, Isten nem fogja bűnül felróni neki azt, amiről nem tehet.

ezen azonban nem állítható olyan esetben, amikor az ember nem fordít elég gondot az igaz és a jó keresésére, és a lelkiismeret a bűn megszőkása következtében lassanként szinte megvakul: nem beszélhetünk legyőzhetetlen tudatlanságról abban az esetben, ha az ember nem törekszik őszintén arra, hogy a lelkiismeretében jelentkező feltétlen erkölcsi jóval összhangba hozza akaratát, és a bűnös mulasztásai miatt kialakuló eltorzult erkölcsi tudat válik uralkodóvá életében. Aki az Istennel folytatott bensőséges párbeszédben nem neveli lelkiismeretét, bűnös mulasztással vétkezik: elaltatja, érzéketlenné, illetve az isteni útmutatást szubjektív nézetekkel felcserélve vakká teszi a Teremtőtől kapott képességét. A megvakított lelkiismeret elveszíti méltóságát, mert képtelenné teszi az embert a bűn felismerésére, illetve annak meglátására, hogy miként válósíthatná meg Isten elgondolása szerinti önmagát.

2. 22 A szövegek értelmezése

A Dávid király bűnéről és bűnbánatáról szóló bibliai részlet szerint a királyt „érezhetővé váló szívverése”, azaz saját lelkiismerete ébresztette rá arra, hogy a népszámlálásra kiadott paranccsal az Isten iránti bizalmatlanság bűnét követte el. Lelkiismerete tudatosította, hogy a szívében követendő értéként jelentkező erkölcsi jó (az Isten iránti feltétlen bizalom követelménye) és a népszámlálás bizalmatlanságról árulkodó cselekedete nincs összhangban egymással. Ez a felismerés bántotta, „ütötte szíven”, és készítette őt bűnbánatra.

Pál apostol azt a keresztény meggyőződést fogalmazza meg, hogy bár a szavakban megfogalmazott és nyilvánosan meghirdetett erkölcsi törvényt (a tízparancsolatot) a zsidók kapták, a pogányok sincsenek hátrányosabb helyzetben, mert a szívükbe írt erkölcsi törvényt feltáró lelkiismeretük nekik is megmutatja a feltétlen erkölcsi jót, vagyis az Isten akaratát. Jóllehet a lelkiismeret önmagában véve nem abszolút mérce (vö. 1Kor 4,4), Isten azoknak is megadja a legfontosabb erkölcsi útmutatásokat, akik híján vannak a mózesi törvénynek. Ezt az állítást az apostol egyrészt azzal igazolja, hogy a meghirdetett erkölcsi törvényt nem ismerő pogányok is tudnak jót tenni, s ezt csak azért tehetik, mert valamiképpen ismerik és követik az

Isten által szívükbe írt törvényt. Másrészt arra utal, hogy a pogányoknak is vannak élményeik a tetteiket dicsérő vagy elmarasztaló lelkiismeretről, ami ismét csak a szívbe írt törvény ismeretének tanújele.

A II. Vatikáni Zsinat összegző tanítást ad a lelkiismeret keresztény értelmezéséről. Eszerint a lelkiismeret az ember valláserkölcsei tudata, illetve olyan képessége, amelynek segítségével a szívbe írt isteni törvény alapján ítélni lehet meg cselekedeteinek jó vagy rossz voltát. A lelkiismeret útmutatása hanghoz hasonlít, amely az erkölcsi jó megtételére és a rossz elkerülésére buzdít. A lelkiismeret méltóságát az adja, hogy az alapjául szolgáló szívbe írt törvény, amely feltétlenül kötelez, Istentől származik. Másként fogalmazva ez azt is jelenti: a lelkiismeret az ember legrejtettebb magva vagy szentélye, ahol párbeszédet folytathat Istennel. A keresztény felfogás szerint ebben a szentélyben minden ember felismerheti azt a legfontosabb isteni követelményt, amelyet Jézus az Isten és az embertárs iránti szeretet erkölcsi parancsában fogalmazott meg. Ez a felismerés összekötheti egymással a különféle vallású embereket, akik őszintén keresik szívük szentélyében a Teremtő akaratát. A lelkiismeret tévedhet ítéletében. Ha ez a tévedés legyőzhetetlen (azaz nem bűnös mulasztásokból eredő) tudatlanságból fakad, a lelkiismeret útmutatását – méltósága miatt – az embernek akkor is követnie kell. Ugyanakkor a lelkiismeret nevelésre is szorul: ennek elmulasztása az embert a bűnös tudatlanság állapotába sodorhatja.

2. 23 Igyekezz lelkiismereted szavát követve élni!

Dávid király történetét olvasva gondolj arra, hogy ha szíved valamilyen bűnnel vádol, a király példáját követve Isten bocsánatát kell kérned!

Pál apostol szavai alapján fontold meg, hogy ha hiányosak is az erkölcsi törvényekkel kapcsolatos ismereteid, lelkiismereted a szívedbe írt erkölcsi törvény alapján megadja a legfontosabb útmutatásokat ahhoz, hogy megfelelően tudj megvalósítani a személyedre vonatkozó isteni álmot.

Szíveled meg a lelkiismeret méltóságáról szóló zsinati tanítást, és gyakran kérd a lelked szentélyében lakozó Isten segítségét ahhoz, hogy mindig tiszta lelkiismerettel tudj cselekedni.

3. ÖNMAGUNK ERKÖLCSI MEGVALÓSÍTÁSA A HEGYI BESZÉD SZELLEMEBEN

A keresztény erkölcsan lényegét, a „teljessé tett törvényt” Jézus a hegyi beszédben (vö. Mt 5–7) körvonalazta. E beszéd alapján annak az embernek, aki Isten útmutatása szerint igyekszik megvalósítani a reá vonatkozó isteni elgondolást, a legfontosabb jellemzői a következők: A maradandó értékeket keresi (vö. Mt 6,19–24). – Bíz a gondviselő mennyei Atyában (vö. Mt 6,25–34). – Szentként tiszteli az emberi életet (vö. Mt 5,21–26). – Hűséget tanúsít a házasságban (vö. Mk 10,2–9). – Hűséges a keresztény tanúságtevésben (vö. Mt 5,13–16). – Még ellenségeivel szemben is teljesíti a felebaráti szeretet keresztény parancsát (vö. Mt 5,38–48). – A történeti Jézus azzal bízta meg követőit, hogy az egész világon hirdessék tanítását, ezért a hegyi beszédben megfogalmazott útmutatások nem csak a keresztényeknek, hanem a világ valamennyi emberéhez szólnak (vö. Mt 28,19–20).

A hegyi beszéd – miniatúra, 13. sz.

3. 1 A mennyei kincsek keresése

A Kr. e. 1. században keletkezett Bölcsesség könyvének szerzője Salamon király alakját (Kr. e. 10. sz.) mutatja be, aki imájában az Isten által adott bölcsesség ajándékát minden földi kincsnél többre becsüli. – A Máté-evangélium szerkesztője az 1. század harmadik harmadában jézusi mondásokat gyűjtött össze a hegyi beszédben. Az idézett részben Jézus azt hangsúlyozza, hogy az él erkölcsösen, aki elsősorban nem mulandó földi javak öncélú halmozására törekszik, hanem az örök életét biztosító mennyei kincsek gyűjtésén fáradozik. – A II. Vatikáni Zsinatnak „Az öröm és remény” kezdetű határozata azt hangsúlyozza, hogy az „odafönt valók” keresése egyáltalán nem csökkenti a mások javára végzett földi tevékenység értékét, mert a felebaráti szeretet parancsában Jézus ezt a tevékenységet is a mennyei kincsek elnyerésének feltételévé tette.

3. 11 A maradandó értékek keresése Isten segítségével

a) Salamon király a bölcsesség ajándékát mindennél többre tartja (Bölcs 7,1–16)

7 ¹ [Az uralkodó ezt mondja önmagáról]: ...csak balandó ember vagyok, hasonló a többihez, ivadéka a földből alkotott elsőnek. Anyám méhében formálódtam én is testté, ² tíz hó folyamán álltam össze a vérben, a férfi magvából, az egyesülés gyönyöréből. ³ Születésem után én is a közös levegőt szívtam, ugyanolyan földre estem, mint mások, első szavam sírás volt, mint a többieké. ⁴ Pólyában neveltek sok vesződéssel, ⁵ mert a királyok közül egy sem kezdte másképp az életét. ⁶ Mindenki számára egy a belépés az életbe, s egy a távozás! [A bölcsesség Isten adománya] ⁷ Ezért könyörögtem, és okosság adatott nekem, imádkoztam, és eljött hozzám a bölcsesség lelke. ⁸ Többre becsültem azt országnál és trónnál, s a gazdagságot hozzá mérve semminek tartottam, ⁹ nem tettem vele egy sorba drágakövet, mert minden arany hozzá képest csak kevés homok, s az ezüst mellette csupán sárnak számít.

¹⁰ Egészségnél, szépségnél jobban szerettem, s eltökéltem, hogy világossággul használom, mert a fénye soha el nem alszik. ¹¹ De vele együtt a többi jó is hozzám jött, és mérhetetlen gazdagság volt a kezében. ¹² Én pedig örvendtem mindnek, mivel a bölcsesség volt a vezérük, de nem tudtam, hogy mindezeknek ő az anyja! ¹³ Csalárdság nélkül sajátítottam el, és irigység nélkül adom tovább. Nem rejtem el gazdagságát, ¹⁴ mert kifogyhatatlan kincs az az embernek. Akik vele éltek, megszerezték Isten barátságát, mert a fegyelem adományai ajánlották őket. [Könyörgés a bölcsesség adományáért] ¹⁵ Nekem pedig adja meg Isten, hogy bölcsen beszéljek, és gondolkodjam abhoz méltón, aminek részese lettem, mivel ő a bölcsesség útmutatója, s egyben a bölcsék irányítója, ¹⁶ hisz kezében vagyunk mi is, meg szavaink is, és minden értelmesség, ügyesség és fegyelem.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

[az uralkodó ezt mondja önmagáról]: az uralkodó Salamon, Izrael harmadik, legismertebb királya. csak balandó ember vagyok, hasonló a többihez, ivadéka a földből alkotott elsőnek: a király az ókori keleten elterjedt nézetekkel szemben, amelyek az uralkodóknak égi eredetet tulajdonítottak, egyszerű emberi mivoltát hangsúlyozza.

anyám méhében formálódtam én is testté, tíz hó folyamán álltam össze a vérben, a férfi magvából, az egyesülés gyönyöréből: a születés folyamatát a korabeli felfogás alapján megvilágító király kilenc helyett tíz hónapról beszél, mert holdhónapokban számol.

mindenki számára egy a belépés az életbe, s egy a távozás: ez a mondat arra utal, hogy minden ember nincstelenül születik a világra, és földi kincseiből senki sem vihet semmit a halálba.

a bölcsesség Isten adománya: a bölcsesség (héb. *hokmah*; gör. *sophia*) az ószövetségi Szentírásban elsősorban isteni tulajdonság, amely a világ teremtésében és kormányzásában nyilvánul meg. A bölcsességet Isten ajándékaként az ember is birtokolhatja. Ebben az esetben a bölcsesség olyan jóra irányuló készség (erény), amely arra képesíti a lelket, hogy mindent a létezők végső okával és céljával összefüggésben szemléljen, illetve isteni szempontok szerint gondolkodjon és cselekedjen. A bölcsesség kezdete az Úr félelme (vö. Péld 1,7): egyrészt azért, mert az istenfélelem erkölcsi féket jelent, másrészt mert arra ösztönöz, hogy életünkben Isten tanácsát keressük és kövessük (vö. Zsolt 73,23–24).

ezért könyörögtem, és okosság adatott nekem, imádkoztam, és eljött hozzám a bölcsesség lelke: az okosság olyan erény, amely az emberi értelmet képessé teszi arra, hogy konkrét esetben ki tudja választani a lehetséges eszközök közül a jó célra vezetőket. Ez az erény készíti a királyt arra, hogy imában kérje Istentől a bölcsesség lelkének ajándékát.

többre becültem azt országnál és trónnál, s a gazdagságot hozzá mérve semminek tartottam: a bölcsesség ajándékát Salamon többre értékeli a hatalomnál, a gazdagságnál, az egészségnél és a testi szépségnél.

eltökéltem, hogy világosságnak használom, mert a fénye soha el nem alszik: a bölcsesség a mulandó javakkal ellentétben az üdvözítő Isten örök világosságának kisugárzása (vö. Bölcs 7,26), amelynek fénye nem alszik ki soha (vö. Iz 60,19–20).

de vele együtt a többi jó is hozzám jött: kérésével Salamon nem vesztett semmit, mert a bölcsesség ajándékával együtt Isten e világi gazdagságot és dicsőséget is adott neki (vö. 1Kir 3,13; 2Krón 1,12). A bölcsesség ugyanis a gazdagság és a dicsőség szülőanyja, amennyiben mindezeket biztosítja (vö. Bölcs 8,5–6).

irigység nélkül adom tovább. Nem rejtem el gazdagságát: Jónás könyvének (Kr. e. 4-3. sz.) szerzője egy példázat keretében ad tanítást Isten egyetemes üdvözítő akaratáról, illetve arról, hogy a Ninivébe küldött Jónás próféta vonakodása (irigysége), amely kizárta volna a pogányokat az üdvösségből, nem tetszik az isteni bölcsességnek (vö. Jón 4,1–11). A Bölcsesség könyvének a Kr. e. 1. században alkotó írója Salomonnak tulajdonítja a bölcsesség irigység nélküli továbbadásának szándékát. Ezzel a Kr. e. 10. századba vetíti vissza azt az idők során fokozatosan kialakuló zsidó meggyőződést, amely szerint Isten a pogányokat is üdvözíteni akarja (vö. Iz 42,1–7; 49,1–6; Szof 3,9–10; Mal 1,11). A missziós lelkületet valószínűleg azért tulajdonítja a Kr. e. 10. században élő királynak, mert tudatában van annak, hogy Salamon bölcsessége nagy hatással volt az őt meglátogató Sába királynőjére (vö. 1Kir 10,1–13), aki a pogányság képviselőjeként járt udvarában.

akik vele éltek, megszerették Isten barátságát, mert a fegyelem adományai ajánlották őket: Salamon szemében a bölcsesség azért olyan nagy érték, mert útmutatásának követése teszi lehetővé az ember számára a legnagyobb kincsnek, vagyis az Isten barátságának, az üdvösségnek elnyerését. A fegyelem adományai azok az isteni útmutatások, amelyeknek elfogadása képessé tesz az Isten elgondolása szerinti életre.

b) Jézus a hegyi beszédben mennyei kincsek gyűjtésére buzdít (Mt 6,19–24)

6¹⁹ Ne gyűjtsétek magatoknak kincseket a földön, ahol moly és rozsdá emészt, ahol a tolvajok betörnek és lopnak. ²⁰ Gyűjtsétek magatoknak kincseket a mennyben, ahol sem moly, sem rozsdá nem emészt, és ahol tolvajok nem törnek be és nem lopnak. ²¹ Mert ahol a kincs van, ott lesz a szív is. ²² A test világossága a szem. Ha tehát a szemed jó, egész tested

világos lesz. ²³ de ha a szemed rossz, az egész tested sötét lesz. Ha pedig a benned lévő fény sötétség, mekkora lesz akkor a sötétség! ²⁴ Senki sem szolgálhat két úrnak; mert vagy gyűlöli az egyiket, a másikat pedig szereti, vagy tiszteli az egyiket, a másikat pedig megveti. Nem szolgálhattok Istennek és a mammonnak.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

ne gyűjtsetek magatoknak kincseket a földön, ahol moly és rozsdá emészti, ahol a tolvajok betörnek és lopnak: a földi kincsek olyan értékek, amelyeket az ember azzal a céllal halmoz fel, hogy nyugodt, boldog életet biztosítson önmaga és hozzátartozói számára. Jézus nem azt mondja, hogy az ember egyáltalán ne gyűjtsön ilyen kincseket, hanem azt, hogy ne ezek megszerzésére helyezze a hangsúlyt, s főleg ne bízson abban, hogy ezek birtoklása megoldja életének minden problémáját. Ezek a romlandó, veszélyeztetett és elveszíthető javak ugyanis egyrészt nem nyújtanak szilárd alapot még a földi létezéshez sem, másrészt nem biztosítják a halál utáni életet, amelyre az ember vágyakozik, és ahová ezekből az értékekből semmit sem vihet magával.

gyűjtsetek magatoknak kincseket a mennyben, ahol sem moly, sem rozsdá nem emészti, és ahol tolvajok nem törnek be és nem lopnak: a mennyben gyűjtött kincsek azok a földi cselekedetek és magatartásformák, amelyeknek örök értékű vetülete van, amennyiben a boldogságot, a biztonságot és a halál utáni diadalmaskodó életet kereső ember vágyainak beteljesülését segítik elő. Ilyen kincs az üdvösséget biztosító mennyek országának elfogadása (vö. Mt 13,44–46), ami például abban nyilvánulhat meg, hogy az ember megosztja földi javait a rászorulókkal (vö. Mt 19,21). Pál apostol Krisztus ismeretét tartja a legnagyobb mennyi kincsnek, amelyhez viszonyítva szemétnak lehet tekinteni minden földi értéket (vö. Fil 3,8). Krisztus ismeretén azt a hitet érti, amellyel az ember elfogadja és követi Krisztust, aki megváltó halála által tette lehetővé minden ember számára a mennyek országába való belépést és az üdvösséget.

mert ahol a kincsed van, ott lesz a szíved is: e közmondással Jézus arra buzdítja övéit, hogy szívük, gondolataik ne a mulandó, hanem az örök javak körül forogjanak, mert csak ezek segíthetik elő végtelenbe mutató vágyaik beteljesülését.

senki sem szolgálhat két úrnak; mert vagy gyűlöli az egyiket, a másikat pedig szereti, vagy tiszteli az egyiket, a másikat pedig megveti: a két úr: a mammon és az Isten. – Az arám *mammon* szóból származó kifejezés általánosságban a vagyont, illetve mindazt jelöli, ami tulajdonként birtokolható. Jézus szóhasználatában azonban rosszálló értelemben a bálványvájtó, az ember minden erejét és gondolatát lefoglaló e világi értéket jelenti. – Az igazi úr az Isten, aki minden érték forrásaként igényt tart az ember egész lényére, minden törekvésére, hogy örök boldogsággal ajándékozhasssa meg teremtményét. – Jézus arra figyelmeztet, hogy egy időben nem lehet mindkét urat szolgálni: nem szolgálhattok Istennek és a mammonnak! Teljes szívből az ember nem szeretheti Istent, ha ugyanakkor valamilyen e világi értéket is istenít! Választania kell a kettő közül: ez azt jelenti, hogy az egyiket „gyűlöli” (kevésbé szereti, leértékeli), a másikat pedig előnyben részesíti, és hűséges marad hozzá.

c) Az „odafönt való” kincsek keresése (GS 57)

57. *A mennyi háza felé zarándokló Krisztus-hívőknek az odafönt valókat kell keresniük és ízlelniük; ez azonban nem csökkenti, hanem inkább növeli feladatuk súlyát, hogy az összes emberrel dolgozzanak együtt az emberibb világ fölépítésén. És valóban a keresztény hit misztériuma fölbecsülhetetlen ösztönzést és támogatást ad nekik ahhoz, hogy e feladatot minél odaadóbban teljesítsék, különösen pedig ahhoz, hogy fölfedezzék e munka teljes értelmét, melyből kitűnik, hogy a kultúraért való fáradozás kiváló helyet foglal*

el az ember hivatásának egészében. Amikor ugyanis az ember keze munkájával vagy technikai eszközökkel megműveli a földet, hogy teremjen és az egyetemes emberi család méltó lakóhelyévé váljék, vagy amikor tudatosan részt vesz a közéletben, akkor Istennek a történelem hajnalán kinyilvánított szándékát hajtja végre, parancsát a föld meghódítására és a teremtés továbbfejlesztésére, és egyúttal önmagát is kiműveli; ugyanakkor eleget tesz Krisztus nagy parancsának is, hogy testvéreinek szolgálatára szentelje magát.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

a mennyei ház felé zarándokló Krisztus-hívőknek az odafönt valókat kell keresniük és ízlelniük: az „odafönt valók” keresése és ízlelése nem más, mint az a tevékenység, amelyet Jézus a hegyi beszédben a mennyei kincsek gyűjtésének nevez (vö. Mt 6,20). Ez a keresés vagy gyűjtés teszi ugyanis lehetővé azt, hogy az Isten képeire teremtett ember belépessen a mennyek országába, és halála után erkölcsileg tiszta lényként élvezhesse Isten társaságát egy örökkévalóságon keresztül.

ez azonban nem csökkenti, hanem inkább növeli feladatuk súlyát, hogy az összes emberrel dolgozzanak együtt az emberibb világ fölépítésén: a mennyei kincsek keresése nemcsak hogy nem idegenít el a földi munkától, hanem új valláserkölcsei indítékokat ad a föld Isten szándéka szerinti átalakításához. Jézus ugyanis a felebaráti szeretetet, amely magában foglalja az embertársak életkörülményeinek jobbítását célzó önzetlen tevékenységet is, az örök élet elnyerésének feltételei közé sorolta. Ez a tudat fölbecsülhetetlen ösztönzést és támogatást ad a keresztyény hívőnek ahhoz, hogy a többi jó szándékú emberrel együttműködve fáradozzon egy emberibb világ felépítésén.

Istennek a történelem hajnalán kinyilvánított szándékát hajtja végre, parancsát a föld meghódítására és a teremtés továbbfejlesztésére, és egyúttal önmagát is kiműveli: a föld meghódítása és szebbé tétele a teremtő Isten akarata (vö. Ter 1,28). Ezért valahányszor az ember a föld átalakításán, a kultúra gazdagításán, a közélet javításán vagy a környezet élhetőbbé tételén fáradozik, erkölcsi szempontból önmagát is gazdagítja.

3. 12 A szövegek értelmezése

A hatalmáról és gazdagságáról híres Salamon király az Istentől kapott bölcsesség ajándékát tekinti a legnagyobb értéknek a világon. Kérő imájából kiviláglik, azért tartja a bölcsességet felbecsülhetetlen értékűnek, mert meggyőződéssel vallja: az isteni bölcsesség ajándékának elfogadása teszi lehetővé az ember számára a legnagyobb kincsnek, Isten barátságának és az örök üdvösségnek elnyerését.

A Máté-evangéliumban olvasható hegyi beszédből vett részletben Jézus arra figyelmezteti tanítványait, hogy csak a mennyei kincseket gyűjtő ember válhat Isten szándékának megfelelően erkölcsössé. A mennyei kincsek gyűjtésén olyan cselekedeteket és magatartási formákat ért, amelyek az ember személyiségébe beépülve hozzásegítik őt a legnagyobb kincsnek, az Isten barátságának és az örök üdvösségnek elnyeréséhez. E cselekedetek közül a legfontosabb a Jézus által hozott Isten országának és az ország áldásainak elfogadása. Isten országának áldásait azok fogadják el, akik tudatos keresztyény életvitelükkel vagy legalábbis lelkiismeretük pozitív útmutatásait követő cselekedeteikkel tanúsítják, hogy annak a Jézusnak tanítását követik, aki kereszthalálával lehetővé tette minden ember számára az Istennel való kiengesztelődést és az örök boldogság elnyerését.

A II. Vatikáni Zsinatnak „Az öröm és remény” szavakkal kezdődő határozata azt hangsúlyozza, hogy az „odafönt való” kincsek keresése és a világ emberibbé tétele nem egymást kizáró, hanem egymást kölcsönösen kiegészítő és feltételező tevékenységek. Jézus a felebaráti szeretet alapvető fontosságát hirdeti. Az egyház Jézusnak ezt az útmutatását követi, amikor az önzetlen munkát, amelyet a föld és a kultúra gazdagításával embertársaink javára fordítunk, örök célunk elérésének feltételei közé sorolja. Mindaz, aki Isten szándékának megfelelően teljesíti e feltételt, „odafönt való” kincset keres, azaz önmagát erkölcsileg kiműveli, s felkészíti az Istennel való végérvényes találkozásra.

3. 13 Kérd Isten segítségét a mennyei kincsek gyűjtéséhez!

Salamon király imáját olvasva te is kérd a bölcsesség ajándékát, hogy életed minden eseményét összefüggésbe tudd hozni a gondodat viselő Isten akaratával!

A hegyi beszédben elhangzott jézusi szavakon elgondolkodva imádkozz Istenhez, hogy mennyei kincsekkel tudd ékesíteni személyiségedet!

A II. Vatikáni Zsinat útmutatását megfontolva ahhoz kérd a mennyei Atya támogatását, hogy földi munkáddal, a tevékeny felebaráti szeretet gyakorlásával „odafönt való” kincseket szerezhess!

3. 2 A mennyei Atyába vetett bizalom

A különféle korokból származó bölcs mondásokat egybegyűjtő Példabeszédek könyve a Kr. e. 4-3. századra nyerte el ma ismert formáját. A könyvből vett idézet szerzője a megismerés személyesített bölcsessége ajkára adja tanácsait, amelyek közül a legfontosabb az Istenbe vetett bizalomra való buzdítás. – A Máté evangéliumából (Kr. u. 80-90) vett idézet Jézusa azt hangsúlyozza, hogy az ember csak akkor tud az Isten szándéka szerinti erkölcsi életúton járni, ha bízik az isteni gondviselésben. – A II. Vatikáni Zsinatnak „A nemzetek világossága” (lat. *Lumen Gentium*, rövid. LG) kifejezéssel kezdődő konstitúciójából (1964) származó sorok a Szentírás alapján buzdítják a nem keresztény vallások híveit: akkor élnek erkölcsösen, ha őszintén követik lelkiismeretük pozitív indításait, mert ezekben annak a gondviselő Istennek erkölcsi útmutatásai jelentkeznek, akit ők önhibájukon kívül nem ismernek, de aki őket is üdvözíteni akarja, és őszinte törekvéseik alapján üdvözíteni is fogja.

3. 21 Bizakodás az isteni gondviselésben

a) A megszemélyesített bölcsesség tanácsai (Péld 3,1–12)

3 ¹ El ne felejtssd, fiam, tanításomat, és szívved őrizze meg parancsaimat, ² mert számos napot, életévet és boldogságot szereznek neked! ³ Szeretet és hűség el ne hagyjanak! Fűzd ezeket nyakad köré, és vésd őket szívved táblájára, ⁴ akkor tetszést lelsz és szép jutalmat Isten és emberek előtt. ⁵ Teljes szívvel bízzál az Úrban, és ne támaszkodj saját belátásodra! ⁶ Minden utadon rá gondolkodj, s ő majd igazgatja lépéseidet. ⁷ Ne

légy bölcs önnön szemedben, féld az Istent és kerüld a rosszat, ⁸ ez egészség testednek, és életerő csontjaidnak. ⁹ Tiszteld meg az Urat vagyonodból, és adj neki minden termésed zsengéjéből, ¹⁰ akkor megtelnek kamráid bőséggel, és túláradnak préseid a musttól. ¹¹ Ne vesd meg, fiam, az Úr fenyítését, és meg ne undorodjál, ¹² mert az Úr azt feddi, akit szeret, s azt a fiút sújtja, akit kedvel!

A fontosabb kifejezések magyarázata:

el ne felejtssd, fiam, tanításomat, és szívved őrizze meg parancsaimat: a megszemélyesített bölcsesség úgy mondja el tanácsait, mint ahogyan az atya adja fiának az útmutatásokat az erkölcsös életre. A fiúnak (az izraelita közösségnek) szívében kell őriznie és szeme előtt kell tartania ezeket az intelmeket.

mert számos napot, életévet és boldogságot szereznek neked: a bölcs tanácsokat megfogadó életvitel áldásos következményei: a hosszú élet és a boldogulás (vö. Kiv 20,12; MTörv 4,40; 6,2; Iz 65,20). Ez a mondat azt az általános emberi tapasztalatot fogalmazza meg, hogy egy közösség vagy nép csak akkor tud hosszú távon boldogulni a neki adott földön, ha szívében megőrzi és követi Isten útmutatásait.

szeretet és hűség el ne hagyjanak: a mózesi törvény első és legfőbb parancsolata az Isten iránti szeretet, amely a törvény hűséges megtartásában mutatkozik meg (vö. MTörv 6,5–9).

fűzd ezeket nyakad köré, és vésd őket szívved táblájára: a szeretet és a hűség megőrzésére az embernek folyamatosan figyelnie kell: ezt fejezi ki képek nyelvén a szöveg. A nyak köre (azaz a homlokra és szív közelében lévő bal karra) az imádkozó zsidók a törvény szavait tartalmazó dobozkákat fűzték, amelyek arra emlékeztették őket, hogy mindig szem előtt kell tartaniuk Isten útmutatásait. A szív táblája maga a szív, amelyet Izrael fiai a gondolkodás, az erkölcsi döntés és a vallásos érzület székhelyének tekintettek.

teljes szívvel bízzál az Úrban, és ne támaszkodj saját belátásodra: az Úrban való bizakodást a bölcsek gyakran ajánlják (vö. Zsolt 37,5; 40,5; 84,13). Az Úrban bízni annyit jelent, mint alávetni magunkat Isten irányításának erkölcsi kibontakozásunkban, és elfogadni, hogy Isten irányítja életünk eseményeit, még akkor is, ha saját eszünk alapján mi másként rendeztük volna sorsunkat. Az Istenben teljes szívvel bízó embert és magatartását a zsoltár szerzője az anyja ölen megnyugvó kisgyermek alakjához hasonlítja (vö. Zsolt 131).

ne légy bölcs önnön szemedben, féld az Istent és kerüld a rosszat, ez egészség testednek, és életerő csontjaidnak: ha valaki nem gőgös, elismeri Isten uralmát, és kerüli az erkölcsi rosszat, jutalmul kapja a testi és a lelki egészség ígértét. A zsidó felfogásban a csontok az életerő hordozói. Ha a test beteg, az életerő eltűnik a csontokból. Ezért mondja például Jób: „a láztól kiégtek csontjaim” (Jób 30,30).

tiszteld meg az Urat vagyonodból, és adj neki minden termésed zsengéjéből: az izraelitákat törvény kötelezte, hogy az első termésnek, a zsengének egy részét hálaadásul az Úrnak áldozzák (vö. Kiv 23,19). Ez a kötelezettség azon a megfontoláson alapult, hogy a földön minden Istené, ezért megilleti Őt az első termés legjava. Az Úrnak való felajánlás gyakorlatilag úgy történt, hogy az izraelita évente tizedet adott a templom (és a papság) javára, illetve minden harmadik évben jótékonyági célokra (a lakóhelyén élő szegény leviták, jövevények, árvák és özvegyek támogatására) is fordított termésének legjavából (vö. MTörv 14,22–29). – Mivel a zsenge felajánlását a zsidók isteni eredetű parancsnak tekintették, e parancs teljesítése számukra az Isten iránti tisztelet megnyilvánulását is jelentette.

ne vesd meg, fiam, az Úr fenyítését, és meg ne und dorgálását: az Úr fenyítése mindig valamilyen fájdalommal jár. A zsoltárban használt kép szerint olyan, mint a zabla, amely fájdalmat okozva irányítja a lovat (vö. Zsolt 32,8–9).

mert az Úr azt fedi, akit szeret, s azt a fiát sújtja, akit kedvel: a szöveg szerzője antropomorf képet használ: miként a jó atya, Isten is megfenyíti szeretett fiát, hogy a jó felé irányítsa őt. A feddésnek tehát nem büntető, hanem nevelő, irányító szerepe van. Ez a belátás teszi értethetővé Jób kijelentését: „Boldog az az ember, akit Isten megfenyít” (Jób 5,17).

b) A gondviselésről szóló jézusi tanítás (Mt 6,25–34)

6²⁵ Ezért azt mondom nektek: Ne aggódjatok az életetekért, hogy mit egyetek, se a testetekért, hogy mibe öltözködjétek. Nem több az élet az ételnél, a test pedig a ruhánál? ²⁶ Nézzétek az ég madarait: nem vetnek, nem aratnak, csűrükbe sem gyűjtenek, és a ti mennyei Atyátok táplálja őket. Nem értek ti sokkal többet ezeknél? ²⁷ Ki az közülük, aki aggodalmaskodásával képes az életkorához egyetlen könyöknyit hozzátenni? ²⁸ És a ruha miatt miért aggódtok? Nézzétek a mezők liliomait, hogyan növekszenek: nem fáradoznak, és nem fonnak; ²⁹ mégis, mondom nektek: még Salamon sem volt dicsősege teljében úgy fel-

öltözve, mint egy ezek közül. ³⁰ Ha pedig a mezői füvet, amely ma van, és holnap a kemencébe vetik, Isten így felöltözteti, mennyivel inkább titeket, kishitűek?

³¹ Ne aggódjatok tehát és ne mondogassátok: ‘Mit együnk?’, vagy: ‘Mit igyunk?’, vagy: ‘Mibe öltözködjünk?’ ³² Mert ezeket a pogányok keresik. Hiszen tudja a ti mennyei Atyátok, hogy mindezekre szükségetek van. ³³ Ti keressétek először az Isten országát és annak igazságát, és mindezt megkapjátok hozzá. ³⁴ Ne aggódjatok tehát a holnapért; a holnap majd aggódik önmagáért. Elég a napnak a maga baja.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

ne aggódjatok az életetekért, hogy mit egyetek, se a testetekért, hogy mibe öltözködjétek: Jézus az aggodalmaskodó embert szólítja meg, aki csak az anyagi javakkal törődik, és kizárólag e javak biztosításában látja földi életének értelmét. Azt tanítja, hogy annak, aki elsősorban az Isten országát keresi, még a megélhetéshez szükséges földi javak miatt sem kell túlzottan aggódnia.

nézzeitek az ég madarait: nem vetnek, nem aratnak, csűrökbe sem gyűjtenek, és a ti mennyei Atyátok táplálja őket: ezzel a kijelentéssel Jézus nem tétlenségre buzdít, hiszen nagyon jól tudja, hogy az ég madarai is sokat fáradoznak azért, hogy megtalálják mindennapi betevő falatjukat. Nem a mindennapi munkától és nem is a józan gondoskodástól akarja eltántorítani tanítványait. Ő azt szeretné, hogy követői ne legyenek az anyagi javak rabjai, és hogy ne rettegenek jövőjük miatt.

ki az közületek, aki aggodalmaskodásával képes az életkorához (más fordításban: *termétéhez*) *egyetlen könyöknyit hozzátenni?:* a könyök kb. fél méter. Nyilvánvaló, hogy aggodalmaskodással az ember sem az életkorát, sem a természetét nem tudja megtoldani.

nézzeitek a mezők liliomait: liliomokon nem az európai kerti növényeket, hanem a palesztinai mezei vadvirágokat kell értenünk.

ne aggódjatok tehát és ne mondogassátok: 'Mit együnk?', vagy: 'Mit igyunk?', vagy: 'Mibe öltözködjünk?' Mert ezeket a pogányok keresik: Jézus azt hangsúlyozza: ha Isten a jelentéktelen teremtményeknek is gondját viseli, még inkább gondoskodik majd az emberről, akit saját képmására teremtett. A túlzott aggodás, az aggodalmaskodás bűn a gondviselésbe vetett hit ellen. Aki kizárólag az anyagi javakat és az e világi boldogulásának biztosítását keresi, a pogányok módjára gondolkodik.

ti keressétek először az Isten országát és annak igazságát: Isten országa az a titokzatos lelki birodalom, amelynek polgáraként az ember el tudja fogadni Isten akaratát, követni képes Jézus útmutatásait, és megalapozott reménykedéssel várhatja az örök életet. Az ország igazságát keresni annyi, mint akaratunkat Isten akaratához igazítani. Ha az ember ezt megteszi – miközben lemond az értelmetlen vagyongyűjtésről, illetve mértéktelen vágyairól –, megtapasztalhatja Isten segítségét: felismerheti, hogy életében mindig kap Teremtőjétől annyit, amennyi a tisztességes létfenntartásához elégséges.

ne aggódjatok tehát a holnapért; a holnap majd aggódik önmagáért. Elég a napnak a maga baja: Jézus azt mondja, hogy a holnapért való túlzott aggodalmaskodást akkor kerülhetjük el, ha megtanulunk mindig arra figyelni, ami pillanatnyilag a legszükségesebb. Előfordulhat, hogy az ember holnap már nem is lesz életben, s ezért olyasmi miatt aggódik, ami már egyáltalán nem fogja őt érinteni.

c) Az isteni Gondviselésről szóló zsinati tanítás (LG 16)

16. Isten azoktól sincs távol, akik árnyékokban és képekben keresik az ismeretlen Istent, mivel Ő ad mindennek életet, lélegzetet és mindent (vö. ApCsel 17,25–28), s mint Üdvözítő azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön (vö. 1Tim 2,4). Akik ugyanis Krisztus evangéliumát és az ő egyházát önbibájukon kívüli nem ismerik, de őszinte szívvel keresik Istent, és a kegyelem hatására teljesítik a lelkiismeretük szavában fölsímt akaratát, elnyerhetik az örök üdvös-

séget. Az isteni Gondviselés azoktól sem tagadja meg az üdvösséghez szükséges segítséget, akik önbibájukon kívüli nem jutottak el Isten kifejezett ismeretére, de – nem az isteni kegyelem nélkül – iparkodnak becsületesen élni. Mert ami jó és igaz van náluk, azt az evangéliumra való előkészületnek értékeli az egyház és Isten adományának tartja, aki megvilágosít minden embert, hogy végül élete legyen.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

Isten azoktól sincs távol, akik árnyékokban és képekben keresik az ismeretlen Istent: akik árnyékokban és képekben keresik az ismeretlen Istent, olyanok, mint azok a pogányok, akikhez Pál apostol annak idején az areopáguszi beszédét intézte. A sokistenhívő athéni polgárok bálványképeik mellett az „ismeretlen isten” iránti tiszteletüket is kifejezték azzal, hogy oltárt állítottak.

tak neki. Pál apostol arról beszélt nekik, hogy nem állnak távol ettől az ismeretlen Istentől, mert Ő azonos a Jézus által hirdetett Istennel, a világ Teremtőjével, akinek minden ember a gyermeke, s aki egyetlen embertől sincs távol. Ez az Isten mérhetetlenül felülmúlja a világot, ugyanakkor nagyon közel is áll minden gyermekéhez, „őbenne élünk, mozgunk és vagyunk” (vö. ApCsel 17,22–28).

s mint Üdvözítő azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön: a Pál apostol által hirdetett ismeretlen Isten nemcsak Teremtője a mindenségnek, hanem Ő a világ Üdvözítője is, „aki azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön, és eljusson az igazság ismeretére” (1Tím 2,4).

akik ugyanis Krisztus evangéliumát és az ő egyházát önhibájukon kívül nem ismerik, de őszinte szívvel keresik Istent, és a kegyelem hatására teljesítik a lelkiismeretük szavában felismert akarátát...: a zsinati atyák Pál apostol nyomán arról beszélnek, hogy a pogányok őszinte istenkeresésének jele az, hogy bár nem ismerik az evangéliumban hitelesen bemutatott Istent, elfogadják segítségét. Amikor ugyanis teljesítik a lelkiismeretük szavában felismert isteni akaratot, akkor ezt csak az általuk ismeretlennek tartott Isten segítségével tudják megtenni.

az isteni Gondviselés azoktól sem tagadja meg az üdvösséghez szükséges segítséget, akik önhibájukon kívül nem jutottak el Isten kifejezett ismeretére: ez a mondat, amelyben az „isteni Gondviselés” Istent jelenti, újra hangsúlyozza Isten egyetemes üdvözítő akaratát, s bátorítja a lelkiismeretük pozitív indításait követő jó szándékú embereket, akik önhibájukon kívül még nem jutottak el a minden gyermekének üdvösséget akaró Isten felismerésére. Arra buzdítja őket, hogy bármilyen vallás követői is, bízzanak az ismeretlen gondviselő Istenben, mert ez az Isten őket is üdvözíteni akarja, és Krisztus halála az ő számukra is megnyitotta az örök élet kapuját.

mert ami jó és igaz van náluk, azt az evangéliumra való előkészületnek értékeli az egyház és Isten adományának tartja, aki megvilágosít minden embert, hogy végül élete legyen: a zsinat résztvevői meggyőződéssel vallják: Isten minden gyermekének megadja a segítséget ahhoz, hogy eljuthasson az üdvösségre. A minden gyermek körébe tartoznak azok is, akikhez nem juthatott el, vagy legalábbis hitelesen nem jutott el az evangéliumi tanítás. Becsületes és istenkereső életüket az egyház előkészületnek tekinti az evangéliumra, mert amikor őszintén követik a lelkiismeretükben jelentkező isteni útmutatást, valójában már az evangélium szellemében élnek. Az egyház azt hirdeti számukra, hogy csak az általuk ismeretlen Isten adományának köszönhetően képesek az ilyen életvitelre, s azzal bátorítja őket: ez az Isten Jézus által számukra is megad minden segítséget az örök élet eléréséhez.

3. 22 A szövegek értelmezése

A megszemélyesített bölcsesség útmutatásokat ad az erkölcsi kibontakozáshoz. Ezek közül a legfontosabb a buzdítás az Istenbe vetett bizalomra. A Példabeszédek könyvében szereplő erkölcsi tanácsok elsősorban Izrael fiainak szólnak, de minden nép gyermekei számára is megfontolandók. Isten minden embernek Teremtője, és lelkiismeretén keresztül minden értelmes teremtményének megadja a segítséget az erkölcsi kibontakozáshoz. Mindenkire érvényes tehát az, hogy csak akkor tud erkölcsösen élni, ha teljes szívvel bízuk az Úrban.

A hegyi beszédben Jézus a gondviselő Istenbe kapaszkodó bizalomra buzdítja követőit. Azt hangsúlyozza, hogy csak akkor tudnak erkölcsösen élni, ha nem a földi javak halmozásában látják életük értelmét és célját, hanem elsősorban az Isten országát keresik. Ennek az országnak polgáraként lesznek képesek arra, hogy Isten szándéka szerint bontakoztassák ki az örök boldogságra rendelt lényüket. S az ország tagjaként azt is megtapasztalhatják, hogy a gondviselő Isten a természeti eseményeken és jó embereken keresztül azokat a javakat is megadja, amelyek földi boldogulásukhoz elégségesek.

A zsinati nyilatkozat Jézus tanítása nyomán hangsúlyozza, hogy az isteni Gondviselés (azaz Isten) azoktól sem tagadja meg az üdvösségre vezető eszközöket, akik önhibájukon kívül nem jutottak el az Ő kifejezett ismeretére, de lelkiismeretük pozitív indításait követve becsületesen, az általuk nem ismert evangélium szellemében iparkodnak élni. Az üdvösségre vezető eszközök közé tartozik a lelkiismeretben megszólaló isteni útmutatás és az az Istentől kapott erő, amelynek alapján az ember képes megcselekedni a felismert erkölcsi jót.

3. 23 Teljes szívvel bizakodj a gondviselő Istenben!

A megismerésített bölcsesség szavait megfontolva kérd Istentől az erőt, hogy életed minden napján teljes szívvel reá tudj hagyatkozni!

A gondviselésről szóló jézusi tanításon elgondolkodva tudatosítsd magadban, hogy erkölcsi önmegvalósításod alapvető feltétele a jó Istenbe vetett bizalom, aki nemcsak abban segít neked, hogy szándéka szerint valósíthasd meg a szívedben rejlő belső embert, hanem környezeted közvetítésével a létfenntartásodhoz szükséges javakat is biztosítja számodra.

A zsinati tanítást megszívlevél derűlátással szemléld azok sorsát, akik látszólag távol állnak a kereszténységtől. Bátorítsd őket azzal a gondolattal, hogy a Jézus által hirdetett Isten, aki minden embert üdvözíteni akar, nekik is megad minden segítséget ahhoz, hogy lelkiismeretük pozitív indításait követni tudják, és így majd eljuthassanak a mennyországba.

3. 3 Az emberi élet szentségének tisztelete

A Mózes első könyvéből, azaz a Teremtés könyvéből (Kr. e. 6. sz.) vett idézet szerzője a vízözön-elbeszélések hagyományához kapcsolódva fogalmazza meg azt a vallási meggyőződését, hogy Isten a teremtett világ rendjét veszélyeztető emberi bűnök ellenére is irgalmas marad az emberiséghez, s mintegy megújítja teremtését. A teremtésnek erről a megújításáról szól a Noénak és fiainak adott isteni áldás, amelyben kiemelt hangsúlyt kap az emberi élet tisztelete. – Az 1. század utolsó évtizedeiben keletkezett Máté-evangéliumból vett szövegrész a hegyi beszédnek egy szakaszát tartalmazza, amelyben Jézus az emberi élet szentségét hangsúlyozva azt az erkölcsi útmutatást hirdeti, hogy nem csupán a tényleges gyilkosság bűn, hanem már az is, ha az ember gyilkos indulatot, haragot táplál szívében embertársa iránt. – A Jézus tanítását értelmező II. Vatikáni Zsinat „Az öröm és remény” szavakkal kezdődő dokumentumában arra hívja fel a figyelmet, hogy a keresztény hívőnek az emberi életet a fogantatástól kezdve óvnia, oltalmaznia kell.

3. 31 Az Istentől eredő emberi élet iránti tisztelet

a) Az emberben lévő istenkép lerombolásának tilalma (Ter 9,1–7)

9 ¹ Ezután Isten megáldotta Noét és fiait, és azt mondta nekik: »Szaporodjatok, sokasodjatok és töltsetek be a földet! ² Féljen és rettegjen titeket a föld minden állata, az ég minden madara, és minden, ami mozog a földön; a tenger minden halát is kezetekbe adtam! ³ Minden, ami mozog és él, eledelül szolgáljon nektek: mint a zöld növényzetet, íme, ezeket is mind

odaadtam nektek, ⁴ csak a húst a vérével ne egyétek. ⁵ A ti életetek vérének is számonkérem minden állattól és az embertől: számonkérem az ember életét az embertől, a testvérétől. ⁶ Aki embervért ont, ember ontsa ki annak vérének, mert az ember Isten képére alkottatott. ⁷ Ti pedig szaporodjatok és sokasodjatok: járjatok-keljetek a földön, és uralkodjatok rajta!«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

Isten megáldotta Noét és fiait: Noé a Mezopotámiában fennmaradt vízözön-elbeszélések egyikének főhőse, az izraeliták egyik pátriárkája, aki a hívő ember példaképe (vö. Zsid 11,7). Fiai az egész emberiséget képviselik, illetve a pátriárkának azokat az utódait, akik követik az ősatya példaadó hitét.

szaporodjatok, sokasodjatok és töltsetek be a földet: a mondat megismétli annak az áldásnak szavait, melyet Isten a teremtéskor adott az első emberpárnak az élet továbbadására és a sokasodásra (vö. Ter 1,28).

féljen és rettegjen titeket a föld minden állata, az ég minden madara, és minden, ami mozog a földön; a tenger minden halát is kezetekbe adtam! Minden, ami mozog és él, eledelül szolgáljon nektek: mint a zöld növényzetet, íme, ezeket is mind odaadtam nektek: az áldás olyan utasításokkal is kiegészül, amelyekből kiderül, hogy az ember szabadon rendelkezhet az állatok felett. Ez a szabad rendelkezés nemcsak azt jelenti, hogy a leölt állatok húsát táplálékul használhatja, hanem az állatok háziiasítására, engedelmességre kényszerítésére, illetve a reá és a háziállataira veszélyes vadállatok vadászatban való elejtésére is vonatkozik.

csak a húst a vérével ne egyétek: az állatok feletti szabad rendelkezésnek határai is vannak. Az embernek nem szabad visszaélnie Istentől kapott hatalmával, hanem azt felelősséggel kell

gyakorolnia. Csak úgy eheti meg az állatok húsát, ha előbb vérüket kifolyatta. E parancs hátterében az az izraelita felfogás áll, hogy az élőlények azért élnek, mert Isten éltető lelket adott nekik, és ennek a léleknek székhelye a vér. Annak elismeréseként tehát, hogy Isten az élet egyetlen ura, az embernek gondoskodnia kell arról, hogy az étkezés céljára leölt állat vérének tökéletesen kifolyassa (vö. Lev 17,11; MTörv 12,23). A parancs megfogalmazója egyúttal tiltakozik a pogány hiedelem ellen, amely szerint a szentnek tartott állatok vérének megevése isteni erőt ad elfogyasztójának.

a ti életetek vérének is számonkérem minden állattól és az embertől: számonkérem az ember életét az embertől, a testvérétől: az ember élete minden körülmények között érinthetetlen. E parancsnak nyomatékot ad, hogy Isten még az állattól is számonkéri az emberi élet kioltását. Az izraelita törvényhozásban azt az állatot, amely embert ölt, mint gyilkost kellett megkövezni, és húsát nem volt szabad megenni (vö. Kiv 21,28–32).

aki embervért ont, ember ontsa ki annak vérének, mert az ember Isten képére alkottatott: e parancs értelmében a gyilkosnak életével kell bűnhődnie tettéért, mert a meggyilkolt személyben lerombolta Isten képét. Az izraelita gyakorlat szerint azonban a gyilkosság tényének megállapítása és a büntetés végrehajtása nem az egyéni önkényre, hanem a hivatalos tekintélyre tartozik (vö. Szám 35; MTörv 19,11–13).

b) Aki haragszik testvérére, méltó az ítéletre (Mt 5,21–26)

5 ²¹ Hallottátok, hogy ezt mondták a régieknek: 'Ne ölj; aki pedig öl, méltó az ítéletre'. ²² Én viszont azt mondom nektek, hogy mindenki, aki haragszik testvérére, méltó az ítéletre. Ha valaki azt mondja a testvérének: 'oktalan', méltó a főtanács ítéletére; aki pedig azt mondja: 'bolond', méltó a gyebenna tüzésére. ²³ Amikor tehát följátnod adományodat az oltáron, és ott eszedbe jut, hogy testvérednek valami panasza

van ellened: ²⁴ hagyd ott az adományodat az oltár előtt, és először menj, békülj ki testvéreddel, s csak akkor menj és ajándékozd föl adományodat. ²⁵ Egyez meg ellenfeleddel gyorsan, amíg vele vagy az úton; ne hogy ellenfeled átadjon téged a bírónak, a bíró pedig a törvényszolgának, és börtönbe vessenek. ²⁶ Bizony, mondom neked, semmiképp sem jössz ki onnan, amíg meg nem fizeted az utolsó fillért.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

hallottátok, hogy ezt mondták a régieknek: 'Ne ölj; aki pedig öl, méltó az ítéletre': a régiek az ősök, akik a Sínai-hegyi kinyilatkoztatásban a tízparancsolatot kapták (vö. Kiv 20,13). Jézus idézi a 'ne ölj' parancsát, és amikor saját felfogását ismerteti, nem az isteni törvényt bírálja, hanem a zsinagógában magyarázott törvényfelfogást helyesbíti, illetve egészíti ki. Jól látszik ez a helyesbítés az élet „jogosnak” látszó kioltásával, a házasságtörők halálbüntetésével kapcsolatos álláspontjában is. A házasságtörőket a mózesi törvény értelmében halállal kellett büntetni (vö. MTörv 22,22–24). A zsidók abban a hitben éltek, hogy erre a halálbüntetésre nem vonatkozik a „ne ölj” parancsa. Jézus azonban másként gondolkodik, ami kifejeződik abban, hogy az eléje vitt házasságtörő asszonynak nagylelkűen megbocsát: „Menj, és többé már ne vétkezzél” – mondja neki (Jn 8,11). Állásfoglalásából látszik: annak az Istennek útmutatását követi, aki Ezekiel próféta szerint nem a bűnös halálát akarja, hanem azt, hogy megtérjen útjáról és éljen (vö. Ez 33,11).

én viszont azt mondom nektek, hogy mindenki, aki haragszik testvérére, méltó az ítéletre: nyilvánvaló, hogy itt a keleti beszédmód egyik túlzásával állunk szemben, mert a belső harag nem lehet törvényes eljárás tárgya. Ám Jézus éppen ezzel a túlzással hívja fel a figyelmet a gyilkosság bűnének gyökerére, a belső és ellenőrizetlen indulatra. Szerinte a törvényt az tartja meg igazán, aki ezeken a gyilkos indulatokon is uralkodik.

ha valaki azt mondja a testvérének: 'oktalan', méltó a főtanács ítéletére: az oktalan (arám: *réká*) kifejezés jelentése: üres. A kifejezés megfelel a magyar „üresfejű” szónak. A nagytanács vagy főtanács a 71 tagból álló jeruzsálemi főtörvényszék volt. Jézus természetesen nem azt az esetet tartja szem előtt, amelyben tréfásan neveznek valakit oktalannak, hanem azt, amelyben a sértő kifejezés mögött gyilkos indulat rejlik.

aki pedig azt mondja: 'bolond', méltó a gyeheña tüzére: a bolond kifejezés háttérben a görög *mórosz* szó áll, amely jelentését tekintve megfelel a magyar ostoba, balga, esztelen vagy istentelenül gonosz kifejezéseknek. Ha valaki gyilkos indulatának megnyilvánulásaként használja ezt a sértő szót, büntetesként megérdemli a gyeheña tüzét. A gyeheña (héb. *Gé-Hinnom*; gör. *Gehenna*) szó a jeruzsálemi Hinnom völgyére utal. Ez a völgy az ősidőkben pogány istentiszteleti hely volt, ahol tűzben áldoztak föl gyermekeket Moloknak, az alvilág istenének. Később a völgy Jeruzsálem szeméttelpe lett, ahol állandóan égett a tűz. Ezért a zsidók a pokol bejáratának tartották, ahol az utolsó napon a gonoszok fölött elhangzik majd az elmarasztaló ítélet. A „gyeheña tüze” kifejezés Jézus ajkán tehát a legnagyobb büntetést, a pokol tüzét jelenti.

amikor tehát följáánlod adományodat az oltáron, és ott eszedbe jut, hogy testvérednek valami panasza van ellened: hagyd ott az adományodat az oltár előtt, és először menj, békülj ki testvéreddel: ez a mondat arra figyelmeztet, hogy a helyes istentisztelet előfeltétele az embertársakkal való kiengesztelődés. *egyezz meg ellenfeleddel gyorsan, amíg vele vagy az úton; ne hogy ellenfeled átadjon téged a bírónak, a bíró pedig a törvényszolgának, és börtönbe vessenek:* a példa azt sugallja, hogy a bíróságon kívüli meg egyezéssel az ember mindenképpen jobban jár, mint a peres eljárás lefolytatásával.

bizony, mondom neked, semmiképp sem jössz ki onnan, amíg meg nem fizeted az utolsó fillért: a bűnösnek, az adósnak fizetnie kell. A példával Jézus azt hangsúlyozza, hogy az embernek nagyon komolyan kell vennie a megbékélést.

c) Az emberi életet a fogantatástól kezdve oltalmazni kell (GS 51)

51. A Zsinat tudja, hogy a mai életkörülmények sokszor akadályozzák a hitveseket házasságuk harmonikus kialakításában: olyan helyzetbe juthatnak, hogy gyermekeik számát, legalábbis egy időre, nem növelhetik, s a hitvesi szerelmi élet és a teljes életközösség sem tartható fenn nehézség nélkül. Ha pedig a bensőséges házasság felbomlik, nemritkán veszélybe kerülhet a házasság egyik java, a hűség, és megsínýli azt a másik java: a gyermek, mert könnyen elmarad a nevelése, s hiányozni fog a bátorság a további gyermekek elvállalásához. Némelyek nem átallanak tisztességtelen megoldásokat ajánlani ezekre a problémákra, és nem rettennek vissza még a gyilkosságtól sem; az egyház azonban figyelmeztet arra, hogy nem lehet igazi ellentmondás az élet továbbadásának és az igazi hitvesi szerelem ápolásának isteni törvényei között. Isten ugyanis, az élet Ura, az élet megőrzésének magasabb szolgálatát az emberekre bízta, s ezt emberhez méltó módon kell teljesíteni. Az életet tehát a fogantatástól kezdve a legnagyobb gonddal oltalmazni kell: az abortusz és a csecsemőgyilkosság szörnyetes gáztett. Az emberi nemiség és az ember életadó képessége

csodálatosan fölül áll mindannak, amivel az élet alacsonyabb szintjein találkozunk. Ezért nagy tisztelet illeti a házasság sajátos aktusait is, amennyiben azok az ember veleszületett méltóságának megfelelően folynak le. A házastársi szerelem és az élet felelős továbbadásának összehangolásában az erkölcsi megítélés nem csupán az őszinte szándéktól és az indítékok értékelésétől függ, hanem a személy és tettei természetéből vett olyan objektív kritériumok alapján kell történnie, melyek biztosítják az igazi szerelem összefüggésében a kölcsönös ajándékozás és az életfakasztás teljes értelmét. Ez pedig csak akkor lehetséges, ha a házastársak őszinte lélekkel ápolják magukban a hitvesi tisztaság erényét. Az egyház gyermekeinek ezekre az elvekre támaszkodva a születésszabályozás terén nem szabad olyan utakra lépniük, melyeket a Tanítóhivatal az isteni törvény magyarázatában elítél. Mindenkinek el kell gondolkodnia azon, hogy az ember életét és az életfakasztás feladatát nem lehet e világ kereteibe szorítani, mértékével mérni és csak ebből kiindulva értelmezni, hanem mindig figyelembe kell venni az ember örök rendeltetését is.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

a Zsinat tudja, hogy a mai életkörülmények sokszor akadályozzák a hitveseket házasságuk harmonikus kialakításában: a zsinati atyák tisztában vannak azzal, hogy a keresztény hitvesek gyakorta nagyon nehéz helyzetbe kerülnek: ha nem tudnak több gyermeket vállalni, és házasságukat nem tudják gyakorolni, a házastársi szeretet és a teljes életközösség csak nagy nehézségek árán tartható fenn.

némelyek nem áttallanak tisztességtelen megoldásokat ajánlani ezekre a problémákra: ez a mondat azoknak a nézetét utasítja el, akik a fenti nehézségeket azzal akarják eltüntetni, hogy keresztény szempontból tisztességtelen módszereket javasolnak a fogamzás megakadályozására. Bár a Zsinat nem részletezi e tisztességtelen módszereket, VI. Pál pápa „Az emberi élet” (lat. *Humanae vitae*, rövid. HV) szavakkal kezdődő enciklikájában (1968) e tisztességtelen módszerek közt említi az életadás már megkezdett folyamatának közvetlen megszakítását, a férfi vagy a nő közvetlen sterilizációját, illetve mindazokat a cselekedeteket, amelyek a házassági aktus előtt, annak folyamán vagy utána kifejezetten arra irányulnak, hogy a fogamzás lehetőségét megakadályozzák (vö. HV 14). Ennek a pápai megnyilatkozásnak szigorát mérsékli az enciklikát értelmező kanadai püspöki kar 1974-es körlevele, illetve sok más püspökkari körlevél. A püspökök hangsúlyozzák: azok, akiket – jóllehet nem utasítják el az egyház tanítói tekintélyét – nem győztek meg teljesen a pápa által felsorolt érvek, nincsenek az egyházból kizárva, hiszen nem tagadnak semmilyen isteni vagy katolikus hittételt. A kanadai püspökök bátorítják a gyóntatókat is: megnyugtathatják azokat, akik elfogadják ugyan az enciklika tanítását, de bizonyos körülmények miatt kötelességeik kikerülhetetlen konfliktusával találják magukat szemben, mint például a házassági szeretet és a szülői felelősség gyakorlatának összehangolása a gyermekneveléssel vagy az anya egészségének megvédésével. Ilyen esetekben az erkölcsoteológia elfogadott elvei alapján megengedhető az, hogy miután sikertelenül megkísérelték az enciklika útmutatását követni, becsülettel és nyugodt lelkiismerettel folyamodjanak olyan megoldáshoz, amely az adott körülmények között számukra helyesnek látszik. VI. Pál pápa külön levélben köszönte meg a kanadai püspökök igyekezetét, és kifejezésre juttatta, hogy álláspontjukkal egyetért. A pápai levél megtalálható a kanadai püspökar ottawai levéltárában.

és nem rettennek vissza még a gyilkosságtól sem: a megfogant gyermek megölését, illetve a csecsemő elpusztítását a zsinati atyák egyértelműen súlyos bűnnek, gyilkosságnak tartják.

az életet tehát a fogantatástól kezdve a legnagyobb gonddal oltalmazni kell: az abortusz és a csecsemőgyilkosság szörnyenletes gáztett: a Jézus tanítását értelmező zsinati atyák az Isten képére teremtett emberhez méltatlan, bűnös megoldásnak tekintik az abortuszt és a csecsemőgyilkosságot. A latin *aborior* (elvetél, idő előtt világra jön) kifejezésből származó abortusz (más neveken: magzatelhajtás, terhességmegszakítás) szó jelentése általános értelemben: a még életképtelen magzat eltávolítása az anyaméhből (24 hetes kora előtt). A zsinati atyák a közvetlen művi abortuszra gondolnak, vagyis olyan cselekményre, amely a magzat méhen belüli életét külső beavatkozással szakítja meg, és amelyben a beavatkozás célja a magzat megölése. Ez a cselekmény súlyos bűn, gyilkosság. Nem minősítik azonban gyilkosságnak, sőt megengedhetőnek tekintik a közvetett művi abortuszt, vagyis azt a cselekményt, amelyben a művi beavatkozás célja az anya meggyógyítása (életének megmentése), és a magzat eltávolítása a méhből csak ennek a gyógyító beavatkozásnak következménye. A közvetlen művi abortusz elítélésének háttérben az a keresztény meggondolás áll, hogy a magzatnak nemcsak a földi élethez van joga, hanem ahhoz is, hogy megszületett, öntudatos emberként tudjon majd válaszolni annak az Istennek, aki örök életre hívja minden emberi teremtményt.

a házastársi szerelem és az élet felelős továbbadásának összehangolásában az erkölcsi megítélés nem csupán az őszinte szándéktól és az indítékok értékelésétől függ, hanem... objektív kritériumok alapján kell történnie, melyek biztosítják az igazi szerelem összefüggésében a kölcsönös ajándékozás és az életfakasztás teljes értelmét: a zsinati atyák szerint a házastársi szerelem és az élet felelős továbbadásának feladata jól csak akkor hangolható össze egymással, ha a házastársak őszinte lélekkel ápolják magukban a hitvesi tisztaság erényét. A hitvesi tisztaság erényén azt a készséget értik, amellyel a házaspárok elfogadják a természetes családtervezésre vonatkozó egyházi útmutatásokat. Az ezekben ajánlott módszerek közös vonása, hogy a házaspárok a gyermek fogadását csak úgy igyekeznek elősegíteni, hogy a nő termékeny napjaiban létesítsenek nemi kapcsolatot, illetve a fogamzást úgy igyekeznek elkerülni, hogy a nő termékeny napjaiban nem élnek szexuális életet. A zsinati atyák meggyőződéssel vallják, hogy ez a módszer az Istenre figyelő házastársak esetében elősegítheti a hitvesek egymás közti párbeszédének fejlődését, és ezáltal pozitív hatása lehet párkapcsolatukra is.

az egyház gyermekeinek... a születésszabályozás terén nem szabad olyan utakra lépniük, melyeket a Tanítótanács az isteni törvény magyarázatában elítél: az egyházi Tanítótanács a születésszabályozás megengedhetetlen módozatai közé sorolja az abortuszt és a csecsemőgyilkosságot. Az abortuszt – bármilyen korai stádiumban hajtják is végre – a Tanítótanács azért tekinti gyilkosságnak, mert ha a megfogant emberi élőlény még nem is tekinthető személynek, egy olyan folyamatnak része, amely az Isten által örök életre hívott személy kibontakoztatására irányul. A csecsemőgyilkosság esetében nyilvánvaló a cselekmény bűnös jellege.

mindenkinek el kell gondolkodnia azon, hogy az ember életét és az életfakasztás feladatát nem lehet e világ kereteibe szorítani..., hanem mindig figyelembe kell venni az ember örök rendeltetését is: ez a mondat már nem csak a keresztényeknek szól, hanem minden emberhez. Mindenkinek el kellene gondolkodnia azon, hogy amikor az emberek Isten teremtményében részesülve új életet fakasztanak a földön, olyan lénynek adnak életet, akit Isten örök életre hív.

3. 32 A szövegek értelmezése

A Teremtés könyvéből vett idézet szerzője az emberi élet tiszteletét azért tartja fontosnak, és az embervér kiontását azért tekinti súlyos bűnnek, mert a gyilkos nemcsak a földi léttől fosztja meg az Isten képére teremtett embertársát, hanem megszakítja azt a folyamatot is, amelyben áldozata szabadon tudna válaszolni az őt örök életre hívó Isten szavára. Bár ez a tanítás elsősorban Izrael fiainak szól, minden embernek meg kellene fontolnia: Isten azokat is saját képmására teremtette és örök életre hívja, akik nem tudnak erről, vagy valamilyen oknál fogva nem gondolkodnak erre.

A történeti Jézus a hegyi beszédben nemcsak a tényleges emberölést nevezi bűnnek, hanem a gyilkos gondolat forrását, a szívbeli haragot is. Szigorú álláspontjának magyarázatát egyik alkalommal így adja meg tanítványainak: „a szívből származnak a rossz gondolatok, a gyilkosságok, házasságtörések, erkölcstelenségek, lopások, hamis tanúskodás, káromkodások” (Mt 15,19). Igaz, hogy a hegyi beszédben Jézus a keresztény erkölcs alapvonásait rajzolja meg, de erkölcsi útmutatásait azoknak is meg kellene szívlelniük, akik még nem jutottak el annak belátására, hogy a haragvó indulatokból fakadnak a gyilkos cselekedetek, amelyek nemcsak a földi létet teszik pokollá, hanem akadályozzák azt a folyamatot is, amelyben az ember szabadon válaszolhatna az őt örök boldogságra hívó Isten szavára.

A „ne ölj” isteni parancsot értelmező II. Vatikáni Zsinat bűnnek tekinti a közvetlen művi abortuszt és a csecsemőgyilkosságot. A születésszabályozást illetően az időszakos önmegtartóztatás módját ajánlja. Az egyéb módozatokat tisztességtelennek nevezi, amennyiben ezek

használatát önző szempontok vezetik, és alkalmazóik nem veszik figyelembe, hogy az ember életadó képessége csodálatosan fölötte áll mindannak, amivel az állatok szintjén találkozunk. Bár a zsinat nem sorolja fel részletesen e tisztességtelen módozatokat, a zsinati tanítást értelmező VI. Pál pápa a nemi aktus megszakítását, az óvszerek használatát és az időleges sterilizációt a tisztességtelen módozatok közé sorolja. Az enciklikájára reagáló püspöki karok többsége azonban azt hangoztatja, amit a kanadai püspökök körlevele: jóllehet VI. Pál pápa írása nem tartozik a tévedhetetlen megnyilatkozások sorába, a hivatalos egyházi tanítás tekintélyével rendelkezik. Ezért a hívők lelkiismeretben kötelesek követni. Ha azonban ez lehetetlennek bizonyul, akár egészségi, akár szociális vagy más okok miatt, a lelkiismeretbeli konfliktus megoldásában a hívek az időszakos önmegtartóztatás helyett más eszközöket is használhatnak. A lehetetlenre senki sem kötelezhető. – A zsinati útmutatás elsősorban a keresztényeknek szól, de az egyház tisztelettel ajánlja megfontolásra minden nép és vallás számára ezt a tanítást, amely az embert és az életfakasztás folyamatát az Istenre és az örök életre nyíló távlatokban szemléli.

3. 33 Gondolkodj el az életet védő törvények indokain!

A Teremtés könyvéből vett idézet szerzője azzal magyarázza az emberi élet szentségét és sérthetetlenségét, hogy Isten saját képére alkotta az embert. Gondolkodj el ezen, és vedd észre: a zsidóság az ember istenképiségének lerombolása miatt tekintette a gyilkosságot súlyos bűnnek.

A történeti Jézus azért tartja a szívbéli haragot is bűnnek, mert felfogása szerint minden rossz cselekedet, így a gyilkosság is az ember szívéből származik. A hegyi beszédben megfogalmazott szavait követőihez, hozzád is intézi. Tanítványait arra kéri, hogy a hegyi beszéd erkölcsi tanításának szellemében tanítsák a világ népeit.

A II. Vatikáni Zsinat tanítása szerint az ember életét és az életfakasztás feladatát az örök élet távlataiban kell értelmezni. Tudatosítsd ezt magadban, és másokkal is igyekezz beláttatni: a születésszabályozás kérdésében a Jézus tanítását követő katolikus egyház azért képvisel szigorú álláspontot, mert az örök élet távlataiban gondolkodik az emberről és az életadás folyamatáról.

3. 4 Hűség a házasságban

Tóbiás könyve a Kr. e. 2. században keletkezett ismeretlen szerző műveként. A különféle irodalmi műfajú (mese, monda, legenda, népszokást bemutató történet, ima stb.) írásokat egybefogó tanító jellegű elbeszélés Izrael népének azt a vallási tapasztalatát fogalmazza meg, hogy Isten különös gondot visel az igazakra, akik tiszteletben tartják a jó család, a szülőkről való gondoskodás, valamint az Isten elgondolása szerinti házasság eszményét. A műből vett idézet egy olyan imádság, amelyben a könyv főhőse jegyesével együtt az élethosszig tartó hűség megőrzéséhez kéri Isten segítségét. – A Kr. u. 70 körül keletkezett Márk evangéliumból származó részletben a történeti Jézus a házasság felbonthatatlanságának hirdetésével emlékezteti követőit a házastársi hűség megőrzésének erkölcsi követelményére. – A II. Vatikáni Zsinat „Az öröm és remény” szavakkal kezdődő határozatában a házasságot nem elvont jogi szerződésnek nevezi, hanem bibliai értelemben vett éleltszövetségnek. A zsinati atyák szerint a házasság azon a szövetségen alapul, illetve annak a titokzatos kapcsolatnak része és képe, amelyet a mennyei Atya Krisztusban teremtet meg az egész emberiséget egybegyűjteni hivatott egyházával. Így a keresztyény házaselekeknek is azt a hűséges szeretetet kell megjeleníteniük és érzékletessé tenniük, mint amellyel Krisztus az egyházát szereti.

3. 41 A házastársi hűség

a) Tóbiás és Sára segítséget kér Istentől (Tób 8,1.4–9)

8 ¹ Elvezették az ifjút és bekísérték a nászszobába... ⁴ Közben a szülők kimentek és bezárták a szoba ajtaját. Akkor Tóbiás fölkel ágyából és ezt mondta Sárának: »Kelj föl, nővérem! Imádkozzunk és könyörögjünk Urunkhoz, hogy elnyerjük oltalmát és kegyelmét.« ⁵ Sára fölkel, és elkezdtek imádkozni és könyörögni az Úrhoz, hogy oltalmat nyerjenek. Elkezdtek mondani: »Áldott vagy, atyánk Istene, és áldott a te neved örökökön örököké! Áldjon téged az ég

és minden teremtményed mindörökké. ⁶ Te alkottad Ádámot és segítőtársul adtad neki Évát, és kettőjüktől származik az emberi nem. Azt mondtad, nem jó az embernek egyedül lenni: Alkossunk neki hozzá hasonló segítőtársat. ⁷ Én most nem élvezetvágyból veszem el nővéremet, hanem tiszta szándékkal. Engedd, hogy irgalmat találjak és találjon ő is, és együttesen magas életkort érhecssünk el mindketten.« ⁸ Majd ráfelelték: Ámen. ⁹ Aztán átaludták az éjszakát.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

[a szülők] elvezették az ifjút és bekísérték a nászszobába: az ifjú a könyv főhőse, Tóbiás, az asszírok által Ninivébe hurcolt (Kr. e. 8. sz.) zsidó Tobitnak és Annának a fia. A szülők Tobit és Tóbiás távoli rokonának, Sárának a szülei. A két szülő (Ráguel és Edna) a rokonok közti házasságot szabályozó törvényt figyelembe véve belátja, hogy a rokonsági fok alapján első helyen Tóbiást illeti a jog, hogy leányukat feleségül vegye (vö. Tób 7,10). A zsidó törvények szerint a házasság a jegyességgel kezdődött (vö. MTörv 22,23–24). Ez azt jelenti, hogy a nászszobába bekísért Tóbiás és Sára jogi szempontból már házastársak voltak.

akkor Tóbiás fölkel ágyából és ezt mondta Sárának: »Kelj föl, nővérem! Imádkozzunk és könyörögjünk Urunkhoz, hogy elnyerjük oltalmát és kegyelmét«: a nővér szó ebben az esetben nem testvér, hanem távoli nőrokont jelent. A fölkelésre szólítás arra utal, hogy a két jegyes a házasság elhálását követően imádkozni fog. A zsidók ugyanis általában állva imádkoztak. Tóbiás és Sára egy ima keretében ünnepli házassági szövetségét, miközben Isten áldását kéri életükre.

áldott vagy, atyáink Istene, és áldott a te neved örökkön örökké! Áldjon téged az ég és minden teremtményed mindörökké: az atyák Istene a Teremtés könyvében szereplő pátriárkák Istene. Az ég és a minden teremtmény említése hangsúlyosan emeli ki, hogy Isten az egész világmindenség Ura, akinek minden teremtmény dicsőítéssel tartozik.

te alkottad Ádámot és segítőtársul adtad neki Évát, és kettőjüktől származik az emberi nem: az imádság szavai azt az izraelita vallási meggyőződést tükrözik, hogy a férfi és a nő házassága a teremtő Isten akarata.

azt mondtad, nem jó az embernek egyedül lenni: Alkossunk neki hozzá hasonló segítőtársat: a mondat második fele bibliai idézet (vö. Ter 2,18). Az ószövetségi írásokban Tóbiás könyve az egyetlen hely, amely a házasság intézményének isteni alapítását a Teremtés könyvéből vett idézettel hozza összefüggésbe.

én most nem élvezetvágyból veszem el nővéremet, hanem tiszta szándékkal: az élvezetvágy vagy szexuális erkölcstelenség olyan házastársi kapcsolatot jelent, amelyet a törvény előírásai tiltottak (vö. Tób 4,12). A tiszta szándék kifejezés arra utal, hogy Tóbiás el akarja kerülni a törvénytelen kapcsolatokat, és élete végéig hűséges szeretne maradni Sárához.

engedd, hogy irgalmat találjak és találjon ő is, és együttesen magas életkort érhezzünk el mindketten: Tóbiás ahhoz kéri Isten segítségét, hogy együttesen, azaz egymás iránti hűségben öregedhessenek meg.

b) Jézus tanítása a hitvesi hűségről (Mk 10,2–9)

10 ² A farizeusok odajárultak [Jézushoz], s hogy próbára tegyék, megkérdezték tőle: »Szabad-e a férfinak elbocsátani a feleségét?« ³ Ő így felelt nekik: »Mit parancsolt nektek Mózes?« ⁴ Erre azt mondták: »Mózes megengedte, hogy válólevelet írjunk és elbocsássuk.« ⁵ Erre Jézus azt válaszolta nekik: »A ti ke-

ményszívűségetek miatt írta nektek e parancsot. ⁶ A teremtés kezdetén azonban Isten férfiná és nővé alkotta őket. ⁷ Ezért az ember elhagyja apját és anyját, a feleségéhez ragaszkodik, ⁸ és a kettő egy testté lesz. Így már nem ketten vannak, hanem egy test. ⁹ Amit tehát Isten egybekötött, azt ember szét ne válassza!«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

a farizeusok odajárultak [Jézushoz], s hogy próbára tegyék, megkérdezték tőle: »Szabad-e a férfinak elbocsátani a feleségét?«: a Jézus korabeli zsidóságban jogi szempontból szinte valamennyi házasságot fel lehetett bontani. A válást törvény szabályozta. A farizeusok úgy teszik próbára a válást ellenző Jézust, hogy megpróbálják rávenni őt egy olyan nyilatkozatra, amely ellene mond a törvénynek.

ő így felelt nekik: »Mit parancsolt nektek Mózes?« Erre azt mondták: »Mózes megengedte, hogy válólevelet írjunk és elbocsássuk«: a farizeusok a zsidó válási gyakorlatra és törvényre utalnak, amely jogi szempontból megengedhetőnek tartotta a válást (vö. MTörv 24,1–4). A válólevélnek, amelyet a váláskor adtak át, az volt a célja, hogy az asszonyt szabaddá nyilvánítsák, és az újra-házasodás esetén megkíméljék őt a házasságtörés vádjától.

erre Jézus azt válaszolta nekik: »A ti keményszívűségetek miatt írta nektek e parancsot«: Jézus rámutat: Mózes csak azért tette a válólevéllel történő elbocsátás engedményét, hogy nyilvánvalóvá váljon a nép keményszívűsége, Istennel szembeni engedetlensége. A zsidó népvezér egyébként nem javallta a válást, csupán tudomásul vette ezt az Isten akaratával ellenkező szokást. A Mózeséhez hasonló engedményekről Ezeiel próféta (Kr. e. 7-6. sz.) is beszélt. A próféta szerint az isteni útmutatásokat megvető és bálványimádó népnek Isten olyan magatartási formákat is megengedett (olyan parancsokat is adott), amelyek nem vezetnek az életre (vö. Ez 20,24–25).

a teremtés kezdetén azonban Isten férfiná és nővé alkotta őket: Jézus a szentírási idézettel azt igazolja, hogy a két nem különbségét Isten akarta az emberiség szaporodása, elterjedése és boldogulása céljából (vö. Ter 1,27–28).

ezért az ember elhagyja apját és anyját, a feleségéhez ragaszkodik, és a kettő egy testté lesz: Jézus szavai-
ból egyrészt kiviláglik, hogy a házasság Isten eredeti szándéka szerint monogám (vö. Ter 2,24), másrészt az is megerősítést nyer, hogy ebben a monogám házasságban rendkívül szoros kapcsolat jön létre a férfi és a nő között: Isten összekötő tevékenysége alapján egy testté, azaz szinte egyetlen valósággá válnak.

így már nem ketten vannak, hanem egy test: a test (gör. *szarx*) Jézus szóhasználatában nem csupán a fizikai testet jelenti, hanem az Isten által teremtett és az Istenre irányuló személy egészét. A mondat tehát arra utal, hogy az Isten által egybekötött házaspáraknak már szinte egyetlen személyként kell betölteniük földi hivatásukat, azaz együtt és egymást segítve kell megvalósítaniuk egymáshoz rendelt személyiségüket, aki majd boldogan tudja „elviselni” az Istennel való találkozás leírhatatlan örömét.

amit tehát Isten egybekötött, azt ember szét ne válassza: Jézus az „egyekötés” kifejezéssel nemcsak azt hangsúlyozza, hogy Isten tette lehetővé a házastársaknak az élet- és szeretetközösségre lépést egymással, hanem arra is emlékeztet, hogy ennek az egybekötöttségnek megőrzése is Isten akarata, aki a házasságot az örök hűséget ígérő szövetség mintájára gondolta el. Eszerint a házasság a hűség Istenétől eredő élet- és szeretetközösség, amely része, képe és konkrét tanúsító jele a néppel kötött szövetségnek. Bűn nélkül azért nem bontható fel, mert az Isten által kezdeményezett és fenntartott szövetségnek megszegése minden esetben Isten akaratának és annak a támogatásnak visszautasítása is, amelyet Isten a szövetségi hűség megtartásához nyújt az embernek. – Jézus tehát azt mondja, hogy a házassági szövetség felbonthatatlansága isteni akarat, míg a válólevéllel kapcsolatos engedmény csak emberi előírás, amely nincs összhangban Isten szándékával.

c) A II. Vatikáni Zsinat tanítása a házastársi szeretetről (GS 48)

48. *A házastársi szeretet és élet bensőséges közössége, melyet a Teremtő alapított és törvényeivel körülhívott, a házassági szövetség, azaz a visszavonhatatlan személyes beleegyezés által jön létre. Így az emberi tettekből, mellyel a házastársak kölcsönösen átadják és elfogadják egymást, Isten rendeléséből származó intézmény keletkezik a társadalom színe előtt is; ez a szent kötelek mind a házastársak és a gyermek, mind a társadalom javát tekintve nem az emberi szabad akaratától függ. Maga Isten a szeretője a házasságnak, mely különböző javakkal és célokkal rendelkezik, s ezek igen nagy jelentőségűek az emberi nem fennmaradása, az egyes családtagok személyes fejlődése és örök sorsa, s magának a családnak és az egész társadalomnak méltósága, biztonsága, békéje és jóléte szempontjából. [...] Az Úr Krisztus ezt az isteni szeretet forrásából eredő és a közte és az egyház közötti egység mintájára alapított sokarcú szeretetet bőségesen megáldotta. Miként ugyanis egykor a szeretet és a hűség szövetségével Isten a népe elé sietett, így most az emberek Üdvözítője és az egyház Vőlegénye a házasság szent-*

sége által elébe jön a keresztény hitvestársaknak. Velük is marad, hogy miként ő szerette az egyházat és önmagát adta érte, ugyanígy szeressék egymást a házastársak is, kölcsönös odaadással és örök hűséggel. Az igazi házastársi szerelem fölvetetik az isteni szeretetbe, s Krisztus megváltó ereje és az egyház üdvözítő tevékenysége irányítja és gazdagítja, hogy a házastársak valóban eljussanak Istenhez, magasztos atyai és anyai hivatásukban pedig segítséget és erőt kapjanak. Ezért a keresztény házastársakat állapotbeli feladataikra és méltóságukra egy külön szentség erősíti meg és szenteli föl [...] A család a maga lelki gazdagságát nagylelkűen ossza meg más családokkal is. Ezért a keresztény család, mely a házasságból, Krisztus és az egyház szeretetszövetségének képéből és az abban való részesedésből ered, tegye mindenki számára láthatóvá – részben a házastársi szeretettel, nagylelkű termékenységgel, az egységgel és a hűséggel, részben valamennyi tagjának szeretetteljes együttműködésével – az Üdvözítő eleven jelenlétét a világban és az egyház igazi természetét.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

a házastársi szeretet és élet bensőséges közössége, melyet a Teremtő alapított és törvényeivel körülvelt, a házassági szövetség, azaz a visszavonhatatlan személyes beleegyezés által jön létre: a II. Vatikáni Zsinat a házasságot nem csupán jogi értelemben vett szerződésnek, hanem bibliai értelemben vett szövetségnek tekinti.

A szövetség vagy örökbehagyás (héb. *berit*; gör. *diathéké*; lat. *testamentum, foedus*) Isten önközlésének folyamata, amelyben állandóan közösséget létesít a változó történelmi körülmények között élő emberrel, hogy hozzásegítse őt az üdvösséghez. Ez a szövetség nem egyenrangú felek közötti szerződés, hanem inkább a hűbéri szerződésre emlékeztető, isteni oltalmat és üdvösségre vezető segítséget biztosító kapcsolat, amelynek egyedül Isten a kezdeményezője és a fenntartója. Ez a szövetség ingyenes ajándék Isten részéről. Ő csak azt kéri az embertől, hogy útmutatásainak hívő követésével tegyen tanúságot a szövetség elfogadásáról, amely elfogadáshoz is megadja a segítséget. Isten egyetlen szövetséget kötött az emberiséggel. A különféle korokban élő emberek azonban különféle módokon tapasztalták meg, és koronként változó módon tudatosították Isten oltalmazó közeledését, szövetségének megújítását. Ezért beszél az ószövetségi Biblia többféle szövetséggkötésről (például: a Noéval kötött szövetség, az Ábrahámval kötött szövetség, a Sínai-szövetséggkötés). A keresztény felfogás szerint a mennyei Atya leghatékonyabban Jézusban újította meg, illetve tette teljessé és végérvényessé az ószövetségi ember által sokféle módon megtapasztalt szövetséggkötési cselekedetét.

Amikor a zsinati atyák a házasságot szövetségnek nevezik, arra utalnak, hogy a hívők házassága képe és része annak az életadó személyes kapcsolatnak, amelyet a Biblia Isten által kezdeményezett és fenntartott szövetségnek nevez. Szemléletmódjukat és szóhasználatukat igazolja, hogy Istennek a választott néppel kötött szövetségét már az ószövetségi próféta is a vőlegény és a menyasszony bensőséges szeretetkapcsolatához hasonlította (vö. Iz 54,5; 61,10; 62,5).

maga Isten a szerzője a házasságnak, mely különböző javakkal és célokkal rendelkezik: e szavak Jézus tanítását követve azt hangsúlyozzák, hogy a férfi és a nő házassága a teremtő Isten akarata. Ennek a szövetségnek főbb céljai: utódok nemzése és nevelése, a családtagok személyes fejlődésének előmozdítása, a társadalom méltósága, biztonsága, békéje és jóléte, valamint az a segítség, amelyet a család tagjai egymásnak nyújtanak örök céljuk elérése érdekében.

az Úr Krisztus ezt az isteni szeretet forrásából eredő és a közte és az egyház közötti egység mintájára alapított sokarcú szeretetet bőségesen megáldotta: Jézus legfőképpen azzal áldotta meg a házastársak kapcsolatát, hogy a házasság intézményét felvette abba a szeretetszövetségbe, amely közte és az emberiség üdvösségét szolgáló egyháza között áll fenn. Az efezusiaknak írt levél szerzője a keresztények házasságát ama szövetség képének és részének tekinti, amelyet Isten Krisztusban kötött az egyházzal (vö. Ef 5,25–33). A keresztény házasság beilleszkedik ebbe a szövetségbe, és részesül is ennek áldásaiból. Az áldásokban kapott isteni segítség alapján feladatuk a keresztény házaspároknak, hogy életvitelükkel tanúsítsák: ahhoz a Krisztushoz tartoznak, aki szeretetszövetséget kötött egyházával, amelynek üdvösségéért életét áldozta.

az emberek Üdvözítője és az egyház Vőlegénye a házasság szentsége által elébe jön a keresztény hitvestársaknak: az emberek Üdvözítője Jézus Krisztus, aki kereszthalála és feltámadása által kiszabadította az embereket az örök halállal fenyegető bűn fogságából, és ezzel minden embernek lehetőséget adott az örök üdvösség elnyerésére. A bibliai képnélv időnként a Vőlegény névvel illeti ezt az Üdvözítőt. E kifejezés arra utal, hogy Jézus Krisztus és az ő üdvözítő művét elfogadó emberek között olyan bensőséges szeretetkapcsolat van, mint a vőlegény és a menyasszony között. Az efezusiaknak írt levél szerzője Krisztusnak az egyházzal kötött

szövetséget nagy titoknak, misztériumnak, azaz szentségnek nevezi. Mivel a levél szerzője szerint a keresztény házaspár kapcsolata is ebben a nagy misztériumban gyökerezik, a házassági szövetséget összefüggésbe hozza ezzel a nagy titokkal (vö. Ef 5,32). A keresztény házasság szentség, amennyiben a házaspár életvitelükkel azt a láthatatlan Krisztust teszik láthatóvá, aki a minden ember üdvösségét szolgáló egyházával szövetséget kötött, és aki az ő életszövetségüket is megalapozza, és áldásaival segíti.

az igazi házastársi szerelem fölvetetik az isteni szeretetbe, s Krisztus megváltó ereje és az egyház üdvözítő tevékenysége irányítja és gazdagítja, hogy a házastársak valóban eljussanak Istenhez: a zsinati atyák arról beszélnek, hogy a házasságban az érzéki szerelem (gör. *erós*) és a baráti vonzalom (gör. *philia*) vétetik föl az isteni szeretetbe. Az érzéki szerelem és a baráti vonzalom egysége olyan kapcsolattá alakul, amelyet Pál apostol a görög *agapé* szóval jelöl (vö. Kol 3,19). Az *agapé* megszelídíti a mámorító, féktelen érzéki szerelmet, illetve felemeli a természetes baráti vonzalmat, miközben olyan magatartássá nemesíti ezeket, amelyben az ember a legnagyobb jót, azaz Istent akarja a szeretett személy számára. Az *agapé* szó jelentésének megfelelően szeretni annyi, mint mindent megtenni azért, hogy az embertárs szabadon rátalálhasson Istenre, illetve közelebb kerülhessen üdvösségének Forrásához, aki egyedül adhat értelmet és célt az emberi életnek. Ilyen szeretettel viszonyult Krisztus az egyházához, amikor életét adta „menyasszonyának” üdvösségéért.

a keresztény család... tegye mindenki számára láthatóvá – részben a házastársi szeretettel, nagylelkű tevékenységgel, az egységgel és a hűséggel, részben valamennyi tagjának szeretetteljes együttműködésével – az Üdvözítő eleven jelenlétét a világban: abból a bibliai tanításból kiindulva, hogy a keresztény házasság a Krisztus és az egyház közti titokzatos szeretetkapcsolat képe, a zsinati atyák a keresztény tanúságtevés feladatára emlékeztetik a keresztény házastársakat. Arra buzdítják őket, hogy egymás iránti hűségükkel is tanúsítsák: az a Krisztus van jelen életszövetségükben, aki hűségesen szereti és üdvösségre vezeti egyházát.

3. 42 A szövegek értelmezése

Bár a zsidóság történelme folyamán csak fokozatosan ismerte fel, hogy az egynejűség felel meg Isten eredeti szándékának, minden korban mély tisztelettel szemlélte a házasságot, és fontosnak tartotta a házastársi hűséget. Az Ószövetségnek több szövege tanúskodik arról, hogy a házasság eleinte poligám (többnejű) volt. Ugyanakkor arra vonatkozóan is találunk adatokat, hogy Izrael fiai az egynejűség intézményét is megbecsülték, s egy idő után eszményinek tartották. A Kr. e. 8. századtól bibliai szövegek tanúsítják az egynejű házasság felértékelését és a házastársi hűség megbecsülését. E szövegekben a próféták az Isten és a választott nép kapcsolatát az egynejű házasság képével szimbolizálják: e szimbolikában az Istenhez hűtlen nép a feleség, Isten pedig a férj, aki méltatlansága ellenére is hűségesen szereti „feleségét” (vö. Óz 1–3; Ez 16; Iz 54). A Kr. e. 5. században, a teremtés-elbeszélés szóbeli hagyományának írásbeli megfogalmazásakor pedig már világosan látszik, hogy Izrael fiai megszállárdultak meggyőződésükben: a monogám házasság és az abban való hűség felel meg Isten eredeti tervének. Ez a meggyőződés tükröződik a Tóbiás könyvből vett idézetben is, ahol a monogám házasságra lépők imádságban kérik Istentől a házastársi hűség megőrzéséhez a támogatást.

Jézus azzal indokolja a keresztény házasság felbonthatatlanságát, hogy a házaspárt Isten köti felbonthatatlanul szoros egységbe. Az ő szemléletében a házasság olyan szövetség, mint amelyet Isten kötött választott népével. Az Isten általi egybekötés alapján a házaspárról elmondható: „így már nem ketten vannak, hanem egy test”. Ez azt jelenti, hogy a férfi és a

nő egymáshoz rendelt személyekként, szinte egyetlen valóságként állnak Isten színe előtt. A házastársak a Teremtőtől kapják ajándékba egymást. S ebben az ajándékban nemcsak azért részesülnek, hogy egymást szeretve gyermekeket neveljenek, hanem azért is, hogy egymás személyén keresztül találkozhassanak Istennel, s támogassák egymást Isten barátságának kiesdeklésében. A keresztény házasság esetében az Isten általi egybekötés a feltámadt Krisztus jelenlétét és hatékony támogatását is jelenti. Az a Jézus ugyanis, aki azt állította önmagáról, hogy Isten általa újíttotta meg az emberekkel kötött szövetségét (vö. Mt 26,28), azt az ígéretet tette, hogy az ő nevében egybegyűlt közösségben titokzatos módon jelen lesz ő maga is (vö. Mt 18,20). Ez az ígéret különösen is vonatkozik a házastársak életközösségére, amelyben a házaspár együttes imádságban fordulnak a mennyei Atya felé.

A II. Vatikáni Zsinat azt tanítja, hogy már az ószövetségi házasság sem pusztán egy jogi szerződés, hanem része és képe annak az oltalmat biztosító szövetségnek, amelyet Isten az ő választott népével kötött. A keresztény házasság Isten ajándéka, de már annak az új és végérvényes szövetségnek része és képe, amelyet Isten Jézusban kötött új választott népével, az egyházzal. Ehhez az új választott néphez már nem csupán a Jézust elfogadó zsidók tartoznak, hanem mindazok is, akik a pogányságból érkezve jutnak el a Krisztusba vetett hitre. Isten ennek a megújított szövetségnek alapján segíti a keresztény házastársakat abban, hogy a maguk törekény módján ahhoz hasonlóan tudják szeretni egymást, mint ahogyan Krisztus szerette és szereti egyházát, amelynek üdvösségeért életét áldozta.

3. 43 Kérd Istentől a hűség ajándékát a hitvesek számára!

A Tóbiás könyvéből vett idézetet szem előtt tartva, kérd Isten áldását a házasságban élőkre: az ószövetségi Tóbiáshoz és Sárahoz hasonlóan ők is imádkozzanak azért, hogy egész életükön át meg tudják őrizni házastársi hűségüket.

A házasság felbonthatatlanságáról szóló jézusi tanítást szem előtt tartva kérd a mennyei Atyát, segítse a hitveseket a házastársi hűség megőrzésében.

A zsinati tanításon elgondolkodva fohászkodj a keresztény házaspárokért: életszövetségük és egymás iránti hűségük legyen annak tanújele, hogy szövetségükben az a feltámadt Krisztus van jelen, aki örök hűséggel szereti az emberek üdvösségét szolgáló egyházát.

3. 5 Hűség a tanúságtevésben

A Második Izajásnak nevezett ismeretlen szerző a Kr. e. 6. században a zsidók babiloni száműzetése idején állította össze művét (Iz 40–55) a két évszázaddal korábban élő Izajás próféta szellemében. Az idézett részben a próféta Isten nevében arra emlékezteti Izrael népet, hogy erkölcsi kibontakozása szempontjából a legfontosabb feladata: tanúságot tenni az egyetlen, igaz és szabadító Isten létéről. – A Máté evangéliumából (Kr. u. 70-80) vett részlet szerint Jézus a só és a világosság jelképeinek tükrében mutatja be követőinek tanúságtevő feladatukat. – A II. Vatikáni Zsinat „A nemzetekhez” (lat. *Ad Gentes*, rövid. AG) kifejezéssel kezdődő dekrétumában (1965) tanúságtevő feladatokra emlékezteti a világi hívőket, a püspököket, a papokat és a szerzeteseket.

3. 51 Buzdítás a hűséges tanúságtevésre

a) *Ti vagytok az én tanúim (Iz 43,10–13; 44,6–8)*

43 ¹⁰ »Ti vagytok az én tanúim – mondja az Úr –, és az én szolgám, akit kiválasztottam, hogy megtudjátok, és higgyetek nekem, s megértsetek, hogy én vagyok az: előttem nem formáltatott isten, és utánam sem lesz. ¹¹ Én, én vagyok az Úr, és nincs rajtam kívül szabadító. ¹² Én hirdettem, és hoztam szabadulást, én adtam tudtul, és nem volt köztetek más. Ti vagytok az én tanúim – mondja az Úr –, hogy én Isten vagyok. ¹³ Ezután is én leszek az: és nincs, aki kezemből kiragadhatna. Ha cselekszem, ki háríthatja

el?» [...] 44 ⁶ Így szól az Úr, Izrael királya és megváltója, a Seregek Ura: »Én vagyok az első, és én vagyok az utolsó, rajtam kívül nincs Isten. ⁷ Ki olyan, mint én? Kiáltson, hirdesse és adja elő nekem, ami azóta volt, hogy megalapítottam az ősi népet; és a jövődőt, ami következik, hirdesse nekünk! ⁸ Ne rettegjétek, és ne féljétek! Nemde régóta tudtul adtam neked, és hirdettem? Ti vagytok az én tanúim. Van-e Isten rajtam kívül? Vagy kőszikla? Nem tudok róla.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

ti vagytok az én tanúim – mondja az Úr: Második Izajás próféta egy képzeletbeli törvényszéki tárgyalás keretében a pogányok által vádolt Isten tanújaként tünteti fel a választott népet. A kijelentésben a „vádolt Isten” ennek a választott népnek tanúságtételét kéri.

az én szolgám, akit kiválasztottam, hogy megtudjátok, és higgyetek nekem, s megértsetek, hogy én vagyok az...: a választott népnek, Isten kiválasztott szolgájának tudatosítania és hirdetnie kell, hogy az egyetlen, élő, igaz és szabadító Isten szolgálatában áll.

így szól az Úr, Izrael királya és megváltója, a Seregek Ura: a Seregek Ura (Jer 6,9) Isten neve azoknak a zsidóknak az ajkán, akik az izraelita törzseket hadseregnek, Istent pedig antropomorf módon (azaz Istent emberi tulajdonságokkal felruházva) hadúrnak tekintették.

ki olyan, mint én?: az Isten ajkára adott költői kérdés tanúságtételre szólítja fel a választott nép fiait: azt kell hirdetniük a pogány világnak, hogy Istenük mérhetetlenül felülmúlja a pogány isteneket, s nem hasonlítható a pogányok által magasztalt bálványokhoz.

nemde régóta tudtul adtam neked, és hirdettem? Ti vagytok az én tanúim. Van-e Isten rajtam kívül? Vagy kőszikla? Nem tudok róla: a kőszikla a szilárdság, a megingathatatatlanság és a biztonság jelképeként a Bibliában Isten neve (vö. Zsolt 18,32; Iz 30,29). Az Isten ajkára adott szavak tehát azt jelentik: az izraelitáknak az egyetlen, igazi biztonságot nyújtó és élő Istenről kell tanúságot tenniük abban a tudatban, hogy nincs más Isten rajta kívül.

b) *Ti vagytok a föld sója és a világ világossága (Mt 5,13–16)*

5 ¹³ *Ti vagytok a föld sója. De ha a só ízetlenné válik, mivel sózzák meg? Semmire sem jó többé, mint hogy kidobják, és eltapossák az emberek.* ¹⁴ *Ti vagytok a világ világossága. Nem lehet elrejtteni a hegyre épült várost.* ¹⁵ *Lámpát sem azért gyújtanak, hogy*

aztán a véka alá tegyék, hanem a lámpatartóra, hogy világítson mindenkinek, aki a házban van. ¹⁶ *Úgy világítson a ti világosságotok az emberek előtt, hogy lássák jótetteiteket és dicsőítsék Atyátokat, aki a mennyekben van.*

A fontosabb kifejezések magyarázata:

ti vagytok a föld sója: a só többértékű jelképként az erkölcsi tisztaság, az erkölcsi romlástól megőrző erő és az élet megízesítésének szimbóluma.

de ha a só ízetlenné válik, mivel sózzák meg? Semmire sem jó többé, mint hogy kidobják, és eltapossák az emberek: Jézus arra figyelmeztet, hogy ha követői nem az erkölcsi tisztaság, a romlástól megőrző erő képviselőjeként élnek a világban, s nem azon fáradoznak, hogy az evangélium hirdetésével ízessé, „fogyaszthatóvá” tegyék a földi életet, tanúságtevésük értelmetlenné, haszontalanná válik.

ti vagytok a világ világossága: a tanítvány azáltal lesz világossággá, hogy a Világ Világosságára (vö. Jn 12,46), a történeti Jézusra irányítja az emberek figyelmét, és Jézus tanítását terjeszti a földön.

nem lehet elrejtteni a hegyre épült várost: a „hegyen épült város” valószínűleg utalás a messiási Jeruzsálemre, a minden népet magához vonzó világítótoronyra (vö. Iz 2,2–5; 60,1–2.19–20). A tanúságtevő keresztény hasonlít a hegyre épült városhoz: a hit bizalmával nem fog visszariadni a világnak szóló küldetésétől.

lámpát sem azért gyújtanak, hogy aztán a véka alá tegyék: a véka régi gabonamérték, illetve többnyire fából vagy háncsból készült tárolóedény. – A Krisztus tanítását hirdető tanítvány lámpához is hasonlít: nemcsak önmagáért, hanem másokért él.

úgy világítson a ti világosságotok az emberek előtt, hogy lássák jótetteiteket és dicsőítsék Atyátokat, aki a mennyekben van: ez a fontos felhívás arra utal, hogy a jó tanítvány elsősorban nem szavaival, hanem cselekedeteivel, életvitelével tesz tanúságot a mennyei Atya jóságáról, és ezáltal hangolja embertársait az Atya dicsőítésére, azaz hívő elfogadására.

c) *Az egyház tanítása a tanúságtevésről (AG 36.38–40)*

36. Minden hívőnek – mivel az élő Krisztus tagja, s a keresztség, a bérmlás és az Eukharisztia által Krisztusba épült és hozzá vált hasonlónak – kötelessége együttműködni Krisztus testének gyarapításában és növelésében, hogy e test minél előbb elérje a maga teljességét. Ezért az egyház minden gyermeke érezze felelősségét magát a világért, ápolja magában az igazi katolikus lelkiületet, és segítse az evangelizáció művét. Azt azonban mindenkinek tudnia kell, hogy a bitterjesztés szolgálatában az első és legfontosabb kötelesség a mélységesen keresztény élet. [...]

38. Az összes püspököt mint az apostolkollégium örökébe lépő testület tagjait, nemcsak egy egyházmegyeért, hanem az egész világ üdvösségéért is szentelik föl. Krisztus parancsa, hogy az evangéliumot hirdetni kell

minden teremtménynek, Péterrel együtt és az ő vezetése alatt elsősorban és közvetlenül rájuk vonatkozik...

39. A papok Krisztus személyét képviselik és a püspökök munkatársai abban a hármasságban, mely természeténél fogva szolgálja az egyház küldetését...

40. A szemlélődő és a külső tevékenységet folytató szerzetes intézmények eddig is igen nagy részt vállaltak a világ evangelizálásában és vállaltak ma is. Érdemeiket a Szentséges Zsinat szívesen elismeri, és hálát adva Istennek az ő dicsőségére és a lelkek szolgálatára tett oly sok erőfeszítésükért buzdítja őket, hogy fáradhatatlanul folytassák a megkezdett tevékenységet, hiszen tudják, hogy a szeretet, amelyet hivatásuknál fogva tökéletesebben kötelesek gyakorolni, igazi katolikus lelkiületre és munkára készíteti és kötelezi őket.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

minden hívőnek... kötelessége együttműködni Krisztus testének gyarapításában és növelésében: a zsinati buzdítás minden hívőt, azaz minden megkeresztelt embert megszólít. Pál apostol szerint az egyház Krisztus teste (vö. 1Kor 12,12–27). Ez azt jelenti, hogy a keresztények látható közösségét Krisztus láthatatlan személye és szeretetből fakadó áldozata alapozza meg, tartja fenn és formálja. Krisztus testét a keresztény általa gyarapíthatja és növelheti, hogy a hittel elfogadott Krisztusban él, és reá építi életét (vö. Kol 2,6–7). Ezt azért tudja megtenni, mert részeseül Krisztus papságából, amit általános vagy királyi papságnak nevezünk (vö. 1Pét 2,5.9).

az összes püspököt mint az apostolkollégium örökebe lépő testület tagjait, nemcsak egy egyházmegyéért, hanem az egész világ üdvösségéért is szentelik föl: a Krisztus testének növelésére és gyarapítására vonatkozó felhívás hangsúlyosan szól azoknak, akik a keresztény közösségen belül Péter utódjával együttműködve tisztséget is viselnek. Nekik nemcsak az általános papságuk, hanem a szolgálatra hivatottságuk alapján is kötelességük a tanúságtétel: a keresztény közösségek vezetőiként kell szolgálniuk a keresztény tanúságtétel művét.

a papok Krisztus személyét képviselik és a püspökök munkatársai abban a hármasságban, mely természeténél fogva szolgálja az egyház küldetését: a püspökök hármassága a tanítói, a megszentelő és a kormányzó szolgálat. A papok a szolgálati papságra hivatottságuk alapján e hármasság végzésében munkatársai a püspököknek.

[a szerzetesek] fáradhatatlanul folytassák a megkezdett tevékenységet: a szerzeteseket, akik különleges fogadalmakkal kötelezték el magukat az evangélium szolgálatára, a zsinat arra buzdítja, hogy hűségesen folytassák megkezdett tanúságtétel munkájukat.

3. 52 A szövegek értelmezése

Második Izajás próféta Isten ajkára adott mondatokkal emlékezteti az izraelitákat, hogy erkölcsi kibontakozásuk szempontjából egyik legfontosabb feladatuk: életvitelükkel és szavaikkal tanúságot tenni arról, hogy élő kapcsolatban vannak az egyetlen, igaz és szabadító Istennel.

Jézus a hegyi beszédben a só és a világosság jelképeivel szólítja fel követőit, hogy elsősorban cselekedeteikkel igazolják: ahhoz a Krisztushoz tartoznak, akit a mennyei Atya azért küldött, hogy „megigézi” az emberek földi életét, és megvilágítsa a földi lét értelmét. A jótettek azért is fontosak, mert csak ezek hangolhatják a jóságos Isten hívő elfogadására az embereket.

A Jézus tanítását értelmező II. Vatikáni Zsinat az általános papság, a püspökség, a szolgálati papság és a szerzetesség életállapotaiban élő keresztényeket arra buzdítja, hogy életállapotuknak megfelelően és hűségesen tegyenek tanúságot Krisztushoz tartozásukról.

3. 53 Tégy tanúságot Istenbe vetett hitedről és Krisztusról!

Izajás próféta felhívását olvasva imádságban kérd a mennyei Atyát, mutassa meg számodra, hogyan tudsz hittel támaszkodni rá mint „Kősziklára”, mert egyedül Ő adhat értelmet és biztonságot életednek.

Jézus szavain elgondolkodva törekedj arra, hogy az emberi életet megigéző sóvá és a földi létnek végső távlatokat mutató világossággá légy embertársaid számára.

A zsinati buzdításokat megfontolva gondold arra, hogy te is részesülsz a keresztény hívők általános papságában, és erkölcsileg akkor tudsz kibontakozni, ha tanúságot teszel Krisztusról, és a tanúságtételben segítségére vagy a szolgálati papságban élőknek és a szerzeteseknek.

3. 6 A szeretet gyakorlása

Mózes harmadik könyve, azaz a próféta korára visszanyúló vallási hagyományt feldolgozó Leviták könyve a zsidók babiloni száműzetésének idején (Kr. e. 586–536) vagy a száműzetést követő időszakban nyerte el ma ismert formáját. A könyvből vett idézet szerzője a felebarát iránti szeretet erkölcsi követelményére hívja fel az izraeliták figyelmét. – A Máté-evangélium végső formáját megadó szerkesztő az 1. század harmadik harmadában a hegyi beszéd keretében Jézus útmutatását idézi fel, aki ugyancsak az Isten iránti szeretettel egybefonódó felebaráti szeretetet tartja a keresztény erkölcs lényegének, miközben a felebarát kifejezést tágan értelmezi, s felebaráton a segítségre szoruló ellenséget is érti. – „Az apostoli tevékenységet” (lat. *Apostolicam actusitatem*, rövid. AA) szavakkal kezdődő határozatból (1965) vett idézetben a II. Vatikáni Zsinat résztvevői az ember erkölcsi kibontakozásának legfőbb útmutatóját a Krisztus iránti szeretetben jelölik meg, amely elválaszthatatlanul összekapcsolódik az ember-társ iránti szeretettel.

3. 61 Az Isten magatartását utánzó szeretet

a) Szeresd felebarátodat, mint te magadat! (Lev 19,15–18)

19 ¹⁵ Ne kövess el jogtalanságot és ne ítélj igazságtalanul! Ne nézd a szegény személyét, s ne légy tekintettel a hatalmas arcára: igazság szerint ítélj felebarátodnak. ¹⁶ Ne légy rágalmazó, se beszúgó a nép között. Ne törj felebarátod vérére – én vagyok az Úr! ¹⁷ Ne

gyűlöld testvéredet szívedben, hanem fedd meg nyíltan, hogy ne legyen bűnöd miatta. ¹⁸ Ne állj bosszút, s ne emlékezzél meg polgártársaid igazságtalanságáról: szeresd felebarátodat, mint te magadat – én vagyok az Úr!

A fontosabb kifejezések magyarázata:

ne kövess el jogtalanságot és ne ítélj igazságtalanul: ez és az ezt követő felszólítások arra figyelmeztetik az izraelitákat, hogy jogszolgáltatásuk becsületes és részrehajlás nélküli legyen.

ne gyűlöld testvéredet szívedben, hanem fedd meg nyíltan, hogy ne legyen bűnöd miatta: a mondat felhívja a figyelmet, hogy a zsidó honfitársakkal való közösségvállalás kötelezettsége adott esetben a testvéri feddés feladatát is magában foglalja. Előfordulhat ugyanis, hogy a testvéri feddés elmaradása a honfitárs sorsa iránti közömbösség jelévé, azaz bűnös mulasztássá válik.

ne állj bosszút, s ne emlékezzél meg polgártársaid igazságtalanságáról: szeresd felebarátodat, mint te magadat: a bosszú embertelen indulatát, amely önmagában csak hatványozódni tud, csupán a felebaráti szeretet őszinte megélése oldhatja fel. Az útmutatásban szereplő felebarát kifejezés itt csak az izraelita honfitársakra, illetve az izraeliták között élő jövevényekre (vö. Lev 19,34) vonatkozik. A felebarát iránti szeretet mértéke az a szeretet, amelyet természettől fogva érez minden ember önmaga iránt.

b) Szeressétek ellenségeiteket! (Mt 5,38–48)

5 ³⁸ Hallottátok, hogy azt mondták: ‘Szemet szemért, és fogat fogért’. ³⁹ Én viszont azt mondom nektek: ne szálljatok szembe a gonosszal, hanem aki megüti téged a jobb arcodon, fordítsd oda neki a má-

sikat is. ⁴⁰ És aki el akarja perelni tőled az ingedet, engedd át neki a köpenyedet is; ⁴¹ s ha valaki kényszerít téged egy mérföldnyire, menj el vele kettőre. ⁴² Aki kér tőled, annak adj, és attól, aki kölcsön

akar kérni téled, el ne fordulj. ⁴³ *Hallottátok, hogy azt mondták: 'Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet.'* ⁴⁴ *Én viszont azt mondom nektek: Szeresétek ellenségeiteket, és imádkozzatok üldözőitekért,* ⁴⁵ *hogy fiaik legyetek mennyei Atyátoknak, mert ő fölkelti napját a gonoszokra és a jókra, s esőt ad igazaknak és gonoszoknak.* ⁴⁶ *Ha ugyanis csak azokat*

szeretitek, akik titeket szeretnek, mi lesz a jutalmatok? Nemde a vámosok is ugyanezt teszik? ⁴⁷ *És ha csak a testvéreiteket köszöntitek, mi rendkívülit tesztek? Nemde a pogányok is ugyanezt teszik?* ⁴⁸ *Ti tehát legyetek tökéletesek, mint ahogy a ti mennyei Atyátok tökéletes.*

A fontosabb kifejezések magyarázata:

hallottátok, hogy azt mondták: 'Szemet szemért, és fogat fogért': Jézus idézi az ókori népeknél ismert megtorlás törvényét, vagyis a zsidók által is elfogadott „szemet szemért, fogat fogért” elvet (vö. Kiv 21,24). Ennek az elvnek értelmében az elszenvedett sérülésért vagy kárért az elkövetőnek ugyanazt a sérülést kell elszenvednie, illetve ugyanazt az értéket kell kárpótlásul adnia. Ezt hirdeti például a Kr. e. 1700-as évek Babilonjából fennmaradt Hammurabi-törvényoszlop is. Voltaképpen már ez a kegyetlenül hangzó törvény is korlátozza a bosszúállást, hiszen a sértett csak annyit fizettethet vissza, amennyi kár érte.

én viszont azt mondom nektek: ne szálljatok szembe a gonosszal: ez a mondat nem arra utal, hogy bárgyú belenyugvással, passzivitással fogadjuk a bántásokat, hanem arra, hogy ne gonosz módon védekezzünk vagy ellenkezzünk. „Ne hagyd, hogy a rossz legyőzzön téged; te győzd le a rosszat jóval!” – írja Pál apostol (Róm 12,21). Ez a jézusi felhívás olyan lelkület kialakítását sürgeti, amely fontosnak tartja a másik ember üdvösségét. Ez a lelkület elvileg nem zárja ki a mérsékelt önvédelmet (vö. Lk 4,28–30; Jn 18,22–23), s nem veszi el alapját a közösségi igazságszolgáltatásnak sem (vö. Róm 13,1–4).

aki megüt téged a jobb arcodon, fordítsd oda neki a másikat is: ha az arculütésről írtakat szó szerint vennénk, akkor ez az útmutatás vagy csak a jobb arcunkat megütő balkezes ellenfelet tartaná szem előtt, vagy a bírót, aki a Jézus korabeli gyakorlat szerint visszakézéből adta bírói pofonját. Nyilvánvaló azonban, hogy Jézus kijelentése nem betű szerint értendő, azaz a tanítványnak a mondás szellemét kellene elsajátítania. Jézus arra figyelmeztet, hogy a türelemben és a megbocsátásban menjünk el a végsőig, és bízunk a jó példa hatásában.

és aki el akarja perelni téled az ingedet, engedd át neki a köpenyed is: Pál apostol ezt az útmutatást úgy értelmezi, hogy a keresztény inkább viselje el a méltánytalanságot, mintsem pereskedjék (vö. 1Kor 6,7–10). Az ing a palesztinai parasztok öltözéke, egy könnyű anyagból készült tunika volt, amelyet közvetlenül a testre öltöttek. A köpeny vagy felöltő már nehezebb anyagból készült, amely védett az esőtől és a hidegtől. A Kiv 22,25–26 szerint a parasztok ezzel takaróztak éjszaka is: ezért ha napközben ezt a ruhadarabot zálogba vette tőlük valaki, éjszaka vissza kellett számukra szolgáltatnia.

s ha valaki kényszerít téged egy mérföldnyire, menj el vele kettőre: az ókori állam közmunkára kényszeríthette alattvalóit, s a római megszállóknak is jogukban állt az ilyesfajta kényszerítő intézkedés. Az ókori római mérföld (kb. 1480 m) nagyjából ezerlépésnyi távolság.

aki kér téled, annak adj, és attól, aki kölcsön akar kérni téled, el ne fordulj: Jézus saját korának társadalmi és gazdasági viszonyait tartja szem előtt, amelyben kicsiny az árucseré és a kereskedelem, s ezért nagy szerepe van a kölcsönkérésnek. Erre a területre is vonatkoztatja a nagylelkűséget és a szeretetet.

hallottátok, hogy azt mondták: 'Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet': a gyűlöld ellenségedet felhívás sehol sem található meg az Ószövetségben vagy a zsidó vallási irodalomban. Jézus tehát nem a Szentírást idézi, hanem a szeretet parancsának (vö. Lev 19,18) korabeli népies értelmezésére utal, amely szerint az ellenséget gyűlölni kell.

én viszont azt mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket, és imádkozzatok üldözőitekért: felebaráton a Jézus korabeli zsidók a honfitársat vagy polgártársat értették. Jézus azonban szétfeszíti e fogalom beszűkített jelentéstartományát, s az idegeneket vagy az ellenségesen viselkedő embereket is felebarátnak tekinti. Amikor ellenségszeretetről beszél, nem arra a lélektani képzelenségre buzdít, hogy érzelmeinket megfeszítve örömmel fogadjuk az ellenséget, hanem hogy imádkozzunk megtéréséért és örök üdvösségéért.

hogy fiaí legyetek mennyei Atyátoknak, mert ő fölkelte napját a gonoszokra és a jókra, s esőt ad igazaknak és gonoszoknak: Jézus követőjének az a hivatása, hogy annak a mennyei Atyának jóságát, irgalmas magatartását jelenítse meg a földön, aki nem akarja a bűnös halálát, hanem azt szeretné, hogy a bűnös megtérjen és éljen (vö. Ez 18,23).

ti tehát legyetek tökéletesek, mint ahogy a ti mennyei Atyátok tökéletes: Jézus nyilvánvalóan tisztában van azzal, hogy senki sem lehet olyan tökéletes, mint a mennyei Atya. Mégis a mennyei Atya tökéletességének utánzására buzdít. Szerinte ugyanis emberi tökéletességünk nem abban áll, hogy már itt a földön elérjük a teljességet, hanem abban, hogy Isten segítségével egyre jobban igyekezzünk megközelíteni a megközelíthetlent.

c) A főparancs az egyház tanításában (AA 8)

8. Jóllehet minden apostoli tevékenységnek a szeretetből kell fakadnia és erőt merítenie, bizonyos cselekedetek már természetük szerint is alkalmasak arra, hogy a szeretet beszédes tanúi legyenek; maga az Úr Krisztus is úgy akarta, hogy messiási küldetésének ezek legyenek a jelei (vö. Mt 11,4–5). A legfőbb parancs a törvényben ez: Istent szeretni teljes szívvel, a felebarátot pedig, mint saját magunkat (vö. Mt 22, 37–40). A felebaráti szeretet parancsát Krisztus a maga jellegzetes parancsolatává tette, és új értelmet

adott neki, amikor azt akarta, hogy a szeretet ugyanúgy irányuljon űrá, mint az embertestvérré: „Amit a legkisebb testvéreim közül eggyel is tettetek, nekem tettetek” (Mt 25,40). Amikor ugyanis emberré lett, bizonyos természetfölötti szolidaritással egy családdá tette és magához kapcsolta az egész emberiséget, a szeretetet pedig tanítványai ismertetőjegyévé rendelte e szavakkal: „Arról tudják meg rólatok, hogy a tanítványaim vagytok, hogy szeretettel vagytok egymás iránt” (Jn 13,35).

A fontosabb kifejezések magyarázata:

a legfőbb parancs a törvényben ez: Istent szeretni teljes szívvel, a felebarátot pedig, mint saját magunkat: Istent szeretni teljes szívvel annyi, mint teret engedni neki életünkben, s engedni, hogy ű irányítsa gondolatainkat és cselekedeteinket. A felebarát szeretése nem érzelem kérdése, hanem olyan magatartás, amelyben a legnagyobb jót, azaz Isten barátságát kívánjuk ember-társunk számára.

Krisztus a maga jellegzetes parancsolatává tette, és új értelmet adott neki, amikor azt akarta, hogy a szeretet ugyanúgy irányuljon űrá, mint az embertestvérré: az Istennek bizonyuló Krisztus iránti szeretettel elválaszthatatlanul együtt járó felebaráti szeretet jellegzetes parancsa olyan útmutatás, amely Jézus erkölcsi tanítását minden más valláserkölcsi követelménytől megkülönbözteti, és azok fölé emeli.

amikor ugyanis emberré lett, bizonyos természetfölötti szolidaritással egy családdá tette és magához kapcsolta az egész emberiséget: a megtestesülésben Jézus sorsközösséget vállalt bűnös embertestvéreivel, egy családdá tette az egész emberiséget, hogy mindazok, akik bűnbánatot tartva elfogadják az ő testvéri segítségét, haláluk után eljuthassanak a mennyországba.

arról tudják meg rólatok, hogy a tanítványaim vagytok, hogy szeretettel vagytok egymás iránt: a jézusi erkölcsi útmutatást követő tanítványokat arról ismerheti fel a világ, hogy Isten barátságát kívánják egymásnak, azaz szeretik egymást.

3. 62 A szövegek értelmezése

Az ószövetségi erkölcsi törvény előírja, hogy mindenkinek úgy kell szeretnie felebarátját, mint önmagát. A szövegösszefüggésből kiderül: az izraelita akkor él a felebaráti szeretet erkölcsi követelményének megfelelően, ha nem követ el honfitársával szemben jogtalanságot, nem ítéli meg őt igazságtalanul, nem személyválogató, nem rágalmazza őt stb., vagyis úgy viszonyul hozzá, mint ahogyan ezt Isten a lelkiismeretében, illetve a tízparancsolatban kívánja tőle.

Jézus, aki az Isten és a felebarát iránti szeretetben foglalta össze a keresztény erkölcs lényegét (vö. Mt 22,34–40), a hegyi beszédben a felebarát fogalmát az ellenségre is kiterjeszti. Szerinte ugyanis felebarát mindaz, aki valamilyen tekintetben segítségre szorul. Mivel az üdvösségre jutás szempontjából az ellenség is segítségre szorul, ő is beletartozik a felebarát fogalmi körébe. Az ellenségszeretet meglepő parancsának értelmezésénél azonban figyelembe kell venni, hogy Jézus szótárában a szeretet (a Biblia görög szövegében: *agapê*) nem érzelem vagy a másik ember személyes értékeinek kedvelése, hanem olyan magatartásforma, amelyben a legnagyobb jót, azaz Istent akarom a másik ember számára. Jézus szerint akkor szeretem igazán a másikat, ha olyan légkört teremtek magam körül, amelyben embertársam szabadon megtalálhatja Istent, vagy közelebb juthat hozzá. Ezt az ellenség esetében is megtehetem például úgy, hogy a támadásával arányos védekezésem előtt, közben vagy után némán imádkozom érte (vö. Mt 5,44). Az ellenségszeretet jellemzően keresztény követelményét Jézus abból vezeti le, hogy az ő követőinek a mindenkihez jóságos, a mindenkinek megbocsátó és a minden emberhez irgalmas mennyei Atya magatartását kell utánózniuk és megjeleníteniük a világban.

A II. Vatikáni Zsinat idézett dokumentuma Jézus tanításának szellemében fogalmazza meg és magyarázza a keresztény erkölcs legfontosabb parancsát. A magyarázatban három gondolatot hangsúlyoz: 1. Jézus azonosítja magát minden emberrel, miként erre kijelentése is utal: „amikor megtettétek ezt egynek e legkisebb testvéreim közül, nekem tettétek” (Mt 25,40). 2. Ennek az azonosításnak, illetve sorsközösség-vállalásnak alapja az, hogy megtestesülésében magához vonta és egyetlen családdá tette az egész emberiséget. 3. Tanítványainak elsősorban nem szavaikkal, hanem azzal kell tanúságot tenniük a Krisztus egyetlen nagy családjába tartozásukról, hogy példamutató szeretettel vannak egymás iránt.

3. 63 Gondolkodj el a felebaráti szeretet követelményének jelentésén!

Az ószövetségi idézet olvasása közben tudatosítsd: a felebaráti szeretet lényege abban áll, hogy Isten útmutatásának megfelelően viszonyulsz embertársadhoz!

A hegyi beszédben megszólaló Jézus szavait hallgatva gondolj arra, hogy Jézus segítségével te is tudnál ellenségeidért imádkozni!

A zsinati szöveg olvasása közben gondolkodj el azon, hogy ha jót teszel szenvedő, segítség-re szoruló embertársaddal, ezt a jót hálád jelül annak a Jézusnak is cselekszed, aki minden emberrel, így veled is nagyon nagy jót tett, amikor a mennyország megnyitásával értelmessé és reményteljessé tette a te földi életedet is.

4.

AZ ERKÖLCSI ÖNMEGVALÓSÍTÁS KUDARCA: AZ ERKÖLCSI HALÁL

Az erkölcsi önmegvalósítás kudarcát, a bűn következményét az erkölcsi halál állapotának nevezzük. A bűn a reánk vonatkozó isteni elgondolás elutasítása, istenképiségünk szétszilálása. Ennek következménye a bűnös állapot, amely elszakít bennünket az élet Istenétől. Az élet Forrásától való elszakadást azért nevezzük erkölcsi halálnak, mert a bűnöket elkövető és a bűnös életállapotban lévő embereket a Biblia halottaknak mondja (vö. Lk 15,24; Ef 2,1). Azt szoktuk mondani, hogy Istent sértjük meg bűneinkkel. Valójában önmagunknak okozunk kárt. Ha ugyanis nem a hegyi beszéd útmutatásai szerint élünk, vétkeinkkel alkalmatlanná tesszük önmagunkat az élő Istennel való boldogító találkozásra. – Kizárjuk magunkat az élet Istenének közelségéből, ha véges értékeket állítunk helyébe (vö. Lk 12,13–21). – Az erkölcsi halál állapotába kerülünk, ha súlyos bizalmatlanságot tanúsítunk Istennel szemben (vö. Mt 16,21–23). – Bűnt követünk el, ha nem tartjuk tiszteletben az emberi élet szentségét (vö. 1Ján 3,8–15). – Erkölcsi halottakká válnak mindazok, akik hűtlennek bizonyulnak házasságukban (vö. Mt 5,27–32). – Bűnt követünk el, ha nem mutatunk hűséget az életállapotunknak megfelelő tanúságtevésben (vö. Lk 12,35–46). – S erkölcsi halottakká válunk, ha hiányzik belőlünk az Isten és az embertárs iránti szeretet (vö. 1Kor 13,1–3).

Kiűzetés a Paradicsomból – miniatúra, 14. sz.

4. 1 A földi értékek túlbecsülése

A Prédikátor könyvéről tartalmi és nyelvi sajátosságai alapján a bibliatudósok azt állítják, hogy körülbelül a Kr. e. 3. században nyerte el ma ismert formáját. A könyv neve (héb. *Kohélet*; gör. *Ekklesiásztész*) arra utal, hogy szerzőjét olyan személynek tekintették, aki a nép gyülekezetében hivatásszerűen viszi a szót, azaz prédikál. Az idézet szerzője a földi értékek istenítését hiábavaló és bűnös törekvésnek tekinti, amely akadályozza az ember erkölcsi kibontakozását, Isten szándéka szerinti önmegvalósítását. – A Lukács-evangéliumból (Kr. u. 80 körül) vett jézusi példázat arra hívja fel a figyelmet, hogy aki Isten helyett a vagyonban bíz, végtelenbe mutató vágyainak beteljesülését, az örök boldogság elnyerését kockáztatja. – „Az öröm és remény” szavakkal kezdődő zsinati határozat arra figyelmeztet, hogy az erkölcsi kibontakozás egyensúlyzavarain csak úgy lehetünk úrrá, ha Krisztus tanításának fényében igyekszünk megválaszolni az emberi élet nagy kérdéseit.

4. 11 A világ mulandó javainak istenítése

a) *Aki pénzre éhes, nem telik be pénzzel (Préd 5,9–16)*

5 ⁹ *Aki pénzre éhes, nem telik be pénzzel, s aki szereti a gazdagságot, nem veszi annak hasznát; ez is csak hiúság!* ¹⁰ *Abol nagy a vagyon, sokan vannak, akik fogyasztják, és mi egyéb haszna van birtokosának, mint hogy a gazdagságot szemével nézheti!* ¹¹ *Édes az álom a munkásnak, akár keveset eszik, akár sokat, a gazdagot ellenben bősége nem engedi nyugodtan aludni.* ¹² *Van még egy keserves nyomorúság, amelyet a nap alatt láttam: a gazdagság, amelyet birtokosa a saját vesztére tartogat.* ¹³ *Az ilyennek*

vagyonja ugyanis nagy csapás folytán tönkremegy, és ha fia született, az végső inségre jut. ¹⁴ *Amint mezítelenül jött ki anyja méhéből, úgy megy el innen, és semmit sem visz magával abból, amit fáradsággal szerzett.* ¹⁵ *Már az is keserves nyomorúság, hogy amint jött, úgy is kell elmennie. Mit használ tehát neki, hogy szelet hajszolt?* ¹⁶ *Hozzá még az, hogy élete minden napján sötétben költi el ételét, sok gondban, nyomorúságban és bánatban.*

A fontosabb kifejezések magyarázata:

aki pénzre éhes, nem telik be pénzzel, s aki szereti a gazdagságot, nem veszi annak hasznát: a pénzsóvárság telhetetlenné tesz, és nem hoz igazi hasznót, mert távolról sem szolgálja az ember végtelenbe mutató boldogságvágyának beteljesülését.

édes az álom a munkásnak, akár keveset eszik, akár sokat, a gazdagot ellenben bősége nem engedi nyugodtan aludni: az Istenben bízó és tiszta lelkiismeretű szegény nyugodtan tud aludni, ezzel szemben az istenített vagyont féltve őrző gazdagtól az aggodás elrabolja álmát.

van még egy keserves nyomorúság, amelyet a nap alatt láttam: a gazdagság, amelyet birtokosa a saját vesztére tartogat... a váratlan csapás vagy a rossz számítás miatt elveszhet a vagyon. Olyan lehetőség ez, amely nyugtalanító gondolatként ott motoszkál minden gazdag fejében, s megkeserítheti életét az a tudat, hogy gyermekének, akinek gyűjteni szándékozott, mire megszületik, talán semmije sem marad.

amint mezítelenül jött ki anyja méhéből, úgy megy el innen, és semmit sem visz magával abból, amit fáradsággal szerzett: a vagyonban bízó ember életét megkeserítheti az a tudat, hogy a halálakor semmit sem vihet magával: hiszen mezítelenül távozik a világból, mint ahogyan mezítelenül is született.

élete minden napján sötétben költi el ételét, sok gondban, nyomorúságban és bánatban: az anyagi javakat istenítő gazdagnak csak látszólag irigylésre méltó a sorsa, valójában ugyanis sok gondja és aggodalma miatt nyomorúságos magányban és távlatok nélküli „sötétségben” éli életét.

b) Nem a vagyonban való bővelkedéstől függ az ember élete (Lk 12,13–21)

12 ¹³ Valaki megszólította [Jézust] a tömegből: »Mester! Mondd testvéremnek, hogy ossza meg velem az örökséget!« ¹⁴ Ő azt felelte neki: »Ember! Ki tett engem bírónak vagy végrehajtónak közöttetek?« ¹⁵ Aztán így szólt hozzájuk: »Vigyázzatok és őrizzétek minden kapzsiságtól, mert nem a vagyonban való bővelkedéstől függ az ember élete.« ¹⁶ Példabeszédet is mondott nekik: »Egy gazdag embernek a földje bőséges termést hozott. ¹⁷ Akkor így gondolkozott magában: 'Mit tegyek? Nincs hová gyűjtsem a termés-

met.' ¹⁸ Majd azt mondta: 'Ezt fogom tenni: Lebon-
tom magtárait, nagyobbakat építek, és oda gyűj-
töm minden termésemet és vagyonomat. ¹⁹ Aztán azt
mondom lelkemnek: Én lelkem! Van sok javad, sok
eszendőre eltéve; nyugodjál, egyél, igyál, élvezd az éle-
tet!' ²⁰ Isten azonban így szólt hozzá: 'Esztelen! Még
az éjjel számonkérlek téled lelkedet. Kié lesz mindaz,
amit szereztél?' ²¹ Így jár az, aki kincset gyűjt magá-
nak, és nem az Istenben gazdag.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

mester! Mondd testvéremnek, hogy ossza meg velem az örökséget!: a „mester” megszólítás arra utal, hogy a Jézus segítségét kérő ember írástudónak tartja őt. Palesztinában az írástudók nemcsak vallási, hanem jogi kérdésekben is szakembereknek, mestereknek számítottak.

ember! Ki tett engem bírónak vagy végrehajtónak közöttetek?: a válaszból kiderül, hogy Jézus a korabeli írástudókkal ellentétben világi kérdésekben, anyagi, pénzbeli ügyekben nem akar döntőbíró lenni.

vigyázzatok és őrizzétek minden kapzsiságtól...: a kapzsiság (gör. *pleonaxia*), azaz a véges javak megszerzésére irányuló rendetlen kívánság az újszövetségi iratokban a bálványimádással egyenértékű bűn (vö. 1Kor 5,10; Kol 3,5).

mert nem a vagyonban való bővelkedéstől függ az ember élete: az anyagi javak bősége nem biztosítja a földi világon túlra mutató igazi életet.

példabeszédet is mondott nekik: Egy gazdag embernek a földje bőséges termést hozott: Jézus példabeszédben világítja meg mondanivalóját.

akkor így gondolkozott magában: a gazdag ember monológba kezd. Az önmagához intézett „egyél, igyál, élvezd az életet” felszólítás jól mutatja azt az életformát, amelyet gazdagságának tudatában megvalósítani kíván. Feltűnő, hogy életében sem Istennek, sem embertársainak nincs helye. Önmagával beszélget, s önerőből akarja biztosítani életét, nyugalmát.

Isten azonban így szólt hozzá: Esztelen!: már az Isten ajkára adott „esztelen!” megszólítás is jól mutatja a gazdag ember által megálmodott életforma helytelenségét.

még az éjjel számonkérlek téled lelkedet. Kié lesz mindaz, amit szereztél?: egyedül Isten az élet és halál ura. Oktalan ember az, aki úgy gondolja, hogy az Úr nélkül biztosítani tudja magának az életet. A „kié lesz mindaz, amit szereztél?” költői kérdés arra utal, hogy az anyagi javak, amelyek a gazdag felhalmozott, halála után már semmit sem használnak neki (vö. Zsolt 39,7).

így jár az, aki kincset gyűjt magának, és nem az Istenben gazdag: a jézusi példázat tanulságát megfogalmazó evangélista szerint a kapzsi ember erkölcsileg nem tudta megvalósítani önmagát, mert önző módon halmozta fel anyagi javait, és nem törődött azzal, hogy Istenben gazdagodjék. Az evangéliumból kiviláglik: Istenben gazdagodni vagy mennyei kincseket gyűjteni annyit jelent, mint a világ értékeit másokkal megosztani, illetve e javakkal a rászorulókat segíteni (vö. Lk 18,22; 19,8).

c) *Erkölcsi kibontakozás az egyensúlyzavaroktól szenvedő világban (GS 10)*

10. *Valójában azok az egyensúlyzavarok, melyektől a mai világ szenved, azzal az alapvetőbb egyensúlyzavarral függenek össze, mely az ember szívében gyökerezik. Magában az emberben ugyanis sok ellentmondó elem küzd egymással. Egyrészt ugyanis mint teremtmény sokszorozottan korlátozottnak, másrészt vágyaiban korlátlanoknak és egy magasabb rendű életre hivatottnak érzi magát. Sokféle érték vonzza egyszerre, és mindig választani kénytelen közöttük, nem egyről pedig egészen le kell mondania. Ráadásul mivel esendő és bűnös, gyakran teszi azt, amit nem akarna, amit pedig szeretne, nem teszi meg. Ezért megosztott önmagában, amiből sok és nagy társadalmi ellentét is származik. Nagyon sokan nem is észlelik világosan e drámai helyzetet, vagy azért, mert életüket megfertőzi a gyakorlati materializmus, vagy mert a nyomorúság nem engedi, hogy ezzel foglalkozzanak. Sokan úgy vélik, hogy nyugalmat találnak a dolgok sokféle értelmezésében. Mások egyedül az ember erőfeszítésétől várják az emberi nem igazi és teljes felszabadulását, és meggyőződésük, hogy az ember eljövendő uralma a föld felett ki tudja majd elégíteni a szív minden vágyát. Vannak olyanok is, akik kételkednek az élet*

értelmében, ezért magasztalják azok vakmerőségét, akik úgy vélekedve, hogy az emberi létezésnek önmagában semmi értelme sincs, kizárólag egyéni bátor döntésükkel akarnak neki értelmet adni. És mindazonáltal egyre többen lesznek, akik a világ jelen fejlődését látva fölvetik vagy fokozott érzékenységgel élik át a legalapvetőbb kérdéseket: mi az ember? Vajon mi a fájdalom, a rossz és a halál értelme, melyek minden fejlődés ellenére változatlanul megmaradnak? Mit érnek az oly drága áron szerzett győzelmek? Mit nyújthat az ember a társadalomnak és mit várhat tőle? Mi következik e földi élet után?

Az egyház pedig hiszi, hogy Krisztus, aki mindenkiért meghalt és föltámadt, Szentlelke által világosságot és erőt ad az embernek, hogy megfelelhessen nagyszerű hivatásának... Hasonlóképpen hiszi, hogy az egész emberi történelem kulcsát, középpontját és célját Urában és Mesterében találja meg... A Zsinat tehát Krisztusnak... fényességével mindenkihez szólni akar, hogy megvilágítsa az ember misztériumát, és együttműködjék korunk fő kérdései megoldásának megtalálásában.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

az egyensúlyzavarok, melyektől a mai világ szenved, azzal az alapvetőbb egyensúlyzavarral függenek össze, mely az ember szívében gyökerezik: a szív a Bibliában a személyiség magvát jelenti, azt a központot jelképezi, amely a megismerés, az erkölcsi döntés és az érzelmi élet forrásaként nyitott Isten világára és a másik ember felé. A zsinati atyák szerint elsősorban a szív egyensúlyzavarai nehezítik meg azt, hogy a keresztény erkölcs alapján igazodhassunk el az értékek sokszínű világában.

magában az emberben ugyanis sok ellentmondó elem küzd egymással: a szív egyensúlyzavarait okozó és egymásnak ellentmondó tényezők közül a legfontosabbak a következők: az ember korlátozott lény, de vágyai korlátlanok; sokféle érték vonzza, és mindig választani kényszerül közöttük; mivel esendő és bűnös, gyakran teszi azt, amit nem akarna; megosztott önmagában, és ebből sok társadalmi feszültség származik.

nagyon sokan nem is észlelik világosan e drámai helyzetet: ez azért van így, mert már sokakat megfertőzött az Isten valóságát elfeledtető gyakorlati anyagelvűség, vagy egyszerűen nyomorúságuk nem engedi, hogy lelki egyensúlyuk visszanyerésével foglalkozzanak. Vannak, akik azzal próbálják megnyerni lelki békéjüket, hogy „nem izgatják magukat”, azaz megpróbálnak lemondani az élet értelmének kereséséről. Mások az emberi fejlődéstől, haladástól várják az élet nagy kérdéseinek megválaszolását. Ismét mások nem látják az élet értelmét, de úgy gondolják, megtalálják lelki egyensúlyukat, ha hősiességteljesen vállalkoznak a távlatok nélküli, értelmetlen életet.

és mindazonáltal egyre többen lesznek, akik a világ jelen fejlődését látva fölvetik... a legalapvetőbb kérdéseket: a zsinati atyák arra emlékeztetnek, hogy az emberi lét legalapvetőbb kérdéseit (mi az

ember?; miért kell szenvednünk és meghalnunk?; mi az élet célja? stb.) az emberiség önerejében mindmáig nem tudta megnyugtató módon megválaszolni.

az egyház pedig hiszi, hogy Krisztus, aki mindenkiért meghalt és föltámadt, Szentlelke által világosságot és erőt ad az embernek, hogy megfelelhessen nagyszerű hivatásának: a zsinati atyák szerint az emberi lét misztériumát és az élet értelmét egyedül Krisztus tudja megvilágítani. Krisztus szerint az ember hivatása itt a földön az, hogy erkölcsös életvitellel felkészüljön az Istennel való találkozásra, illetve a minden emberi képzeletet felülmúló boldog örökkévalóságra.

a Zsinat tehát Krisztusnak... fényességével mindenkihez szólni akar, hogy megvilágítsa az ember misztériumát: mivel az emberi lét misztériuma csak Istennel együtt és csak Istenre irányultságában értelmezhető megfelelő módon, a zsinati atyák az Isten Fiának bizonyuló Krisztus (vö. Róm 1,4) erkölcsi tanításának megismerését és követését ajánlják a lelki egyensúlyzavarok leküzdéséhez.

4. 12 A szövegek értelmezése

A Prédikátor könyvéből vett idézet szerzője arról ír, hogy ha az ember Isten keresését elhanyagolva az anyagi értékek gyarapításában látja életének értelmét, célt téveszt: a halálba nem tudja elvinni vagyonát, erkölcsileg pedig nem tud felkészülni az Istennel való találkozásra, aki egyedül képes csillapítani végtelenbe mutató boldogságvágyát.

A Lukács evangélista által idézett jézusi példázat arra figyelmeztet, hogy a kapzsiság, a véges javak megszerzésére irányuló rendetlen kívánság és törekvés komoly akadálya lehet az erkölcsi kibontakozásnak. A példázat alkotója szerint nem a vagyonban való bővelkedéstől függ az ember élete. Életen Jézus nem a röpke földi létet érti, hanem azt a létet, amely a halál után, Isten világában válik teljessé. Ezt a teljessé válást akadályozza a kapzsiság. A vagyon öncélú és esztelen halmozása ugyanis társadalmi igazságtalanságokat teremt, és gátolja az ember erkölcsi önmegvalósítását, az igazi élet elnyeréséhez szükséges lelki javak gyűjtését.

A II. Vatikáni Zsinat atyái úgy látják: a korlátokkal rendelkező ember azért tájékozódik nehezen az értékek világában, mert önerejében képtelen belátni, hogy korlátlan boldogságvágyát csak azok az értékek elégíthetnék ki, amelyeket végső célként Krisztus mutatott az emberiségnek. Azért nem képes életét örök erkölcsi értékekhez igazítani, mert elveszítette lelki békéjét és egyensúlyát, amelyet csak megtéréssel, illetve a Krisztus által mutatott erkölcsös életvitellel lehetne helyreállítani.

4. 13 Gondolkodj el a bibliai és a zsinati kijelentéseken!

A Prédikátor könyvét olvasva fontold meg a következő állítást: Hasztalan van az embernek nagy vagyona, mert „amint mezítelenül jött ki anyja méhéből, úgy megy el innen, és semmit sem visz magával abból, amit fáradsággal szerzett.”

A Jézus szavait megörökítő Lukács evangélista írásából vett idézetnek különösen ezen a mondatán gondolkodj el: „nem a vagyonban való bővelkedéstől függ az ember élete.”

Tudatosítsd magadban, és másoknak is hirdesd a II. Vatikáni Zsinat tanítását: az ember csak akkor tud az értékek között kiegyensúlyozottan tájékozódni, ha elfogadja Krisztus segítségét, aki „Szentlelke által világosságot és erőt ad az embernek, hogy megfelelhessen nagyszerű hivatásának.”

4. 2 Az Isten iránti bizalmatlanság

A Mózes első könyvéből, azaz a Teremtés könyvéből (Kr. e. 6. sz.) származó idézet szerzője a szimbólumok nyelvén fejezi ki azt a meggyőződését, hogy minden bűn forrása az Isten iránti bizalmatlanság. – A Máté-evangéliumból (Kr. u. 80-90) vett részlet szerint Péter apostolnak megrendül a Jézusba vetett bizalma, és istenellenes (sátáni) módon kezd gondolkodni. – „Az öröm és remény” szavakkal kezdődő zsinati dokumentum történelmi távlatokban mutatja be azt, hogy az Istennel bizalmatlanul szembeszálló első emberi lények magatartása miként vált kezdetévé a sátán uralma alá kerülő történelemnek.

4. 21 Az Isten iránti bizalmatlanság bűne

a) Az Isten iránti bizalmatlanságból fakadó első bűn (Ter 3,1–10)

3 ¹ A kígyó... ravaszabb volt, mint a föld minden állata, amelyet az Úr Isten alkotott. Azt mondta az asszonynak: »Miért parancsolta meg nektek Isten, hogy a kert egyetlen fájáról se egyetek?« ² Az asszony azt felelte neki: »A kertben levő fáé gyümölcséből ebe-
tünk. ³ Hogy azonban a kert közepén levő fa gyümöl-
cséből ne együnk, és hogy abhoz ne nyúljunk, azt
azért parancsolta meg nekünk Isten, hogy meg ne ta-
láljunk halni.« ⁴ A kígyó erre azt mondta az asszony-
nak: »Dehogyn haltok meg! ⁵ Csak tudja Isten, hogy
azon a napon, amelyen arról esztek, megnyílik a sze-
metek, és olyanok lesztek, mint az Isten: tudni fogjá-

tok a jót és a rosszat!« ⁶ Mivel az asszony látta, hogy
a fa evésre jó, szemre szép és tekintetre gyönyörű, vett
a gyümölcséből, evett, adott a férjének is, és ő is evett.
⁷ Erre megnyílt mindkettőjük szeme. Amikor észre-
vették, hogy mezítelenek, fügefaleveleket fűztek egybe,
és kötényeket készítettek maguknak. ⁸ S amint meg-
hallották az Úr Isten szavát, aki a kertben járkált
az alkony hűvösén, az ember és a felesége elrejtőztek
a kert fái közé az Úr Isten színe elől. ⁹ Az Úr Isten
azonban szólította az embert: »Hol vagy?« ¹⁰ Az így
válaszolt: »Hallottam szavadat a kertben, és megijed-
tem, mert mezítelen vagyok, ezért elrejtőztem.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

a kígyó... ravaszabb volt, mint a föld minden állata, amelyet az Úr Isten alkotott: a kígyó az ókori ke-
leten többértékű jelkép: ártó és gyógyító hatalmat egyaránt szimbolizált. A kánaáni népeknél
olyan istenséget jelképezett, aki fondorlatos ígéreteivel a boldog élet és a mágikus tudás el-
nyerését helyezte kilátásba követői számára. A bűnbeesésről szóló bibliai leírás szerzője ezt
az istenséget, illetve az istenséget képviselő kígyót választotta az isten- és emberellenes kísér-
tés szimbolizálására. Az a tény, hogy a kígyót is Isten alkotásai közé sorolja, mutatja: szerinte
a kísértés – mint a szabadsággal való visszaélés lehetősége – nem valamiféle ellenisten, ha-
nem az emberi szabadsággal együtt járó lehetőség, amely ellenére van ugyan Istennek, mégis
az Ő uralma és ellenőrzése alatt áll.

miért parancsolta meg nektek Isten, hogy a kert egyetlen fájáról se egyetek?: a kígyó szájába adott kér-
déssel a leírás szerzője jó pszichológusként azt érzékelteti, hogy az Isten és ember elleni bű-
nök gyökerében mindig a bizalom meggyengülése, illetve a bizalmatlanság áll. A kert és a
kert fái, amelyek már a sumér–akkád kultúra mitikus képvilágában is az „istenek kertjének
gazdagságát” jelképezték, a paradicsomi boldogságnak, illetve azoknak az áldásoknak és
ajándékoknak a szimbóluma, amelyekkel Isten a teremtésben elhalmozta az embert.

hogy azonban a kert közepén levő fa gyümölcséből ne együnk, és hogy abhoz ne nyúljunk, azt azért paran-
csolta meg nekünk Isten, hogy meg ne találjunk halni: az Istenbe vetett bizalmában meggyengülő,

de a kísértésnek még ellenállni kívánó asszony becsülettel bevallja: Isten csak egyetlen fa gyümölcsétől tiltotta el őket, és ezt is csak azért tette, hogy zavartalanul élhessenek.

dehogyan haltok meg! Csak tudja Isten, hogy azon a napon, amelyen arról esztek, megnyílik a szemetek, és olyanok lesztek, mint az Isten: tudni fogjátok a jót és a rosszat!: a kísértő a bizalmatlanság mételyét, vagyis azt a gondolatot hinti el az asszonyban, hogy Isten nem jóságból, hanem irigységből és hatalomféltésből tiltotta el őket a fa gyümölcsétől. A kígyó szavai a kísértés, illetve az első bűn mibenlétére világítanak rá. A „jót és a rosszat tudni” sémita kifejezésként nemcsak annyit jelent, mint felismerni a jót és a rosszat, hanem annyit is, mint eldönteni, hogy erkölcsileg mi a jó, és mi a rossz, mi az üdvös, és mi a káros az ember számára. Ez a fajta „tudás” kizárólag az Istent illeti meg. Ha az ember akarja megszabni, hogy számára mi a jó, és mi a rossz, bűnt követ el, amennyiben elvakult gőgjében Istenné akar válni, Isten szerepét szeretné átvenni.

erre megnyílt mindkettőjük szeme. Amikor észrevették, hogy meztelenek, fügefaleveleket fűztek egybe, és kötényeket készítettek maguknak: a szem megnyílása, a meztelenség felfedezése és a fügefalevelek köténnyé alakítása a bűn következményét írják le a jelképek nyelvén. Az Isten parancsát megszegő emberek nemcsak hogy nem jutottak el arra a tudásra, amely egyedül a Teremtőt illeti meg, hanem tudatosult bennük a bűnük és az, hogy elveszítették Isten barátságát. Észrevették, hogy meztelenek, azaz van takargatnivalójuk. A homályos sejtések szintjén ráébredtek arra, hogy az Isten elgondolása szerinti eredeti természetük (amelynek alapján gyermeki bizalommal szabadon válaszolhattak a boldogságot és örök életet ígérő Isten közeledésére) elveszítette eredeti, belső harmóniáját: a Teremtővel való bizalmas és baráti kapcsolatukat a bizalmatlanság, a félelem és a szégyen színezte át. Ezt a belső harmóniáját elveszítő, megsérült emberi természetet szerették volna „eltakarni” embertársuk és Isten tekintete elől.

az Úr Isten azonban szólította az embert: »Hol vagy?« Az így válaszolt: »Hallottam szavadat a kertben, és megijedtem, mert meztelen vagyok, ezért elrejtőztem«: e mondatok képnnyelven fejezik ki, hogy a bűnt elkövető emberek a lelkiismeretükben megszólaló Istennek csak szégyenkezve tudnak válaszolni.

b) Péter apostol nem bízik az Úrban (Mt 16,21–23)

16 ²¹ Ettől az időtől kezdte Jézus jelezni a tanítványainak, hogy Jeruzsálembe kell mennie, sokat kell szenvednie a vénektől, főpapoktól és írástudóktól, meg kell, hogy öljék, és harmadnapra föl kell támadnia.
²² Péter erre félrehívta őt, és kezdte lebeszélni: »Távol

legyen ez tőled, Uram! Ez nem történhet meg veled.«
²³ Ő azonban megfordult, és azt mondta Péternek: »Távozz előlem, Sátán! Botrány vagy nekem, mert nem Isten dolgaival törődsz, hanem az emberekével!«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

ettől az időtől kezdte Jézus jelezni a tanítványainak, hogy Jeruzsálembe kell mennie, sokat kell szenvednie a vénektől, főpapoktól és írástudóktól, meg kell, hogy öljék: az időadattal az evangélista arra utal, hogy korábban a mennyei Atya kinyilatkoztatását elfogadó Péter megvallotta Jézus messiási mivoltát (vö. Mt 16,13–20). Szenvedésének megjövedülésével Jézus kiábrándulást vált ki tanítványaiban, akik a néppel és a zsidó vezetőkkel együtt valamiféle e világi ország megalapítását és a római iga alól való felszabadítást várták a messiástól.

Uram! Ez nem történhet meg veled: Péter már nem bízik az Úrban, és Istenre hivatkozik, aki az ő felfogása szerint nem engedheti meg a messiás szenvedését és halálát.

távozz előlem, Sátán! Botrány vagy nekem...: a kemény szavak arra utalnak, hogy az apostol rossz úton jár, amikor saját emberi logikája és torz istenképe alapján próbálja elutasítani Isten

üdvözítő cselekedeteit és Jézus messiási tevékenységét. Jézus sátánnak, azaz Isten dolgaival „ellenkezőnek” nevezi apostolát (héb. *szatan*: ellenszegülő, vádló). A botrány kifejezéssel arra utal, hogy az apostol gondolkodása és magatartása akadályt jelent az Isten felé vezető úton (vö. Mt 5,29).

c) Az Isten iránti bizalmatlanság következményei a történelemben (GS 13)

13. Isten igazságban alkotta az embert, ő azonban története kezdetétől a Gonosz sugallatára visszaélt szabadságával, szembeállt Istenével, és nélküle akarta elérni célját. Noha fölsímték Istent, mégsem dicsőítették Istent, okatlan szívük elhomályosult, és inkább a teremtménynek szolgáltak, mint a Teremtőnek. Ami az isteni kinyilatkoztatásból kitűnik, összhangban van a tapasztalattal. Mert amikor az ember

a szíve mélyébe tekint, valóban észleli, hogy hajlik a rosszra is, és sokféle rossz környékezi, s ezek nem származhatnak a Teremtőtől, aki jó. Az ember gyakran nem hajlandó elismerni Istent alkotójának, ezzel megtagadja létének a végső célra való irányulását, egyúttal szétrombolja saját belső rendjét, valamint a többi emberhez és az egész teremtet világhoz fűződő rendezett kapcsolatát.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

Isten igazságban alkotta az embert: a Bibliában Isten az Igazság. Az igazságban alkotott ember pedig olyan teremtményt jelent, aki szabad akaratával Istenhez igazodik.

ő azonban története kezdetétől a Gonosz sugallatára visszaélt szabadságával, szembeállt Istenével, és nélküle akarta elérni célját: Isten a szabadságot teremtette, ami jó. A szabadsággal való visszaélés – a Gonosz, azaz a sátán sugallatára – azonban rossz. Ezt Isten nem akarja, hanem legfeljebb eltűri vagy megengedi. A szabadsággal való visszaélés, azaz a kísértésbe való beleegyezés a zsinati atyák szerint annak a jele, hogy a gögös ember Isten útmutatását felülbírálván, Isten nélkül akarta volna elérni életének célját.

noha fölsímték Istent, mégsem dicsőítették Istent, okatlan szívük elhomályosult, és inkább a teremtménynek szolgáltak, mint a Teremtőnek: ezek a szavak az ember bizalmatlanságból fakadó bűnös lázadásának következményeire utalnak. A Bibliában Isten dicsőítése annyit jelent, mint Istent és útmutatását elfogadni. Azok az emberi nemzedékek, amelyek nem fogadták el Isten útmutatását, szívükben oktalanná, magatartásukban pedig bálványimádókká váltak.

ami az isteni kinyilatkoztatásból kitűnik, összhangban van a tapasztalattal: a zsinati atyák arra utalnak, hogy az Isten iránti bizalmatlanságból fakadó sátáni légkört minden ember megtapasztalhatja saját életében is. A bűnös hajlamok, az elődök bűneinek következményeként érvényre jutó tengernyi rossz, az élet végső célját tagadó eszmeáramlatok, az önmagunkhoz és az embertársainkhoz való viszonyunk megromlása stb. sátáni légkört teremtő tényezők. Mindezek nagyon megnehezítik számunkra azt, hogy Jézus segítségével visszakerülhessünk a bízalomnak abba a légkörébe, amely Isten és az első emberek kapcsolatát jellemezte.

4. 22 A szövegek értelmezése

A Teremtés könyvéből vett idézet szerzője prófétai visszatekintés formájában jelképek segítségével mutatja be a boldogságra teremtett első emberek Isten ellen fordulását, az ősbűnt. A szerző szerint a bűn forrása az volt, hogy ezeknek az első, emberi lénynek tekinthető teremtményeknek Istenbe vetett bizalma a kísértés hatására megrendült, s visszaélve szabadságuk Istentől kapott ajándékával, szembefordultak Teremtőjükkel. A kígyó által szimbolizált kísértésbe szabadon beleegyező emberek létrehozták és utódaikra is áthagyományozták az Isten iránti bizalmatlanság pokoli légkörét. Ezt a pokoli állapotot az ószövetségi emberek

és a nyelvhasználatukat követő Jézus is a megszemélyesítés eszközével élve ördögnek, sátánnak, Belzebubnak stb. nevezték. A teológia ezt az ördögi légkört, a halál átmeneti uralmának állapotát nevezi áteredő bűnnek.

A Máté evangéliumából vett idézet szerint Péter apostol azért kerül szembe Isten elgondolásával, mert megrendül a Jézusba vetett bizalma. Korlátolt emberi logikája alapján nem tudja elfogadni Jézusnak a saját szenvedéséről szóló szavait. Bűnt követ el, mert nemcsak hogy nem tudja elfogadni Isten gondolkodásmódját, de tiltakozik is ellene. Erre az ellenszegülésre utal Jézus, amikor sátánnak nevezi őt.

„Az öröm és remény” szavakkal kezdődő zsinati dokumentum a kezdetekre irányuló próféta visszatekintésben mutatja be, hogy az első emberek bűnének következményeként az egész emberi történelem az Isten iránti bizalmatlanság légkörébe, sátáni uralom alá került. A zsinati atyák arra kérnek minden embert, hívőt és nem hívőt egyaránt, hogy amikor élete folyamán gyilkos eszmék, esztelen hatalomvágy, idegengyűlölet, rasszizmus vagy háborús uszítások formájában megtapasztalja ennek a sátáni légkörnek félelmetes hatalmát, akkor gondoljon arra, hogy e szomorú történelmi örökség eredetében az a tragikus esemény húzódik meg, hogy az első emberek elveszítették az Isten jóságába vetett bizalmukat.

4. 23 Tudatosítsd, hogy bűneid az Isten iránti bizalmatlanságból fakadnak!

A bűnbeesésről szóló bibliai részlet olvasása közben vizsgáld meg lelkiismeretedet, s bűnös emberként tedd fel magadnak a kérdést, hogy miért nem bízol eléggé Isten jóságában!

Péter apostol esetén elgondolkodva vedd észre, hogy az apostolhoz hasonlóan te sem bízol mindig a jó Istenről tanító Jézusban, s valahányszor bűnt követsz el, sátáni módon, ellenszegülve szállsz szembe a számodra jót akaró Istennel.

Valahányszor az áteredő bűn romboló hatásait megtapasztalod életedben, gondolkodj el azon, hogy az emberi életet megkeserítő és kilátástalanná tevő tengernyi rossz nem Isten teremtményeként, hanem az Istenbe vetett bizalom elvesztése miatt van a világban!

4. 3 Az emberi élet szent voltának semmibevétele

A Mózes első könyvéből, azaz a Teremtés könyvéből (Kr. e. 6. sz.) származó részlet alkotója kicsiny történelmi dráma keretében mutatja be és foglalja össze azokat a testvérgyilkosságokat, amelyeket az ősbűn után kialakult sátáni légkör befolyása alatt követtek el az emberek. A drámában Káin a gyilkosság bűnét elkövető ember típusa, Ábel pedig az áldozatot tipizálja. – A János evangélista nevéhez fűződő első levél szerzője az 1. század végén azt hangsúlyozza, hogy a gyilkosság bűnének forrása a gyűlölet. – „Az öröm és remény” szavakkal kezdődő zsinati konstitúció életellenes bűnöket sorol fel és nevez gátlottaknak, amelyek erőteljesen akadályozzák az örök életre hivatott ember erkölcsi kibontakozását.

4. 31 Az emberi élet szentségének semmibevétele

a) Káin és Ábel (Ter 4,1–16)

4 ¹ Az ember... megismerte feleségét, Évát. Az fogant, megszülette Káint, és így szólt: »Embert kaptam Istentől!« ² Majd ismét szült: az öccsét, Ábelt. Ábel juhász volt, Káin pedig földműves. ³ Történt pedig számos nap múltán, hogy Káin ajándékot mutatott be az Úrnak a föld gyümölcséből. ⁴ Ábel is áldozott nyája elsőszülötteiből és azok kövérjéből. Az Úr rátekintett Abelre és ajándékaira, ⁵ de Káinra és ajándékaira nem tekintett. Nagy haragra gerjedt erre Káin, és lehorgasztotta a fejét. ⁶ Am az Úr azt mondta neki: »Miért gerjedtél haragra, s miért horgaszod le a fejed? ⁷ Nemde, ha jól cselekszel, jutalmat nyersz, de ha rosszul, legott az ajtóban leselkedik a bűn! Kíván téged, de te uralkodj rajta!« ⁸ Mindazonáltal Káin azt mondta Abelnek, a testvérének: »Menjünk ki!« Amikor kint voltak a mezőn, Káin rátámadt testvérére, Ábelre, és megölte. ⁹ Azt mondta ekkor

az Úr Káinnak: »Hol van Ábel, a testvéred?« Ő így felelt: »Nem tudom. Talán bizony őrzője vagyok én a testvéremnek?« ¹⁰ Azt mondta erre neki: »Mit műveltél? Testvéred vérenek szava hozzám kiált a földről. ¹¹ Ezért légy átkozott e földön, amely megnyitotta száját, s befogadta öcséd vérének kezdebből! ¹² Ha műveled, ne adja meg neked gyümölcsét! Kóbor bujdosó légy a földön!« ¹³ Azt mondta erre Káin az Úrnak: »Nagyobb az én gonoszágom, hogysémit viselhetném. ¹⁴ Íme, ma kivetsz engem e föld színéről, el kell takarodnom színed elől, s kóbor bujdosó leszek belőlem a földön: így bárki megölhet, aki rám talál!« ¹⁵ Azt mondta erre az Úr neki: »Korántsem leszek úgy, sőt bárki, aki megöli Káint, hétszeresen bünhődik!« Jelt is tett az Úr Káinra, hogy meg ne ölje senki sem, aki rátalál. ¹⁶ Eltávozott erre Káin az Úr színe elől, és bujdosóként lakott Nód földjén, Édentől keletre.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

az ember... megismerte feleségét, Évát: az ember azonos Ádámmal. A héber *adam* (ember) szó ugyanis a Biblia görög és latin fordításaiban Ádám személynévként szerepel. Éva (héb. *havvah*: minden élő anyja) a Biblia szerint az első ember felesége. Mivel a „megismerni” kifejezés a héber nyelvben nem csupán elméleti ismeretszerzést jelenthet, hanem a személy egészét igénybe vevő tapasztalatot is, a mondatban a „megismerte” szó úgy értendő, hogy szexuális kapcsolatba került feleségével.

az fogant, megszülette Káint, és így szólt: »Embert kaptam Istentől!«: a héber Káin név jelentése a kapni ige héber megfelelőjével áll kapcsolatban. Az „embert kaptam Istentől” mondat kifejezi, hogy Isten a bűnbeesés után sem vonta meg a termékenység áldását az embertől.

majd ismét szült: az öccsét, Ábelt: az Ábel (héb. *hebel*) név jelentése: lélegzet, mulandóság, fu-vallat. A dráma szerzője e névvel már a történet elején is utal a szereplő rövid életére.

Ábel juhász volt, Káin pedig földműves: a dráma szerzője saját korának társadalmi viszonyait, az állattenyésztő és földművelő társadalmi berendezkedést vetíti vissza az ősidőkbe, s ennek alapján mondja a testvérek egyikét pásztornak, másikat pedig földművesnek.

történt pedig számos nap múltán, hogy Káin ajándékot mutatott be az Úrnak a föld gyümölcséből. Ábel is áldozott nyája elsőszülötteiből és azok kövérjéből: a két mondat arra az ókori szokásra utal, amely szerint az emberek áldozatot mutattak be az istenségnek, hogy meghálálják a föld termését, illetve az állatállomány gyarapodását. Az ószövetségi zsidó áldozati törvények szerint az állat legértékesebbnek számító része, a kövére vagy háj, egyedül Istent illeti (vö. Lev 3,16).

az Úr rátekintett Ábelre és ajándékaira, de Káinra és ajándékaira nem tekintett: a bibliai dráma szerzője nem mondja meg, hogy a két testvér miként értesült az isteni tetszésről, illetve elutasításról.

nagy haragra gerjedt erre Káin, és lehorgasztotta a fejét: a fej lehorgasztása az elvetettség érzése miatt elkéséredés és az irigységből fakadó gyűlölködés jele.

ám az Úr azt mondta neki: »Miért gerjedtél haragra, s miért borgasztod le a fejed? Nemde, ha jól cselekszel, jutalmat nyersz, de ha rosszul, legott az ajtóban leselkedik a bűn! Kíván téged, de te uralkodj rajta!«: az Úr ajkáról elhangzó kijelentés arra utal, hogy Káinban – tettének elkövetése előtt – megszólal a lelkiismeret hangja.

mindazonáltal Káin azt mondta Ábelnek, a testvéreinek: »Menjünk ki!« Amikor kint voltak a mezőn, Káin rátámadt testvére, Ábelre, és megölte: a mezőre csalogatás és a mezőn elkövetett gyilkosság arra utal, hogy Káin nem hirtelen felindulásból, hanem előre kitervelt módon hajította végre bűnös tettet.

talán bizony őrzője vagyok én a testvéremnek?: ezzel a meglehetősen arcátlan válasszal a gyilkos kétségbe vonja, hogy felelős lenne testvére sorsáért.

testvéred véreinek szava hozzám kiált a földről: az élet egyedüli ura Isten. Így az emberi élet kioltását mindenkor és mindenkitől Ő kéri számon (vö. Ter 9,5).

légy átkozott e földön, amely megnyitotta száját, s befogadta öcséd vérének kezéből: a zsidó meggyőződés szerint a földi világ megtagadja a gyilkostól áldásait, és a közösség is kirekeszti őt.

jelt is tett az Úr Káinra, hogy meg ne ölje senki sem, aki rátalál: a jel nem megbélyegzés, hanem a védelem jele. Isten azt fejezi ki ezzel, hogy egyedül Ő az élet ura, s ezért Káin nem lehet vérbosszú áldozata.

és bujdosóként lakott Nód földjén, Édentől keletre: bár a Biblia ismer Éden nevű földrajzi területet (vö. 2Kir 19,12), a testvérgyilkosságról szóló drámában az „Édentől keletre” kifejezést valószínűleg jelképnek kell tekintenünk: azt az Istentől távoli állapotot szimbolizálja, amelybe az életet kioltó gyilkos kerül. Ezt az értelmezést erősíti az a tény is, hogy a héber *Nód* szó menekülést, száműzetést jelent.

b) Mindaz, aki gyűlöli testvérét, gyilkos (1Ján 3,8–15)

3 ⁸ Aki bünt cselekszik, az ördögtől van, mert az ördög kezdettől fogva vétkezik. Azért jelent meg Isten Fia, hogy az ördög műveit lerontsa. ⁹ Mindaz, aki Istentől született, bünt nem cselekszik, mert Isten magja van benne, és nem vétkezik, mert Istentől született. ¹⁰ Erről lehet megismerni, hogy kik az Isten gyermekei és kik az ördög gyermekei. Mindaz, aki nem igazat cselekszik, és aki nem szereti testvérét, nem Istentől van. ¹¹ Mert az az üzenet, amelyet kezdettől fogva ballattatok, hogy szeressük egymást. ¹² Nem

úgy, mint Káin, aki a gonosztól volt, és megölte testvérét. S miért ölte meg? Azért, mert az ő tettei gonoszak voltak, a testvéreinek tettei pedig igazak. ¹³ Ne csodálkozzatok, testvérek, ha a világ gyűlöl titeket. ¹⁴ Mi tudjuk, hogy a balálból átmentünk az életre, mert szeretjük testvéreinket. Aki nem szeret, az a balálban marad. ¹⁵ Mindaz, aki gyűlöli testvérét, gyilkos. És jól tudjátok, hogy egy gyilkosnak sincs örök élete, amely megmaradna benne.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

aki bűnt cselekszik, az ördögtől van, mert az ördög kezdettől fogva vétkezik: a levél szerzője nem azt állítja, hogy a bűnt elkövető ember az ördög teremtménye, hanem azt, hogy az ördög sugallatára vétkezik, amennyiben enged a sátáni kísértésnek, és olyasmit tesz, ami ellenkezik Isten akaratával. Az „ördög kezdettől fogva vétkezik” megjegyzés ezt jelenti: az emberi szabadsággal való visszaélés lehetősége már az első emberekben is olyan kísértés formájában jelentkezett, amely az Isten akaratával ellenkező cselekvésmódot tüntette fel kívánatosnak.

azért jelent meg Isten Fia, hogy az ördög műveit lerontsa: az ördög művein az áteredő bűn pokoli légkörét kell értenünk, amelynek hatása alatt a bűnöket elkövető emberiség – Isten segítségével nélkül – örök kárhozatra jutott volna. Isten Fia úgy rombolta le az ördög műveit, hogy kereszthalálával megtörte a sátáni légkör végzetszerűnek látszó hatalmát, megszüntette az örök halál kényszerét, és lehetővé tette minden ember számára a kárhozat elkerülését.

mindaz, aki Istentől született, bűnt nem cselekszik, mert Isten magja van benne, és nem vétkezik, mert Istentől született: az Istentől született ember mindaddig nem követ el bűnt, míg az Isten iránti bizalom légkörében marad. Az „Isten magja” a szabad emberi akaratot jótetre buzdító isteni tanítás, amelynek a levél szerzője tisztító és gonoszságot legyőző erőt tulajdonít (vö. Jn 15,3; 1Ján 2,14).

mert az az üzenet, amelyet kezdettől fogva hallottatok, hogy szeressük egymást: a kereszténnyé lett ember megtérésétől kezdve isteni tanításként ismeri fel és hallja az Isten és az embertárs iránti szeretet főparancsát.

nem úgy, mint Káin, aki a gonosztól volt, és megölte testvérét: a szeretet parancsát követő emberi magatartás ellenpéldája Káin viselkedése, aki Isten teremtményeként, de ördögi csábításnak engedő lényként megölte testvérét.

s miért ölte meg? Azért, mert az ő tettei gonoszak voltak, a testvéreinek tettei pedig igazak: Káin az Istenben nem bízó, az Isten akaratával szembeszálló ember típusa. Cselekedetei azért gonoszak, s azért ölte meg testvérét is, mert engedett a gonoszágból fakadó sátáni kísértésnek.

ne csodálkozzatok, testvérek, ha a világ gyűlöl titeket: a levél szerzője a gyűlöletet a szeretet hiányának tekinti (vö. 1Ján 2,9–11). Ezért mondja, hogy a sátán hatása alatt lévő világ gyűlöli a krisztusi szeretet légkörében cselekvő keresztényeket.

mi tudjuk, hogy a halálból átmentünk az életre, mert szeretjük testvéreinket. Aki nem szeret, az a halálban marad: a mondat arra utal, hogy Jézus Krisztus örök életet szerzett azoknak, akik hittel elfogadják az örök halál kényszerétől megszabadító megváltását, és ezt az elfogadást azzal tanúsítják, hogy szeretik embertársaikat. Az embertársat szeretni annyit jelent, mint a legnagyobb jót, azaz Istent és a boldog életet akarni a másik ember számára.

mindaz, aki gyűlöl testvérét, gyilkos. És jól tudjátok, hogy egy gyilkosnak sincs örök élete, amely megmaradna benne: mivel csak az Isten és az embertárs iránti szeretet eredményezhet örök életet, a gyűlölködő ember (akiből hiányzik a szeretet) valójában gyilkos és öngyilkos. Gyilkos, mert meg akarja akadályozni, hogy az Istent szerető embertársa eljuthasson az örök életre. Egyben öngyilkos is, mert amikor elutasítja az igazi életet biztosító szeretet gyakorlását, önmaga elől is elzárja az örök élet lehetőségét.

c) Az emberi élet ellen irányuló cselekedetek gaztettek (GS 27)

27. ...minden, ami az élet ellen irányul: az emberölés bármely formája, a népirtás, az abortusz, az eutanázia és a szándékos öngyilkosság; minden, ami az emberi személy épségét sérti: a csonkítások, a testi

vagy lelki kénzás, a lelki kényszer alkalmazása; minden, ami az emberi méltóságot sérti: az embertelen életkörülmények, az önkényes bebörtönzések, deportálások, rabszolgaság, prostitúció, leány- és fű-

kereskedelem, a lealacsonyító munkakörülmények, melyek a munkásokat a haszonszerzés puszta eszközévé teszik, s nem szabad és felelős személyeknek tekintik – mindezek és a hozzájuk hasonlóké kétség-telenül szegénytelen gazdettek, s miközben tönkre-

teszik az emberi civilizációt, inkább az elkövetőiket szennyezik be, mint azokat, akik elszennvedik a jogtalanságot, és a legnagyobb mértékben ellenkeznek a Teremtő tisztületével.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

minden, ami az élet ellen irányul: a zsinati atyák arról az életről beszélnek, amely a keresztény felfogás szerint a testi halál után is folytatódik, és az örök életben válik teljessé.

az emberölés bármely formája: a zsinati atyák életellenes bűnnek tartják a népirtást, az abortuszt, az eutanáziát és a szándékos öngyilkosságot. – A népirtás (lat. *genocidium*) valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport teljes vagy részleges kiirtásának szándékával végrehajtott cselekedet (például: a csoport tagjainak meggyilkolása, mesterséges éhínség okozása, halálra dolgoztatás, a csoporton belüli születések meggátolása, a csoportban született gyermekek erőszakkal való áthelyezése másik csoportba stb.). – A terhességmegszakítás (lat. *abortus*) a még önálló életre nem képes magzat eltávolítása az anyaméhből a magzat megölése céljából. Nem minősül azonban gyilkosságnak a közvetett művi abortusz: e beavatkozás célja ugyanis az anya meggyógyítása (életének megmentése), és a magzat eltávolítása a méhből csak ennek a gyógyító beavatkozásnak következménye. – Az eutanázia a jó, szép vagy „kellemes halál” (gör. *eutanaszia*) elősegítése. Passzív eutanáziának nevezzük a halál beálltának szándékos elősegítését a szükséges és nélkülözhetetlen gyógykezelés megszüntetésével. Az aktív eutanázia esetében az alapvető életfunkciókat gyógyszerekkel állítják le. A passzív eutanáziát illetően az egyház kivételnek, tehát erkölcsileg megengedhetőnek tekinti azokat a kúrákat, amelyeknek az a rendeltetésük, hogy elviselhetőbbé tegyék a fájdalmat a betegség utolsó szakaszában. XII. Pius pápa egy 1957 februárjában tartott beszédében orvosok kérdéseire válaszolva tanította: megengedett narkotikummal csillapítani a fájdalmat akkor is, ha ez korlátozza a tudatot és megrövidíti az életet, „fölteve, hogy az adott helyzetben más eszköz már nincs, s nem akadályozza meg más erkölcsi és vallási kötelességek teljesítését” (vö. En réponse à trois questions, 1957). Ilyenkor ugyanis az orvosok nem a halált akarják (jóllehet látják kockázatát): egyszerűen hatékonyan akarják csillapítani a fájdalmat olyan szerek alkalmazásával, amelyek az orvostudomány rendelkezésére állnak. Mindazonáltal „súlyos indok nélkül nem szabad megfosztani a beteget öntudatától” (uo.). – A tiszta tudattal végrehajtott öngyilkosság, azaz a tulajdon élet kioltása bűn az ötödik parancsolat ellen. A zsidóság és a kereszténység meggyőződéssel állítja, hogy egyedül Isten az élet ura, és a „számonkérem az ember életét az embertől” (Ter 9,5) isteni figyelmeztetés az öngyilkosoknak is szól. Ugyanakkor az egyház azt is vallja, hogy a súlyos pszichés zavarok (a depresszió, a megpróbáltatástól, a szenvedéstől vagy a kínzástól való rettegetés stb.) csökkenthetik a szándékosságot, illetve az öngyilkos erkölcsi felelősségét. Ezért van az, hogy az egyház imádkozik azokért is, akik öngyilkosságot követtek el: ezekben az imákban arra kéri Istent, hogy olyan utakon, amelyeket csak Ő ismer, adjon alkalmat nekik is az üdvösséges bűnbánatra, ami az örök üdvösség feltétele.

minden, ami az emberi személy épségét sérti: az emberi személy épségét sértő súlyos, életellenes bűnök közé tartoznak a csonkítások, a különböző testi vagy lelki kínzások, illetve a lelki kényszer alkalmazása.

minden, ami az emberi méltóságot sérti: az embertelen életkörülmények megteremtői, az önkényes bebörtönzések és deportálások kigondolói, illetve végrehajtói, a rabszolgaság, a prostitúció, valamint a leány- és fiúkereskedelem intézményeinek támogatói, továbbá az alkalma-

zottaikat lealacsonyító körülmények közé kényszerítő munkáltatók is életellenes bűnöket követnek el, mert súlyosan sértik az ember személyi méltóságát.

mindezek és a hozzájuk hasonlóké kétségtelenül szégyenletes gaztettek: a mondat arra utal, hogy a Teremtő tiszteletével a legnagyobb mértékben ellenkező gaztettek elkövetői, miközben pokoli légkört teremtenek az emberi társadalomban, tetteikkel erkölcsileg nem áldozataikat, hanem önmagukat szennyezik be.

4. 32 A szövegek értelmezése

A Káinról és Ábelről szóló történelmi dráma az életellenes bűnök területén ábrázolja, hogy milyen súlyos következményei vannak az első bűnnek az emberi történelemben. A szerző saját korának viszonyait (az állattenyésztő és földművelő társadalmi berendezkedést) tartja szem előtt, de a múlt felé tekint. A rendelkezésére álló hagyomány- és képanyag segítségével azt a történelmi tapasztalatot fogalmazza meg, hogy az irigységből és gyűlöletből fakadó gyilkosság bűne az ember akarataként szinte kezdettől fogva jelen van a történelemben. Mivel a szerző nem riportot, hanem szimbólumokkal tarkított drámát ír, nem törekszik megszüntetni elbeszélésének ellentmondásos elemeit (például Káin fél attól, hogy valaki megöli, pedig rajta kívül nincs ember a földön).

Az első János-levél szerzője azt hangsúlyozza, hogy mindaddig, míg az ember Isten szeretetének erőterében marad, nem követ el bűnöket. Am amint kilép ebből az erőteréből, s enged a gyűlölet kísértésének, gyilkossá válik. Az isteni szeretet erőterében maradó és cselekvő embert a szerző Istentől született lénynek nevezi, a gyűlölet légkörében cselekvőt pedig az ördögtől született jelzővel illeti. A gyilkosság bűnének súlyos voltát azzal az állítással emeli ki, hogy egyetlen gyilkosnak sincs örök élete, amely megmaradna benne.

A Bibliát és az egyház hagyományát értelmező II. Vatikáni Zsinat atyái az örök életre hívott ember élete elleni bűnöket, az emberölés minden formáját, az emberi személy épségét károsító, valamint a személy méltóságát sértő cselekedeteket szégyenletes gaztetteknek nevezik. Azt állítják: az ilyen tettek a lehető legnagyobb mértékben ellenkeznek Isten akaratával, s miközben ördögi légkört teremtenek az emberi kultúrában, erkölcsi szempontból a tettek elkövetőit, s nem a tettek áldozatait szennyezik be.

4. 33 Kerüld a gyilkossághoz vezető gyűlölet légkörét!

Káin a benne támadó irigység és gyűlölet hatására ölte meg testvérét. A történeten okulva ügyelj arra, hogy ne kerülj gyilkos indulatok és eszmék rabságába!

Az újszövetségi levélrészlet szerzője szerint a gyűlölet a szeretet hiánya, és ez a hiány az életellenes bűnök egyik forrása. Kerüld a gyűlölködés légkörét, és maradj meg az Isten iránti szeretet erőterében!

A II. Vatikáni Zsinat szerint minden életellenes bűn isten- és emberellenes gaztett. Óvakodj attól, hogy a gyűlölködő légkör hatása alá kerülve ilyen gaztettek elkövetője, közreműködője vagy pártolója légy!

4. 4 Hűtlenség a házasságban

A Sámuel második könyvéből (Kr. e. 10-6. sz.) vett idézetben Nátán próféta elmarasztaló erkölcsi ítéletet hoz a házasságtörés bűnét elkövető Dávid király felett. – A Máté-evangéliumból (Kr. u. 80-90) vett részlet szerint a házasság felbonthatatlanságát hirdető Jézus Isten akaratával ellenkező cselekménynek, azaz bűnnek nevezi a házasságtörést és a válást. – „Az öröm és remény” szavakkal kezdődő zsinati dokumentumból vett szemelvény felsorolja a keresztény jegyesség és házasság főbb jellemzőit. A zsinati atyák közvetve utalnak arra, hogy azok a keresztény jegyesek és házasok, akik nem az említett jellemzők szerint viszonyulnak egymáshoz, a jegyesi vagy házastársi hűség követelménye ellen vétnek. Ezt a közvetett utalást kifejezetten is megfogalmazza abban a kijelentésükben, amely szerint a keresztény házasság számára idegen a házasságtörés és a válás.

4. 41 A hitvesi hűtlenség

a) Dávid király bűne (2Sám 12,1–10)

12 ¹ Elküldte... az Úr Nátánt Dávidhoz. Amikor odaért hozzá, azt mondta neki: »Két ember volt egy városban: az egyik gazdag, a másik szegény. ² A gazdagnak igen sok juha és marhája volt, ³ a szegénynek azonban nem volt semmije sem, csak egy kis nőstény báránykája, amelyet ő vásárolt és táplált, s amely nála, fiaival együtt nőtt fel, a kenyereből evett, a poharából ivott, az ölében aludt, s olyan volt neki, mintha a lánya lett volna. ⁴ Amikor aztán egyszer vendég érkezett a gazdaghoz, az nem akart a maga juhaiból s marháiból venni, hogy lakomát szerezzen a hozzá érkezett utasnak, hanem fogta a szegény ember bárányát, s azt készítette el eledeleül a hozzá érkezett embernek.« ⁵ Igen nagy haragra gerjedt erre Dávid az ellen az ember ellen, s azt mondta Nátánnak: »Az Úr életére mondom, hogy halál fia az az ember,

aki ezt cselekedte. ⁶ Négyyszeresen térítse vissza a bárányt, mivelhogy ezt cselekedte és könyörtelenül járt el.« ⁷ Azt mondta erre Nátán Dávidnak: »Te vagy az az ember! Ezt üzeni az Úr, Izrael Istene: Én felkentelek Izrael királyává, megszabadítottalak Saul kezéből, ⁸ neked adtam urad házáat, öledbe adtam urad feleségeit, neked adtam Izrael és Júda házáat, s ha ez még kevés volt, sokkal többet is adtam volna neked. ⁹ Miért vetted hát semmibe az Úr szavát, olyasmit cselekedve, ami gonosz az én szímem előtt?! A betita Uriást megöletted karddal, feleségét feleségül vetted, Ammon fiainak kardja által ölted meg őt! ¹⁰ Ne távozzék tehát a kard sobasem házádtól, mivel semmibe sem vettél engem, s elvetted a betita Uriás feleségét, hogy a te feleséged legyen.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

elküldte... az Úr Nátánt Dávidhoz. Amikor odaért hozzá, azt mondta neki: Dávid a Kr. e. 10. század fordulóján Júda és Izrael királya volt. Nátán zsidó próféta, aki jelentős szerepet játszott Dávid király életében.

két ember volt egy városban: az egyik gazdag, a másik szegény. A gazdagnak igen sok juha és marhája volt, a szegénynek azonban nem volt semmije sem, csak egy kis nőstény báránykája...: a próféta a szegény ember báránykáját jogtalanul elvevő gazdagról szóló példázatával ébreszti fel a király lelkiismeretét és igazságérzetét.

az Úr életére mondom, hogy halál fia az az ember, aki ezt cselekedte: a király fölháborodik a szegény embert egyetlen báránykájától megfosztó gazdag könyörtelen eljárás módján: bűnét súlyosnak ítéli, s úgy véli, a bűnösnek bűnhődés gyanánt halállal kellene lakolnia.

azt mondta erre Nátán Dávidnak: »Te vagy az az ember!«: a próféta szembesíti a királyt azzal a ténnyel, hogy a példázatban szereplő és az általa is elítélt bűnös ő maga, mert házasságtörésével és az azt követő gyilkossággal a példázatban szereplő ember bűnéhez hasonló gaztettet követett el.

én felkentelek Izrael királyává, megszabadítottalak Saul kezéből: e szavak arra utalnak, hogy Dávid annak a szövetségnek jegyében kapta életének ajándékait és áldásait, amelyet Isten választott népével és vele is kötött (vö. 2Sám 7,11–16; 1Krn 17,10–14). – A „megszabadítottalak Saul kezéből” mondat arra emlékezteti Dávidot, hogy Isten a vele kötött szövetség ajándékaént szabadította ki őt Saulnak, Izrael első királyának (Kr. e. 11. sz.) kezéből, aki betegesen féltette hatalmát. Bár lányát Dávidhoz adta feleségül, rá is féltékeny lett. Miután Dávid megszökött a király udvarából, Saul hónapokon át üldözte, hogy megölje őt (vö. 1Sám 19–23). Dávid azonban Isten segítségével megmenekült.

neked adtam urad házát, öledbe adtam urad feleségeit, neked adtam Izrael és Júda házát, s ha ez még kevés volt, sokkal többet is adtam volna neked: a szövetséget kötő Isten tette lehetővé Dávid számára azt is, hogy Sault követhette a trónon, beköltözhetett a királyi palotába, s örökölhette elődje háremét. A zsidóság csak fokozatosan tudatosította, hogy a házasság Isten eredeti szándéka szerint monogám. A királyság korában azonban még fennállt a poligámia intézménye. Ez teszi érthetővé azt a mondatot, amely szerint Dávid örökölte urának, azaz Saulnak feleségeit.

miért vetted hát semmibe az Úr szavát, olyasmit cselekedve, ami gonosz az én színem előtt?!: Dávid azért kapja a szemrehányást, mert gonosz tetteivel visszaütötte a vele kötött isteni szövetséget és e szövetség ajándékait is, amelyekért inkább hálával tartozott volna Istennek. Háláját úgy kellett volna kifejeznie, hogy követi Isten erkölcsi útmutatásait. Ő azonban gonoszságot cselekedett.

a hetita Uriást megöletted karddal, feleségét feleségül vetted, Ammon fiainak kardja által ölted meg őt: Dávid, már királyként, egy napon palotájának tetőteraszán sétálva megpillantott egy szépséges asszonyt, Batsebát, a hetita Uriás feleségét. Magához rendelte az asszonyt, és együtt halt vele. Miután az asszony teherbe esett, Dávid elhatározta, hogy megöleti az asszony férjét, aki a király hadseregében teljesített szolgálatot. Parancsot adott serege fővezérének, hogy az ammoniták ellen vívott harcban állítsa Uriást olyan helyre, ahol biztosan kioltják életét. Így is történt. Uriás meghalt. A gyász letelte után Dávid a palotába vitette Betsabét, aki fiút szült a királynak (vö. 2Sám 11).

ne távozzék tehát a kard sohasem házadtól, mivel semmibe sem vettél engem, s elvetted a hetita Uriás feleségét, hogy a te feleséged legyen: a leírás Kr. e. 10–6. századi szerzője az eseményekre visszatekintve értelmezi azokat: az Isten ajkára adott mondattal arra utal, hogy a következőkben Dávid isteni büntetésként éli majd meg az életére és a házára zúduló bajokat: elveszíti négy gyermekét, Absalom nevű fia fellázad ellene stb.

b) A házasságtörés bűne Jézus tanításában (Mt 5,27–32)

5 ²⁷ Hallottátok, hogy ezt mondták a régieknek: 'Ne törj házasságot!' ²⁸ Én viszont azt mondom nektek, hogy mindaz, aki asszonyra néz azért, hogy megkívánja őt, már házasságot tört vele a szívében. ²⁹ Ha pedig a jobb szemed megbotránkoztat téged, vágd ki azt és dobd el magadtól; mert jobb neked, hogy elveszzen egy a testrészeid közül, mint hogy az egész testedet a gyehennára vessék. ³⁰ És ha a jobb

kezed megbotránkoztat téged, vágd le azt és dobd el magadtól; mert jobb neked, hogy elveszzen egy a testrészeid közül, mint hogy az egész tested a gyehennára jusson. ³¹ Azt is mondták: 'Aki elbocsátja feleségét, adjon neki válólevelet'. ³² Én viszont azt mondom nektek, hogy mindaz, aki elbocsátja feleségét – kivéve a parázsnaság esetét –, házasságtörővé teszi, és aki elbocsátott nővel összeházasodik, házasságot tör.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

hallottátok, hogy ezt mondták a régieknek: 'Ne törj házasságot!': Jézus a tízparancsolat egyik tilalmát idézi. Az Ószövetségben házasságtörésről akkor beszéltek, ha egy asszony hűtlenséget követett el férjével szemben, vagy ha egy idegen férfi lépett be valaki másnak a házasságába. Ilyenkor a szóban forgó férj „tulajdonjogát” sértették meg, és az így nemzett utód joga és tekintélye problematikusá vált önmaga és az érintett család számára is. A házasságtörés büntetése – mind a férfi, mind a nő számára – a megkövezés volt (vö. MTörv 22,22–27).

én viszont azt mondom nektek, hogy mindez, aki asszonyra néz azért, hogy megkívánja őt, már házasságot tört vele a szívében: e mondatban az asszony szón a törvényes házasságban élő asszony értendő. A megkívánás pedig nem valamiféle homályos érzelmet vagy ösztönből fakadó vonzódást jelent, hanem tudatos sóvárgást vagy bűnös szándékkal áthatott pillantást. – Jézus gyökereken szeretné orvosolni a bűnt. Azzal, hogy véteknek tartja már a bűnös vágyat is, azt hangsúlyozza: aki a bűnös cselekedetet kerülni akarja, annak a bűn forrását is ki kell irtania magából. *ha pedig a jobb szemed megbotránkoztat téged, vágd ki azt és dobd el magadtól; mert jobb neked, hogy elveszzen egy a testrészeid közül, mint hogy az egész tested a gyeheennára vessék:* Jézus felfogásában botrány mindaz, ami akadályozza az embert az evangélium elfogadásában és követésében. Képnnyelven fejezi ki azt, hogy ha ez az akadály olyan kedves számunkra, mint a szemünk világa, akkor is el kell vetnünk, mert csak így kerülhetjük el a kárhozatot.

és ha a jobb kezéd megbotránkoztat téged, vágd le azt és dobd el magadtól; mert jobb neked, hogy elveszzen egy a testrészeid közül, mint hogy az egész tested a gyeheennára jusson: Jézus nem öncsonkításra buzdít. Kijelentése annak a gondolatnak képi kifejezője, hogy ha az evangélium elfogadásának akadálya olyan közel áll hozzánk, mint a jobb kezünk, ezt az akadályt üdvösségünk és mások üdvössége érdekében akkor is fel kell számolnunk.

azt is mondták: 'Aki elbocsátja feleségét, adjon neki válólevelet': Jézus a mózesi törvény szavait idézi (vö. MTörv 24,1). Ez a törvény azt írja elő, hogy ha a férj valami „taszítót” fedez fel feleségén, válólevelet adhat neki. A törvény azonban nem tisztázta, hogy mi az a rút vagy taszító dolog, amely miatt a férj válólevelet adhat. – A törvény azt is előírta, hogy ha az asszony ismét férjhez megy, de a második férje is elbocsátja vagy meghal, akkor az első férj nem veheti vissza, mert számára ez az asszony vallási szempontból már tisztátalanná (tilossá) vált. Mózes tehát nem engedte meg, s főleg nem javasolta a válást, hanem tudomásul vette ezt a szokást, és törvényével, amely megtiltotta a második válás után az első házasság visszaállítását, megnehezítette a válás gyakorlatát.

én viszont azt mondom nektek, hogy mindez, aki elbocsátja feleségét – kivéve a paráznaság esetét –, házasságtörővé teszi: a jézusi álláspont egyértelmű: a válás ellene van Isten eredeti szándékának, a férjnek tehát nem szabad elbocsátania feleségét. Márk evangélista oly módon ismerteti a jézusi állásfoglalást, hogy nemcsak a férfinak, hanem a nőnek is megtiltotta a válást (vö. Mk 10,12). Ennek a kiegészítő értelmezésnek magyarázata az, hogy Márk római környezetben, azaz olyanok számára írja evangéliumát, akik tudják, hogy a római jog szerint a nők is válhatnak (vö. 1Kor 7,10–11). Máté erről azért nem tesz említést, mert a zsidó kultúrkörben a nő nem válhatott. – A szövegösszefüggésből kiviláglik, hogy a „kivéve a paráznaság esetét” megjegyzés nem Jézus ajkáról hangzott el, hanem a Jézus tanítását értelmező evangélista kiegészítése. A paráznaság kifejezés mindenfajta erkölcstelenséget jelentett, így azt az együttélési formát is, amelyet a zsidó házasságjog nem tekintett törvényesnek (vö. ApCsel 15,29). Máté a kivételt a zsidóságból megtért keresztényekre való tekintettel említi meg. Ezeket a keresztényeket ugyanis megbotránkoztatta az a fajta együttélési mód (például a közeli vérrokonok házassága), amelyet a zsidó vallási törvények tiltottak, jöllehet a pogányságból érkező

keresztények „természetesnek” tartottak. Máté hűségesen idézi Jézus álláspontját, és a kivétel említésével csupán a zsidókból lett keresztényeket akarja megnyugtanni: amikor Jézus a házasság felbonthatatlanságáról beszélt, a zsidó szemlélet szerint is érvényes házassági szövetségre gondolt, és nem olyan kapcsolatra, mint amelyet a zsidó felfogás erkölcstelen és törvénytelen együttélésnek tartott.

c) A keresztény házasságtól idegen a házasságtörés és a válás (GS 49)

49. Isten igéje többször hívja a jegyeseket és házastársakat arra, hogy a jegyességet tiszta szerelemmel, a házasságot osztatlan szeretettel éljék és gazdagítsák. [...] E szerelem a házasság sajátos aktusában egyedülállóan kifejeződik és tökéletesedik. A bizalmas és tiszta házastársi egyesülés cselekményei tehát tiszteletre méltó erkölcsi értékek, és emberhez méltóan gyakorolva azt a kölcsönös önátadást jelzik és mélyítik el, mely által a lélek örömeivel és hálájával gazdagítják egymást. E kölcsönös elkötelezéssel megpecsételt, főként pedig a Krisztus-rendelte szentséggel szentesített szerelem testileg és lelkileg felbonthatatlanul hű marad jó- és balsorsban egyaránt, és ezért idegen számára a házasságtörés és a válás.

rolva azt a kölcsönös önátadást jelzik és mélyítik el, mely által a lélek örömeivel és hálájával gazdagítják egymást. E kölcsönös elkötelezéssel megpecsételt, főként pedig a Krisztus-rendelte szentséggel szentesített szerelem testileg és lelkileg felbonthatatlanul hű marad jó- és balsorsban egyaránt, és ezért idegen számára a házasságtörés és a válás.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

Isten igéje többször hívja a jegyeseket és házastársakat arra, hogy a jegyességet tiszta szerelemmel, a házasságot osztatlan szeretettel éljék: amikor a zsinati atyák tiszta szerelemről beszélnek, a Jézus által hirdetett erkölcsi tisztaság eszményére gondolnak. Eszerint az ember igazi tisztasága nem az istentiszteletre méltóvá tevő (rituális) törvények megtartásában, vagyis nem a tisztátalannak tekintett tárgyak, helyek vagy ételek kerülésében áll, hanem a szív tisztaságában. Szívében, azaz erkölcsileg tiszta az az ember, aki Isten szándékának megfelelően él, és kerüli azokat a gonosz gondolatokat és cselekedeteket, amelyek akadályozzák őt vagy a másik embert az Isten szándéka szerinti önmegvalósításban (vö. Mk 7,14–23). A tiszta szívet Jézus azért tartja fontosnak, mert csak a szívükben tiszták „láthatják meg” Istent, azaz csak ők tapasztalhatják meg földi életükben Isten vigasztaló közelségét, s csak ők juthatnak majd el Isten boldogító színélátására (vö. Mt 5,8). A tiszta szerelem azonos az agapé értelmében vett szeretettel, vagyis azzal a magatartásformával, amelyben az ember a legnagyobb jót, azaz Istent akarja a szeretett lény számára. Aki tiszta szerelemmel szereti jegyesét vagy házastársát, elsősorban ahhoz nyújt segítséget neki, hogy erkölcsileg meg tudja valósítani a személyére vonatkozó isteni álmot, és fel tudjon készülni az Istennel való boldogító találkozásra, amely minden ember létének végső értelme és célja. – Az osztatlan szeretet kölcsönös és kizárólagos, amely csak az egynejű és -férjű házastársi kapcsolatban valósulhat meg. A zsinati atyák meggyőződéssel vallják, hogy csak az ilyen értelemben vett monogám házasság képes azt a kizárólagos szeretetet megjeleníteni, amellyel Krisztus szereti titokzatos menyasszonyát, az egyházat.

a bizalmas és tiszta házastársi egyesülés cselekményei tehát tiszteletre méltó erkölcsi értékek, és emberhez méltóan gyakorolva azt a kölcsönös önátadást jelzik és mélyítik el, mely által a lélek örömeivel és hálájával gazdagítják egymást: a házasfelek közti testi kapcsolat nemcsak biológiai jó, hanem erkölcsi érték is, mert általa és benne valósul meg az a szövetség, amelyben a házasfelek kölcsönösen egymásnak és Istennek ajándékozzák önmagukat. A házastársi egyesülés emberhez méltó gyakorlása azt jelenti, hogy a házasfelek a testi egyesülésben is Istenre irányuló titokzatos személynek tekintik társukat, és az egyesülés legboldogítóbb pillanatait is az ajándékozó Isten iránti hála jegyében tudják megélni. Ha önző módon csupán biológiai szükségleteik kielégítését keresik a tárgynak vagy élvezeti cikknek tekintett társukban, és nem tudnak köszönetet mondani Istennek a nemi egyesülés örömeért, házastársi egyesülésük nem válik tiszteletre méltó erkölcsi értéké.

*e kölcsönös elkötelezéssel megpecsételt, főként pedig a Krisztus-rendelte szentséggel szentesített szerelem testi-
leg és lelkiileg felbonthatatlanul bűn marad jó- és balsorsban egyaránt, és ezért idegen számára a házasság-
törés és a válás: a keresztény házaspár, akik részesülnek az egyházra áradó krisztusi szeretet-
ből, a házasság szentségében erőt kapnak ahhoz, hogy a maguk törékeny, emberi módján
utánozni tudják azt a hűséges szeretetet, amellyel Krisztus szereti menyasszonyát, az egy-
házat. Ha a keresztény házaspár életük minden napján elfogadják ezt a krisztusi segítséget,
bíznak abban, hogy el tudják kerülni a házasságtörést vagy a válás és az azt követő újra-
házasodás kudarcait. A házasságtörés vagy a válás és az újraházasodás azért bűn, mert nem
csupán egy jogi szerződés felmondása, hanem annak a szövetségnek megszegése is, amelyet
a Krisztus és az egyház közti szövetség mintájára Isten hozott létre a házaspár között.*

4. 42 A szövegek értelmezése

A Dávid király házasságtörését bemutató bibliai részlet értelmezésében figyelembe kell ven-
nünk, hogy az ószövetségi világban az Isten eredeti szándéka szerint monogám házasság
(vö. Ter 2,24) még többnejűségi változatában is megtartotta méltóságát: a szeretetet, az oda-
adást és a hűséget a zsidók értéknek tekintették, a feleségekről való gondoskodást szigorú
törvények szabályozták. A válólevél nélküli válást és a házasságtörést a poligámia esetében
is bűnnek tartották. Dávid bűne az volt, hogy bár a vele szövetséget kötő Isten elhalmozta
őket minden jóval, kétszeresen is ellene szegült Isten parancsának: házasságtörést követett el,
amikor elvette katonatisztjének feleségét, majd bűnét tetézte azzal, hogy megölette a meg-
csalt férjét. A leírásból nyilvánvaló, hogy ezek súlyos bűnök, amelyek nem maradhatnak kö-
vetkezmények nélkül.

Jézus tanításából nyilvánvaló: a házasság Isten eredeti elgondolása szerint monogám, egy
férfi és egy nő életre szóló felbonthatatlan szövetsége. Mivel a házasság felbonthatatlansága
Isten akarata, Jézus sem tartja megengedhetőnek a válást, és szembefordul a válólevéllel tör-
ténő elbocsátás gyakorlatával is, amelyről azt mondja: „Mózes a ti keményszívűségetek miatt
engedte meg nektek, hogy elbocsássátok feleségeiteket” (Mt 19,8). Amikor Máté evangélista
hozzáfűzi Jézus szavaihoz a „kivéve a paráznaság esetét” kivételt, nem mérsékli, és nem írja
felül a házasság felbonthatatlanságáról szóló jézusi tanítást, hanem csupán a zsidókból meg-
tért keresztény olvasóit akarja a botrányozástól megóvni: ezeknek a keresztényeknek kedvé-
ért mondja, hogy amikor Jézus a házasság felbonthatatlanságáról beszélt, házasságon nem
olyan együttélést értett, mint amelyet a zsidó vallás törvénytelen és erkölcstelen együttélésnek
tartott. – A jézusi tanítás szerint tehát a házassági hűség megszegésének minden formája
bűn, amely nem csupán az embertárs életét rombolja, hanem az Isten ellen is irányul. Ha
ugyanis a házaspár keményszívűvé válnak, elidegenednek egymástól vagy elválhatnak, nem-
csak egy jogi kötelezettséget vagy egy embert tagadnak meg, hanem hűtlenné válnak Istenhez és a
szövetségükben titokzatosan jelenvaló Krisztushoz is, aki ígéretet tett arra, hogy segíteni
fogja őket az egymás iránti hűségük megőrzésében.

A zsinati atyák a keresztény házasságot ama szövetség képének és részének tekintik, amelyet
a mennyei Atya Krisztusban kötött az emberiséggel. A katolikus felfogás szerint a házasság
szentség, azaz olyan látható jel, amely a láthatatlan Krisztust és az ő tevékenységét teszi „lát-
hatóvá” a világban. A keresztény házaspár azonban csak akkor tudja „láthatóvá” tenni
Krisztust, ha tiszta, azaz egymás számára Istent közvetítő szerelemmel viszonyulnak egy-
máshoz, ha házastársukat osztatlan szívvel szeretik, és elfogadják azt az isteni segítséget,
amelyet az életszövetségükben titokzatosan jelenvaló Krisztus nyújt ahhoz, hogy élet-
hossziglan hűségesek tudjanak maradni egymáshoz. Az ilyen házastársi kapcsolat tiszteletre

méltó erkölcsi érték, amelytől teljességgel idegen a házasságtörés és a válás. – Amennyiben a házaspár egymással való kapcsolata megromlik, megszegik esküjüket, hűtlenné válnak egymáshoz vagy elválnak, bűnt követnek el. Hűtlenségükkel, esetleges válásukkal ugyanis bemocskolják vagy elhomályosítják a Krisztus és az egyház közti szövetséget, amelyre szeretetkapcsolatuk épül, és amelyet keresztényként éppen egymás iránti hűségükkel kellene „láthatóvá” tenniük a világ számára.

4. 43 Mondj imát a házasságukban hűtlenné válókért!

A Dávid király bűnét leíró bibliai részletet olvasva gondolj arra, hogy ma is vannak olyan házaspárok a világban, akik a királyhoz hasonlóan visszautasítják a szövetség Istenének ajándékát, és bűnt követnek el. Imádkozz ezekért a bűnösökért, hogy bűnbánatot tartva minél előbb vissza tudjanak találni a szövetség Istenéhez!

Jézus tanításán elgondolkodva imádkozz azokért a keresztény házaspárokért, akik hűtlenségükkel elhomályosították azt a szövetséget, amelyet Isten Krisztusban kötött az egyházzal, és így az egyház tagjaival is. Fohászkodj értük, hogy legyen erejük kiemelkedni a szövetségszegés bűnös állapotából.

A zsinati atyák tanítását szem előtt tartva kérd Isten megbocsátó irgalmát a hűtlenek vagy elváltak számára, akik keresztényként nem tudtak tanúságot tenni arról, hogy házasságuk szentség, vagyis annak a szövetségnek látható jele, amelyet a mennyei Atya Krisztusban kötött az emberekkel.

4. 5 Hűtlenség a tanúságtevésben

A Jeremiás próféta (Kr. e. 7-6. sz.) könyvéből vett szemelvény a Júdában élő izraeliták figyelmét történelmük tragikus eseményeinek, köztük a jeruzsálemi templom várható pusztulásának okára hívja fel: életvitelükkel nem tettek tanúságot Istenről, mert elutasították segítségét, holott a szövetségekötésben boldog életet ígért nekik. – A Lukács-evangéliumból (Kr. u. 80k) vett példázatban Jézus azt a tanítványt, aki nem tesz tanúságot arról, hogy felkészülten várja a vele való találkozást, a virrasztani nem tudó szolgálhoz, illetve a várakozó magatartást megtagadó és ezért a hűtlenek sorsára jutó intézőhöz hasonlítja. – A II. Vatikáni Zsinatnak „Az öröm és remény” szavakkal kezdődő konstitúciója arra figyelmezteti a tanúságtevésben hűtlenné váló keresztényeket, hogy az ateizmus terjedéséért ők is felelősek.

4. 51 Hűtlenné váló tanúságtevők

a) Az Úr intelmeit elutasító Júda népe (Jer 7,1–4.8–11.13–15.21–24)

7 ¹ *Az ige, mely elhangzott Jeremiához az Úrtól:*
² *»Állj az Úr házának kapujába, hirdesd ott ezt az ígét, és mondd: Halljátok az Úr igéjét, egész Júda, akik beléptek ezeken a kapukon, hogy leboruljatok az Úr előtt! ³ Így szól a Seregek Ura, Izrael Istene: Jobbítsátok meg útjaitokat és tetteiteket, akkor megengedem, hogy ezen a helyen lakjatok! ⁴ Ne bízzatok az ilyen hazug szavakban: 'Az Úr temploma, az Úr temploma, az Úr temploma ez!' [...] ⁸ Íme, ti a hazug szavakban bíztok, melyek nem használnak. ⁹ Loptok, gyilkoltok, házasságot törtök, hamisan esküsztek, Baálnak tömjéneztek, és más istenek után jártok, akiket nem ismertek; ¹⁰ aztán pedig eljöttök, és megálltok szíнем előtt ebben a házban, mely az én nevemet viseli, és így szóltok: 'Megmenekültünk', hogy elkövethessétek mindezeket az undokságokat? ¹¹ Vajon rablók barlangjává lett szemetekben ez a ház, mely az én nevemet viseli? [...] ¹³ Most pedig, mivel elkövettétek mindezeket a tetteket – mondja az Úr –, bár szóltam hozzájuk, idejekorán szóltam, de nem*

hallottátok meg, szólítottalak titeket, de nem választottok, ¹⁴ ezért úgy fogok tenni a házzal, mely az én nevemet viseli, melyben ti bizakodtok, és a helyel, melyet nektek és atyáitoknak adtam, abogyan Silóval tettem. ¹⁵ Elvetlek titeket szíнем elől, amint elvettem valamennyi testvéreteket, Efraim minden ivadékát. [...] ²¹ Így szól a Seregek Ura, Izrael Istene: Égőáldozataitokat tegyétek hozzá véresáldozataitokhoz, és egyétek meg a húst! ²² Mert nem beszéltem atyáitoknak és nem adtam parancsot nekik égő- és véresáldozatról azon a napon, amelyen kiboztam őket Egyiptom földjéről; ²³ hanem ezt a parancsot adtam nekik: Hallgassatok szavamra, akkor Istenetek lesztek, ti pedig az én népem lesztek! Járjatok mindig azon az úton, amelyet parancsolok nektek, hogy jó dolgotok legyen! ²⁴ De nem hallgatták meg, és nem hajtották ide fülüket, hanem gonosz szívük megátalkodottságában annak tanácsai szerint jártak; hátukat fordították felém, nem pedig arcukat.»

A fontosabb kifejezések magyarázata:

állj az Úr házának kapujába, hirdesd ott ezt az ígét, és mondd: Halljátok az Úr igéjét, egész Júda, akik beléptek ezeken a kapukon, hogy leboruljatok az Úr előtt: a próféta Jeremiás, aki a jeruzsálemi templom lerombolását (Kr. e. 586) megelőzően azt a feladatot kapja Istentől, hogy álljon a templom kapujába, és a belépők számára hirdesse az Úr igéjét. Júda a Kr. e. 931-ben két részre szakadt Izrael országának déli része.

így szól a Seregek Ura, Izrael Istene: jobbítsátok meg útjaitokat és tetteiteket, akkor megengedem, hogy ezen a helyen lakjatok: Jeremiásnak azt kell hirdetnie, hogy a Júda területén, illetve az Ígért földjén való tartózkodás lehetősége a szövetség Istenének ajándéka, de ezt az adományt a

nép csak addig birtokolhatja zavartalanul, amíg Isten szavát követő életvitelével tanúsítja, hogy hálás ezért az isteni ajándékért.

ne bízzatok az ilyen hazug szavakban: 'Az Úr temploma, az Úr temploma, az Úr temploma ez': a zsidók meggyőződéssel vallották, hogy a szent sátor, majd a templom isteni ígéret alapján lett Isten jelenlétének szimbólumává és az imádság házává (vö. MTörv 12,11; 1Kí 8,29). Időnként azonban megfélelkeztek arról, hogy ez az ígéret olyan népeknek szólt, amelynek fiai teljes szívükkel Teremtőjük felé fordulnak (vö. 1Kí 8,23), elfogadják a szövetség áldásait, és ezt az elfogadást azzal tanúsítják, hogy megtartják a tízparancsolatban megfogalmazott isteni útmutatásokat. Amikor szívük elfordult Istentől, akkor is makacsul, szinte varázsigeként ismételtgették a templom nevét, s elfogadták azt a hazug véleményt, amely szerint a templomban jelen lévő Isten minden körülmények között (azaz szívük Istentől való elfordulásának esetében is) talizmánként megvédi őket és Júda földjét minden bajtól.

loptok, gyilkoltok, házasságot törtök, hamisan esküszök, Baálnak tömjéneztek, és más istenek után jártok, akiket nem ismertek: Jeremiás próféta arra emlékezteti Júda lakóit, hogy a tízparancsolat törvényeinek megszegésével méltatlanná válnak azokra az ígéretekre, amelyeket a szövetségi hűséget megőrző nép kapott. Az általa említett Baál olyan bálvány vagy természeti istenség, amelynek feltételezett lakhelye a szent fák belseje, a források vidéke vagy a hegyek teteje.

azután pedig elföjtök, és megálltok szíнем előtt ebben a házban, mely az én nevemet viseli, és így szóltok: 'Megmenekültünk', hogy elkövethessétek mindezeket az undokságokat?: az Isten elmarasztaló ítéletét hirdető Jeremiás arcátlanságnak tartja, hogy a nép fiai a súlyos bűnök elkövetése után is oltalmat és megnyugvást szeretnének találni Isten házában, hogy aztán folytathassák bűnös életvitelüket. Kifogásolja, hogy a gaztetteket elkövető izraeliták olyan szereppel akarják a templomot felruházni, mint a rablók teszik ezt menedékhelyükkel, akik gonosztetteik elkövetése után barlangjaik mélyén keresnek menedéket.

most pedig, mivel elkövettétek mindezeket a tetteket..., úgy fogok tenni a házzal, mely az én nevemet viseli, melyben ti bizakodtok, és a hellyel, melyet nektek és atyáitoknak adtam, ahogyan Silóval tettem: Isten a próféta által figyelmezteti a népet: bár a bűnös izraeliták vakmerően bizakodtak abban, hogy a szent hely mágikus módon elhárít majd magától minden veszedelmet, a silói szentélyt ez nem mentette meg a pusztulástól. Siló Jeruzsálemtől északra lévő település, amely a királyság kora előtti Izraelnek vallási központja volt. A honfoglalás időszakában Izrael fiai itt állították fel a szent sátrat, és itt őrizték a szövetség ládáját is. A szentélyt a Kr. e. 11-10. század fordulóján a filiszteusok kánaáni népe rombolta le. Erre utal a próféta is, amikor Isten ajkára az „ahogyan Silóval tettem” szavakat adja.

elvetlek titeket szíнем elől, amint elvettem valamennyi testvéretek, Efraim minden ivadékát: az „elvetlek”, „elvettem” szavak Istennek haragvó emberi indulatokat tulajdonító (antropomorf) kifejezéseként arra utalnak, hogy Efraim törzsének tagjai bűneikkel elutasították az oltalmat ígérő isteni áldásokat, s ezért kerültek távolra Istentől. Valójában tehát nem Isten vetette el őket, hanem ők tagadták meg a szövetség Istent.

így szól a Seregek Ura, Izrael Istene: Égőáldozataitokat tegyétek hozzá véresáldozataitokhoz, és egyétek meg a húst!: a zsidók az égőáldozatot teljes egészében Isten számára égették el, míg a véresáldozatnak csak egy részét égették el az oltáron, s a többi részét az áldozatot bemutatók fogyasztották el. Az ironikus megjegyzés arra utal, hogy az olyan áldozat, amely mögött nem áll erkölcsi tisztaság, értelmetlen, és Isten szemében értéktelen. Ezért a nép okosabban tenné, ha maga enne meg az égőáldozatra szánt állatok húsát, mintsem hogy értelmetlenül elégesse azokat.

mert nem beszéltem atyáitoknak és nem adtam parancsot nekik égő- és véresáldozatról azon a napon, amelyen kiboztam őket Egyiptom földjéről: ez az Isten ajkára adott mondat arra emlékezteti a zsidó-

kat, hogy az Egyiptomból való kivonulás után Isten elsősorban nem az áldozatbemutatás szertartásairól rendelkezett. Az Ő legfontosabb rendelkezése az volt, hogy a nép a tízparancsolat megtartásával tanúsítsa: elfogadja tőle a szövetség ajándékait.

hanem ezt a parancsot adtam nekik: Hallgassatok szavamra, akkor Istenetek lesztek, ti pedig az én népem lesztek: Isten nem azt ígérte az izraelitáknak, hogy akkor segíti őket, ha szabályosan végzik áldozati szertartásaikat, hanem azt, hogy akkor lesznek oltalmazott gyermekeivé, ha hallgatnak szavára, követik a tízparancsolatban megfogalmazott útmutatásait.

de nem hallgatták meg, és nem hajtották ide fülüket, hanem gonosz szívük megátalkodottságában annak tanácsai szerint jártak: a próféta keserűen állapítja meg: Júda népe nem tett tanúságot arról, hogy elfogadja a tízparancsolat boldog életre vezető útmutatásait, hanem ehelyett Istentől elforduló, megátalkodott szívvel cselekedve szerette volna berendezni és jobbá tenni életét.

b) A szolga, aki nem várja hazatérő urát (Lk 12,35–46)

12 ³⁵ [Jézus egy alkalommal ezt a példázatot mondta]: »Legyen a csípőtök felővezve, a lámpásotok pedig meggyújtva. ³⁶ Hasonlítsatok azokhoz az emberekhez, akik urukat várják, mikor visszatér a menyegzőről, hogy mihelyt jön és zörget, azonnal ajtót nyissanak neki. ³⁷ Boldogok azok a szolgák, akiket az úr ébren talál, amikor megérkezik. Bizony, mondom nektek: felővezi magát, asztalhoz ülteti őket, aztán megy, és kiszolgálja őket. ³⁸ S ha a második őrváltáskor vagy a harmadik őrváltáskor jön, és így találja őket, boldogok azok a szolgák. ³⁹ Azt is fontoljátok meg: ha tudná a házigazda, hogy melyik órában jön a tolvaj, nem engedné betörni a házába. ⁴⁰ Ti is legyetek készen, mert amelyik órában nem is gondolja-

tok, eljön az Emberfia.« ⁴¹ Péter ekkor megkérdezte: »Uram! Nekünk mondd ezt a példabeszédet, vagy mindenkinek?« ⁴² Az Úr így válaszolt: »Mit gondolsz, ki az a hű és okos intéző, akit az úr a háza népe fölé rendel, hogy idejében kiadja részüket az élelemből? ⁴³ Boldog az a szolga, akit ura ebben a munkában talál, amikor megérkezik. ⁴⁴ Bizony, mondom nektek: minden vagyona fölé rendeli őt. ⁴⁵ De ha ez a szolga azt mondja magában: 'Késik az én uram', és verni kezdi a szolgákat és szolgálókat, eszik-iszik és részegeskedik, ⁴⁶ megjön annak a szolgának az ura azon a napon, amelyen nem várja, és abban az órában, amelyet nem ismer. Elkergeti őt, és a hűtlenek sorsára juttatja.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

[Jézus egy alkalommal ezt a példázatot mondta]: a példázat a feltámadt Krisztus megjelenésének várásáról szól. A tanítványaitól búcsúzó Jézus ígéretet tett arra, hogy nem hagyja övéit árván, mert halálát követően majd visszatér hozzájuk (vö. Jn 14,18.28). Jézusnak ezt a visszatérését nevezzük az ő második eljövetelének vagy megjelenésének (gör. *parouszia*). Ez az eljövetel egy folyamat, amely Jézus feltámadásával kezdődött, a Krisztushoz tartozó hívők életének kitüntetett pillanataiban, illetve halálukban válik megtapasztalhatóvá, és a történelem lezárulásakor fog majd teljes dicsőségében megnyilvánulni. A visszatéréséről beszélő Jézus azt állítja, hogy tanítványai minden korban megtapasztalhatják majd az ő titokzatos „érkezését” és jelenvalóságát, de ez a lehetőség csak azok számára válik boldogító tapasztalattá, akik virrasztanak, azaz tanítását követő életvitelükkel igazolják, hogy éberen várják a feltámadt Urakkal való találkozást.

legyen a csípőtök felővezve, a lámpásotok pedig meggyújtva: a felővezett csípő, illetve a meggyújtott lámpás a folyamatos készenlét és a virrasztó élet jelképe. Az ókori keleti ember, aki munkára, harcra vagy útra készült, hosszú felsőruháját egy övvel rövidebbre fogta, hogy akadálytalanul mozoghasson. Ha éjjel is készenlétben kellett állnia, lámpását égve tartotta, hogy ne akkor kelljen a meggyújtással bajlódnia, amikor már sürgősen szükség lenne rá. A két kép arra emlékezteti a keresztény embereket, hogy folyamatosan álljanak készen a feltámadt Krisztussal való találkozásra.

hasonlítsatok azokhoz az emberekhez, akik urukat várják, mikor visszatér a menyegzőről, hogy mibelyt jön és zörget, azonnal ajtót nyissanak neki: a hasonlat a felövezett csípő és a meggyújtott lámpás képeit értelmezi. Mivel a menyegzős lakoma végét általában nem határozták meg pontosan, a példázatnak az a mozzanata, hogy az úr egy menyegzőről tér haza, azt jelenti: az úr hazatérésének időpontja bizonytalan. Az időpont bizonytalanságának hangsúlyozásával a példázat alkotója arra utal: előre nem megjósolhatók azok a pillanatok, amelyekben Krisztus követője lelkileg megtapasztalhatja az Úr jelenvalóságát, s főleg, kiszámíthatatlan halálának időpontja, amikor az ítélő Krisztussal találkozik.

boldogok azok a szolgák, akiket az úr ébren talál, amikor megérkezik. Bizony, mondom nektek: felövezi magát, asztalhoz ülteti őket, aztán megy, és kiszolgálja őket: Jézus boldogmondás keretében az ébren talált szolgák jutalmáról beszél: maga az úr fogja őket asztalhoz ültetni és kiszolgálni. Az úr e világi szempontból szokatlan magatartásának említésével Jézus elárulja, hogy a példázatban szereplő úr ő maga: ő volt ugyanis az egyetlen olyan Úr, aki földi működése folyamán életét másokért adó szolga gyanánt volt jelen az emberek között (vö. Mk 10,45; Lk 22,27).

s ha a második őrváltáskor vagy a harmadik őrváltáskor jön, és így találja őket, boldogok azok a szolgák: Jézus ezekkel a szavakkal is azt hangsúlyozza, hogy az úr visszatérésének időpontja bizonytalan. Szavainak megfogalmazásában a zsidóknál szokásos őrváltás rendjét tartja szem előtt, amely szerint az éjszaka folyamán háromszor váltották fel az őröket. Kijelentésével Jézus arra figyelmeztet, hogy a várakozást és a készenlétet akkor sem szabad felfüggeszteni, ha a vele való találkozás eseménye várat magára.

azt is fontoljátok meg: ha tudná a házigazda, hogy melyik órában jön a tolvaj, nem engedné betörni a házába: az éjszakai tolvajról szóló rövid hasonlat ismét az úr érkezésének kiszámíthatatlan időpontját emeli ki. Ahogyan a házigazda nem láthatja előre a tolvaj betörésének időpontját, a szolgák sem tudják kiszámítani az úr hazatérésének pillanatát. Jézus azt hangsúlyozza, hogy a szolgákat (a keresztyényeket) éppen a bizonytalanság készíthetné fokozott figyelemre és kitartásra.

ti is legyetek készen, mert amelyik órában nem is gondoljátok, eljön az Emberfia: az Emberfia a Dániel próféta könyvében szereplő titokzatos égi lény, aki az isteni és az emberi világ közötti közvetítőként az ég felhőin érkezik, és mennyei királyságot kap Istentől (vö. Dán 7,13–14). Az Emberfia érkezésére vonatkozó kijelentésével Jézus, aki időnként Emberfiának nevezte önmagát, újra érzékelteti és sejtetni engedi, hogy a példázatban szereplő úr ő maga.

mit gondolsz, ki az a hű és okos intéző, akit az úr a házanépe fölé rendel, hogy idejében kiadja részüket az élelemből?: a kérdés Péternek szól. Ebből és a kérdés megfogalmazásából is látszik, hogy Jézus immár a tanítványi közösség vezetőit buzdítja virrasztó és tanúságtévő életre. A hű és okos intéző, akit az úr háza népe fölé rendel, olyan személyt szimbolizál, aki vezetőként szolgálja a Krisztus második eljövételére várakozó közösséget.

bizony, mondom nektek: minden vagyona fölé rendeli őt: ha a vezető hűségesen szolgálja a Krisztusra várakozók gyülekezetét, ajándék gyanánt újabb feladatot kap Krisztustól.

de ha ez a szolga azt mondja magában: 'Késik az én uram', és verni kezdi a szolgákat és szolgálókat, eszik-iszik és részegeskedik...: az úr késlekedése miatt hűtlenné váló és hatalmával visszaélő intéző, aki maga is szolga, a közösségnek azokat a vezetőit jelképezi, akik elhanyagolják feladatukat, és bűnös életvitelükkel csak azt igazolják, hogy már nem tartják fontosnak Krisztus második eljövételének várását.

megjön annak a szolgának az ura azon a napon, amelyen nem várja, és abban az órában, amelyet nem ismer. Elkergeti (más fordításban: *kegyetlenül megbünteti*) *őt, és a hűtleneke sorsára juttatja:* Jézus arra emlékezteti e hűtlen vezetőket, hogy ez a második eljövétel biztosan be fog következni, s a vele való találkozást még azok sem kerülhetik el, akik erre az eseményre az időpont késleke-

dése és kiszámíthatatlansága miatt már nem is gondolnak. Mivel Jézus azt mondta, hogy ő nem elítélni jött a világot, hanem megmenteni (vö. Jn 12,47), az intézőre váró szigorú büntetést prófétai intelemnek kell tekintenünk. Ennek az intelemnek mondanivalója ez: ha akadna olyan felelőtlen és hűtlenné váló egyházi vezető, aki nem készülne fel a Jézussal való találkozás örömére, a találkozást úgy élné meg, mintha kegyetlenül megbüntették volna.

c) A tanúságtevésben hűtlen hívők is felelősek az ateizmus terjedéséért (GS 19)

19. *Akik szándékosan igyekeznek távol tartani Istent a szívüktől és kerülnek a vallási kérdéseket, nem mentesek a bűntől, mivel nem követik lelkiismeretük szavát; gyakran azonban maguk a hívők is bizonyos fokig felelősek. Az ateizmus ugyanis, a maga egészében véve nem eredeti jelenség, hanem különböző okok következménye, s köztük kell számitanunk a vallá-*

sok – sokbelyűtt elsősorban a keresztény vallás – által kiváltott kritikát is. Ezért a hívőknek is nem kis részük lehet az ateizmus létrejöttében, amennyiben a hitre nevelés elhanyagolásával vagy a tanítás meghamisításával, esetleg vallási, erkölcsi és társadalmi életük fogyatékos voltával inkább eltakarják, mint feltárják Isten és a vallás igazi arcát.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

akik szándékosan igyekeznek távol tartani Istent a szívüktől és kerülnek a vallási kérdéseket, nem mentesek a bűntől: a zsinati atyák meggyőződéssel vallják: lelkiismerete mélyén minden embert megszólít a teremő Isten, hogy segítségére legyen az élet értelmére, az erkölcsi kötelességekre és a halál utáni életre vonatkozó örök emberi kérdések megválaszolásában. Ezeknek a kérdéseknek felvetése és megválaszolása életbe vágóan fontos az ember lelki egészsége szempontjából. A történelmi tapasztalat azonban azt igazolja, hogy e kérdésekre Isten segítsége és megvilágosító tevékenysége nélkül egyetlen kultúra embere sem tudott megfelelően válaszolni. A vallási kérdések feltevését és az isteni válaszok várását tudatosan elutasító ember azért követ el bűnt, mert visszautasítja a minden teremtményét szerető Istent, aki a lelkiismeret szavában éppen a legfontosabb emberi kérdések megnyugtató megválaszolásához kínálja fel segítségét.

az ateizmus... különböző okok következménye: az ógörög nyelvnek a *theosz* (isten) és az „a” fosztóképző összetétele alapján alkotott *atheosz* melléknéve az isten nélküli, az istenekben való hit nélküli vagy az istentagadó embert jellemzi. A keresztény felfogásban a szó olyan személyt jelöl, aki azt az Istent utasítja el, aki a zsidó nép vallási tapasztalatában, majd végérvényesen Jézus Krisztusban nyilatkoztatta ki önmagát (vö. Ef 2,12). Pál apostol szerint az ateizmus különféle megnyilvánulásainak mélyén egy alapvető ellentmondás húzódik: az ember, aki a teremőből felismerte a Teremő, nem dicsőítette Őt mint Istent (vö. Róm 1,21). Ennek az alapvető ellentmondásnak jele és következménye a bálványimádás sokféle formája. Az apostol a bálványok követőiről írja: „Bölcsseknek mondogatták magukat, és esztelenek lettek, fölcserélték a halhatatlan Isten dicsőségét halandó embereknek, sőt madaraknak, négy lábúaknak és csúszómászóknak a képmásával” (Róm 1,22–23). – A bálványimádók közös jellemzője az, hogy véges értékeket helyeznek Isten és ajándékainak helyébe. Vannak, akik elutasítják az Istentől kapott egészséges önbizalom adományát, és helyette a határtalan önérvényesítési vágyat, az Isten segítségét nem igénylő gögös önbizalmat tekintik feltétlen értéknek. Mások megvonják bizalmukat Istentől, de csak saját kétségeiket és reménytelenségüket tudják az elvesztett bizalom helyébe állítani. Ők azok, akik például nem tudják elfogadni a szeretet Istenét, mondván, szenvedni hagyja teremtményeit. Ám ahelyett, hogy Istentől várnák a szenvedés titkára a választ, beérik azzal az előfeltevésükkel, amely szerint Isten nem lehetséges, a világ abszurd, és az emberi lét alapvető kérdései megválaszolhatatlanok – s ez

a világkép a bálványuk. Ismét mások visszaélnék a végtelen Isten vonzásában álló szabadságuk ajándékával, és a véges értékek rabságába taszító szabadosságot istenítik. Sokan vannak olyanok is, akik nem az Isten által mutatott úton akarják csillapítani végtelenbe mutató boldogságvágyukat, hanem a világ véges értékeit (a kultúra anyagi és szellemi javait, a gazdasági jólétet, a tudomány fejlődését stb.) bálványozzák, miközben ezektől várják életproblémáik megnyugtató megoldását, illetve a boldog élet biztosítását.

s közéjük kell számítanunk a vallások – sokhelyütt elsősorban a keresztény vallás – által kiváltott kritikát is. Ezért a hívőknek is nem kis részük lehet az ateizmus létrejöttében: ezek a szavak arra figyelmeztetnek, hogy az eltorzult vallásosság is kiválthatja a nem vallásos emberek ellenszenvét és bírálatát. Mind a kereszténységben, mind más vallásokban vannak olyanok, akiknek tettei nincsenek összhangban az általuk képviselt tanítással. Istenről, a földöntúli világba vetett hit értékéről beszélnek, de életvitelükkel nem azt igazolják, hogy ők maguk is hisznek a maguk hirdette tanításban. Magatartásukat a „vizet prédikál, bort iszik” mondással lehet jellemezni. Hasonlítanak azokra az írástudókra és farizeusokra, akiket már Jézus is bíralt, amikor így óvta tanítványait a képmutatók követésétől: „Ezért mindazt, amit mondanak nektek, tegyék meg és tartsátok meg – de a tetteiket ne kövessétek, mert mondják ők, de nem teszik” (Mt 23,3). A zsinati atyák a jézusi intelmet figyelmen kívül hagyó keresztényekre gondolnak akkor, amikor kijelentik, hogy a hívőknek nem kis részük lehet az ateizmus létrejöttében és terjedésében.

a hitre nevelés elhanyagolásával vagy a tanítás meghamisításával, esetleg vallási, erkölcsi és társadalmi életük fogyatékos voltával inkább eltakarják, mint feltárják Isten és a vallás igazi arcát: a zsinati szöveg olyan fogyatékoságokról beszél, amelyek visszassá, ellenszenvessé teszik a tanúságtevést, és így közvetve hozzájárulnak az ateizmus terjedéséhez. Vannak keresztények, akik elhanyagolják a hitre nevelő ismeretek megszerzését: ők Jézus tanításától idegen eszméket hirdetnek, vagy vallási, erkölcsi és társadalmi szempontból az evangélium szellemével nem összeegyeztethető magatartást tanúsítanak. Emiatt Isten igazi arcának feltárása helyett elriasztják az embereket Isten keresésétől, és akadályozzák őket a hiteles jézusi tanítás megismerésében.

4. 52 A szövegek értelmezése

Jeremiás arra figyelmezteti Júda lakóit: Isten olyan népnek ígerte áldásait, amelyik erkölcsi útmutatásainak követésével tanúsítja, hogy hálásan fogadja a szövetség Istenének ajándékait. Ezt a gondolatot az Isten ajkára adott kijelentésben foglalja össze: „Hallgassatok szavamra, akkor Istenetek leszek, ti pedig az én népem lesztek” (Jer 7,23). A próféta hangsúlyosan kiemeli, hogy a tanúságtevés a tízparancsolat erkölcsi követelményeinek megtartásában áll, s nem az emberileg alkotott vallási szertartások vagy szokások követésében. Ha a nép hűtlenné válik a tanúságtevésben, azaz nem igazolja az erkölcsi parancsok megtartásával, hogy hálás szívvel fogadja Isten felkínált ajándékait, méltatlanná válik a szövetségi hűséget megtartó népnek ígért áldásokra.

Az evangéliumi példázatban Jézus boldognak mondja azokat a szolgákat, akiket az úr ébren talál, amikor megérkezik. A kijelentésben az úr szó őt magát jelenti, a szolgák kifejezés pedig a második eljövételére váró tanítványaira utal. A szolga név arra emlékeztet: Jézus maga is szolganak nevezte önmagát, aki azért jött a földre, hogy embertársainak üdvösségét szolgálja (vö. Mt 20,28). A második eljövételére váró tanítványok hozzá hasonlóan szolgák, akiknek éppen virrasztó, hívő életvitelükkel kell másokat szolgálniuk, azaz hozzájárulniuk embertársaik üdvösségéhez. Miközben Jézus a hűséges, a vele való találkozásra váró életvitelre buzdítja övéit, felvillantja annak fenyegető lehetőségét is, hogy ha lennének olyan szolgák, akik

a tanúságtevésben hűtlenné válnának, és hűtlenségükben halálukig kitartának, azok a vele való találkozást nem boldogító tapasztalatként, hanem csak valamiféle szigorú büntetés eseményeként élhetnék meg.

„Ezért a hívőknek is nem kis részük lehet az ateizmus létrejöttében”. Ezzel a súlyos monddal a zsinati atyák felelősségükre, vagyis arra figyelmeztetik a keresztényeket: ha hűtlenné válnak a tanúságtevésben, akadályokká válhatnak abban, hogy nem hívő embertársaik megtalálhassák Istent. Képmutató vallásosságuk, hitre nevelő és nevelődő életvitelük hiánya, az evangéliumi üzenetet meghamisító igehirdetésük, vallási, erkölcsi és társadalmi életük különféle fogyatékosai ugyanis eltorzítják annak az igaz Istennek arcát, akit éppen életpéldájuk tükrében kellene megismertetniük a világgal. A tanúságtevésben való hűtlenségük ily módon ateista embertársaik álláspontját, életfelfogását igazoló és erősítő magatartássá válik.

4. 53 Ne légy hűtlen a tanúságtevésben!

Jeremiás próféta intelmeit olvasva gondolkodj el a következőn: a nép elsősorban nem azzal vált hűtlenné a szövetség Istenéhez, hogy nem gyakorolta megfelelő módon a vallási szertartásokat, hanem azáltal, hogy megszegte Isten tízparancsolatát. Igyekezz elkerülni Júda népének hibáját, s törekedj arra, hogy az erkölcsi parancsok megtartásával igazold tanúságtevői hűségedet!

Jézus példázatán elgondolkodva tudatosítsd magadban, hogy bármikor eljőhetnek életedben azok a pillanatok, amelyek a feltámadt Úrral való lelki találkozást fogják jelenteni számodra. Ne légy hűtlen a tanúságtevésben, hanem törekedj olyan életvitelre, amelynek alapján a visszatérő Úr boldog szolgának nevezhet majd téged is.

A zsinati atyák intő szavait megfontolva törekedj hűséges tanúságtevő életre, nehogy rossz példáddal okot adj másoknak az Istentől való eltávolodásra, illetve az olyan ateista eszmék terjesztésére, amelyek a torz keresztény vallásosság jogos bírálatából táplálkoznak.

4. 6 A szeretet nélküli élet

Az Ózeás próféta nevéhez fűződő könyv a Kr. e. 750 és 725 közötti években vált egységes művé. A könyvből vett idézet szerzője, aki az Isten és a nép szövetségét a bensőséges jegyesi, illetve házastársi kapcsolathoz hasonlította (vö. Óz 2,16.21–22), azt rója fel a nép bűnéül, hogy bálványistenekhez kezdett ragaszkodni, s így felbontotta az Isten által felkínált szeretet-szövetséget. – A Jézus tanítását hirdető Pál apostol a korintusi híveknek írt első levelében (Kr. u. 55 és 57 között) egy himnusz keretében állítja: az ember erkölcsi fejlődését csak akkor szolgálhatják az Istentől kapott képességek és adottságok, ha ezeknek kibontakoztatását az Isten és a felebarát iránti szeretet vezérli. – „Az öröm és remény” szavakkal kezdődő zsinati határozat megszövegezői arra hívják fel a figyelmet, hogy a felebaráti szeretet követelményét figyelmen kívül hagyó individualista életszemlélet nem segíti az embert erkölcsi önmegvalósításában.

4. 61 A szeretet hiánya

a) Az Isten szeretetét elutasító nép (Óz 4,1–3.12)

4 ¹ [Így szól a próféta]: »Halljátok az Úr szavát, Izrael fiai, mert perbe száll az Úr az ország lakóival, mivel nincs hűség, nincs irgalom, nincsen Isten ismerete az országban! ² Özönnel van az átok és hazugság, gyilkosság, lopás és házasságtörés, és vérontás vérontást ér. ³ Ezért ölt majd gyászt az ország, és veszíti

el erejét minden lakója a mező vadjaival, az ég madaraival, sőt még a tenger halai is elemészthetnek. [...] ¹² Fadarabját kérdezi meg népem, és botja ad neki felvilágosítást; mert a parázsnaság szelleme megcsalta őket, és parázna módjára elpártoltak Istenüktől.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

[Így szól a próféta]: Isten szavát Ózeás (héb. *Hósea*) próféta tolmácsolja, aki Izrael északi országrészéből származott, és itt is működött a Kr. e. 8. században.

perbe száll az Úr az ország lakóival, mivel nincs hűség, nincs irgalom, nincsen Isten ismerete az országban: a próféta egy képzeletbeli bírósági tárgyalás keretében sorolja fel a nép bűneit. Izrael fiainak a hűség és az irgalom gyakorlásával, illetve az Isten valóságát elismerő életvitelükkel kellett volna tanúsítaniuk, hogy elfogadják azokat az áldásokat, amelyeket Isten a szeretet szövetségében kínált fel számukra. Ezt a tanúságtételt azonban a nép elmulasztotta. Az egységes Izrael kettészakadása (Kr. e. 931) után létrejött Izrael királyság uralkodóinak és népének életét az Istentől elforduló életvitel jellemezte. I. Jeroboám király (ur. Kr. e. 931–910) a Jeruzsálemtől északra lévő Bételben aranyborjút állíttatott fel bálványként, s megtiltotta népének, hogy a Júda királyságában lévő jeruzsálemi templomhoz zarándokoljon. Acháb király (ur. Kr. e. 874–853) eltúrte, és sok esetben támogatta a kánaáni termékenységitennek, Baálnak kultuszát, és nem ragaszkodott szigorúan az egyistenhithez. Felesége, Jezabel (Izebel) pedig a hagyományos zsidó istentisztelet esküdt ellenségének bizonyult. II. Jeroboám (ur. Kr. e. 782–753) alatt az ország gazdaságilag felvirágzott, de a virágzó gazdaságot pókháló gyanánt szőtték be a megbízhatatlanság, az irgalmatlanság és az Isten iránti hűtlenség bűnei.

ezért ölt majd gyászt az ország, és veszíti el erejét minden lakója a mező vadjaival, az ég madaraival, sőt még a tenger halai is elemészthetnek: ez a prófétai mondat arra utal, hogy az Isten szeretetét el-

utasító bűnös életvitelnek gyászos következményei lesznek. Az Isten és a felebarát iránti szeretet hiánya a történelem logikája szerint erkölcsi halált von maga után. Az elsivatagosodás és a tenger halainak pusztulása az élet hiányára utaló természeti képek, amelyekkel a próféta a bűnös életvitel logikus következményét, az erkölcsi halál állapotát jellemzi.

fadarabját kérdezi meg népem, és botja ad neki felvilágosítást: a mondat nehezen azonosítható bálványimádási gyakorlatokra utal. A „fadarab” valószínűleg a kánaáni régészeti leletekből ismert Asera-ábrázolásokat jelenti. Asera a nyugati sémi népek vallásának anyaistennője. Fából készült póznaszerű szobrát többnyire a pogány oltárok mellett állították fel (vö. Kiv 34,13; MTörv 7,5). Az istennőt szimbolizáló szobor egyrészt vallásos tisztelet tárgya volt, másrészt azt a célt szolgálta, hogy tisztelői a jövőre nézve jóslatokat kérjenek a szobor által jelképezett istennőtől. – A bot kifejezés a rabdomancia gyakorlatára utal. A rabdomancia szó a görög *rhabdosz* (bot, vessző) és *manteia* (jóslás) szavak összekapcsolásából származó kifejezés. E jóslás egyik változatában a pogány jóvendőmondók különféle színű és különféle jelekkel ellátott botocskák feldobása alapján igyekeztek kifürkészni a jövőt. – Ózeás bűnnek tartja, hogy az izraeliták nem Istentől kérnek útmutatást, hanem a bálványistenek tanácsait kérik.

mert a parázñaság szelleme megcsalta őket, és parázna módjára elpártoltak Istenüktől: az Isten és a választott nép szövetségét a házastársi szövetséghez hasonlító Ózeás a nép hűtlenségét, bálványistenekhez pártolását házasságtörésnek nevezi. S ezt az Istennel szembeni hűtlenséget jelöli átvitt értelemben a parázñaság kifejezéssel, amely alapjelentésében szexuális jellegű eltévelyedésre utal.

b) Ha szeretet nincs bennem, semmi sem vagyok (1Kor 13,1–3)

13 ¹ Szóljak bár az emberek vagy angyalok nyelvén, ha szeretet nincs bennem, olyan vagyok, mint a zengő érc vagy pengő cimbalom. ² Legyen bár prófétáló tehetőségem, ismerjem akár az összes titkot és minden tudományt, és legyen bár olyan teljes a hitem, hogy a hegye-

ket áthelyezzem: ha szeretet nincs bennem, semmi sem vagyok. ³ Osszam el bár egész vagyonomat alamizsnaként, és adjam át testemet, hogy dicsekedjek: ha szeretet nincs bennem, semmit sem használ nekem.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

szóljak bár az emberek vagy angyalok nyelvén: az emberek nyelve a Pál korabeli beszélt nyelveket jelenti, és feltehetően azt a beszédmódot is, amelyet az apostol az elragadtatás nyelvének nevezett (vö. 1Kor 12,30; 14,2–9). Az elragadtatás nyelve vagy nyelveken szólás (gör. *glossolalia*) a semmilyen nyelvből ki nem mutatható hangcsoportok elragadtatott állapotban való hallatása. Ezt a hangcsoportot csak azok „érthették meg”, akik erre különleges képességet kaptak Istentől. Az elragadtatás nyelve nem a közösség épülésére, nem a hitbeli ismeretek közlésére szolgált, hanem azt tanúsította, hogy az elragadtatott állapotban beszélő hívőben a Szentlélek van jelen. – Bár lehet, hogy Pál apostol elfogadta egyes korabeli zsidó tanítók nézetét, akik szerint az angyalok egymással „beszélgetve” dicsőítik Istent, az angyalok nyelve túlzó (hiperbolikus) hasonlatnak is tekinthető. Hasonlatként ez a jelentése: ha olyan ékesen vagy fennkölt módon beszélek is Isten világáról, mint az angyalok...

ha szeretet nincs bennem, olyan vagyok, mint a zengő érc vagy pengő cimbalom: a Bibliában a szeretet (gör. *agapê*) szó elsősorban Istent jelenti, másodlagos értelemben pedig Isten örök életét bennünk (vö. 1Ján 4,16). Isten örök élete bennünk olyan ajándék, amelynek alapján úgy tudunk válaszolni Isten felénk irányuló szeretetére, hogy az Ő örökkévaló létét teljes szívünkkel akarjuk önmagunk és embertársaink számára. A helyes önszeretet és a felebaráti szeretet elválaszthatatlan egységét a Biblia szerint Isten teszi lehetővé, aki szeretetét kiárasztotta

szívünkbe a nekünk adott Szentlélek által (vö. Róm 5,5). – Szeretet nélkül az Istenről szóló ékes beszéd, de a nyelveken szólás is csupán zaj, tartalom nélküli hangcsoport, amelynek az üdvösség szempontjából nincs jelentősége. Az apostol példaként a pogány szertartásoknál vagy a harci cselekményekben használt tompa hangú fémdarabra, illetve a két darabból álló összeüthető gongra utal. Ezek hangulatot keltenek, esetleg bódulathoz, önkívületi állapothoz segítenek, de nincs olyan üzenetük, mondanivalójuk, amely az embert üdvösségre segítené. *legyen bár prófétáló tehetőségem, ismerjem akár az összes titkot és minden tudományt*: a prófétáló képesség vagy a vallási igazságok elméleti ismerete önmagukban véve értéktelenek, és nem vezetnek üdvösségre, ha hiányzik belőlünk a szeretet, vagyis az a lelkület, amellyel Istent akarjuk önmagunk és embertársaink számára.

és legyen bár olyan teljes a hitem, hogy a hegyeket áthelyezzem: ha szeretet nincs bennem, semmi sem vagyok: a hegyeket mozgó hitre vonatkozó mondás (vö. Mt 17,20) jelentése ez: a hit alapján minden el lehet érni Istennél, ami üdvösségünkre szolgál. Ez a hit Isten ajándéka, amely azonban feltételezi, hogy szeretettel fogadjuk el Istentől ezt az adományt. A szerető elfogadás, amelyet ugyancsak Isten tesz lehetővé, az ember cselekedeteiben nyilvánul meg (vö. Jak 2,19–20). A pusztán elméleti hit, amelyet nem hat át az Isten és a felebarát iránti szeretet – bármilyen nagy is –, az üdvösség szempontjából semmit sem ér.

összam el bár egész vagyonomat alamizsnaként, és adjam át testemet, hogy dicsekedjek: ha szeretet nincs bennem, semmit sem használ nekem: a szeretet az Isten örök életet biztosító ajándéka a szívünkben. Ez az ajándék arra szólít, hogy osszuk meg embertársainkkal is. Másokat úgy tudunk hozzásegíteni Isten ajándékának elfogadásához, hogy amikor önzetlenül segítünk nekik, valamiképpen érzékeltetjük velük, hogy a segítséget végső fokon az az Isten nyújtja általunk, aki őket is szereti, és örök életre hívja. Ha szeretet-tevékenységünket nem a nekünk ajándékozott isteni szeretetből fakadóan, hanem pénzért, hatalomért vagy hiú dicsőségvágyból gyakoroljuk, üdvösségünk elnyerése szempontjából haszontalan marad.

c) Az igazságosság és a szeretet követelményei (GS 30)

30. *A dolgok gyors és mély átalakulása sürgetően követeli, hogy ne legyen senki, aki nem ügyel a dolgok folyására vagy fáradt tehetetlenséggel enged a csupán individualista etikának. Az igazságosság és a szeretet követelményeinek egyre inkább csak akkor lehet eleget tenni, ha minden egyes ember a saját képességei és a mások szükségletei szerint hozzájárul a közjóhoz, támogatva és segítve azokat a magán- és közintézményeket is, melyek az életkörülmények javítását szolgálják. Vannak ugyanis, akik nagyvonalú és fennkölt véleményeket hangoztatnak, valójában azonban*

úgy élnek, mintha semmi közük sem lenne a közösség bajaihoz. Sőt több régióban sokan semmibe veszik a szociális törvényeket és előírásokat. Számosan nem átallik, hogy mindenféle csalással és megtévesztéssel kivonják magukat a törvényes adók és a társadalomnak járó egyéb tartozások alól. Mások vajmi keveset törődnek a társadalmi élet szabályaival, például az egészségvédelemmel vagy a közlekedésbiztonsággal, és észükbe sem jut, hogy gondatlanságukkal a maguk és a mások életét veszélyeztetik.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

ne legyen senki, aki... fáradt tehetetlenséggel enged a csupán individualista etikának: a latin *individuum* (egyen, oszthatatlan egyed) szóról elnevezett individualista szemléletben az ember önző módon csak a saját egyéni érdekét tartja fontosnak. Az ilyen ember önmaga erkölcsi kibontakoztatását is másokra való tekintet nélkül, embertársaitól elszigetelődve szeretné megvalósítani. *az igazságosság és a szeretet követelményeinek egyre inkább csak akkor lehet eleget tenni...*: mivel a Biblia szerint az az igazságos, aki vagy ami igazodik Isten akaratához, az igazságosság követel-

ménye az, hogy az ember megtegye Isten akaratát: segítse embertársait az üdvösség elnyerésében (vö. 1Tim 2,4). A szeretet követelményét a Szentírás az Isten és a felebarát iránti szeretetben jelöli meg (vö. MTörv 6,5; Lev 19,18; Mt 22,34–40).

ha minden egyes ember a saját képességei és a mások szükségletei szerint hozzájárul a közjóhoz: a közjó (lat. *bonum commune*) anyagi és szellemi javak összessége, amely ahhoz szükséges, hogy egy közösség tagjai szabadon és hathatósan munkálhassák boldogulásukat. A közjót az ember egyénileg nem hozhatja létre. Ezért másokkal együtt munkálkodva kell megteremtenie azt, amint ezt az igazságosság és a szeretet követelményei is megkívánják tőle.

vannak ugyanis, akik nagyvonalú és fennkölt véleményeket hangoztatnak, valójában azonban úgy élnek, mintha semmi közük sem lenne a közösség bajaihoz: a zsinati atyák olyanokról beszélnek, akik szavaikkal emberiességet és szolidaritást hirdetnek, de ténylegesen semmit sem tesznek azért, hogy a közösség bajainak orvoslásában embertársaiknak segítsenek.

sokan semmibe veszik a szociális törvényeket és előírásokat: a szociális törvények célja a szegények, illetve a bérből és fizetésből élő dolgozók kiszolgáltatottságának megszüntetése és társadalmi elismertségük biztosítása. A zsinati atyák a szeretet hiányának és bűnnek tartják, ha valaki semmibe veszi e törvényeket vagy előírásokat.

számosan nem állják, hogy mindenféle csalással és megtévesztéssel kivonják magukat a törvényes adók és a társadalomnak járó egyéb tartozások alól: a törvényes adók és a társadalomnak járó különféle szolgáltatások a közjó biztosítását célozzák. Akik tehát csalással vagy különféle megtévesztésekkel kivonják magukat a közjót biztosító tartozások kötelezettsége alól, embertársaik ellen vétnek, szeretetlenségből fakadó bűnt követnek el.

mások vajmi keveset törődnek a társadalmi élet szabályaival, például az egészségvédelemmel vagy a közlekedésbiztonsággal: a közösség tagjainak egészségét vagy a biztonságos közlekedést védő szabályok megsértője is bűnt követ el, mert figyelmen kívül hagyja a felebaráti szeretet Istentől eredő követelményét.

4. 62 A szövegek értelmezése

Ózeás próféta a Kr. e. 8. században arra emlékezteti népét, hogy az Isten és a felebarát iránti szeretet hiánya erkölcsi halált von maga után. Az Isten iránti szeretet hiányát a próféta a „nincsen Isten ismerete az országban” (1. v.) kifejezéssel jellemzi, és ezen azt érti, hogy a nép nem ismeri el a szeretet Istenének uralmát. A „nincs hűség, nincs irgalom” (1. v.), illetve az „özönnel van az átok és hazugság, gyilkosság, lopás és házasságtörés, és vérontás vérontást ér” (2. v.) szavaival pedig arra utal, hogy a nép a felebaráti szeretet parancsát sem követi. A próféta azért tartja mindezt súlyos vétnek, mert úgy látja: a népnek éppen azzal kellett volna tanúsítania Isten iránti viszonzszeretetét, hogy megtartja azokat az erkölcsi útmutatásokat, amelyeket a szövetséget felkínáló Isten adott neki. Mivel Ózeás az Isten és a nép közötti szeretetszövetséget a bensőséges jegyesi vagy házastársi kapcsolathoz hasonlítja, az Istentől elforduló és a bálványokat követő nép magatartását paráznaságnak (házasságtörésnek) nevezi. Az „ezért ölt majd gyászt az ország” (3. v.) mondattal pedig azt fejezi ki, hogy ez a paráznaság erkölcsi halálhoz vezet, vagyis olyan állapotba taszítja az embert, amelyben nincs jelen az életet adó Isten.

A Pál apostol nevéhez fűződő szeretethimnusz tanítása szerint üdvösségünk szempontjából a rendkívüli képességek gyakorlása, a prófétálás, a hit vagy a jótékonyság semmit sem érnek, ha nem a nekünk ajándékozott isteni szeretetből fakadnak. A himnusz szerzője szereteten magát Istent érti, illetve a nekünk ajándékozott isteni életet, amely ennek az életnek akarására és megosztására serkenti szívünket. Ez a megosztás azt jelenti, hogy miután hittel befogad-

tuk az örök életet jelentő isteni szeretet ajándékát szívünkbe, mindent megteszünk azért, hogy embertársaink is meg tudják tenni ugyanezt. Ha nem fogadjuk el Isten ajándékát, vagy nem a Tőle eredő és örök életet biztosító szeretet erejében segítünk másokon, tevékenységünk nem lesz üdvösségre vivő szeretet.

A zsinati atyák azt hangsúlyozzák, hogy mindazok, akik a felebaráti szeretet követelményét elhanyagolják, és így szeretnének Isten közelébe jutni, tévúton járnak. Az Isten és a felebarát felé irányuló szeretet ugyanis egymástól elválaszthatatlanok: „Ha valaki azt mondja: ‘Szeretem Istent’, és a testvérét gyűlöli, az hazug. Mert aki nem szereti testvérét, akit lát, nem szeretheti Istent, akit nem lát” (1Ján 4,20) – mondja János apostol. A felebarát iránti szeretet egyik fontos megnyilvánulása a közjó szolgálata. Ezért mindazok, akik ezt a szolgálatot nem teszik meg vagy önző módon akadályozzák, nemcsak felebarátaik ellen vétnek, hanem Isten szeretetét is elutasítják.

4. 63 Gondolkodj el azon, hogy szeretet nélkül semmit sem érsz!

Ózeás próféta intelmeinek olvasása közben gondolj arra: ha nem azzal viszonzod Isten szeretetét, hogy követed erkölcsi útmutatásait, kivonod magad az életet biztosító Isten uralma alól, és az erkölcsi halál állapotába kerülsz.

A szeretethimnusz szavain elgondolkodva fogadd el azt a keresztény tanítást, amely szerint jó képességeid kibontakoztatása vagy cselekedeteid csak akkor segítenek hozzá az üdvösséghez, ha az Isten és az embertárs iránti szeretet vezérli tetteidet.

A zsinati atyák tanítását megfontolva tudatosítsd magadban: az erkölcsi kibontakozás csak a közjó szolgálatával lehetséges; a közjó szolgálata pedig nem más, mint az Isten és a felebarát iránti szeretet konkrét megnyilvánulása.

5.

AZ ERKÖLCSI ÖNMEGVALÓSÍTÁS MINT ÚJRAKEZDÉS: AZ ERKÖLCSI FELTÁMADÁS

A keresztény tanítás szerint a bűn által megszakított erkölcsi önmegvalósítást a bűnbánat után folytatni lehet: az erkölcsi szempontból halott ember Jézus megváltó ajándékának köszönhetően helyreállíthatja istenképiségét, feltámadhat (vö. Lk 15,24) az erkölcsi halál állapotából. Erkölcsileg életre kelhet, amikor Krisztus segítségét elfogadva újra felfedezi a marandó értékeket (vö. Lk 19,1–10). – Kiemelkedhet a bűn okozta halálos állapotból, ha bizakodni kezd a mennyei Atya jóságában (Lk 15,11–32). – Feltámadhat az erkölcsi halálból, ha megbánja az élet ellen elkövetett bűneit (vö. Lk 23,32–34.39–43). – Erkölcsi szempontból újra élővé válhat, ha igyekszik rendezni a bűneivel szétzilált házasságát (vö. Jn 8,1–11). – Erkölcsileg feltámadhat, ha megújítja tanúságtevői hűségét (vö. Lk 22,31–34). – S életre kelhet, ha engedi, hogy Isten újraélessze szívében a korábban kihunytt szeretetet (vö. Lk 7,36–50).

A tékozló fiú – ikon, 2013

5.1 A maradandó értékek újbóli felfedezése

A Kr. e. 10. és 2. század között keletkezett és istentiszteleti célokra összeállított Zsoltárok könyvéből vett részlet arra emlékeztet, hogy az ember csak Isten segítségével képes önmagát erkölcsileg megvalósítani és maradandó értéket alkotni. – A Lukács evangéliumából (Kr. u. 80k) származó idézet szerint a bűneit megbánó és a jóvátételi szándékát kinyilvánító vámos kapja meg Istentől az igazi értéket, az üdvösséget. – „Az öröm és remény” szavakkal kezdődő zsinati dokumentum megszövegezői a keresztény tanítást felidézve buzdítanak a maradandó értékek újbóli felfedezésére: arra emlékeztetnek mindenkit, hogy a bűnös világ mulandó javaival szemben csak az Istent szerető emberi személynek van maradandó értéke, és csak szeretetből fakadó tetteinek van az örökkévalóságban is vetülete.

5.11 A földi javak helyes értékelése

a) *Ha nem az Úr építi a házat... (Zsolt 127,1–2)*

127 ¹ [Zarándok-ének. Salamontól]: *Ha nem az Úr építi a házat, építői hiába dolgoznak rajta. Ha nem az Úr őrzi a várost, őre hasztalan virraszt felet-*

te. ² *Hiábavaló hajnal előtt kelnetek, és késnetek a lefekvéssel, akik a fáradtság kenyerét eszitek, hiszen ő álmában is megad mindent annak, akit kedvel.*

A fontosabb kifejezések magyarázata:

[Zarándok-ének. Salamontól]: a zsoltár felirata szerint ez a zarándokok számára írt költemény Izrael harmadik királyától, Salamontól (Kr. e. 10. sz.) származik, akinek nevéhez az első jeruzsálemi templom felépítése fűződik.

ha nem az Úr építi a házat: a ház kifejezésnek a bibliai szimbolikában többféle jelentése van. Ez a szó nemcsak épületet, templomot jelenthet, hanem olyan területet is, amely valakinek az uralma alá tartozik. Emellett az Istennel való találkozás színhelyére (Ter 28,17), illetve az imádság helyére (Iz 56,7) is utalhat. Jelölheti továbbá az embert (1Pét 2,5; Mt 7,24), a családot, amelyből valaki származik (Iz 7,13; Lk 1,27), vagy egy egész népet, illetve vallási közösséget is (Zsolt 115,9; ApCsel 2,36; 1Kor 3,16; Zsid 3,3–6; 1Pét 4,17).

építői hiába dolgoznak rajta: a házat – bármilyen értelemben vesszük is a kifejezést – minden esetben a szabad akaratú ember építi. Abból kiindulva azonban, hogy az emberi tevékenységet mindig Isten teszi lehetővé, a zsidó szemlélet és szóhasználat indokoltnak tartja, hogy az ember említése nélkül egyedül Istent tekintse az építő jellegű cselekvés forrásának. A mondat azt tudatosítja a zsoltár imádkozójában, hogy az emberi cselekvés semmit sem érne, sőt létre sem jöhetne az isteni tevékenység nélkül, amely az ember minden cselekvését lehetővé teszi és megalapozza.

ha nem az Úr őrzi a várost, őre hasztalan virraszt felette: a város szó a Bibliában nem csupán valamilyen települést vagy lakóit jelentheti, hanem a vallási közösséget is. Így például Jeruzsálem városa az egész izraelita közösség szimbóluma. A zsidó felfogás szerint Izrael „városának”, azaz vallási közösségének legfőbb őrzője Isten (vö. Zsolt 121,4). A zsoltáros megismétli az előző mondatban megfogalmazott gondolatot: a város emberi őreinek tevékenysége hasztalan lenne, sőt létre sem jöhetne, ha ezt a tevékenységet nem biztosítaná Isten, Izrael legfőbb őrzője és oltalmazója.

hiábavaló hajnal előtt kelnetek, és késnetek a lefekvéssel, akik a fáradság kenyerét eszitek: a fáradság kenyere kifejezés arra utal, hogy a paradicsomi boldogságot elvesztő ember bűnének következményeként azt tapasztalja: megélhetését csak a többnyire tövist és bogáncsot termő föld verejtékes megmunkálásával biztosíthatja (vö. Ter 3,17–19). A zsoltáros azt hangsúlyozza, hogy ez a fáradságos és verejtékes munka hasztalan vesződés lenne, ha Isten nem adna alapot, értelmet és távlatokat az emberi tevékenységnek.

biszen ő álmában is megad mindent annak, akit kedvel: a zsoltár szerzője arra utal, hogy miként a jó szülő is dolgozik békében alvó gyermekéért, Isten is megadja az üdvösséghez szükséges támogatást az embernek akkor is, amikor teremtménye alszik. S mivel Ő minden teremtményét kedveli, ez a szerető isteni gondoskodás minden emberre kiterjed.

b) Vagyonom felét a szegényeknek adom (Lk 19,1–10)

19 ¹ [Jézus egy alkalommal]... bement Jerikóba és áthaladt rajta. ² Ekkor íme, egy Zakeus nevű férfi, aki a vámosok feje volt és gazdag. ³ Szerette volna látni, hogy ki az a Jézus, de nem tudta a tömeg miatt, mert alacsony termetű volt. ⁴ Előrefutott tehát, felmászott egy vadfügefára, hogy lássa őt, mert arra kellett elmennie. ⁵ Amikor Jézus arra a helyre ért, fölnézett, meglátta őt, és ezt mondta neki: »Zakeus! Jöjj le hamar, mert ma a te házában kell megszállnom.« ⁶ Er-

re az sietve lemászott, és örömmel befogadta. ⁷ Akik ezt látták, mindannyian zúgolódva mondták: »Bűnös embernél száll meg!« ⁸ Zakeus azonban odaállt, és azt mondta az Úrnak: »Uram, íme, vagyonom felét a szegényeknek adom, és ha valakit valamiben megcsaltam, négyannyit adok helyette.« ⁹ Jézus azt mondta neki: »Ma üdvösség köszöntött erre a házra, hiszen ő is Ábrahám fia. ¹⁰ Az Emberfia ugyanis azért jött, hogy megkeresse és megmentse, ami elveszett.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

[Jézus egy alkalommal]... bement Jerikóba és áthaladt rajta: Jerikó város a Jordán völgyében, közel a Sós-tengerhez. A Júdea és Perea közti határon fekvő település a római megszállás alatt fontos közlekedési központ és vámszedőhely volt.

ekkor íme, egy Zakeus nevű férfi, aki a vámosok feje volt és gazdag: Zakeus héber név, amelynek jelentése: az Úristen megemlékezett. A Jézus korabeli Palesztinában a különféle vámok beszedésének jogát a római hatóságok bérbe adták. Zakeus tehát a megszálló római hatalom szolgálatában állt. A vámosokat a nép bűnös embereknek tekintette: egyrészt azért, mert kiszolgálták a megszálló hatalmat, másrészt azért, mert pénzügyi csálásaikkal megkárosították az embereket. Nem csoda, hogy a római megszállás időszakában a nép rokon értelmű kifejezésként használta a vámos és a bűnös megnevezést.

szerette volna látni, hogy ki az a Jézus, de nem tudta a tömeg miatt, mert alacsony termetű volt. Előrefutott tehát, felmászott egy vadfügefára, hogy lássa őt: a leírásból látszik, hogy a vámost nem a pusztá kíváncsiság, hanem komoly érdeklődés vezérli. Az alacsony termetű vámtiszt még attól sem riad vissza, hogy a fára mászással nevetségessé teszi magát az emberek előtt.

mert arra kellett elmennie: az evangélista a „kellett” igével azt érzékelteti, hogy Jézus a mennyei Atya rendelkezése alapján találkozott a bűnös Zakeussal. Az Atya akarata ugyanis az, hogy Jézus irgalmas szeretettel forduljon a bűnös ember felé.

amikor Jézus arra a helyre ért, fölnézett, meglátta őt: a felfelé pillantó Jézus és a fáról lenéző Zakeus tekintetének találkozása azt fejezi ki, hogy Jézus bűnösöket megmentő akarata találkozik a bűnös ember megtérési vágyával.

jöjj le hamar, mert ma a te házában kell megszállnom: a „ma” kifejezés Lukács evangéliumában a történeti Jézus nyilvános működésének időszakát és az egyházában továbbélő feltámadt Krisztus idejét egyaránt jelenti.

erre az sietve lemászott, és örömmel befogadta: a Jézussal találkozó vámos megszabadul a földi javakat istenítő rabságból, s felszabadult lélekkel fogadja az Isten nevében érkező megmentőt. *akik ezt látták, mindannyian zúgolódva mondták:* a jelenet tanúi azért méltatlankodnak, mert megítélésük szerint a vámos bűnös ember, aki nem érdemli meg, hogy egy tiszteletre méltó rabbi szóba álljon vele.

Zakeus azonban odaállt, és azt mondta az Úrnak: »Uram, íme, vagyonom felét a szegényeknek adom, és ha valakit valamiben megcsaltam, négyannyit adok helyette«: Zakeus, aki korábban bűnös módon földi javakat állított Isten helyébe, jóvátételi ígérekkel fejezi ki megtérési szándékát. Elhatározza, hogy a mulandó értékektől elszakadva jóvátételi cselekedetekkel maradandó értéket fog gyűjteni. Ígéretei felülmúlják azt a mértéket, amelyet a korabeli jóvátételi szabályok előírtak.

ma üdvösség köszöntött erre a házra, hiszen ő is Ábrahám fia: az üdvösség az Izrael megújításán fáradozó Jézus, akinek jelenlétében az őt hittel elfogadó emberek Ábrahám igazi fiaivá válhatnak. Az irgalmas jézusi szeretet hatására Zakeus kiszabadul a véges értékek fogságából, és Istent teszi első helyre életében.

az Emberfia ugyanis azért jött, hogy megkeresse és megmentse, ami elveszett: Jézus azonosítja magát az Ezekiel próféta jövődőlésében szereplő jó Pásztorral, aki megkeresi és megmenti az elveszett juhokat, vagyis az Istentől eltávolodott bűnös izraelitákat (vö. Ez 34,16).

c) A szeretet és művei megmaradnak (GS 39)

39. Nem tudjuk, mikor teljesedik be a föld és az emberiség ideje, sem a mindenség átalakulásának módját nem ismerjük. Elmúlik ugyanis a világ büntől eltorzult alakja, de halljuk, hogy Isten új lakóhelyet és új földet készít, melyben igazságosság lakik, s melynek boldogsága betölti, sőt felülmúlja mindazt a békevágyat, mely feltör az emberi szívekből. Akkor miután legyőzzük a halál, Isten fiai föltámadnak Krisztusban, és amit elvetettek gyöngeségben és romlandóságban, magára ölti a romolhatatlanságot; s miközben csak a szeretet marad meg és annak cselekedetei, megszabadul a hiábavalóság szolgátságából az az egész teremtség, melyet Isten az emberért teremtett.

Kapjuk a figyelmeztetést, hogy mi haszna van belőle az embernek, ha megszerzi akár az egész világot is, de önmagát elveszíti. Az új föld várásának mégsem szabad csökkentenie, hanem inkább fokoznia kell a szorgoskodást, hogy szebb legyen a föld, hiszen itt van növekedőben az új emberi család közössége, mely némiképp már sejteti az eljövendő világ körvonalait. Így tehát jóllehet a földi fejlődést gondosan meg kell különböztetni Krisztus országának növekedésétől, mégis amennyiben hozzájárulhat a társadalom jobb rendjének megalkotásához, sokat jelent az Isten országa szempontjából.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

nem tudjuk, mikor teljesedik be a föld és az emberiség ideje, sem a mindenség átalakulásának módját nem ismerjük: a világ végének, a történelem lezárulásának időpontja emberileg kiszámíthatatlan (vö. Mk 13,32). Ez a kiszámíthatatlanság is indokolja, hogy minden nemzedék életében sürgető feladat az erkölcsi megújulás.

Isten új lakóhelyet és új földet készít: az új lakóhely, illetve az új föld nem más, mint a földöntúli mennyország, az igazságosság hazája (vö. 2Kor 5,2; 2Pét 3,13). Ennek a titokzatos országnak boldogságáról írja Pál apostol: „Amit szem nem látott, fül nem hallott, ami az ember szívébe föl nem hatolt, azt készítette Isten azoknak, akik szeretik őt” (1Kor 2,9). A maradandó értékek keresésének, illetve újbóli felfedezésének végső értelme és célja annak biztosítása, hogy az ember eljuthasson erre az „új lakóhelyre”.

akkor miután legyőzzük a halál, Isten fiai föltámadnak Krisztusban: a halál, amely „legyőzzük”, nem a fizikai elmúlás, hanem az a fenyegetésként fennálló állapot, amelyet a Biblia második halál-

nak (Jel 2,11), az élet Istenétől való örök elszakítottságnak nevez. A bűnös emberiség ennek az örök halálnak fenyegető fogságában élt, de Jézus kereszthalála eltörölte ennek kényszerét: az embernek nem kell szükségszerűen a kárhozatra jutnia. A jézusi megváltás ilyen értelemben aratott győzelmet a halál felett, és ez a győzelem teszi lehetővé Isten fiainak feltámadását is. Isten fiai azok, akik tudatosan követik Jézust, vagy legalábbis lelkiismeretük pozitív indításaihoz igazodó életvitelükkel igazolják, hogy Istenhez tartoznak. Isten fiai közé azonban csak azok tartozhatnak, akik a maradandó értékeket keresik, vagy erkölcsileg feltámadva teszik ugyanezt.

amit elvetettek gyöngességben és romlandóságban, magára ölti a romolhatatlanságot: a zsinati atyák Pál apostol tanítására hivatkoznak, aki így ír a halálból való feltámadásról: „romlandó testet vetnek el, és romolhatatlan test támad fel; szégyenben vetik el, és dicsőségben támad fel; gyöngességben vetik el, s erőben támad fel; érzéki testet vetnek el, és lelki test támad fel” (1Kor 15,42–44). Az apostol érzéki testen a halandó emberi létezőt érti, lelki testen pedig ugyanazt az embert, akit azonban Isten már újjáteremtett és megdicsőített. A feltámadást kilátásba helyező szavak természetesen azt is feltételezik, hogy ez a titokzatos esemény csak azok számára jelent majd örök boldogságot, akik erkölcsi tisztaságra törekedtek földi életükben.

s miközben csak a szeretet marad meg és annak cselekedetei, megszabadul a hiábavalóság szolgátságából az az egész teremtés, melyet Isten az emberért teremtett: a szeretet az ember Istent befogadó jobbik énjé, cselekedetei pedig azok a tettek, amelyeket az Isten és a felebarát iránti szeretettől vezérelve visz végbe.

kapjuk a figyelmeztetést, hogy mi haszna van belőle az embernek, ha megszerzi akár az egész világot is, de önmagát elveszíti: Jézus egy alkalommal ezeket a kérdéseket tette fel: „mit használ az embernek, ha az egész világot megszerzi is, de az élete kárt szenved? Vagy mit adhat az ember cserébe a lelkéért?” (Mt 16,26). Ezekben az erkölcsi megújulást sürgető kérdésekben az élet és a lélek szó az örök életre hivatott emberi személyiségét jelenti.

az új föld várásának mégsem szabad csökkenteenie, hanem inkább fokoznia kell a szorgoskodást, hogy szebb legyen a föld: az új föld várását az ember azzal tanúsíthatja, hogy mennyei kincseket keres, illetve ha ezt elmulasztotta, erkölcsileg feltámadva újra törekszik ezekre az értékekre. A zsinati atyák arra emlékeztetnek, hogy ez a várakozás, illetve a mennyei kincsek gyűjtésére való törekvés nem idegenítheti el az embert a földi tevékenységtől.

így tehát jóllehet a földi fejlődést gondosan meg kell különböztetni Krisztus országának növekedésétől, mégis... sokat jelent az Isten országa szempontjából: ez a kijelentés arra utal, hogy a haladás érdekében végzett földi tevékenység nem áll ellentétben a mennyei kincsek gyűjtésével. A mennyei kincsek gyűjtése ugyanis éppen a földi élet szebbé tételéért végzett munkában nyilvánul meg. Így ez a munka nem akadály, hanem éppen feltétele az isteni ország kibontakozásának és a földöntúli boldogság elnyerésének.

5. 12 A szövegek értelmezése

Az ószövetségi zsoltár szerzője arra figyelmeztet, hogy a csupán önmagában bizakodó és a világ értékeit istenítő ember bűnös. Csak akkor folytathatja erkölcsi önmegvalósításának művét, ha bűnbánatot tart. Be kell látnia: erőfeszítései hiábavalóak, ha nem erősíti meg ezeket Isten áldása, mert csak ez az áldás szavatolhatja az erkölcsi önmegvalósítás és az emberi törekvések sikerét.

Lukács evangélista egy olyan emberről ír, aki bűnös módon a véges, mulandó értékeket isteníti, de Jézus hatására szakít bűnös életvitelével, s Isten irgalmából megkapja a világ minden kincsét felülmúló üdvösség ajándékát. Zakeus megtérésének nyilvánvaló jele, hogy meg-

fogalmazza jóvátételi szándékát. Jézus e szándék láttán mondja, hogy a bűnös életvitelével szakító vámos az üdvösség elnyerésének útjára lépett.

A zsinati atyák arról beszélnek, hogy az e világi értékeket hajszólo és azokat szinte istenítő ember erkölcsileg csak akkor támadhat fel, ha újra felfedezi a maradandó értékeket. Maradandó érték az Isten és az embertársunk felé szeretettel forduló lényünk, valamint szeretetből fakadó tetteink, mert ezekből épül fel a földön titokzatos módon jelenvaló Isten országa, amely a történelem végén majd földöntúli mennyországgá válik. Az atyák arra is figyelmeztetnek, hogy a földi értékek keresése és megvalósítása nem zárja ki a maradandó értékek keresését, mert éppen a földi értékek megvalósításán keresztül lehet mennyei kincseket gyűjteni.

5. 13 Fedezd fel újra a maradandó értékeket!

Ha Istenről megfedkezve akarod megvalósítani önmagadat és jobbra tenni a földi életedet, rossz úton jársz. Térj meg! Olvasd el az idézett zsoltárt, s fogadd el üzenetét: csak Isten segítségével építheted fel létednek házáat!

Ha bűnös módon, másokat megkárosítva gyűjtötted magadnak a világ véges értékeit, szakíts ezzel az életvitellel! Kövesd Zakeus példáját, s értékeid megosztásával törekedj a legnagyobb értékre, az üdvösségre!

A zsinati atyák arra figyelmeztetnek, hogy csak a szeretet művei maradnak meg az örökkévalóság számára. Lehet, hogy eddig bűnös módon nem gondoltál erre: ám Krisztus segítségével változtathatsz életviteleden, és igyekezhetsz mennyei kincsek gyűjtésével megvalósítani örök boldogságra hivatott lényedet!

5. 2 A mennyei Atyába vetett bizalom megújítása

A Zsoltárok könyvéből (Kr. e. 10-2. sz.) vett ima szerzője, aki bűnös módon bizalmatlanná vált Istennel szemben, újraéledő bizalmának jeleként arra kéri Őt, hogy teremtsen benne erkölcsileg tiszta szívet. – A Lukács evangéliumában (Kr. u. 80k) található jézusi példázat a magába szálló tékozló fiút állítja példaként, aki bizalommal visszatér az elhagyott atyai házba. – VI. Pál pápa „Az evangélium hirdetése” (lat. *Evangelii nuntiandi*, rövid. EN) szavakkal kezdődő apostoli írásában (1975) arra buzdítja a keresztényeket: életvitelükkel tegyenek tanúságot arról, hogy bíznak a minden embert szerető mennyei Atyában, és tanúságtevésükkel azokat is segítsék a mennyei Atyában bízakodó életvitelhez, akik egyelőre csak „ismeretlen Istenként”, szívük vágyaiban keresik Őt.

5. 21 A bizalom újraéledése

a) *Könyörülj rajtam, Isten! (Zsolt 51,1–19)*

[51 ¹ *A karvezetőnek. Dávid zsoltára, ² amikor Nátán próféta eléje járult, miután ő Batsebával vétkezett.*] ³ *Könyörülj rajtam, Isten, irgalmad szerint, könyörületeség szerint töröld el gonoszágomat!* ⁴ *Moss egészen tisztára vétkeimtől, bűnömtől tisztíts meg engem!* ⁵ *Mert elismerem gonoszágomat, és bűnöm előttem van szüntelen.* ⁶ *Ellened vétkeztem, egyedül ellened, s azt cselekedtem, ami előtted gonosz, hogy igaznak bizonyulj beszédedben, és igazságosnak a te ítéletedben.* ⁷ *Íme, gonoszágban fogantattam, és bűnökben fogant engem az én anyám.* ⁸ *Íme, te a szív igazságát szereted, bölcsességedet titokban kinyilatkoztattad nekem.* ⁹ *Hintsd meg engem izsóppal és megtisztulok, moss meg engem és a hónál fehérebb leszek!* ¹⁰ *Add, hogy örömet és vidámságot halljak, hadd új-*

jongjanak csontjaim, amelyeket összetörtél! ¹¹ *Fordítsd el bűneimtől arcodat, töröld el minden gonoszágomat!* ¹² *Tiszta szívet teremts bennem, Isten, s az erős lelket újítsd meg bensőmben!* ¹³ *Színed elől ne vess el engem, szent lelkedet ne vond meg tőlem!* ¹⁴ *Add vissza nekem üdvösséged örömét, és készséges lélekkel erősíts meg engem!* ¹⁵ *Hadd tanítsam útjaidra a bűnösöket, hogy hozzád térjenek az istentelenek!* ¹⁶ *Szabadíts meg a vértől, Isten, szabadító Istenem, hogy nyelvem ujjongva hirdesse igazságodat!* ¹⁷ *Uram, nyisd meg ajkamat, hadd hirdesse szám dicséretedet!* ¹⁸ *Hiszen nem kedveled a véres áldozatot, ha égő áldozatot hozok, nem tetszik neked.* ¹⁹ *A töredelmes lélek áldozat Istennek, a töredelmes, alázatos szívet, Isten, nem veted meg.*

A fontosabb kifejezések magyarázata:

[*a karvezetőnek. Dávid zsoltára, amikor Nátán próféta eléje járult, miután ő Batsebával vétkezett*]: a zsoltár egy megtérő bűnös imája, aki rábízta magát az irgalmas Istenre. A címfelirat a 2Sám 12-ben leírt eseményre utalva a bűneit megbánó Dávid királynak tulajdonítja ezt az imát. Valószínű azonban, hogy a zsoltár kezünkben lévő szövege csak később alakult ki, mert olyan nagy próféták gondolatait is tartalmazza, akik jóval Dávid király kora után éltek.

könyörülj rajtam, Isten, irgalmad szerint, könyörületeség szerint töröld el gonoszágomat!: a zsoltár szerzője elismeri bűnös voltát, és Isten megbocsátó irgalmát kéri.

moss egészen tisztára vétkeimtől, bűnömtől tisztíts meg engem!: a képnnyelven megfogalmazott kérés háttérében a zsidó tisztulási szertartások egyike áll: ha valaki a bűnnel érintkezésbe került, s tisztátalanná vált, annak meg kellett mosnia testét és ruháját (vö. Lev 16,26).

ellened vétkeztem, egyedül ellened, s azt cselekedtem, ami előtted gonosz, hogy igaznak bizonyulj beszédedben, és igazságosnak a te ítéletedben: az egyedül ellened vétkeztem kifejezés jelentése ez: elsősor-

ban ellened cselekedtem rosszat. A zsoltáros azért fogalmaz így, mert tudja: Isten olyan szoros szeretetkapcsolatban van minden teremtményével, hogy az embertársak ellen elkövetett minden igazságtalanság Őt is, sőt elsősorban Őt sérti. Bűnének elismerésével a zsoltáros azt fejezi ki, hogy ha Isten igaznak bizonyul beszédében, azaz elítéli bűnét, nem mondhat ellen, mert – emberileg szólva – Istennek joga van ahhoz, hogy megbüntesse az igazságosság rendjének megsértőjét.

íme, gonoszságban fogantattam, és bűnökben fogant engem az én anyám: ez a mondat nem úgy értendő, mintha a nemzés vagy a házaselet önmagában véve bűn lenne. Azt fejezi ki, hogy az első bűn által az egész emberiség az örök halál uralmának nevezett bűnös állapotba került (vö. Róm 5,12), és ebbe a méltatlan állapotba születik bele minden ember, aki a világra jön.

hints meg engem izsóppal és megtisztulok, moss meg engem és a hónál fehérebb leszek: az izsóp nevű gyógynövény illatos törpecserje. Az ószövetségi zsidóságban tisztulási szertartásoknál meghintésre használták (vö. Lev 14,4). Amikor a bűnbánó ember az izsóppal való meghintést kéri, azt a hitét fejezi ki, hogy a megbocsátó Isten olyan tisztává tudja tenni életvitelét, mint a frissen hullott hó (vö. Iz 1,18).

add, hogy örömet és vidámságot halljak, hadd ujjongjanak csontjaim, amelyeket összetörtél: ez a mondat az ószövetségi bűnbánati szertartás eseményét idézi fel: a bűnbevallás az egész gyülekezet jelenlétében történt, s miután a pap elmondta a bűnbocsánat vigasztaló szavait, a jelenlévők örömkialtásban törtek ki. Az összetört csontok a bűnös ember egészét, a bűn következményeként szétzilálódott belső embert jelentik. A csontok Isten általi összetörése antropomorf megfogalmazás: valójában ugyanis bűnével az ember önmagát teszi tönkre. Isten legfeljebb annyiban nevezhető a csontok összetörőjének, hogy Ő engedi meg a bűn logikus következményét, amelyet az ember büntetésként él meg. A bűn által összetört belső ember épségét azonban az isteni megbocsátás eredeti szépségében fogja visszaállítani, és ez készteti ujjongásra a bűnöst.

tiszta szívet teremts bennem, Isten, s az erős lelket újítsd meg bensőmben: az erkölcsileg tiszta szív nem emberi erőfeszítés eredménye, hanem a teremtő Isten műve. Az erős, szilárd lélekre azért van szükség, hogy az ember vissza ne essék a bűnbe.

színed elől ne vess el engem, szent lelkedet ne vond meg tőlem: a „színed elől ne vess el engem” kifejezés is antropomorf megfogalmazás. Valójában ugyanis nem Isten veti el az embert, hanem bűnével az ember távolodik el Isten színe elől. Ezért a kérés így értendő: ne engedd, hogy bűnös módon eltávolodjak színed elől. A „szent lelkedet” kifejezés arra utal, hogy a tiszta szívet és az erős lelket Isten az ő Szentlelke által teremti meg az emberben.

bízen nem kedveled a véres áldozatot, ha égő áldozatot hozok, nem tetszik neked. A töredelmes lélek áldozat Istennek, a töredelmes, alázatos szívet, Isten, nem veted meg: a zsoltár szavai megmutatják: az Úr népe már az ószövetségi időkben is megértette, hogy szívüket Istennek kell adniuk, és hogy az égő áldozatok önmagukban nem elegendők.

b) A tékozló fiú hazatér (Lk 15,11–32)

15 ¹¹ [Jézus egy alkalommal ezt a példázatot mondta]: »Egy embernek volt két fia. ¹² A fiatalabb azt mondta apjának: 'Apám! Add ki nekem az örökség rám eső részét!' Erre szétosztotta közöttük vagyonát. ¹³ Nem sokkal ezután a fiatalabb fiú összeszedte mindenét, elment egy távoli országba, és ott léha élettel eltékozlta vagyonát. ¹⁴ Miután mindent elpazarolt, nagy éhínség támadt azon a vidéken, és nélkülözni

kezdett. ¹⁵ Erre elment és elszegődött egy ottani gazdához, aki kiküldte a tanyájára, hogy őrizze a disznókat. ¹⁶ Szeretett volna jóllakni a disznók eledelével, de abból sem adtak neki. ¹⁷ Ekkor magába szállt, és azt mondta: 'Apámnak hány bérese bővelkedik kenyérben, én meg itt éhen halok.' ¹⁸ Fölkelek, elmegyek apámhoz, és azt mondom neki: 'Apám! Vétkeztem az ég ellen és teellened!' ¹⁹ Már nem vagyok méltó

arra, hogy fiadnak nevezze, csak béreseid közé fogadj be engem!’²⁰ Föl is kerekedett, és elment apjához. Apja már messziről meglátta és megesett rajta a szíve. Eléje sietett, a nyakába borult és megcsókolta.²¹ A fiú így szólt hozzá: ‘Apám! Vétkeztem az ég ellen és teellened; már nem vagyok méltó arra, hogy fiadnak nevezze.’²² Az apa azonban ezt mondta szolgáinak: ‘Hozzatok hamar a legdrágább ruhát és adjátok rá, húzzatok gyűrűt az ujjára és sarut a lábára!’²³ Azután hozzatok elő a bizlalt borjút, vágjátok le, együnk és vigadjunk,²⁴ mert ez a fiam meghalt, és föltámadt, elveszett, és megtaláltatott.’ Aztán elkezdtek vigadozni.

²⁵ Az idősebb fiú pedig a mezőn volt, és amikor hazatérőben a házhoz közeledett, meghallotta a zene-

szót és táncot.²⁶ Odabívt egyet a szolgák közül, és megkérdezte, hogy mi történt.²⁷ Az így válaszolt neki: ‘Megjött az öcséd, és apád levágta a bizlalt borjút, mivel egészségben kapta őt vissza.’²⁸ Erre ő megharagudott, és nem akart bemenni. Ezért az apja kijött, és kérlette.²⁹ Ő azonban ezt mondta apjának: ‘Lásd, hány esztendeje szolgálok neked, soha meg nem szegtem parancsodat, mégsem adtál nekem soha egy kecskét sem, hogy mulathassak barátaimmal.’³⁰ De amikor megjött ez a te fiad, aki a vagyonodat parázna nőkre költötte, levágattad neki a bizlalt borjút.’³¹ Ő azonban azt mondta neki: ‘Fiam! te mindig velem vagy, és mindenem a tiéd.’³² De vigadozni és örvendezni kellett, mert ez az öcséd meghalt, és föltámadt, elveszett, és megtaláltatott.’

A fontosabb kifejezések magyarázata:

add ki nekem az örökség rám eső részét: a Jézus korabeli zsidó jogrend lehetőséget adott arra, hogy az örökös már apja halála előtt megkaphassa örökrészét. A példázatban szereplő fiatalabb fiú az örökség kikérésével jelzi, hogy teljesen függetlenné akar válni atyjától.

összeszedte mindenét, elment egy távoli országba, és ott léha étellel eltékozolta vagyonát: a fiúra váró megpróbáltatások legfőbb oka a bűnös életvitel.

miután mindent elpazarolt... nélkülözni kezdett. Erre elment és elszegődött egy ottani gazdához, aki kiküldte a tanyájára, hogy őrizze a disznókat: a sertések őrzése a legmegalázóbb munka volt egy izraelita számára, mert a tisztátalannak tekintett állattal való foglalkozás a zsidó felfogás szerint kultikus (istentiszteleti) szempontból magát az embert is tisztátalanná tette (vö. Lev 11,7; MTörv 14,8).

szeretett volna jóllakni a disznók eledelével, de abból sem adtak neki: a szegénység és a nélkülözés legmélyebb fokát mutatja, hogy étékül még a moslékot is elfogadta volna.

ekkor magába szállt: a példázatot elmondó Jézus csak röviden utal a fiú bánatára, mert első sorban az atya túlaradó jóságát akarja hangsúlyozni.

apja már messziről meglátta: a megjegyzés arra utal, hogy az apa nagyon várta fia visszatérését, és minden pillanatban kész volt őt fogadni.

megesett rajta a szíve: ezt a kifejezést az evangélisták előszeretettel használják Istennel kapcsolatban is. A megjegyzés megerősíti azt a benyomásunkat, hogy a példabeszédben szereplő apa viselkedése a mennyei Atya magatartását szemlélteti.

eléje sietett: az apa szokatlan módon viselkedik, hiszen az ókori keleten minden tisztos korú ember méltóságán alulinak tartotta a sietséget. Ő azonban nem törődik saját méltóságával, mert megrendíti fia nyomorúsága, és örül gyermeke visszatérésének.

nyakába borult és megcsókolta: az ölelés és a csók a megbocsátás jele (vö. Ter 45,14). E gesztusok arra utalnak, hogy az atya a jóvátétel igénye nélkül megbocsátott fiának.

hozzátok hamar a legdrágább ruhát és adjátok rá, húzzatok gyűrűt az ujjára és sarut a lábára: a drága ruha és a gyűrű adományozása az ókorban a kitüntetés, illetve a hatalom megosztásának jele. A saru felhúszása megtisztelő cselekedet, amely jelzi: a fiú szabad ember, azaz nem járhat mezítláb, miként a szolgák.

hozzátok elő a bizlalt borjút, vágjátok le, együnk és vigadjunk: az ünnepi alkalmakra tartogatott bizlalt borjú levágása arra utal, hogy a fiú az ünnepi asztalközösségben újra a család teljes jogú tagjává válik.

fiam meghalt, és föltámadt: a fiú halála az erkölcsi halált jelenti, feltámadása pedig megtérését, erkölcsi újrakezdetét. A kijelentés feltételezi, hogy igazi élet csak az atyai ház szeretetközösségében van.

az idősebb fiú pedig a mezőn volt: a példázat szerzője kötelességtudó, feladatait pontosan végző szereplőként mutatja be a nagyobbik fiút.

megharagudott, és nem akart bemenni: az idősebb fiú gondolkodásmódja megfelel a világban megszokott természetes igazságérzetnek, amely szerint a jutalmat a teljesítményhez, a büntetést a vétéséhez kell mérni. A megbocsátás és a túlaradó szeretet világa távol áll ettől a gondolkodásmódtól. A fiú haragja tehát indokoltnak látszik.

ő azonban ezt mondta apjának...: a panaszkodó idősebb fiú alakja azokra emlékeztet, akik megvannak győződve arról, hogy igazak, s ezért megvetik a többi embert (vö. Lk 18,9). Az apa annak belátására akarja szelíden rávenni őt, hogy a szeretetközösséghez nem elegendő a kötelességteljesítés, a jogi mérlegelés. Arra akarja rávenni fiát, hogy ne az érdemszerzés logikája alapján gondolkodjon, hanem a szeretet logikáját kövesse, amely azt sugallja, hogy öccse nagyobb szükségben van, mint ő. Arra buzdítja, hogy ne a béres-erkölcsnek megfelelően éljen, hanem a szeretet alapján, amely a megbocsátásban, az irgalomban és a boldogító együtt létben látja az igazi értéket. Azt akarja mondani idősebb fiának, hogy fogadja el testvérét, ezáltal ébredjen rá saját fiúi voltára, aki előtt szintén nyitott az atyai ház, s akit éppúgy várnak az ajándékba kapott ünnepre, akár csak öccsét.

de vigadozni és örvendezni kellett, mert ez az öcséd meghalt, és föltámadt, elveszett, és megtaláltatott: az atya nem annak alapján méricskéli szeretetét, hogy melyik gyermekének van igaza, s melyik téved. Számára mindegyik egyformán kedves. Előfordul, hogy „több szeretettel” veszi körül valamelyiket, de csak azért, mert ez a gyermeke bajban van, és jobban rászorul a gondoskodásra, mint a másik. Ünnepet rendez bajból megszabadult fia számára, és nem is tudna másként cselekedni, mert az atyai szeretetnek ilyen a természete.

c) Tanúságtétel az Atya szeretetéről (EN 26)

26. Nem lesz fölösleges emlékezetünkbe idézni: evangelizálni mindenekelőtt annyit jelent, mint egyszerű és közvetlen módon tanúságot tenni az Atyáról, akit a Fiú nyilatkoztatott ki a Szentlélekben. Jelenti, hogy tanúságot teszünk róla: Isten az ő Fiáért szeretetében fogadja a világot, mindent az ő megtestesült Igéjében alkotott, és minden embert meghívott az örök életre. Ez az Istenről szóló tanúságtétel sokakat elvezethet az „ismeretlen Istenhez”, akit imádnak, anélkül,

hogy őt meg tudnák nevezni, vagy akit a szív vágyakozásával keresnek, amikor fölfedezik a bálványok ürességét. Az Istenről szóló tanúságtétel akkor válik teljessé, amikor megmutatja, hogy ő, a mi Teremtőnk, nem valami tőlünk távol eső megnevezhetetlen hatalom, hanem Atyánk. „Isten gyermekeinek neveznek minket, és azok is vagyunk”. Akkor pedig egymás közt testvérek is vagyunk Istenben.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

nem lesz fölösleges emlékezetünkbe idézni: a pápa azért tartja fontosnak a tanúságtevő feladatra való emlékeztetést, mert tudatában van annak, hogy a keresztények gyakorta bűnös módon elhanyagolják az evangélium hirdetésére vonatkozó megbízatásukat.

evangelizálni mindenekelőtt annyit jelent, mint... tanúságot tenni az Atyáról, akit a Fiú nyilatkoztatott ki a Szentlélekben: az evangelizálás, az örömhír terjesztése azt jelenti, hogy a keresztény ember szavaival és életvitelével kifejezi: hisz a jóságos mennyei Atyában, azaz a Szentlélek támogatásával elfogadja Őt olyannak, amilyennek emberré lett Fia, a történeti Jézus bemutatta az emberiség számára.

tanúságot teszünk róla: Isten az Ő Fiáért szeretetébe fogadta a világot, mindent az Ő megtestesült Igéjében alkotott, és minden embert meghívott az örök életre: a keresztény ember Jézus tanítása nyomán hirdeti, hogy a mennyei Atya az Ő Fiában, illetve a Fiú áldozatára való tekintettel teremtette meg a szabad akaratú emberek világát. Ez azt jelenti: bár az Atya öröktől fogva tudta, hogy szabad akaratú teremtménye bűnös módon fellázad majd ellene, és elveszíti a paradicsomi boldogság lehetőségét, mégis megteremtette a világot, mert azt is tudta, hogy Fia önként a lázadó teremtmények segítségére siet: megváltja őket a bűnös állapot fogságából, s eltörölve az örök halál kényszerét, lehetővé teszi majd minden ember számára a hatékony bűnbánattartást és a mennyország elérését.

ez az Istenről szóló tanúságtétel sokakat elvezethet az „ismeretlen Istenhez”: ez a kijelentés Pál apostol igehirdetésére utal, aki az athéni Arcopágusz csarnokában beszélt Istenről a többistenhívő pogány hallgatóinak (vö. ApCsel 17,22–28).

az Istenről szóló tanúságtétel akkor válik teljessé, amikor megmutatja, hogy ő, a mi Teremtőnk, nem valami tőlünk távol eső megnevezhetetlen hatalom, hanem Atyánk: a keresztény ember tanúságtétele akkor válik teljessé, ha életvitelével igazolja, hogy nem valamiféle személytelen és rideg abszolútumban hisz, hanem abban az Istenben, akit Jézus az emberek jóságos Atyjának nevezett.

„Isten gyermekeinek neveznek minket, és azok is vagyunk”. Akkor pedig egymás közt testvérek is vagyunk Istenben: a sztoikus filozófusok minden embert az istenek gyermekének tekintettek. Bár tág értelemben véve minden ember Isten teremtménye, és így az Ő gyermeke, a zsinati atyák János apostol nyomán elsősorban azokat nevezik Isten gyermekeinek (vö. 1Ján 3,1), akik hittal elfogadják Krisztust (vö. Jn 1,12–13). Ezekről az istengyermekekről állítják, hogy egymásnak testvérei Istenben.

5. 22 A szövegek értelmezése

A Dávid királynak tulajdonított zsoltár szerzője azt hirdeti, hogy az ember helyreállíthatja a bűn által eltorzított istenképiséget, ha bizalommal kéri Istentől a megbocsátást és az erőt az erkölcsi megújuláshoz. A zsoltárból az is kiviláglik, hogy az erkölcsi megújulás, a tiszta szív nem az emberi erőfeszítések eredménye, hanem olyan ajándék, amelyet kérni kell Istentől.

A jézusi példázat az irgalmas Isten iránti bizalom megújítására, vagyis arra buzdítja a bűnös embert, hogy a tékozló fiúhoz hasonlóan bátran térjen vissza az atyai házba. A példázatban a két fiú apja, aki a bűnös életvitelből megtérő fiát éppúgy szereti, mint a kötelességét teljesítő, de az ajándékozó szeretet világába lépni nem tudó idősebb gyermekét, a mennyei Atyát képviseli. Az apa magatartása szokatlan, nem természetes, mert nem felel meg az emberi elvárásoknak. Jézus azonban éppen azt emeli ki, hogy Isten részéről ez a természetes magatartás: a mennyei Atya nem tehet másként, mert a teremtményei felé irányuló mérteletlen szeretete felülemelkedik az ember bűnén és teljesítményeket méricskélő igazságérzetén is. Ezért valamennyi megtérni szándékozó bűnös bármikor bizalommal visszatérhet hozzá.

VI. Pál pápa apostoli írása arra figyelmezteti az Isten iránti bizalmukat elveszített keresztényeket, hogy bűnbánó szívvel fedezzék fel és ismerjék el újra mindannyiunk közös Atyját, aki minden embert meghívott az örök életre. A pápa meggyőződéssel vallja: ez a megújuló tanúságtétel nem csak az Isten iránti bizalmuk elvesztését fájlaló keresztények üdvösségét szolgálja. Az Istenben bízó életvitel példája ugyanis azokat is segíti majd a mennyei Atya megtalálásában, akik szívük vágyaiban keresnek ugyan valamiféle ismeretlen Istent, de valamilyen oknál fogva még nem tudják elfogadni, hogy ez az Isten azonos azzal a mennyei Atyával, akiben a keresztények bíznak.

5. 23 Bűnbánatod jeleként fordulj újra bizalommal a mennyei Atyához!

Ha bűnös módon bizalmatlanná váltál Istennel szemben, olvasd el a bűnbánati zsoltárt, és a zsoltár szerzőjéhez hasonlóan kérd a mennyei Atyát, hogy teremtsen benned tiszta szívet és erős lelket!

A tékozló fiú megtéréséről szóló példázatot olvasva gondolj arra, hogy ha el is fordultál Istentől, bátran visszatérhetsz hozzá, hiszen Ő olyan jóságos és irgalmas minden emberhez, mint amilyennek Jézus a példázatban a tékozló fiú atyjának alakját megrajzolta.

Ha korábban megrendült az Isten iránti bizalmad, és életviteleddel nem tettél tanúságot arról, hogy bízol a minden embert szerető mennyei Atyában, a pápa szavait megfontolva változtass ezen: fordulj újra bizakodva Isten felé, és megváltozott életviteled példájával törekedj embertársaidat is hozzásegíteni ahhoz, hogy ők is mindannyiunk közös Atyjába helyezték bizalmukat!

5.3 Az emberi élet szentségét semmibe vevő bűnök megbánása

A Babilonba száműzött Ezeiel próféta (Kr. e. 7-6. sz.) könyvéből vett részlet azzal a tanítással szólítja megtérésre a gonosztevőket, hogy Isten nem a bűnös halálát akarja, hanem azt, hogy megtérjen és éljen. – A Lukács evangéliumából (Kr. u. 80k) vett részlet a gyilkosaiért imádkozó Jézust mutatja be, aki a megtérő latornak örök boldogságot ígér. – II. János Pál pápának „Az élet evangéliuma” (lat. *Evangelium vitae*, rövid. EV) szavakkal kezdődő enciklikája (1995) azt hirdeti, hogy Isten irgalmat gyakorol a megtérő gyilkossal szemben is.

5.31 Lehetőség az emberi élet ellen elkövetett bűnök megbánására

a) Vajon a gonosznak halálát akarom-e? (Ez 18,1–4.10–13.21–23)

18 ¹ Akkor az Úr ezt a szöveget intézte hozzám:
² »Mi dolog az, hogy közmondássá lett közöttetek Izrael földjén az a mondás, amely így szól: 'Az atyák ették meg a savanyú szőlőt, és a fiak foga vásik el tőle?'³ Eitemre mondom, én, az Úr Isten: Nem lesz szívmotokra többé közmondás ez a mondás Izraelben!
⁴ Íme, minden lélek az enyém; miként az apa lelke, úgy a fiú lelke is az enyém; amely lélek vétkezett, az hal meg. [...] ¹⁰ Ha... a gonosz fiút nem, aki vért ont..., ¹¹ vagy... eszik a hegyeken és meggyalázza társának feleségét, ¹² elnyomja a szűkölködőt és a szegényt, zsákmányt rabol, nem adja vissza a zálogot,

szemét a bálványokra emeli, utálatosságokat cselekszik, ¹³ kamatra ad és ráadást fogad el: vajon élni fog-e? Nem fog élni! Mivel mindezeket az utálatos dolgokat elkövette, halállal hal meg, s az ő vére rajta lesz! [...] ²¹ Ha azonban a gonosz bűnbánatot tart minden elkövetett vétke fölött, megtartja minden parancsomat, és jog és igazság szerint jár: biztosan életben marad és nem hal meg; ²² egyetlen elkövetett gonoszságáról sem emlékezem meg; igazságáért, amelyet cselekedett, élni fog. ²³ Vajon a gonosznak halálát akarom-e – mondja az Úr Isten –, és nem inkább azt, hogy megtérjen útjairól és éljen?»

A fontosabb kifejezések magyarázata:

mi dolog az, hogy közmondássá lett közöttetek Izrael földjén az a mondás, amely így szól: 'Az atyák ették meg a savanyú szőlőt, és a fiak foga vásik el tőle?': a zsidók történelmi tapasztalata az volt, hogy a korábbi nemzedékek bűnös cselekedeteinek következményei főként az utódok életét keserítették meg. Ez a tapasztalat húzódik meg annak a mondásnak háttérében, amely szerint az atyák ették meg a savanyú szőlőt, és a fiak foga vásik el tőle. Mivel a bűnök következményeit (a mondás szavaival: a fiak fogainak elvadását) isteni büntetésnek tartották, sokan igazságtalansággal vádolták Istent, mondván: nem a bűnt elkövető elődöket bünteti, hanem csak az utódokat sújtja büntetéssel.

íme, minden lélek az enyém; miként az apa lelke, úgy a fiú lelke is az enyém; amely lélek vétkezett, az hal meg: a próféta érzékeny lélekkel megsejti, hogy az igazságtalanság vádját megfogalmazók helytelenül gondolkodnak Istenről. Olyan kijelentéseket ad Isten ajkára, amelyekből kiderül, hogy Isten igazságos: Ő a bűnöst tartja felelősnek, ezért a bűnhődést is elsősorban a bűnt elkövető életében engedi meg. A „minden lélek az enyém” kijelentésben a lélek szó az egész embert jelenti (mint ahogyan a magyar lélekszám kifejezés sem pusztán lelkekre, hanem lélekből és testből álló emberekre utal). Az „amely lélek vétkezett, az hal meg” kijelentésben a meghal szó nem a testi vagy fizikai halált jelenti, hanem az Istentől való elvetettség állapotát. Ilyen értelemben mondja Pál apostol az efezusi keresztényeknek, hogy megtérésük előtt ők is halottak voltak bűneik miatt, amelyekben éltek (vö. Ef 2,1–2).

ha... a gonosz fiút nemz, aki vért ont..., vagy... eszik a hegyeken: olyan gonosztevő fiúról van szó, aki gyilkosságot követett el. Az „eszik a hegyeken” szókapcsolat azt fejezi ki, hogy a szóban forgó gyilkos tetézte bűnét: részt vett azokon a pogány szertartásokat követő lakomákon, amelyeket a kánaáni őslakosok az istentiszteleti helyül szolgáló „magaslatokon” (hegyeken) tartottak.

meggyalázza társának feleségét, elnyomja a szűkölködőt és a szegényt, zsákmányt rabol, nem adja vissza a zálogot, szemét a bálványokra emeli, utálatosságokat cselekszik, kamatra ad és ráadást fogad el: a felsorolt cselekedetek az ószövetségi törvény szerint súlyos bűnök.

nem fog élni: ez nem azt jelenti, hogy a bűnös testileg vagy fizikailag azonnal meghal, hanem azt, hogy lelki halottá lesz, az élet Istenétől való eltaszítottság állapotába kerül.

mivel mindezeket az utálatos dolgokat elkövette, halállal hal meg, s az ő vére rajta lesz!: a „halállal hal meg” olyan szószerkezet (irodalmi szaknyelven: szófejtő alakzat), amelyet ugyanazon szótőnek két vagy több különböző toldalékkolt alakja alkot. Ezt az alakzatot a költők általában a fokozás eszközeként alkalmazzák. A próféta ajkán a „halállal hal meg” azt jelenti: ha a gonosz bűnbánat nélkül hal meg, reménytelenül fog távozni a földi létből, és végérvényessé válik az élet Istenétől való elszakadásának állapota. „Az ő vére rajta lesz” sémita kifejezésen ezt kell értenünk: ő lesz a felelős, neki kell viselnie tettének következményeit.

ha azonban a gonosz bűnbánatot tart minden elkövetett vétké fölött, megtartja minden parancsamat, és jog és igazság szerint jár: biztosan életben marad és nem hal meg: a próféta nem azt mondja, hogy a bűnbánó ember sosem fog meghalni, hanem azt, hogy a lelki halál állapotából erkölcsileg új életre kel. A próféta igehirdetésben az „élni fog” kijelentésnek ez az értelme: a bűnbánó ember újra kapcsolatba kerül az élő Istennel, azaz vele lesz az Úr (vö. Ám 5,14).

vajon a gonosznak halálát akarom-e – mondja az Úr Isten –, és nem inkább azt, hogy megtérjen útjairól és éljen?: Isten, aki minden embert az örök boldogságra teremtett, azt akarja, hogy minden ember elérje célját. Ezért nem veszi el a gonosz ember földi életét, hanem lehetőséget ad neki a megtérésre és az örök élet elnyerésére.

b) Még ma velem leszel a Paradicsomban (Lk 23,32–34.39–43)

23 ³² [Jézussal] együtt vittek két gonosztevőt is, hogy kivégezzék. ³³ Amikor a Koponyahelynek nevezett helyhez értek, megfeszítették őt ott, és vele a gonosztevőket is, az egyiket jobbról, a másikat balról. ³⁴ Jézus ekkor így szólt: »Atyám! Bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek.« [...] ³⁹ A megfeszített gonosztevők közül az egyik szidalmazta: »Nem a Krisztus vagy te? Szabadítsd hát meg

magad, és minket is!« ⁴⁰ De a másik megróttá ezekkel a szavakkal: »Nem félsz Istentől? Hiszen te is ugyanazt a büntetést szenveded!« ⁴¹ Mi ugyan jogosan, mert tetteink méltó büntetését vesszük, de ez itt semmi rosszat sem cselekedett.« ⁴² Aztán így szólt: »Jézus, emlékezz meg rólam, mikor eljössz országodba.« ⁴³ Ő azt felelte neki: »Bizony, mondom neked: még ma velem leszel a Paradicsomban!«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

[Jézussal] együtt vittek két gonosztevőt is, hogy kivégezzék: bár az evangélisták nem mondják meg, hogy a latroknak mi volt a bűnük, a keresztény hagyomány úgy tartja, hogy rablógyilkosok voltak.

amikor a Koponyahelynek nevezett helyhez értek, megfeszítették őt ott, és vele a gonosztevőket is, az egyiket jobbról, a másikat balról: a Koponyahelynek (görögösen Golgotának, latinosa Kálváriának) nevezett magaslat Jézus keresztre feszítésének helye volt az ókori Jeruzsálem falaitól északnyugatra. A 4. században ezen a helyen építtette fel Nagy Konstantin császár édesanyja a mai Szent Sír-templom elődéületét.

Jézus ekkor így szólt: Atyám! Bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek: Jézus a hegyi beszédben azt mondta tanítványainak, hogy ne szálljanak szembe a gonosszal, szeressék ellenségeiket, imádkozzanak üldözőikért (vö. Mt 5,39.44). Ezen azt értette, hogy ne a „szemet szemért, fogat fogért” mondás szellemében, ne gonosz módon álljanak ellen, hanem tanúsítanak olyan magatartást, amely Isten valóságára hívja fel üldözőik figyelmét. A „szeressétek ellenségeiteket” felszólítás azt jelenti: igyekezzenek jóval legyőzni a rosszat (vö. Róm 12,21), imádkozzanak azért, hogy ellenségeik rátaláljanak Istenre. Ennek a tanításnak szellemében fohászkodik ő maga is a kereszten gyilkosainak megtéréséért: arra kéri a mennyei Atyát, bocsássa meg kivégzőinek vétkes tudatlanságukat, hogy megtérve majd ők is elnyerhessék az örök életet. A „nem tudják, mit cselekszenek” nem azt jelenti, hogy az elítélők és a kivégzés végrehajtói a teljes tudatlanság alapján jártak volna el, s így minden felelősség alól mentesek lennének. Jézus azt kéri a mennyei Atyától: azt a bűnt bocsássa meg nekik, amely a vétkes tudatlanságukhoz vezetett. – Az ima nem csak azokra vonatkozik, akik Jézus kivégzésében közvetlenül részt vettek, hanem mindenkire, aki felelős a felette kimondott halálos ítéletért. A keresztény felfogás szerint bűneivel minden ember részt vett és részt vesz Jézus keresztre juttatásában; az ima tehát minden emberért szól.

a megfeszített gonosztevők közül az egyik szidalmazta: ez a lator nem ismerte el saját bűnét, s nem fogadta el Jézus messiási mivoltát, hanem megismételte a zsidó főemberek szavait, akik így gúnyolták a keresztre feszített Jézust: „Másokat megmentett, mentse meg most magát, ha ő a Krisztus, az Isten választottja!” (Lk 23,35).

a másik megrótt a szavakkal: a megtérő lator szavai arra utalnak, hogy bűnbánatot tartott, amennyiben elismerte Jézus ártatlanságát, és azt, hogy ő maga és társa jogosan kapta a büntetést.

Jézus, emlékezz meg rólam, mikor eljössz országodba: a megtérő gonosztevő mélységes alázattal fordul Jézushoz. Az ajkára adott kijelentéssel az evangélista kifejezi, hogy a lator hisz Jézus messiási mivoltában, és megsejti, hogy Jézus éppen kereszthalála által fogja átvenni az általa hozott és a teljes dicsőségében megnyilvánuló országot, amelyet a mennyei Atya neki adott (vö. Lk 22,29).

még ma velem leszel a Paradicsomban: a ma szó azt jelenti, hogy a megtérő lator a halála után közvetlen közösségben fog élni a dicsőséges országot átvevő Messiás Jézussal. A Paradicsom szó ebben az esetben az üdvözültek földöntúli világára, a dicsőséges országra, a mennyországgá váló Isten országára utaló kifejezés (vö. 2Kor 12,4; Jel 2,7). Jézus tehát nem a holtak birodalmában, hanem Isten világában, az élők és az élet országában (vö. Lk 20,37) ad találkozót a megtérő gonosztevőnek.

c) *A gyilkos sem veszíti el személyi méltóságát (EV 9)*

9. Isten nem hagyhatja büntetlenül a bűncselekményt: a meggyilkolt vére a földből, melyre kiomlott, követeli, hogy Isten igazságot szolgáltatson. E szövegből merítette az egyház az égbekiáltó bűn kifejezést azoknak a bűnösöknek a megnevezésére, amelyek Istenhez kiáltanak megtorlásért, és az első között köztük tartozik a szándékos emberölés. A zsidóknak, mint sok más ókori nép számára is a vér az élet székhelye, sőt „a vér az élet”, s az élet, főként az emberi élet egyedül Istené: ezért aki ember életére tör, bizonyos értelemben magára Istenre támad. Káint megátkozza Isten és

maga a föld is, mely megtagadja tőle gyümölcsét. Bünhődik: a pusztában és sivatagban kell laknia. Az erőszakos gyilkosság mélységesen átalakítja az ember életét. A föld, mely előbb „Éden kertje”, a bőség, a nyugodt személyes és baráti kapcsolat helye volt Istennel, most „Nód földje”, a „nyomorúság”, a magány és az Istentől való távollét helye lett. Káin „bontalan és bujdosó” lett a föld színén: bizonytalanság és vándorlás lett a sorsa. Isten azonban, aki akkor is irgalmas, amikor büntet, „jelet tett Káinra, hogy meg ne ölje őt senki, aki találkozik vele” (Ter 4,15). A jel

tebát nem arra szolgál, hogy kiszolgáltassa az emberi bosszúnak, hanem hogy oltalmazza és megvédje azoktól, akik meg akarnák ölni, hogy megbosszulják Ábel halálát. Még a gyilkos sem veszíti el személyi méltóságát, s erről maga Isten kezéskedik. S éppen ebben mutatkozik meg Isten irgalmas igazságosságá-

nak látszólag ellentmondásos misztériuma [...] „Isten elűzi arca elől Káint, elszakítva szüleitől számkivetésbe küldi, hogy az emberi környezettől távol, vadállatok között éljen. Mindazonáltal Isten nem akarta balálállal büntetni a gyilkosságot, mert a gyilkos balálánál jobban akarta a bűnös bűnbánatát.”

A fontosabb kifejezések magyarázata:

Isten nem hagyhatja büntetlenül a bűncselekményt: a meggyilkolt vére a földből, melyre kiomlott, követeli, hogy Isten igazságot szolgáltasson: a pápa a Káin és Ábel történetét megörökítő bibliai részhez fűzi magyarázó szavait. Az elbeszélés (Ter 4,1–16) szerint Káin irigységből és féltékenységből megöli testvérét, Ábelt. Bűnének nagyságát a bibliai szerző egy Isten ajkára adott kérdéssel (10. v.) érzékelteti: „Mit műveltél? Testvéred vérének szava hozzám kiált a földről.” A mondat azt fejezi ki, hogy az élet kizárólagos és feltétlen ura a világ feletti Isten, aki számonkéri az embertől a kiontott vért.

Káint megátkozza Isten és maga a föld is, mely megtagadja tőle gyümölcsét: a bűnös cselekedetnek súlyos következményei vannak az ember életében: az erőszakos gyilkosság mélységesen átalakítja az ember életterét. A Biblia ezt a tapasztalatot antropomorf módon úgy fogalmazza meg, hogy a gyilkost Isten és a föld is megátkozza.

Isten azonban, aki akkor is irgalmas, amikor büntet, „jelet tett Káinra, hogy meg ne ölje őt senki, aki találkozik vele” (Ter 4,15): a bibliai szerző azt a felismerését fejezi ki, hogy bár a büntetés a bűn logikus következménye, az irgalmas Isten nem bosszúálló. Egyben azt is tanítja, hogy a vérbosszú ellentétben áll Isten akaratával.

még a gyilkos sem veszíti el személyi méltóságát, s erről maga Isten kezéskedik: a pápa szavai szerint az emberi személy páratlan értékét az adja, hogy „az életnek az a teljessége, amelyre az ember hivatott, teljesen meghaladja földi létének határait, mert nem más, mint magának Istennek az életében való részesedés” (EV 2). „Isten halhatatlanságra teremtette az embert; saját természetének képmásává tette” (EV 7). Ez a bűn által eltorzított isteni képmás még a gyilkos lelkében is megvan, és helyreállításában, illetve megvalósításában az életet igénylő Isten minden segítséget megad az embernek.

s éppen ebben mutatkozik meg Isten irgalmas igazságosságának látszólag ellentmondásos misztériuma: Isten magatartása azért látszik ellentmondásosnak, mert miközben az igazságosság követelményének alapján megengedi a bűn miatti bűnhődést, irgalmasan lehetőséget ad a bűnbánatra, illetve arra is, hogy a bűnös helyreállítván istenképiségét, eljuthasson az igazi életre.

Isten nem akarta balálállal büntetni a gyilkosságot, mert a gyilkos balálánál jobban akarta a bűnös bűnbánatát: a Teremtő mindennél fontosabbnak tartja, hogy teremtményei a bennük rejlő istenképet szabadon kibontakoztatva eljussanak az örök életre. Ezért a gyilkost sem fosztja meg a földi léttől, hanem lehetőséget ad neki az újrakezdésre.

5. 32 A szövegek értelmezése

Az Ezekiel próféta könyvéből vett idézet azt hirdeti, hogy a gyilkosok számára is van remény, mert Isten irgalmas a bűnbánók iránt. Az Ószövetség gyakorta antropomorf módon mutatja be Istent, aki az emberhez hasonlóan bosszút áll, s kegyetlenül megtorolja a bűnt. Ezekiel próféta azonban érzékeny lélekkel megsejti, hogy az élet Istene egyáltalán nem olyan, mint amilyennek az ember elképzei. Igehirdetésében azt hangsúlyozza, hogy Isten igazságos, azaz engedi, hogy a bűn következményei büntetésként érvényre juthassanak.

Ugyanakkor – az embertől különbözően – nem bosszúálló, hanem mérhetetlenül irgalmas: a bűnbánónak mindenkor megbocsátja bűnét, mert nem a bűnös halálát akarja, hanem azt, hogy megtérjen és éljen.

A keresztre feszítésről szóló bibliai részlet azt mutatja be, hogy Jézus megbocsátó és irgalmas magatartást tanúsít gyilkosaival szemben. A keresztény tanítás szerint Jézusnak ez a magatartása és gyilkosaiért mondott közbenjáró imája az alapja annak, hogy a mennyei Atya megbocsát minden megtérő gyilkosnak és bűnbánatot tartó bűnösnek. Jézus ugyanis magára vállalta az emberek által elkövetett bűnök következményének, az örök halál büntetésének terhét. A megtérő latornak szóló ígéret (még ma velem leszel a Paradicsomban) arra emlékezteti a gyilkosokat és a nagy bűnösöket, hogy ha Jézus segítségét elfogadva bűnbánatot tartanak, a mennyei Atya megbocsát nekik, és elnyerhetik az üdvösséget.

A Káin és Ábel történetét magyarázó pápa megtérésre, bűnbánatra buzdítja a gyilkosokat, amikor azt az Istent állítja eléjük, aki nem a bűnös halálát akarja, hanem azt, hogy a vétkes megtérjen, és eljusson az igazi életre. Jézus tanítása alapján azt hangsúlyozza, hogy még a gyilkos sem veszíti el személyi méltóságát. Ez azt jelenti, hogy a gyilkos gaztette ellenére is örök boldogságra teremtett ember marad. Isten erőt és lehetőséget ad neki arra, hogy bűnbánatban helyreállíthassa a lelke mélyén rejtőző istenképet, és olyan lénné alakulhasson, aki már „el tudja viselni” az Istennel való találkozás leírhatatlan örömét. Igaz, hogy a kár, amelyet bűnével okozott, emberi szempontból jóvátehetetlen: áldozata földi életét már senki sem adhatja vissza. Isten azonban orvosolja ezt az emberileg pótolhatatlan veszteséget, amennyiben a bűn végzetes következményét eltörölő Jézus áldozata alapján a gyilkosok ártatlan áldozatait is üdvösségre juttatja. Az áldozatok hozzátartozóit vigasztalja, a bűnét megbánó gyilkos lelkiismeretének gyötrelmeit pedig enyhítheti a tudat, hogy az ártatlan áldozat is eljutott az örök életre.

5. 33 Imádkozz az emberéletet kioltó bűnösök megtéréséért!

Csodálkozz el Isten irgalmának nagyságán, s imádkozz az életellenes bűnök elkövetőjéért, hogy megtérhessenek és élhessenek, azaz visszanyerhessék Isten barátságát.

Köszönd meg Jézusnak a kereszten elmondott imáját, mert ez az ima érted is szól. Gondolj arra, hogy az ember (függetlenül attól, hogy melyik vallás követője) csak Jézus közbenjáró imája alapján juthat el a bűnbánatra és az üdvösségre. Ennek tudatában kérd Jézust, segítse azokat, akik emberéletet oltottak ki, vagy bármilyen életellenes bűnt követtek el, hogy legalább haláluk pillanatában el tudják fogadni Isten megbocsátó irgalmát.

A pápa szavai szerint még a gyilkos sem veszíti el személyi méltóságát. Kérd Istent, hogy az ártatlan vért kiontó embereknek is adjon erőt a megtéréshez és az örök élet ajándékának elfogadásához.

5. 4 A házastársi hűség újbóli igazolása

A Sámuel második könyvéből (Kr. e. 10-6. sz.) vett idézet azt mutatja be, hogy Isten irgalmasan megbocsát és új életlehetőséget ad Dávid királynak, aki őszintén megbánja a házasságtörés és gyilkosság bűnét. – A János evangélista nevéhez fűződő, Kr. u. 100 körül keletkezett evangélium részlete annak állít emléket, hogy a történeti Jézus bűnbocsánatban és feloldozásban részesíti a házasságtörő asszonyt, akit a vallási törvények szerint halálra kellett volna kövezni. – Ferenc pápa „A családokban megélt szeretet öröme” (lat. *Amoris laetitia*, rövid. AL) szavakkal kezdődő apostoli buzdításában (2016) azt írja, hogy az elvált és polgárilag újrَاهázasodott keresztények megsegítésében az egyháznak hangsúlyoznia kell azt az irgalmat, amelyet Jézus tanúsított a házasságtörő asszony iránt (vö. Jn 8,1–11).

5. 41 Új lehetőség a hűség igazolására

a) Isten megbocsátja Dávid bűnét (2Sám 12,11–25)

12 ¹¹ Ezt üzeni ezért az Úr: »Íme, saját házadból támasztok bajt ellened, szemed előtt veszem el feleségeidet, és adom oda vetélytársadnak. Az feleségeiddel fog bálni a nap színe alatt. ¹² Te ugyanis titokban cselekedtél, én azonban egész Izrael színe előtt s a nap színe alatt váltom valóra ezt a dolgot.« ¹³ Azt mondta ekkor Dávid Nátánnak: »Vétekiztem az Úr ellen!« Azt mondta erre Nátán Dávidnak: »Az Úr meg is bocsátotta bűnöd: nem lakolsz halállal; ¹⁴ mindazonáltal, mivel e dolog által alkalmat adott az Úr ellenségeinek a káromlásra, fiad, aki született neked, meghal.« ¹⁵ Nátán erre visszatért házába. Meg is verte az Úr azt a gyermeket, akit Uriás felesége szült Dávidnak, úgyhogy lemondtak róla. ¹⁶ Erre Dávid könyörgött Istenhez a gyermekért, majd bűntört tartott Dávid, félre vonult, és lefeküdt a földre. ¹⁷ Erre oda mentek hozzá házában vénei, és unszolták, hogy keljen fel a földről. Ő azonban nem akart, s edelt sem vett magához velük. ¹⁸ Hetednapon aztán az történt, hogy meghalt a gyermek. Dávid szolgái azonban nem merték jelenteni neki, hogy meghalt a gyermek, mert azt mondták: »Íme, amikor a gyermek még élt, szólunk neki, s nem hallgatott szavunkra: mennyivel

inkább fogja sanyargatni magát, ha azt mondjuk: Meghalt a gyermek.« ¹⁹ Amikor Dávid látta, hogy szolgálai sugdolóznak, megértette, hogy meghalt a gyermek, s azt mondta szolgálainak: »Ugye meghalt a gyermek?« Ők azt felelték neki: »Meghalt.« ²⁰ Erre Dávid felkelt a földről, megfürdött, megkenste magát, ruhát váltott és bement az Úr házába és imádkozott, majd házába tért, s kérte, hogy tegyenek ennyivalót eléje és evett. ²¹ Azt mondták erre neki szolgálai: »Mi dolog ez, amit műveltél? Amikor még élt, bűntörtét és sírtál a gyermekért, amikor pedig meghalt a gyermek, felkeltél és étkeztél?« ²² Ő azt mondta: »Amikor még élt, bűntörtöttem és sírtam a gyermekért, mert azt mondtam: Ki tudja, hátha nekem ajándékozza őt az Úr, s életben marad a gyermek. ²³ Most azonban, hogy meghalt, miért bűntörtöljek? Visszahívhatom-e még? Sőt, én elmegyek majd hozzá, de ő nem tér vissza hozzám.« ²⁴ Aztán Dávid megvigasztalta Batsebát, a feleségét, s bement hozzá és hált vele, s az fiút szült, s elnevezte Salamonnak. Az Úr szerette őt, ²⁵ és elküldte Nátán prófétát, hogy nevezze el az Úr miatt Jedidjának (azaz az Úr kedveltjének).

A fontosabb kifejezések magyarázata:

ezt üzeni ezért az Úr: Nátán próféta azt követően tolmácsolja Dávidnak Isten üzenetét, hogy a király elcsábította és elvette egyik katonatisztjétől a feleségét, Batsebát, majd meggyilkolta a megcsalt tisztet (vö. 2Sám 12,1–10).

íme, saját házadból támasztok bajt ellened, szemed előtt veszem el feleségeidet, és adom oda vetélytársadnak: a próféta arra figyelmezteti a királyt, hogy bűnei miatt bűnhődnie kell. Jövendőlésében

a király életében később megvalósult eseményeket sorol fel: Absalom, Dávid második fia, trónkövetelőként fellázadt apja ellen, majd elfoglalta az előle elmenekülő Dávid hátrahagyott háremét (2Sám 16,20–23), s vetélytársaként meggyalázta apját.

te ugyanis titokban cselekedtél, én azonban egész Izrael színe előtt s a nap színe alatt váltom valóra ezt a dolgot: a Dávid által titokban elkövetett bűn következményei mindenki előtt nyilvánvalóak lesznek.

vétkeztem az Úr ellen: Nátán szavainak hatására a király őszinte bűnbánatot tart. Elismeri, hogy elsősorban Isten ellen vétkezett, akitől minden jót kapott, és akinek a választott nép királyaként földi képviselője lehet.

az Úr meg is bocsátotta bűnöd: nem lakolsz halállal: bár a vallási törvény szerint a házasságtörő férfinak és asszonynak is halállal kellett lakolnia (vö. Lev 20,10), a király bánatát látva az irgalmas Isten eltekint ettől a szigorú büntetéstől.

mivel e dolog által alkalmat adott az Úr ellenségeinek a káromlásra, fiad, aki született neked, meghal: bűnével a király nemcsak embertársai életét mérgezte meg, hanem okot adott Isten ellenségeinek a gyalázkodásra. Isten ellenségei ugyanis joggal mondhatták volna: ha ilyen az Istent képviselő király, akkor Ura sem lehet sokkal különb nála. Jóllehet a bűnbánatot tartó Dávid új életet kezdhet, mert Isten megkíméli őt a fizikai haláltól, bűne nem maradhat büntetés nélkül. A büntetés az lesz, hogy szembesülnie kell a ténnyel: az emberi bűnöknek nagyon súlyos következményei vannak a társadalomban. A zsidó teológia ezeket a következményeket isteni büntetéseknek tekintette. A király számára az emberi bűnök következményeivel való szembesülés, a gyermek halála azért is lesz különösen fájdalmas büntetés, mert az idejekorán elhalálozó gyermek nem valamiféle távoli idegen, hanem a saját sarja.

erre Dávid könyörgött Istenhez a gyermekért, majd bőjtöt tartott Dávid, félrevonult, és lefeküdt a földre: Dávid megpróbálja elkerülni a bűnéért járó bűnhődést: bőjtöléssel, könyörgéssel keresi Istent, imádkozik a gyermek életéért.

betednapon aztán az történt, hogy meghalt a gyermek: a bűnbánatot tartó király személy szerint megmenekült ugyan a haláltól, de büntetésként látnia kell, hogy a bűnöknek rettenetes következményei vannak az ember életében és környezetében.

erre Dávid felkelt a földről, megfürdött, megkenste magát, ruhát váltott és bement az Úr házába és imádkozott, majd házába tért, s kérte, hogy tegyenek ennivalót eléje és evett: a bűnének tudatában lévő Dávidot az esemény nem fordítja el Istentől. Abbahagyja ugyan a zsidó szokások szerinti vezeklést, de bemegy az Úr házába, azaz a szent sátorba, hogy Isten akaratában megnyugodva imádkozzon.

aztán Dávid megvigasztalta Batsebát, a feleségét, s bement hozzá és bált vele, s az fiút szült, s elnevezte Salamonnak: a gyermek születését Dávid ajándéknak és az isteni megbocsátás jelének tekinti. A Salomonnak nevezett gyermek felnőtt korában Izrael harmadik és legismertebb királya lett. Fényes jövőjét előre jelzi Nátán próféta, amikor az Úr kedveltjének nevezi a bűnbánatot tartó Dávid gyermekét.

b) Én sem ítélek el (Jn 8,1–11)

8 ¹ Jézus... kiment az Olajfák hegyére. ² Korán reggel ismét megjelent a templomban, ahol az egész nép köréje sereglett. Leült, és tanította őket. ³ Az írástudók és a farizeusok odavitték hozzá egy asszonyt, akit házasságtörésen értek. Középre állították, ⁴ és azt mondták Jézusnak: »Mester! Ezt az asszonyt házasságtörésen kapták. ⁵ Mózes a törvényben azt

parancsolta nekünk, hogy az ilyeneket meg kell kövezni. Te ugyan mit mondasz?» ⁶ Ezt azért mondták, hogy próbára tegyék, és hogy bevádolhassák. Jézus azonban lehajolt, és ujjával írt a földre. ⁷ Amikor azok tovább faggatták őt, fölegyenesedett, és azt mondta nekik: »Aki közületek bűn nélkül van, az vessen rá először követ.« ⁸ Aztán újra lehajolt, és írt

a földre. ⁹ Azok pedig ennek hallatára egymás után elmentek, kezdve a véneken, s ő egyedül maradt a középen álló asszonnyal. ¹⁰ Jézus fölegyenesedett, és azt mondta neki: »Asszony, hol vannak ők? Senki sem

ítélt el téged?» ¹¹ Az erre így szólt: »Senki, Uram!« Jézus ekkor azt mondta neki: »Én sem ítéllek el. Menj, és többé már ne vétkezzél!«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

az írástudók és a farizeusok odavittek hozzá egy asszonyt, akit házasságtörésen értek: a házasságtörésen ért asszonyt írástudók és farizeusok viszik Jézus elé. Az írástudók az Írás, azaz a Biblia ismerői és tanítói Izraelben. A farizeusok egy vallási csoport tagjai a zsidóságban a Kr. e. 2. századtól.

Mózes a törvényben azt parancsolta nekünk, hogy az ihyeneket meg kell kövezni. Te ugyan mit mondasz?: a zsidó vallási törvények szerint a házasságtörő férfinak és asszonynak is halállal kellett lakolnia (vö. Lev 20,10; MTörv 22,22).

ezt azért mondták, hogy próbára tegyék, és hogy bevádolhassák: az asszony vádlói valójában Jézusnak akarnak kelepécét állítani. Bármilyen választ ad, vádként használhatják fel ellene. Ha felmenti az asszonyt, Mózes törvénye ellen vét, ha egyetért a halálos ítélettel, ellenkezésbe kerül azzal, amit Isten irgalmasságáról tanított, és még a római jogrendet is megsérti, amely nem engedte meg a zsidóknak a halálos ítélet végrehajtását (vö. Jn 18,31).

Jézus azonban lehajolt, és újjával írt a földre: Jeremiás könyvében ezt olvassuk: „Izrael reménysége, Uram! Akik elhagynak téged, mind megszégyenülnek; a tőled elpártolókat a porba írák” (17,13). Lehetséges, hogy Jézus ezzel a szimbolikus cselekedettel akarta elgondolkodtatni s lelkiismeret-vizsgálatra készíteni az asszony vádlóit.

aki közületek bűn nélkül van, az vessen rá először követ: Jézus arra utal, hogy végső soron csak Istennek van joga ítélni. – A törvény előírása szerint a tanúk kezdték meg a kivégzést, s aztán következett a többi ember (vö. MTörv 17,7).

azok pedig ennek hallatára egymás után elmentek, kezdve a véneken, s ő egyedül maradt a középen álló asszonnyal: a vádlók megszégyenülését jól kifejezi egyenkénti távozásuk.

Jézus fölegyenesedett, és azt mondta neki: »Asszony, hol vannak ők? Senki sem ítélt el téged?« Az erre így szólt: »Senki, Uram!« Jézus ekkor azt mondta neki: »Én sem ítéllek el. Menj, és többé már ne vétkezzél!«: meglepő, hogy az a Jézus, aki egyébként nagyon szigorú erkölcsi követelményeket támasztott hallgatóival szemben, és keményen bírálta a maguk módján vallásos farizeusokat is, nagylelkűen, mérhetetlen szeretettel megbocsát a bűnösnek. Nem menti fel, hanem inkább feloldozza őt bűne alól. Ez kiviláglik a „többé ne vétkezzél” szavakból is, amelyekben burkoltan bűnösnek nyilvánítja az asszony korábbi életvitelét. Jézus magatartásában annak az irgalmas Istennek alakja villan fel, aki az ószövetségi próféta szavai szerint nem a bűnös halálát akarja, hanem azt, hogy megtérjen, és éljen (vö. Ez 33,11).

c) Az elvált és polgárilag újravezetett keresztények segítése (AL 299.304.305)

299. Magamévá teszem sok szinódusi atya megfontolását, akik ki akarták fejezni, hogy „azokat a megkereszteltet, akik polgárilag elváltak és újravezetettek, különféle lehetséges módokon jobban integrálni kell a keresztény közösségekbe, kerülve mindent, ami botrányt okozhatna.” [...]

304. Szűklátókörűségről tanúskodna, ha csak azt vizsgálnánk, vajon egy személy cselekedete megfelel-e egy törvénynek vagy egy általános szabálynak, vagy

sem. Ez ugyanis nem elegendő ahhoz, hogy egy emberi lény konkrét létezésében megkülönböztessük és biztossítsuk az Isten iránti teljes hűséget. [...]

305. Éppen ezért egy lelkipásztor nem elégedhet meg azzal, hogy erkölcsi törvényeket alkalmaz azokra, akik „szabálytalan” helyzetekben élnek, mintha ezek a törvények kövek volnának, amelyeket az emberek életére vethetünk. [...] A feltételek, vagyis az enyhítő körülmények miatt lehetséges, hogy az objektív bűn

*helyzetében – amely szubjektív szempontból nem vét-
kes, vagy legalábbis nem teljesen az – valaki Isten
kegyelmében élhet, szerethet, és növekedhet is a kegye-
lem és a szeretet életében, megkapva ehhez az egyház*

*segítségét.³⁵¹ A megkülönböztetésnek segítséget kell
nyújtania ahhoz, hogy megtaláljuk a lehetséges utakat
az Istennek adandó válaszhoz és a korlátok közötti
növekedéshez.*

A fontosabb kifejezések magyarázata:

magamévá teszem sok szinódusi atya megfontolását: a püspöki szinódus (lat. *synodus episcoporum*) 1965-től működik mint a világ különféle vidékeiről kiválasztott püspökök időnkénti gyűlése. Célja a pápa és a püspökök közti kapcsolat ápolása, valamint az, hogy a püspökök a hit, az erkölc és az egyházfegyelem megszilárdítására tanácsokat adjanak a pápának. Ferenc pápa itt a 2015-ben tartott XIV. püspöki szinódusra utal, amely a katolikus egyház és a család kapcsolatára irányította a figyelmet.

azokat a megkeresztelteket, akik polgárilag elváltak és újraházasodtak, különféle lehetséges módokon jobban integrálni kell a keresztény közösségekbe: az elvált majd polgárilag újraházasult keresztények integrálására azért lenne szükség, mert jogukat csak korlátozott módon gyakorolhatják: nem gyónhatnak, és nem áldozhatnak.

Bár az egyház a házasságot kezdettől fogva szeretetszövetségnek tekintette, a 4. századtól kezdve kialakult és a II. Vatikáni Zsinatig uralkodó volt az a szemlélet, amely szerint a házasság lényege a jogi szerződés. E szerződésben két jogképes személy jogszerűen kinyilvánítja akarati egyetértését, és utódok nemzése céljából kölcsönösen átadják, illetve elfogadják az élethosszig tartó kizárólagos jogot a testükkel való, azaz nemi egyesülésre. Ha a házasfelek önkényesen felbontják e szerződést, s új partnerrel házasságot kötnek, megszegik a testük kizárólagos átadására vonatkozó felbonthatatlan szerződésüket: így jogi szempontból szerződésszegésben, tartós bűnben élnek mindaddig, míg az új házastárssal nemi kapcsolatban maradnak. Márpedig aki tartós bűnben él, makacsul ragaszkodik a bűnös állapothoz, az nem járulhat a szentségekhez (nem kaphat feloldozást és nem áldozhat). – A II. Vatikáni Zsinat a házasságnak újra a szövetség jellegét hangsúlyozta, s e szövetség lényegeként a férfi és a nő élet- és szeretetközösségét emelte ki: ketten kölcsönösen egymásnak ajándékozzák önmagukat, miközben Isten egyetlen új valósággá köti össze őket (vö. Mk 10,8–9). Ebben a felfogásban a házastársak joga a nemi egyesülésre nem valamiféle elszigetelt és önmagában fennálló jog, hanem a férfi és a nő személyes életközösségének jele. Ha a beleegyezést az egyik fél vagy mindkettő visszavonja, felbomlik a felek közti élet- és szeretetközösség. Ebből következően már a nemi egyesülésre sincs joguk, mert ez éppen a személyes egység kifejezője. Az Isten általi egybekötést természetesen nem lehet visszamenőleg megszüntetni. Másként fogalmazva: a válás és az újbóli házasságkötés ebben a szemléletben is bűn, mert megszegi az Istennel és a házassággal kötött szeretetszövetséget. A szövetség megszegését azonban Isten mindig kész megbocsátani, ha az ember bűnbánatot tart. E felfogás szerint tehát bűnbánatot követően lehetséges az olyan új élet- és szeretetközösség, amely nem házasságtörés az előző házassággal szemben. Erre a lehetőségre utal a keleti egyház gyakorlata is, amely szerint – megfelelő feltételek mellett és idő után – köthető második házasság is, jóllehet az első házasságnál kevésbé ünnepélyes és a bűnbánatot is kifejező formában.

A házassági szövetséget és szerződést megszegő keresztények különféle élethelyzetekben élnek. Vannak köztük olyanok, akiket első házasságukban igazságtalanul elhagytak, mások olyanok, akik kánonjogilag érvényes házasságukat bűnös módon felbontották, és ismét mások olyanok, akik lelkiismeretükben biztosak afelől, hogy első házasságuk soha sem volt érvényes (bár ezt jogi szempontból nem tudják igazolni). Ezekben a különböző élethelyzetekben az a közös vonás, hogy a második házasság a törvény szempontjából „szabálytalan”

élethelyzetnek minősül, mert nem az egyház útmutatása szerint tanúsítja, hogy a házasság felbonthatatlan szövetség. A pápa az élethelyzetek különbözőségét figyelembe véve mondja: különféle lehetséges módokon kellene orvosolni az elvált és újrահázasodott keresztények állapotát.

kerülve mindent, ami botrányt okozhatna: botrány mindaz, ami akadályozza az embereket az evangélium elfogadásában és az üdvösségre jutásban. Ha a nyugati egyház tollvonással érvénytelenítené a jelenlegi házasságjogot, és általános érvényű egyházjogi törvénnyel szabályozva engedélyezné a szentségekhez járulást az elvált és polgári házasságot kötött keresztények számára, ezzel botrányt okozna: azt a benyomást keltené, hogy nem veszi komolyan a házasság felbonthatatlanságáról szóló krisztusi tanítást, és feloldoz olyanokat, akik makacsul kitartanak a bűnben. Ferenc pápa nem akarja az egyházjogot módosítani, és nem akar botrányt kelteni.

szűklátókörűségről tanúskodna, ha csak azt vizsgálánánk, vajon egy személy cselekedete megfelel-e egy törvénynek vagy egy általános szabálynak, vagy sem: e szavakkal Ferenc pápa azt a feszültséget szeretné feloldani, amely a házasságot csupán kívülről (jogi szempontból) megítélő, illetve a házasságok lelkiismeretét is figyelembe vevő szemléletek között húzódik.

Megfogalmazása szerint szűklátókörűség lenne csupán a törvényhez igazodás szempontjából tekinteni a második házasságban élőkre: figyelembe kellene venni saját lelkiismeretüket, észrevenni nemes szándékaikat. Hiszen a szabálytalan élethelyzet nem feltétlenül jelenti azt, hogy az ilyen keresztények új kapcsolatukban erkölcsileg bűnben élnek. Cselekedeteik igazolhatják, hogy a szerződés- és szövetségszegés bűnét már megbánták, és új házasságukban erkölcsi értéket szeretnének megvalósítani (például az új kapcsolatukból született gyermekeiknek keresztény nevelést akarnak adni). Együtt maradásukat az a megfontolás is indokolhatja, hogy ha megkísérelnék a törvényes házastárhoz való visszatérést, aki adott esetben már maga is új kapcsolatot létesített, ezzel családok és gyermekek életét forgatnák fel. A pápa úgy látja: az ilyen vagy hasonló szabálytalan helyzetben élő újrահázasultakat támogatni kellene abban, hogy a szándékolt erkölcsi értéket meg tudják valósítani, és közelebb tudjanak kerülni Istenhez.

ezért egy lelkipásztor nem elégedhet meg azzal, hogy erkölcsi törvényeket alkalmaz azokra, akik „szabálytalan” helyzetekben élnek, mintha ezek a törvények kövek volnának, amelyeket az emberek életére vethetünk: a pápa arra hívja fel a lelkipásztorok figyelmét, hogy vegyék figyelembe a bűneiket megbánó újrահázasultak őszinte törekvéseit. Ne elégedjenek meg azzal, hogy megkülönböztetés nélkül hangsúlyozzák az általános érvényű erkölcsi törvényt: „aki makacsul kitart a bűnben, nem kaphat feloldozást”. Ehelyett körültekintően vizsgálják meg, hogy gyónóik lelkiismereti szinten valóban a tartós bűn állapotában élnek, vagy sem.

a feltételek, vagyis az enyhítő körülmények miatt lehetséges, hogy az objektív bűn helyzetében – amely szubjektív szempontból nem vétkes, vagy legalábbis nem teljesen az – valaki Isten kegyelmében élhet, szerethet, és növekedhet is a kegyelem és a szeretet életében: a pápa különbséget tesz az objektív és a szubjektív bűnösség között. Az objektív bűnösség a jogi szempontból szabálytalan élethelyzetet jelenti, amelyben a házasságok nem az egyházi törvény rendelkezése szerint tesznek tanúságot a házasság felbonthatatlanságáról. A „szubjektív szempontból nem vétkes, vagy legalábbis nem teljesen az” kifejezés azt jelenti, hogy lelkiismeretükben, azaz a belső erkölcsi fórumon nem, vagy nem teljes mértékben felelősek a kialakult helyzet fenntartásáért. Amikor a pápa az objektív és a szubjektív bűnösség megkülönböztetése alapján lehetségesnek tartja, hogy a második házasságban élők is élhetnek Isten kegyelmében, nem új gondolatot fogalmaz meg. Erről beszélt már a Hittani Kongregáció 2013 októberében kelt levele is. Ebben ezt olvassuk: „a szentségi áldozáson kívül más módjai is vannak az Istennel való egyesülésnek. Isten-

nel kapcsolatba kerülhet az ember, ha hittel, reménnyel, szeretettel hozzá fordul, bánatban és imában. Isten különböző módokon ajándékozhatja az Ő közelségét és az üdvösséget az embernek, akkor is, ha ellentmondásos élethelyzetben van” (*L’Osservatore Romano* 23/10/2013).

A feltételek vagy enyhítő körülmények említésével Ferenc pápa arra figyelmezteti a második házasságban élőket, hogy keresztény életükkel tegyék nyilvánvalóvá: szubjektív szempontból vannak mentő körülményeik. Ezt kinyilváníthatják azzal, hogy őszintén megbánják első házasságuk kudarcát; elvállalják a korábbi törvényes házasságukból fakadó következményeket (gondoskodnak például a gyermekeikről); és minden erejükkel azon vannak, hogy második, polgári házasságukkal is újra annak a szövetségnek része és tanúi legyenek, amelyet Isten Jézusban kötött az egyházzal. Ha mindezt megteszik, feltételezhető róluk, hogy szubjektív szempontból Isten kegyelmében élnek, és növekedni is kívánnak az Isten iránti szeretetben.

megkapva ehhez az egyház segítségét: a segítség azt is jelentheti, hogy a fenti feltételek teljesülése esetén a második házasságban élő keresztények feloldozást nyerhetnek, és szentáldozáshoz járulhatnak.

Ehhez hasonló gondolatot fogalmazott meg már korábban J. Ratzinger professzor (a későbbi XVI. Benedek pápa) is. Ő így írt: „Szeretném a legnagyobb óvatossággal felvetni, hogy ahol a házasság mindkét fél számára gyógyíthatatlanul tönkrement, s az utána kötött második házasság hosszabb időn keresztül erkölcsi realitásként beigazolódott... ott a pap tanúsága alapján engedélyezni kellene, hogy az ilyen második házasságban élők szentáldozáshoz járulhassanak” (*Zur Frage nach der Unauflöslichkeit der Ehe*, München, 1972).

Hasonló orvoslást kezdeményezett II. János Pál pápa is, aki szintén jól tudta, hogy vannak olyan új házasságot kötött keresztények, akik szabálytalan élethelyzetükben is Istent akarják keresni, s növekedni kívánnak az Isten iránti szeretetben. 1981-ben „A családi közösséget” (lat. *Familiaris consortio*, rövid. FC) szavakkal kezdődő apostoli buzdításában – feltétellel ugyan, de – utat nyitott számukra a szentségekhez járuláshoz. Eszerint a második (polgári) házasságban élő keresztények is elnyerhetik a feloldozást és szentáldozáshoz járulhatnak azzal a feltétellel, hogy teljes szexuális megtartóztatásban, úgymond testvérként élnek egymás mellett (vö. FC 84). – A feltételt a pápa azért szabta, mert – bár a házasságot ő is szövetségnek nevezte – nem tudott teljesen elszakadni a házasság szerződés jellegét túlhangsúlyozó és máig is fennmaradt jogi szemlélettől. Eszerint az új házasság egyetlen problémás pontja a szexuális kapcsolat, ám ha ez nem valósul meg, akkor nincs szerződésszegés.

Az Isten irgalmasságát hangsúlyozó Ferenc pápa az egyik lábjegyzetben (351) így magyarázza az egyház segítségére vonatkozó szavait: „Bizonyos esetekben ez a szentségek jelentette segítséget is magában foglalhatja. Ezért »emlékeztetem a papokat, hogy a gyóntatószék nem lehet kínzókamra, hanem az Úr irgalmassága helyének kell lennie« (Az evangélium öröme 44). Hasonlóképpen jeleztem, hogy az Eukharisztia »nem a tökéletesek jutalma, hanem nagy-lelkű gyógyszer és táplálék a gyengék számára« (uo. 47).” – E szavakban a szentatya bátorítást fogalmaz meg a második (egyházjogilag törvénytelen) házasságban élők számára: ha bánatukkal és keresztény életvitelükkel kinyilvánítják, hogy új kapcsolatukban a Krisztus és az egyháza közti szövetség tanúivá akarnak válni, törekvésükhöz megkapják az egyház segítségét: elnyerhetik a feloldozást, és szentáldozáshoz is járulhatnak.

a megkülönböztetésnek segítséget kell nyújtania ahhoz, hogy megtaláljuk a lehetséges utakat az Istennek adandó válaszhoz és a korlátok közötti növekedéshez: a korlátok közötti növekedés azt jelenti: a házasfelek jogilag törvénytelen kapcsolaton belül növekszenek az Isten iránti szeretetben. Ferenc pápa ezzel egyértelművé teszi: nem a második házasságot akarja törvényessé tenni,

hanem lelki táplálékot szeretne biztosítani az ilyen ellentmondásos helyzetben élő keresztényeknek.

Ugyanezekkel a szavakkal arra figyelmezteti a lelkipásztorokat, szívleljék meg útmutatását: a gyóntatásban vegyék figyelembe gyónóik lelkiismeretét, s amennyiben úgy látják, hogy az elváltak és újráházasodottak életvitele, szándéka és minden törekvése megfelel az evangélium szellemének, adjanak feloldozást. Tudatosítsák magukban és gyónóikban: ha ez a feloldozás nem is teszi egyházjogilag törvényessé a második házasságot, a szövetségszegés bűnét megbocsátva új erőt ad a bűnbánó házaspároknak ahhoz, hogy második házasságukat teljesebb értékű keresztényként élhessék meg. A keresztény közösség tagjaitól pedig azt kéri, az ilyen eseteken ne botránkozzanak meg, hanem vegyék figyelembe: ezekben a kivételes helyzetekben az egyház a pusztán jogi szemléleten túlemelkedve és a házaspárok lelkiismeretét is figyelembe véve azt a nagylelkű irgalmat is közvetíteni akarja, amelyet annak idején a történeti Jézus tanúsított a házasságtörő asszony iránt.

5. 42 A szövegek értelmezése

A Sámuel második könyvéből vett idézet szerzője a Dávid iránt gyakorolt isteni irgalom bemutatásával bátorítja a házasságuk ellen vétőket arra, hogy ha bűnbánatot tartanak, Isten új lehetőségekkel ajándékozza meg őket. Dávid királynak a házasságtörés és a gyilkosság bűne miatt halállal kellene lakolnia, azaz az élet Istenétől való elszakítottság állapotában kellene maradnia. Isten azonban a király töredelmes bánatát látva megbocsát az uralkodónak, és az új élet lehetőségével ajándékozza meg őt. Mivel azonban a bűn nem maradhat következmény nélkül, a királynak bűnhődnie is kell: szembesülni azzal a ténnyel, hogy az emberi bűnöknek (nem csupán saját bűneinek!) nagyon súlyos következményei vannak a bűnnel fertőzött világban. A király példamutató módon viseli a szembesülés terhét: nem fordul el Istentől, hanem imádkozik, és Isten akarataiban megnyugodva büntetésként fogadja el a házasságtörő kapcsolatából származó gyermekének halálát. Bánatának és az Isten akarataiban való megnyugvásának jutalmaként éli meg, hogy Isten új gyermekkel és az élet új lehetőségeivel ajándékozza meg őt.

A János-evangélium idézetéből kiviláglik, hogy Jézus annak az ószövetségi Istennek képviselője és küldöttje, aki nem a bűnös pusztulását akarja, hanem azt, hogy bűnbánatot tartson és éljen. Az elbeszélésből kiviláglik: a történeti Jézus is elfogadja, hogy a házasságtörés halálbüntetést von maga után, mert a súlyos bűn az élet Istenétől való elszakítottság, az erkölcsi halál állapotába sodorja az embert. A szigorú emberi büntetéstől (a fizikai halálra kövezéstől) azonban megmenti az asszonyt. Ugyanakkor mérhetetlen irgalmának jeleként az erkölcsi halál állapotából is kiragadja őt. Az a Jézus, aki egyébként nagyon szigorú erkölcsi követelményeket támasztott hallgatóival szemben, nagylelkűen megbocsát a szerencsétlen bűnösnek: „Én sem ítélek el. Menj, és többé már ne vétkezzél!” (Jn 8,11) – mondja az asszonynak. Semmit sem kérdez; még utalásszerűen sem tesz említést a megelőzően megkívánt bűnbánatról; hallgatólagosan feltételezi, hogy az asszony szívének ösztönzésére mostantól fogva az igazi bűnbánat szellemében és a szövetség Istenéhez való hűségben törekszik élni.

„A családokban megélt szeretet öröme” szavakkal kezdődő apostoli buzdításában Ferenc pápa azokon az elvált és új polgári házasságot kötött keresztényeken szeretne segíteni, akiknek első házassága egyházjogi szempontból nem rendezhető. Az egyoldalú szemléletől elszakadó pápa a házasságot elsősorban nem jogi szerződésnek, hanem a II. Vatikáni Zsinat tanításának megfelelően élő szeretetszövetségnek tekinti. E szemléletváltás alapján azt szorgalmazza, hogy az elvált és polgárilag újráházasodott keresztények bizonyos esetekben fel-

oldozást nyerhessenek a szövetségszegés bűne alól, és a jogi szempontból szabálytalan kapcsolatukban is támogatást kaphassanak az Isten és a házastársuk iránti hűség igazolására. – Elődeihez hasonlóan ő is különbséget tesz az objektív bűnösség és a szubjektív bűnös állapot között, és mentő körülményeket keres az elvált felek egyikének, másikának vagy mindkettőjüknek. Azt szeretné elérni, hogy bizonyos feltételek mellett az elváltak és újráházasodottak – a keleti egyház gyakorlatát követve – kaphassanak feloldozást, s járulhassanak szentáldozáshoz is. A lelkipásztorokat arra buzdítja, hogy a gyóntatás alkalmával keressék ezeket a mentő körülményeket. A keresztény közösség tagjaitól pedig azt kéri, ne botránkozzanak, hanem fogadják vissza örömmel közösségükbe a bűnbánókat, és a Tanítóhivatal által javasolt lelkipásztori megoldást tekintsék az isteni irgalom megnyilvánulásának.

5. 43 Mondj köszönetet Istennek, aki a bűnbánóknak irgalmasan megbocsát!

A Dávid bűnbánatáról szóló történetet olvasva gondolj hálásan az irgalmas Istenre, és köszönd meg neki, hogy a bűnbánóknak új életlehetőségeket ad!

A házasságtörő asszonyról szóló történeten elgondolkodva csodálkozz rá Jézus könyörületes magatartására, és adj neki hálát azért, hogy mindig irgalmas a könyörületre szoruló emberrel.

A pápa apostoli buzdításának szavait fontolgatva adj hálát Istennek, aki a bűnbánók iránt megértést tanúsít, és mérhetetlen irgalmat gyakorol.

5. 5 A hűség újraéledése a tanúságtevésben

Az Ezekiel próféta könyvéből (Kr. e. 7-6. sz.) vett szemelvény azt hirdeti, hogy a tanúságtevésben hűtlen és erkölcsileg halottá váló nép Isten ajándékként életre kel, és lehetőséget kap Teremtője iránti hűségének újbóli igazolására. – A Lukács evangéliumából (Kr. u. 80k) vett idézet azt mutatja be, hogy a tanúságtevésben hűtlen, de megtérő Péter apostol új lehetőséget kap hűségének igazolására. – „Az öröm és remény” szavakkal kezdődő zsinati határozat részletének megszövegezői arról írnak, hogy a tanúságtevésben időnként hűtlenné váló egyház tagjai állandó megújulásra szorulnak, mert folyamatosan csak így tehetik „láthatóvá” az egyházban jelenvaló Krisztus üdvözítő művét a világ számára.

5. 51 Új lehetőség a hűséges tanúságtevésre

a) Az elszáradt csontmező életre kel (Ez 36,16–25; 37,1–2.11–14)

36 ¹⁶ ...*az Úr ezt a szótátot intézte hozzám: ¹⁷ »Emberfia, Izrael háza a saját földjén lakott, de megfertőzte azt útjaival és cselekedeteivel; útjuk olyan-ná lett előttem, mint a havi tisztulásban szenvedő nő tisztátalansága. ¹⁸ Ezért kiöntöttem rájuk bosszúsá-gomat a vér miatt, amit az országban ontottak, és bálványaik miatt, amelyekkel azt beszennyezték. ¹⁹ Szétszórtam őket a nemzetek közé, s ők elszéled-tek az országokba; útjaik és cselekedeteik szerint ítél-tem meg őket. ²⁰ Amikor ők bementek a nemzetek-bez, amelyek közé eljutottak, meggyalázták szent nevemet, mert így beszéltek róluk: 'Az Úr népe ez, és az ő földjéről jöttek!' ²¹ De tekintettel voltam szent nevemre, amelyet Izrael háza meggyaláztott a nem-zetek között, amelyekhez eljutott. ²² Ezért mondd Izrael népének: Így szól az Úr Isten: Nem tiértetek cselekszem majd, Izrael háza, hanem az én szent ne-vemért, amelyet meggyaláztatok a nemzetek között, amelyek közé eljutottatok. ²³ Szentté teszem nagy ne-vem, amelyet gyalázat ért a nemzetek között, ame-lyet meggyaláztak közöttük, hogy megtudják a nem-zetek, hogy én vagyok az Úr, mondja a seregek Ura, amikor megmutatom szentségemet köztetek az ő sze-*

mük láttára. ²⁴ Mert kiviszlek titeket a nemzetek közül és összegyűjtelek minden országból, és elvezet-lek saját országotokba. ²⁵ Tiszta vizet hintek rátok, és megtisztultok minden szennyetektől, és minden bál-ványotoktól megtisztítalak titeket.« [...] ³⁷ ¹ Akkor az Úr rám helyezte kezét, az Úr lel-kében kivezetett és letett a mező közepén, ami telve volt csontokkal. ² Körülvitt engem azok mellett min-denfelé; igen nagy volt a számuk a mező színén, és tel-jesen ki voltak száradva. [...] ¹¹ Akkor azt mondta nekem: »Emberfia, ezek a csontok Izrael háza; ők azt mondják: 'Kiszáradtak csontjaink, elveszett a re-ménységünk, elvesztünk!' ¹² Azért prófétálj és mondd nekik: Így szól az Úr Isten: Íme, én megnyitom sír-hantjaitokat és kibozlak titeket sírjaitokból, én né-pem, és bevezetlek titeket Izrael földjére. ¹³ És meg-tudjátok, hogy én vagyok az Úr, amikor megnyitom majd sírjaitokat és kibozlak titeket sírhantjaitokból, én népem! ¹⁴ A lelkemet adom belétek, hogy életre kel-jetek, és nyugodt lakóhelyet adok nektek földeteken; akkor megtudjátok, hogy én, az Úr, szóltam és meg is cselekedtem« – mondja az Úr Isten.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

az Úr ezt a szótátot intézte hozzám: »Emberfia, Izrael háza a saját földjén lakott, de megfertőzte azt útjaival és cselekedeteivel«: az emberfia kifejezés a Szentírásban többféle értelemben szerepel. Ebben az esetben az Istentől különböző gyenge emberi lényt jelenti. Az emberfiának neve-zett Ezekiel próféta azokhoz a honfitársaihoz fordul, akiket Nabukodonozor Babilonba hurcoltatott (Kr. e. 597-ben, ill. 587-ben). Emlékezteti őket, hogy a fogság előtti időszakban bűnöket követtek el, hűtlenné váltak Izrael Istenéhez. A nép Isten iránti hűtlensége főként

a vérontás, a bálványimádás és a szociális bűnök elkövetésében mutatkozott meg (vö. Ez 22,1–12).

útjuk olyanná lett előttem, mint a havi tisztulásban szenvedő nő tisztátalansága: a próféta a nép erkölcsi állapotát a kultikus tisztátalansághoz hasonlítja. Mózes törvényei szerint a nő a havi tisztulás napjaiban istentiszteleti (kultikus) szempontból tisztátalanná vált (vö. Lev 12,2), s ez az állapot méltatlanná tette őt az istentiszteleti cselekményekben való részvételle.

szétszórtam őket a nemzetek közé, s ők elszéledtek az országokba; útjaik és cselekedeteik szerint ítélt meg őket: Isten a nép bűnei miatt engedte meg, hogy a zsidókat száműzzék a pogány népek közé. A próféta ezt a gondolatot antropomorf módon úgy fogalmazza meg, hogy a hűtlenné váló zsidóknak Isten büntetéseként kellett földjüket elhagyniuk.

amikor ők bementek a nemzetekhez, amelyek közé eljutottak, meggyalázták szent nevemet, mert így beszélték róluk: 'Az Úr népe ez, és az ő földjéről jöttetek!': a zsidók bűneikkel gyalázatot hoztak Isten szent nevére. A pogányok ugyanis a zsidók Istenének gyengeségével és tehetetlenségével magyarázták azt, hogy nem volt képes erkölcsileg jobbra tenni népét, és az ellenségtől megvédeni az izraelitákat.

de tekintettel voltam szent nevemre, amelyet Izrael háza meggyalázott a nemzetek között, amelyekhez eljutott: a név a Bibliában a személyt képviseli. Ezért a szent név nem más, mint az önmagához és az Izraellel kötött szövetségéhez hűséges Isten (vö. Óz 11,9). A mondatból kiviláglik: segíteni akar népének a bűnöktől való szabadulásban, de nem a nép érdemei miatt, hanem azért, hogy szent valóságként kinyilvánítsa saját hűségét.

szentté teszem nagy nevemet, amelyet gyalázat ért a nemzetek között..., amikor megmutatom szentségemet köztetek az ő szemük láttára: Isten lehetőséget ad a száműzetésből való szabadulásra, és erőt nyújt az izraelitáknak ahhoz, hogy tanúságtevő életükkel szabadon tudják újra igazolni, ők ahhoz a szent Istenhez tartoznak, aki egykor tulajdonává, önmaga számára lefoglalt, szent néppé tette őket (vö. Ez 37,21–28).

akkor az Úr rám helyezte kezét, az Úr lelkében kivezetett és letett a mező közepén, ami telve volt csontokkal: „az Úr rám helyezte kezét” mondat jelentése az, hogy Ezekiel prófétai révületbe, önkívületi állapotba került. A csontok a zsidó költői nyelvben az ember lelki tartását, egész lényét jelölik (vö. Zsolt 31,11; Péld 17,22). A prófétai látomásban feltárulkozó csontok a Babilonban élő és elkeseredett izraelita közösség tagjait jelképezik.

emberfia, ezek a csontok Izrael háza; ők azt mondják: 'Kiszáradtak csontjaink, elveszett a reménységünk, elvesztünk!': a száműzetésben élő izraeliták – valószínűleg a jeruzsálemi templom lerombolásának (Kr. e. 586) hírére – a keserűség és reménytelenség uralta lelkiállapotukat jellemezték a „kiszáradtak csontjaink” mondással.

azért prófétálj és mondd nekik: Így szól az Úr Isten: Íme, én megnyitom sírhantjaitokat és kibozlak titeket sírjaitokból, én népem, és bevezetlek titeket Izrael földjére: a próféta által Isten azt ígéri a száműzötteknek, hogy kiszabadítja őket ebből a halálhoz hasonló helyzetből.

a lelkemet adom belétek, hogy életre keljete, és nyugodt lakóhelyet adok nektek földetek: Isten lelke úgy adja majd az erőt a hűséges tanúságtevésre, mint ahogyan a teremtkor élővé tette a föld agyagából gyúrt első embert (vö. Ter 2,7). A nyugodt lakóhely azt jelenti, hogy Izrael fiai visszatérhetnek a száműzetésből Jeruzsálembe, illetve hazájukba.

b) A tanúságtevésben hűtlen Péter új lehetőséget kap (Lk 22,31–34)

22 ³¹ »Simon, Simon! A sátán kikért titeket, hogy megrostáljon, mint a búzát, ³² de én könyörögtem érte, hogy meg ne fogyatkozzék a hited, és egykor megterve, megerősítsd testvéreidet.« ³³ Ő erre azt mondta

neki: »Uram, kész vagyok veled a börtönbe és a halálba is menni!« ³⁴ De Jézus azt felelte: »Mondom neked, Péter: mielőtt ma megszólal a kakas, háromszor is letagadod, hogy ismersz engem.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

Simon, Simon! A sátán kikért titeket, hogy megrostáljon, mint a búzát: Lukács evangéliumában Jézus az utolsó vacsora alkalmával szólítja meg így apostolát, akit Péternek nevezett, és korábban már vezetői szereppel ruházott fel tanúságtevő gyülekezetében (vö. Mt 16,18–19). A „sátán kikért titeket” kifejezés arra utal, hogy a tanítványoknak rövidesen súlyos kísértéseik lesznek. A kifejezés Jób könyvének egyik részletére emlékeztet, amelyben az ördög engedélyt kér Istentől Jób megkísértésére (vö. Jób 2,4–6). Ennek az ószövetségi háttérnek alapján világos: a jézusi kijelentés azt is jelzi, hogy jóllehet a tanítványok sátáni kísértések célpontjaivá lesznek, a sátán hatalma nem korlátlan, hanem Isten felügyelete alatt áll. A búza megrostálásának képével Jézus azt érzékelteti, hogy a rá váró szenvedések súlyos megrázkódtatást fognak jelenteni az apostolok hitében és személyének hűséges elfogadásában. Korábban Péter életében ilyen megrázkódtatás volt például az, hogy amikor nem tudta elfogadni Jézus szenvedésének és halálának gondolatát, a Mester ördögi kísértés rabjának, sátánnak nevezte őt (vö. Mk 8,33; Mt 16,23).

de én könyörögtem érted, hogy meg ne fogyatkozzék a hited, és egykor megtérve, megerősítsd testvéreidet: Jézus tudatában van annak, hogy a megpróbáltatás idején apostola hűtlennek fog bizonyulni hozzá. Mégis éppen ennek a hűségében ingatag apostolának ígér erőt a megtéréshez, s őrá bízza a többiek megerősítésének feladatát is.

mielőtt ma megszólal a kakas, háromszor is letagadod, hogy ismeresz engem: Jézus arra a hűtlenségre utal, amely abban nyilvánul meg, hogy kihallgatása idején apostola háromszor is megtagadja őt. Ám azt is figyelembe veszi, hogy ezt a hűtlenséget majd őszinte bánat is követi, amiről az evangéliumok szerint Péter keserves sírása is tanúskodik (vö. Mk 14,66–72; Mt 26,69–75; Lk 22,54–62).

c) Buzdítás a tanúságtevői hűség állandó megújítására (GS 43)

43. Noha az egyház a Szentlélek erejéből mindig megmaradt az Úr hűséges jegyesének, és nem szűnt meg az üdvösség jele lenni a világban, nagyon jól tudja, hogy mind klerikus, mind laikus tagjai között voltak, akik az évszázadok során hűtlenné váltak Isten Lelkéhez. Korunkban is érzi az egyház, milyen nagy az ellentét az általa hirdetett üzenet és azoknak emberi gyarlósága között, akikre az evangélium van bízva. Bárhogyan is ítéli majd meg a történelem ezeket a

fogyatékoságokat, tudnunk kell róluk, és elszántan küzdenünk kell ellenük, hogy ne gátolják az evangélium terjedését. Azt is látja az egyház, hogy a világgal való kapcsolata kimunkálásában neki magának is állandóan érlelődnie kell, fölhasználva az évszázadok tapasztalatait. A Szentlélek által vezetett Anyaszentegyház fáradhatatlanul „megtisztulásra és megújulásra buzdítja gyermekeit, hogy Krisztus jele egyre tündöklőbben ragyogjon föl az egyház arcán”.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

az egyház a Szentlélek erejéből mindig megmaradt az Úr hűséges jegyesének: az ószövetségi próféták az Úristen és a választott nép közötti szövetséget jellemezték a jegyesség vagy házasság képével (vö. Óz 14,5; Jer 3,6–13; 9,1). A keresztyének Jézus szóhasználata alapján Krisztus és az egyház titokzatos szeretetkapcsolatát írták le úgy, mint a jegyességet: Krisztus a vőlegény, az egyház a jegyes vagy a menyasszony (vö. Jn 3,28–29; Mk 2,19; Mt 22,1–10; Ef 5,22–30; Jel 19,7). A zsinati atyák összefoglalóan állapítják meg: az egyház a Szentlélek erejéből a történelem folyamán mindig igyekezett megmaradni az Úr Krisztus hűséges jegyesének.

nagyon jól tudja, hogy mind klerikus, mind laikus tagjai között voltak, akik az évszázadok során hűtlenné váltak Isten Lelkéhez: a történelem tanúsítja, hogy az egyház klerikus (a szent szolgálatokra

lefoglalt) és világi krisztushívói között sokan hűtlennek bizonyultak a keresztény hivatásukat erősítő Isten Lelkéhez. A századok folyamán az egyház egyszerre mutatta fel a szent és a bűnökkel szennyezett közösség vonásait. Ez azért van így, mert szent közösségként az a feladata, hogy magához vonzza a bűnökkel szennyezett embereket, így valóságában a szentség és a bűnösség vonásai keverednek egymással. Ezt a felismerést meglepő módon fogalmazta meg már Milánói Szent Ambrus († 397) is, aki egyik művében az egyházat a „tisztá kéjő” (lat. *casta meretrix*) kifejezéssel illette (Kommentár Szent Lukács evangéliumához III,23). E félreérthető megnevezés háttérében a József könyvében (2,1–24) olvasható elbeszélés áll, amely szerint a jerikói kéjő, Ráháb megmentette a várost kikémlelő izraeliták életét, és ezzel lehetővé tette az Ígéret földjének elfoglalását. Szent Ambrus írásából kiviláglik: ő a „tisztá kéjő” kifejezésen nem azt értette, hogy az egyház bűnös, szégyenletes valóság, hanem azt, hogy egyszerre szent és bűnösökből álló közösség. Az egyház szent, azaz „tisztá”, mert hűségesen ragaszkodik vőlegényéhez, a szent Krisztushoz, és „kéjő”, amennyiben minden bűnös embert magához akar csábítani azért, hogy üdvösségre vezesse őket.

korunkban is érzi az egyház, milyen nagy az ellentét az általa hirdetett üzenet és azoknak emberi gyarlósága között, akikre az evangélium van bízva: az egyház őszinte önvizsgálatot tartó tagjai a történelem minden korszakában elmondhatták magukról, igehirdetésük és életvitelük nincs teljes összhangban sem egymással, sem azzal az evangéliumi üzenettel, amelynek hűséges továbbadása az egész egyház feladata.

bárhogyan is ítéli majd meg a történelem ezeket a fogyatékoságokat, tudnunk kell róluk, és elszántan küzdenünk kell ellenük, hogy ne gátolják az evangélium terjedését: a zsinati atyák feltételezik ugyan, hogy az utókor gyakorta talál mentő vagy enyhítő körülményeket az egyháztagok hűtlenségét illetően, de határozottan állítják, a hűtlen tanúságtevés bűneit a keresztényeknek újra és újra tudatosítaniuk kell, s megújuló hűségük igazolásaként küzdeniük kell e bűnök ellen.

a Szentlélek által vezetett Anyaszente egyház fáradhatatlanul „megtisztulásra és megújulásra buzdítja gyermekeit, hogy Krisztus jele egyre tündöklőbben ragyogjon föl az egyház arcán”: e szavak (vö. LG 15) arra buzdítják az egyház tagjait, hogy életvitelüket az evangélium üzenetéhez igazítva a Lélek erejében tegyenek tanúságot: annak a szent közösségnek hűséges gyermekei, amelyben titokzatos módon van jelen a minden embert megváltó és üdvözíteni szándékozó Krisztus.

5. 52 A szövegek értelmezése

Ezekiel próféta azzal bátorítja a tanúságtevésben hűtlenné váló közösségének tagjait: kérjék Isten irgalmát, mert Ő mindig kész arra, hogy a bűnbánó szívekben újraélessze a tanúságtevés lelkiületét. Látomásában az Istenhez hűtlenné váló izraeliták közösségét élet nélküli, elszáradt csontmezőhöz hasonlítja. Ugyanakkor egy vigasztaló üzenetet is megfogalmaz: az önmagához és ígéreteihez hűséges Isten kész megszabadítani népét ebből a halálhoz hasonló állapotból. Az életre kelő elszáradt csontmező tagjai lehetőséget kapnak, hogy igazolják: hűségesek akarnak maradni az őket tanúságtevésre kiválasztó, az őket szerető és a hozzájuk hűséges Istenhez.

Lukács evangélista azt a történeti eseményt idézi fel, amelyben Jézus megbocsátó szeretettel felemeli a tanúságtevésben hűtlenné váló apostolát, és kitüntető feladattal bízta meg őt. Írásában hangsúlyosan kiemeli: Jézus magatartásában az a meglepő, hogy éppen azt a szalmaláng lelkesedésű apostolát bízta meg a tanúságtevő közösség vezetésével, aki fogadkozásai és ígéretei ellenére is nagyot bukott a hűség próbatételén. Az esemény felidézésével az evangélista arra emlékezteti a tanúságtevésben hűtlenné váló keresztényeket, hogy az irgalmas Jézus mindenkor és minden bűnbánó esetében kész új lehetőséget adni a hűség újbóli igazolására.

„Az öröm és remény” szavakkal kezdődő zsinati határozat azt hangsúlyozza, hogy tanúságtevésében az egyház egésze is állandó megújulásra szorul. A zsinati atyák a bibliai szóhasználat alapján Krisztust vőlegénynek, az egyházat pedig menyasszonynak nevezik. Megállapítják, hogy ez a menyasszony a történelem folyamán gyakorta hűtlennek bizonyult az isteni vőlegényhez, de hirdetik, hogy Krisztus mindenkor lehetőséget ad a hűség újbóli igazolására. Buzdítják és bátorítják az egyház tagjait, térjenek meg, igazolják újra Krisztus iránti hűségüket annak tudatában, hogy a „bűnösöket is magába foglaló egyház egyszerre szent és mindig megtisztulásra szorul” (LG 8).

5. 53 Köszönd meg Istennek, hogy lehetőséget ad a hűség újbóli igazolására!

Amikor Ezekiel próféta látomásában azt olvasod, hogy életre kel az elszáradt csontmező, adj hálát Istennek, hiszen Ő mindig kész életre kelteni azokat a közösségeket, amelyek a hűtlenség bűne miatt erkölcsi halottá váltak.

A Péter apostolról szóló bibliai elbeszélése elgondolkodva mondj köszönetet Krisztusnak, hogy ő nemcsak megbocsát neked, amikor hűtlenségedet megbánod, hanem adott esetben kitüntető feladatot is ad neked hűséged újbóli igazolására.

Az egyház tagjaként és a tanúságtevő közösség gyarlóságait látva ne keseregj, hanem a zsinat tanítása nyomán gondolj arra, hogy az egyház szent, de bűnös embereket felölelő, magához vonzó közösség. Köszönd meg Krisztusnak, hogy mindenkor lehetőséget ad e közösségnek a tisztulásra és az üdvösségre jutásra.

5. 6 A szeretet újraéledése

Ózeás próféta (Kr. e. 8. sz.), aki az Isten és a nép kapcsolatát a bensőséges jegyesi, illetve házastársi szeretethez hasonlítja, allegória keretében fogalmazza meg azt a meggyőződését, hogy ha Izrael népe enged az isteni vonzásnak, és elhagyja bűnös cselekedeteit, újjáéledhet a bensőséges szeretetkapcsolat, amely a népet Istenhez fűzte. – A Lukács evangéliumából (Kr. u. 80k) vett példázatban Jézus azt tanítja: ha az ember a bűnbocsánatban érzékeny lélekkel megtapasztalja Isten irgalmas szeretetét, akkor képessé válhat arra is, hogy hálásan megújítsa az Isten iránti viszonzszeretetét. – XVI. Benedek pápa „Az Isten szeretet” (lat. *Deus caritas est*, rövid. DC) szavakkal kezdődő enciklikájában (2005) arról ír, hogy csak az Istennel való találkozás ébresztheti fel az emberben azt a szeretetet, amely sajátosan keresztény arculatúvá teszi az emberi jótekonyságot.

5. 61 A szeretet újraéledése Isten erejében

a) A hűtlen Izrael lehetőséget kap az isteni szeretet viszonzására (Óz 2,4.16–22)

2⁴ [Prófétája által mondja az Úr]: Szálljatok perbe anyátokkal, szálljatok vele perbe, mert ő nem feleségem nekem, és én nem vagyok férje neki. Távolítsa el parázñaságának jeleit arcáról és házasságtöréseinek jelvényeit emlői közül [...]

¹⁶ Azért íme, én majd magamhoz édesgetem, és kiviszem a pusztába, hogy szívére beszéljek; ¹⁷ és visszaadom neki attól kezdve szőlőt, és Akor völgyét, a remény kapujául, hogy úgy válaszoljon, mint ifjúsága napjaiban, és mint abban az időben, amikor Egyiptom földjéről feljött. ¹⁸ Akkor majd – mondja az

Úr – 'Férjem'-nek hív ő engem, és nem mond többé 'Baál'-nak. ¹⁹ És én eltiintetem a Baálok nevét szájából, és nem említik többé nevüket. ²⁰ Azon a napon majd szövetséget kötök kedvükért a mező vadjával, az ég madarával s a föld csúszómászójával. És kipusztítom az íjat, a kardot és a háborút az országból, és nyugodalmat adok nekik. ²¹ És elfegyverlek magamnak örökre, elfegyverlek magamnak igazsággal és törvénnyel, jósággal és szeretettel, ²² elfegyverlek magamnak hűséggel, és ismerni fogod az Urat.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

szálljatok perbe anyátokkal..., *mert ő nem feleségem nekem, és én nem vagyok férje neki*: az allegorikus perbeszédben a férj Istent jelképezi, a feleség pedig az Istenhez hűtlenné váló Izraelt, az izraeliták „anyját” szimbolizálja. A megszólított fiak azok a kisebbségben lévő izraeliták, akik nem tartoztak a hűtlenek közé. A próféta szavai szerint a férj elutasítja bűnös feleségét, azaz Isten elutasítja a hűtlen Izraelt. Minthogy Isten hűsége örök és változatlan, az ajkára adott „ő nem feleségem nekem” kijelentést antropomorf kifejezésnek kell tekintenünk: ez azt jelenti, hogy valójában nem Isten utasította el népét, hanem a hűtlen izraeliták utasították el Istent. *távolítsa el parázñaságának jeleit arcáról és házasságtöréseinek jelvényeit emlői közül*: a parázñaság jelei és a házasságtörések jelvényei nem az izraelita nők egyszerű ékszerei (vö. Iz 3,18–23), hanem olyan tetoválások és nyakláncként viselt amulettek, amelyekkel a kánaáni asszonyok ékesítették magukat a pogány isteneik tiszteletére rendezett ünnepségeken. Bár Isten elhatárolódott a pogány szokásokat és szimbólumokat átvevő Izraeltől, nem tudja „eltaszított feleségét” teljesen magára hagyni. Amikor tehát arra kéri a hűtlenné vált Izraelt, hogy szabaduljon meg a pogány szimbólumoktól és lelkülettől, arról a titkos vágyáról is árulkodik, hogy hűtlen népét újra meg szeretné nyerni magának.

azért íme, én majd magamhoz édesgetem, és kiviszem a pusztába, hogy szívére beszéljek: Isten mindent megtesz, hogy a hűtleneket újra magához édesgesse. A pusztá a Bibliában nemcsak földrajzi hely, hanem az Istennel való találkozás színhelyének szimbóluma is. Ezért a „kiviszem a pusztába” tagmondat jelentése ez: az izraeliták szívére beszélek, és lehetővé teszem, hogy szavaim hatására szabadon visszatérhessenek a szeretet légkörébe, amellyel hűségesen körülvesszem őket.

és visszaadom neki attól kezdve szőlőit, és Ákor völgyét, a remény kapujául, hogy úgy válaszoljon, mint ifjúsága napjaiban: a szőlők azokat az anyagi javakat és lelki áldásokat szimbolizálják, amelyeket az Istenhez visszatérő izraeliták újra megkapnak. A Jerikó közelében lévő Ákor völgye a honfoglalás idején az Ígért földjének elfoglalásához vezető kapuként a reménység jele volt. Jerikó bevételét követően azonban a honfoglaló izraeliták vereséget szenvedtek. Ennek okát Józsue, a zsidó népvezér abban látta, hogy Izrael fiai közül többen hűtlennek bizonyultak Istennel szemben: egy Ákán nevű ember és társai az Úrnak szánt adományokból loptak. Ekkor Józsue Ákor völgyébe vitette Ákánt és családját, s ott halálra követték őket (vö. Józs 7, 24–26). Ettől kezdve a reménység kapuját jelentő völgy a szerencsétlenség szimbólumává lett, amely arra emlékeztette az izraelitákat, hogy a hűtlenség romlást, szerencsétlenséget hoz az emberre. Isten azt ígéri Izraelnek, hogy ha visszatér hozzá, nyomorúságos állapotának völgyét újra a reménység kapujává teszi. Cselekedetével azt szeretné elérni, hogy a nép olyan hűségesen tudjon válaszolni szeretetére, mint ahogyan tette ezt „ifjúsága napjaiban”, vagyis az Egyiptomból való kivonulás és a Kánaánba való belépés közötti időszakban.

akkor majd – mondja az Úr – 'Férjem'-nek hív ő engem, és nem mond többé 'Baál'-nak: az allegóriában férjként szereplő Isten szerint a hűtlen feleség által szimbolizált nép a megtérése után újra Urának fogja őt nevezni. A Baál név az Ószövetségben olyan pogány istenségeket jelöl, akikről azt tartották, hogy szent fában, forrásoknál vagy a hegyek tetején laknak, s akiket az illető hely (fa, forrás, hegy) birtokosának, urának neveztek. A kánaáni kultúrkörben Baál vihar-, eső- és termékenységszón. Nevének jelentése: úr, uralkodó, férj. Isten arra utal, hogy a magához édesgetett nép majd őt fogja Urának tekinteni, s nem a pogány istenséget.

azon a napon majd szövetséget kötök kedvükért a mező vadjaival, az ég madarával s a föld csúszómászóival. És kipusztítom az íjat, a kardot és a háborút az országból, és nyugodalmas álmot adok nekik: az „azon a napon” kifejezés arra az időszakra utal, amikor majd eljön a Messiás, akiben Isten megújítja a népével kötött szövetségét. A mezők vadjaival kötött szövetség, valamint az új kipusztításra vonatkozó ígértet képnnyelven a Messiás által nyújtott lelki adományokra utal. Ózeás ugyanis – más prófétákhoz hasonlóan – a messiási kor áldásait olyan mesébe illő világ képeivel szimbolizálja, amelyben az emberek harmóniában élnek a természettel és egymással (vö. Ez 34,25; Jób 5,20–23).

és eljegyezzék magamnak örökre, eljegyezzék magamnak igazsággal és törvénnyel, jósággal és szeretettel: a házasságkötés szimbolikáját szem előtt tartó „eljegyezzék” kifejezés azt jelenti, Isten újra magához fogadja „menyasszonyát”, a hűtlen izraelita népet. Az igazság, a törvény, a jóság és a szeretet isteni tulajdonságok, amelyekkel Isten megajándékozza népét. Ezek az ajándékok hatékonyan fogják segíteni a megújult Izraelt, hogy örökre hűséges tudjon maradni Istennel, aki azonos az Igazsággal, a Törvénnyel, a Jósággal és a Szeretettel.

eljegyezzék magamnak hűséggel, és ismerni fogod az Urat: a hűséggel való eljegyzés azt jelenti, hogy a hűséges Isten fogja lehetővé tenni és szavatolni, hogy a nép is hűségesen szerethesse Őt. Mivel az ismeret szó a héber nyelvben nem csupán az elméleti megismerést jelöli, hanem az ember egész lényét felölelő tapasztalatot is, az „ismerni fogod az Urat” mondat ezt jelenti: Izrael isteni ajándékként egy bensőséges szeretetkapcsolat alapján tudja majd megismerni, elismerni és hűségesen szeretni Istent.

b) A bűnbocsánatot elfogadó asszony újra szeretni tudja Istent (Lk 7,36–50)

7 ³⁶ Egy farizeus meghívta [Jézust], hogy egyen nála. Bement a farizeus házába és asztalhoz telepedett. ³⁷ És íme, egy bűnös asszony a városból, amint megtudta, hogy a farizeus házában étkezik, kenetet hozott egy alabástrom edényben. ³⁸ Megállt hátul a lábainál, sírva fakadt, elkezdte könnyeivel öntözni a lábait, és megtörölte hajával, csókolgatta a lábait, és megkenete a kenettel. ³⁹ Amikor a farizeus, aki meghívta, látta ezt, így szólt magában: »Ha ez próféta volna, bizonyára tudná, kicsoda és miféle asszony ez, aki őt érinti, vagyis hogy bűnös.« ⁴⁰ Jézus ezt válaszolta neki: »Simon! Mondanék neked valamit.« Az így szólt: »Mester, szólj!« ⁴¹ »Két adósa volt egy hitelezőnek. Az egyik ötszáz dénárral tartozott, a másik ötvennel. ⁴² Nem lévén nekik miből megfizetni, elengedte mind a kettőnek. Melyik fogja őt közülük jobban szeretni?« ⁴³ Simon ezt felelte: »Úgy vélem,

az, akinek többet engedett el.« Ő pedig ezt mondta neki: »Helyesen ítéltél.« ⁴⁴ Majd az asszony felé fordulva ezt mondta Simonnak: »Látod ezt az asszonyt? Bejöttem a házába, és nem adtál vizet lábaimra; ez meg könnyeivel öntözte lábaimat, és a hajával törölte meg. ⁴⁵ Csókot nem adtál nekem; ez meg, amióta bejött, nem szűnt meg csókolgatni lábaimat. ⁴⁶ Olajjal nem kentem meg fejemet; ez meg kenettel kente meg a lábaimat. ⁴⁷ Azért mondom neked: Sok bűne bocsánatot nyert, mert nagyon szeretett. Akinek keveset bocsátanak meg, kevésé szeret.« ⁴⁸ Aztán így szólt az asszonyhoz: »Bocsánatot nyertek bűneid.« ⁴⁹ Erre az asztallársak ezt kezdték mondogatni magukban: »Kicsoda ez, hogy még a bűnöket is megbocsátja?« ⁵⁰ Ő pedig így szólt az asszonyhoz: »A hited megmentett téged; menj békével.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

egy farizeus meghívta [Jézust], hogy egyen nála: a farizeusok Jézus korában a mózesi törvény aprólékos értelmezése és szigorú követése alapján határozottan elkülönültek a vallási szempontból tisztátalannak tartott tömegtől. Ám közöttük is akadtak olyanok, akik tisztelték és becsülték Jézust, a názáreti tanítót.

bement a farizeus házába és asztalhoz telepedett: Jézus korában a zsidók – a görög–római szokást átvéve – az alacsony asztalt nem ülve, hanem párnákon féloldalt leheveredve vették körül. Az asztalhoz telepedés tehát úgy értendő, hogy Jézus is helyet foglalt egy ilyen párnán.

egy bűnös asszony a városból: ez az asszony feltehetően utcanő volt, vagyis korábban azok közé tartozott, akik bűneik miatt Isten adósaivá váltak, mert nem viszonyozták szeretetét.

kenetet hozott egy alabástrom edényben: az asszony cselekedete azért nem meglepő, mert a hosszú útról érkezett vendégnek a vendéglátó általában olajat adott, amellyel bedörzsölhette fejét, arcát és nyakát, hogy felfrissüljön.

megállt hátul a lábainál: a korabeli szokások lehetővé tették, hogy nézelődők térjenek be a lakoma helyszínére, és esetleg a társalgásba is bekapcsolódjanak. Ebben az esetben az a rendkívüli, hogy egy közismerten bűnös asszony a hívatlan vendég.

sírva fakadt, elkezdte könnyeivel öntözni a lábait, és megtörölte hajával: a haj kibontása és törölőkendőként való használata a megalázkodás jele. A cselekedet a háláját kifejezni akaró asszony zavarát is jelzi, mert férfitársaságban a haj kibontása illetlenségnek számított.

csókolgatta a lábait, és megkenete a kenettel: a Jézus iránti hálás szeretet önfeledt kifejezése, vagyis lábának csókolása és megkenése is az asszony zavarának mutatója, amely szokatlan, sőt botrányos cselekedetnek tűnhetett a jelenlévők szemében.

ha ez próféta volna, bizonyára tudná, kicsoda és miféle asszony ez, aki őt érinti, vagyis hogy bűnös: mivel Jézus elfogadta a bűnös asszony közeledését, és érintése ellen sem tiltakozott, a házigazda azt a következtetést vonja le, hogy vendége nem lehet próféta. A prófétát ugyanis többek között az jellemzi, hogy jó emberismerő, belelát embertársai lelkébe.

két adósa volt egy hitelezőnek: Jézus példázatában a hitelező Istent jelenti, az adósok pedig az embereket, akikben bűneik miatt kialszik a szeretet, amellyel Istennek tartoznak.

sok bűne bocsánatot nyert, mert nagyon szeretett: a jézusi példázat azt tanítja, hogy a szeretet nagysága az adósság elengedésének mértékétől függ. Ez burkoltan azt a tanítást is magában rejt, hogy az asszony által tanúsított szeretet nem oka a megbocsátásnak, hanem következménye. A jézusi mondat értelme tehát ez: sok bűne bocsánatot nyert, ami látható abból is, hogy most nagy jelét adja szeretetének. Mindig a bűnöket megbocsátó Isten teszi meg az első lépést az ember felé, és amikor az ember elfogadja Isten bocsánatát, az isteni szeretet ajándékát fogadja el, amely képessé teszi őt az isteni szeretet viszonzására. Az összefüggésekből kiviláglik: az asszony már korábban elnyerte a bűnbocsánat ajándékát, s cselekedeteivel csupán háláját fejezi ki Jézus felé, mert megsejti, hogy Isten Jézuson keresztül s neki köszönhetően bocsátotta meg bűneit.

akinek keveset bocsátnak meg, kevésbé szeret: ez a mondat is megerősíti azt, hogy az asszony által tanúsított szeretetet megelőzte az isteni szeretet, Isten részéről a megbocsátás: az asszony adósságának elengedése.

bocsánatot nyertek bűneid: amikor Jézus kinyilvánítja az isteni bűnbocsánatot, burkoltan arra utal, hogy Isten az ő közvetítésével és neki köszönhetően bocsátja meg az emberi bűnöket. Ezzel azt is jelzi, hogy az asszony nem tévedett, amikor irányában fejezte ki az Istent megillető hálás szeretetét.

kicsoda ez, hogy még a bűnöket is megbocsátja?: a vendégek azért értetlenkednek, mert felfogásuk szerint csak Isten bocsáthatja meg a bűnöket.

a hited megmentett téged; menj békével: az asszonyt az mentette meg, hogy hittel elfogadta Isten bűnbocsátó ajándékát, amely megszabadította őt vétkeiktől, és képessé tette arra, hogy a maga módján háláját is ki tudja fejezni Istennek.

c) Az Istennel való találkozás ébreszti fel az önzetlen szeretetet (DC 31)

31. A minta szerint, melyet az irgalmas szamaritánus példabeszéde állít a szemünk elé, a keresztyén szeretet-tevékenység mindenekelőtt egyszerűen válasz arra, ami egy konkrét helyzetben közvetlenül szükségletként mutatkozik: az éhezőket meg kell etetni, a ruhátlanokat föl kell öltöztetni, a betegeket gyógyítani kell, a rabokat meg kell látogatni stb. Az egyház karitatív szervezeteinek – az egyházmegyei, nemzeti és nemzetközi Karitásztól kezdve – meg kell tenniük minden lehetségeset azért, hogy ehhez a szükséges eszközök, s mindenekelőtt az ilyen feladatokat vállaló emberek rendelkezésre álljanak... A szakmai illetékesség az első alapvető követelmény, de egyedül nem

elegendő... Mindazoknak, akik az egyház karitatív szervezeteiben dolgoznak, nem csupán hozzáértőnek kell végezniük az éppen szükséges teendőket, hanem a szívükkel kell úgy odafordulniuk a másikhoz, hogy az megérezhesse emberi jószágukat. Ezért ezeknek a segítőknek a szakmai képzés mellett elsősorban a szív képzésére van szükségük: Krisztusban rá kell vezetni őket arra az Istennel való találkozásra, mely fölébreszti bennük a szeretetet, és megnyitja szívüket a felebarát számára, úgy, hogy számukra a felebaráti szeretet már nem egy kívülről rájuk erőltetett parancs, hanem a hitük következménye, mely a szeretetben tevékeny (vö. Gal 5,6).

A fontosabb kifejezések magyarázata:

a minta szerint, melyet az irgalmas szamaritánus példabeszéde állít a szemünk elé: a pápa az irgalmas szamaritánusról szóló jézusi példázatot tekinti mintának, amely Lukács evangéliumában olvasható (vö. Lk 10,25–37). A példázat arról szól, hogy egy utazót megtámadnak, megsebesítenek, kirabolnak, és az út szélén hagynak. Az arra haladó zsidó pap és a templomi oltárszolga (a levita) is elmegy mellette, de egyikük sem segít neki. Végül a zsidókkal ellenséges viszonyban álló samariai emberek egyike szánja meg a szerencsétlent: önzetlenül segít rajta, ellátja sebeit, felrakja szamarára, beszállítja a legközelebbi településre, és saját költségén gondoskodik további sorsáról.

a keresztény szeretet-tevékenység mindenekelőtt egyszerűen válasz arra, ami egy konkrét helyzetben közvetlenül szükségletként mutatkozik: Jézus tanítása szerint akkor válaszolunk keresztény módon ezekre a szükségletekre, ha enni adunk az éhezőknek, inni adunk a szomjazónak, befogadjuk az idegeneket, felöltöztetjük a ruhátlanokat, meglátogatjuk a betegeket és a fogságban lévőket (vö. Mt 25,35–36).

az egyház karitatív szervezeteinek... meg kell tenniük minden lehetségeset azért, hogy ehhez a szükséges eszközök, s mindenekelőtt az ilyen feladatokat vállaló emberek rendelkezésre álljanak: az egyházi karitatív szervezetek, amelyek a latin caritas (szeretet) szóról kapták nevüket, olyan intézmények, amelyekben az egyház szervezeten végzi jótékonyági tevékenységét. E szervezett tevékenység olyan munkatársak kiképzését igényli, akik karitatív munkájukat jól, azaz szakmai szempontból hozzáértően tudják végezni.

a szakmai illetékesség az első alapvető követelmény, de egyediül nem elegendő...: a pápa arra gondol, hogy a keresztény segítségnyújtásnak a szakszerűsége túlmenően sajátos arculattal kell rendelkeznie, tanúságtevővé kell válnia. Látszania kell rajta, hogy bár a segítséget emberek nyújtják, ez a segítség végső fokon az embert szerető és szeretetre indító Istentől érkezik.

nem csupán hozzáértően kell végezniük az éppen szükséges teendőket, hanem a szívükkel kell úgy odafordulniuk a másikhoz, hogy az megérezhesse emberi jószágukat: a szív odafordítása a segítségre szorulóhoz azt jelenti, érzékeltetjük vele, hogy cselekedetünket nem a munkánkért kapott pénz vagy a hiú dicsőségvágy vezérli, hanem az a szívbeli jószágunk, amelynek forrása az Istentől eredő szeretet.

Krisztusban rá kell vezetni őket arra az Istennel való találkozásra, mely fölébreszti bennük a szeretetet, és megnyitja szívüket a felebarát számára: igazi szeretet csak Istentől eredhet. Ezért a karitatív munkára készülőknek arra kell buzdítani, hogy a bűnbánatban és az imádságban keressék az Istennel való élő kapcsolatot, és kérjék tőle a hittel együtt járó szeretet ajándékát, amely embertársuk segítésére sarkallja őket. Emlékeztetni kell a leendő munkatársakat arra, hogy ha ez a hitből fakadó szeretet nincs meg bennük, vagy elsősorban nem ebből táplálkozik odaadásuk, jótékonykodásuk nem nevezhető keresztény arculatú segítségnyújtásnak (vö. 1Kor 13,3).

úgy, hogy számukra a felebaráti szeretet már nem egy kívülről rájuk erőltetett parancs, hanem a hitük következménye, mely a szeretetben tevékeny (vö. Gal 5,6): az Istennel élő kapcsolatban lévő ember karitatív tevékenységén látható, hogy munkája nem szenttelen kötelességteljesítés, és nem is pusztán emberi számalomból vagy hiú dicsőségvágyból eredő munka, hanem a szívébe árasztott isteni szeretet megnyilvánulásaként az embertárs örök üdvösségét szolgáló cselekedet.

5. 62 A szövegek értelmezése

Ózeás próféta arról ad tanítást, hogy ha az Isten iránt hűtlenné váló nép az isteni szeretet hatására feltámad az erkölcsi halálból, azaz elhagyja bálványimádó, bűnös cselekedeteit, újraéledhet az a szeretetkapcsolat, amely korábban Istenhez fűzte. A próféta szerint a nép erkölcsi feltámadása csak Isten kezdeményezésére kezdődhet meg. Erre utal az Isten ajkára adott mondat: „én majd magamhoz édesgetem, és kiviszem a pusztába, hogy szívére beszéljek” (16. v.). A szövetség megújításának és a messiási kor áldásainak említésével a próféta azt is jelzi, hogy a hűtlenség állapotából való kiszabadulás és Isten szeretetének viszonzása a Messiás eljövetelkor, illetve csak az ő segítségével válik majd lehetővé a hűtlen nép számára.

Az evangéliumi példabeszéd egy bűnös asszonyt mutat be, aki elfogadva Isten megbocsátó irgalmát, feltámad az erkölcsi halál állapotából, és képessé válik az Isten iránti szeretet hálás viszonzására. Jézus a bűnös asszonyt adósnak tekinti, akinek elengedik adósságát, a meg nem valósított szeretetet, amellyel Istennek tartozott volna. Példázatával egyrészt vendéglátóját,

a farizeust akarja meggyőzni, aki úgy véli, neki egyáltalán nincs tartozása Istennel szemben, másrészt arra mutat rá, hogy Isten irgalmas szeretete olyan erő, amely hálás viszonzásként tud kiváltani mindazokból, akik elfogadják ezt az erőt, és részesülnek belőle.

Benedek pápa az egyházi szeretet-tevékenység sajátos arculatát abban jelöli meg, hogy ez olyan cselekmény, amely Isten szeretetét teszi érzékletessé, aki örök üdvösségre hívja és segíti teremtményét. Ilyen cselekményre azonban csak Isten teheti képessé az embert. Ezért kéri a pápa: a keresztény karitatív szervezetek munkatársait Krisztus tanítása alapján rá kell vezetni arra, hogy keressék az Istennel való élő kapcsolatot. Ez a kapcsolat és az Istennel való közösség azonban csak úgy jöhet létre, ha az ember elismeri bűneit, és elfogadja az isteni szeretet megnyilvánulásaként a megbocsátás ajándékát. A pápa tehát arra buzdítja a keresztény jótevékenykedőket, tartsanak bűnbánatot, s akkor szívükbe költözik a szeretet Istene, aki lehetővé teszi, hogy emberi segítségnyújtásuk az Ő emberszeretetének tanújelévé válhasson.

5. 63 Kérd Istent, segítsen a szeretet gyakorlásában!

Az Ózeás prófétától származó írás arra tanít, hogy az Istennel szemben hűtlenné váló közösség csak Isten megelőző szeretetének elfogadásával támadhat fel erkölcsi halálából, és csak a Messiás segítségével tudja viszonzni Isten hűséges szeretetét. Ha úgy ítéled, hogy te is hűtlen közösség tagja vagy, kérd Istent és az általa küldött Messiást, hogy tegyék lehetővé közösséged erkölcsi feltámadását.

A Lukács evangéliumában szereplő bűnös asszonyt Isten megbocsátó szeretetének elfogadása tette képessé arra, hogy kifejezze Isten iránti háláját. Mivel te is Isten adósa vagy, kövesd az asszony példáját, hogy viszonzni tudd Isten feléd irányuló szeretetét.

A pápai körlevél szavait olvasva gondolj arra, hogy a keresztény értelemben vett szeretet olyan magatartás, amelyben a legnagyobb jót, Istent akarjuk embertársunk számára. Mivel ilyen szeretetre a bűnös ember nem képes, kérd Isten bocsánatát, hogy be tudd fogadni az Ő szeretetének ajándékát, amely emberi jótevékenykedésodat sajátosan keresztény arculatú szeretet-tevékenységgé alakítja.

6.

AZ ERKÖLCSI ÖNMEGVALÓSÍTÁS CÉLJA: AZ EMBER MEGDICSŐÜLÉSE

Az erkölcsös élet, az istenképiség megvalósításának célja: az ember megdicsőülése. A keresztény tanítás szerint nem azért kell erkölcsösen élnünk, mert ha nem ezt tesszük, Isten megbüntet, és a pokolra taszít, hanem azért, hogy ránk vonatkozó elgondolását megvalósítva el tudjuk kerülni az örök halál állapotát, s ha szükséges, egy végső tisztulás által képesek legyünk befogadni a Vele való találkozás leírhatatlan örömét, amely feledteti a bűnök tengerében leélt földi lét gyötrelmeit. – A történeti Jézus szavait értelmező egyház szerint az erkölcsi kibontakozás sikerének és a mennyország elérésének legfontosabb feltétele minden ember számára a tevékeny felebaráti szeretet (vö. Mt 25,31–40). – Az egyház ugyancsak Jézus szavait értelmezve hirdeti: a felebaráti szeretet és az ennek gyakorlásához nyújtott isteni segítség következetes elutasítása az erkölcsi önmegvalósítás végérvényes kudarcának és az Istentől való örök eltaszítottságnak fenyegető lehetőségét hordozza magában (vö. Mt 25,41–45). – A katolikus egyháznak a tisztítótűzről szóló tanításában bátorítás fogalmazódik meg mindazok számára, akik attól tartanak, hogy az ember halála pillanatára sem tudja megvalósítani tökéletesen a szívében rejlő istenképet. Ennek a bátorításnak lényege: az irgalmas Isten, aki minden gyermekének üdvösségét akarja, bűneit megbánó teremtményének még a halál után is ad lehetőséget arra, hogy végérvényesen megtisztuljon, és az általa öröktől fogva megálmodott erkölcsi tisztaságban léphessen színe elé (vö. 1Kor 3,10–15).

A mennyekbe vezető létra – ikon, 12. sz.

6. 1 Az erkölcsi önmegvalósítás célja: a mennyország elérése

Az ószövetségi szemelvény a Kr. e. 6. századból származik. A részlet annak az ismeretlen prófétának műve, akinek a bibliatudósok a Harmadik Izajás nevet adták. A próféta a választott nép bűneit felidézve azt a sejtését fogalmazza meg, hogy Isten a jövőben „új eget és új földet” teremt, azaz hatékony segítséget ad a hozzá hűséges izraelitáknak ahhoz, hogy törvényeit követve tudjanak élni, és el tudják érni az erkölcsi kibontakozás célját, a boldog életet. – A Máté evangéliumából (Kr. u. 80-90) vett példázat szerzője a történeti Jézus mondásai alapján arról ad tanítást, hogy az erkölcsi kibontakozás célja a világ kezdetétől készített országnak elnyerése, amelynek földöntúli dicsőséges végkifejletét mennyországnak nevezzük. – „A nemzetek világossága” szavakkal kezdődő zsinati konstitúció megszövegezői a keresztyén tanítást összefoglalva azt hangsúlyozzák, hogy az Isten szándékának megfelelően élő ember megújított teremtmény, aki zarándokúton van a teljes dicsőségében megnyilvánuló új ég és új föld, azaz a mennyország felé.

6. 11 Az üdvösség birodalmának ígérete

a) Az új ég és az új föld (Iz 65,1–12.16–25)

65 ¹ »Hagytam, hogy felkeressenek, akik nem kérdeztek engem; engedtem, hogy megtaláljanak, akik nem kerestek engem. Íme, itt vagyok! Íme, itt vagyok!» – mondtam a nemzetnek, mely nem szólította nevemet. ² Egész nap kitértam kezemet a lázadó nép felé, amely nem jó úton jár, hanem a saját gondolatai után; ³ a nép felé, mely haragra ingerel engem, színem előtt, állandóan; véresáldozatot mutatnak be a kertekben, és tömjénáldozatot a téglákon; ⁴ a sírokban tartózkodnak, és a rejtékhelyeken éjszakáznak; megesszik a sertéshúst, és tisztátalan hús leve van edényeikben. ⁵ Azt mondják: 'Húzódj vissza, ne közeledj hozzám, mert szentté teszték!' Ezek füst az orromban, egész nap égő tűz. ⁶ Íme, meg van írva szímem előtt; nem hallgatom, csak ha visszafizettem; és vissza fogok fizetni az ölükből, ⁷ bűneikért és atyáik bűneiért egyaránt, – mondja az Úr –, akik tömjéneztek a hegyeken, és a halmokon gyaláztak engem; kimérem korábbi tetteik fizetségét az ölükből.« ⁸ Így szól az Úr: »Mint amikor must található a szőlőfűrtben, és azt mondják: 'Ne pusztítsd el, mert áldás van benne!', úgy teszek én szolgálaimért: nem pusztítok el mindenkit. ⁹ Ivadékot hozok elő Jákobból és Júdából, aki öröklő hegyeim; választottaim fogják örökölni, és szolgálaim laknak majd ott. ¹⁰ Sárón nyájak legelője lesz, és Ákor völgye csordák pihenőhelye, népem számára, mely engem keres. ¹¹ Titeket azonban, akik elhagytátok az Urat, és elfeledkeztetek szent hegyemről;

akik asztalt terítettetek a szerencseistennek, és fűszeres bort töltöttetek a sorsistennek: ¹² titeket a kard élére szántalak, és mindnyájan letérdeltek majd a leöléshez, mert kiáltottam, de nem válaszoltatok, szóltam, de nem hallottátok meg; azt tettétek, ami rossz a szememben, és ami nem tetszik nekem, azt választottátok.« [...]

¹⁶ »Aki áldást kér magára a földön, a hűség Istenének nevében kér majd áldást; és aki esküszik a földön, a hűség Istenére fog esküdni. Hisz feledésbe megy a hajdani nyomorúság, és rejtve lesz szemem elől. ¹⁷ Mert íme, én új eget és új földet teremtek; az elsőkre nem emlékeznek, nem is jutnak eszébe senkinek. ¹⁸ De örömdjétek és ujjongjotok mindörökké annak, amit teremtek; mert íme, én Jeruzsálemet ujjongássá teremtem, népét pedig örömmé. ¹⁹ Ujjongok majd Jeruzsálemben, és örömezem népemben; nem hallatszik többé benne sírás hangja és kiáltás hangja. ²⁰ Nem lesz ott többé néhány napig élő csecsemő, sem öreg, aki nem tölti be napjait; mert a legfiatalabb is százéves korában hal meg, és aki nem éri meg századik évét, átkozottnak számít. ²¹ Házakat építenek, és bennük laknak, szőlőt ültetnek, és eszik gyümölcsét. ²² Nem azért építenek, hogy más lakjék ott, nem azért ültetnek, hogy más egyék; mert népem életkora olyan lesz, mint a fák életkora, és kezük munkáját élvezik választottaim. ²³ Nem fáradnak hiába, és nem a hirtelen pusztulásra szűnnek; mert az Úrtól megáldott

ivadékok ők, és sarjaik velük együtt. ²⁴ Ez történik majd: mielőtt még kiáltanának, én válaszolok, ők még beszélnek, és én már meghallgatom. ²⁵ Farkas és bárány együtt legelnek majd, az oroszlán szalmát

eszik, mint a marha, és a kígyónak por lesz a kenyere. Nem ártanak és nem pusztítanak sehol szent helyemen» – mondja az Úr.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

hagytam, hogy felkeressenek, akik nem kérdeztek engem; engedtem, hogy megtaláljanak, akik nem kerestek engem: e mondatokat Pál apostol úgy értelmezi, hogy az Isten ajkára adott szavak a pogányok megtérésében váltak valóra (vö. Róm 10,20).

egész nap kitértam kezemet a lázadó nép felé, amely nem jó úton jár, hanem a saját gondolatai után: az isteni panasz a hűtlen Izraelnek szól (vö. Róm 10,21).

véresáldozatot mutatnak be a kertekben, és tömjénáldozatot a téglákon; a sírokból tartózkodnak, és a rejtékhelyeken éjszakáznak; megeszik a sertéshúst: a véresáldozatok azokat a ligetekben végzett pogány szertartásokat jelentik, amelyeken az Istenhez hűtlenné vált izraeliták is részt vettek. A téglák a kőből készült pogány áldozati oltárok. A sírboltokban tartózkodás a templomi alvás (lat. *incubatio*) pogány szokására utal: e kultikus gyógyítási gyakorlatban a pogány vallás követője egy ideig valamilyen szent helyen (pogány szentélyben, barlangban, sírboltban stb.) éjszakázik azzal a céllal, hogy ott az istenség részéről álombeli jóslatokat kapjon gyógyulása érdekében. A sertést az izraeliták tisztátalan állatnak tekintették (vö. Lev 11,7; MTörv 14,7–8), és húsának fogyasztását a hitehagyás jelének tartották (vö. Iz 66,3; 1Makk 1,47; 2Makk 6, 18–19). Ennek magyarázata az, hogy a Kánaánba települt zsidók környezetében élő pogány népek (föníciaiak, babilóniaiak, hellének) egyik-másik bálványistenüket disznó képében vagy kíséretében ábrázolták. A disznóhús evésével az izraelita azt fejezte volna ki, hogy elfogadja és imádja a pogány istenséget.

azt mondják: 'Hűződj vissza, ne közelíts hozzá, mert szentté teszelek!': a pogány rítusba beavatottak úgy vélik, hogy valamiféle szentség hordozóivá váltak, amely mágikus módon, testi érintkezés útján is átadható.

ezek füst az orromban, egész nap égő tűz: e mondat antropomorf módon fejezi ki azt, hogy a bálványimádás „bosszantja” Istent.

nem hallgatok, csak ha visszafizettem; és vissza fogok fizetni az ölükből, bűneitekért és atyáitok bűneikért egyaránt: Isten számontartja a bűnöket, amelyek nem maradhatnak következmények nélkül. Az „öl” szó arra utal, hogy az ókori keleti ember ruháján az övön felül volt egy öblös zseb, ahová értékeit tette (vö. Rút 3,15; Lk 6,38). Az „ölkbe” kifejezés így azt jelenti, hogy minden bűnös személyesen kapja meg büntetését.

mint amikor must található a szőlőfürtben, és azt mondják: 'Ne pusztítsd el, mert áldás van benne!', úgy tesztek én szolgálaimért: nem pusztítok el mindenkit: az ép szőlőszemeket is tartogató romlott szőlőfürt azt az Izraelt jelképezi, amelyben a gonoszak mellett vannak hűséges istenhívők is. Ezekre való tekintettel nem következik be az egész nép pusztulása. Isten ugyanis nem bünteti meg az igazat a gonosszal együtt (vö. Ter 18,25k).

ivadékok hozok elő Jákobból és Júdából, aki örökléi hegyeim: Jákob Izrael népének pátriárkája, akinek Isten megígérte, hogy benne nyer áldást a föld minden nemzetsége (vö. Ter 28,13–15; 32,29). Júda a pátriárka egyik fia, a róla elnevezett törzs ősatya. A két név az utódaiktól származó és Istenhez hűséges népet jelenti, amelyhez az isteni ígéret szól. Ezt az ivadékokat Mikeás próféta a „Jákob maradékai” névvel illeti (vö. Mik 5,6–7). Az ivadék által örökölt „hegyek” a palesztinai vidék legjellegzetesebb földrajzi képződményeiként a terület egészére utalnak.

Sáron nyájak legelője lesz, és Ákor völgye csordák pihenőhelye: Sáron síksága a Földközi-tenger mellette és a Jerikó közelében lévő Ákor völgye az izraeliták által lakott föld egészét jelenti.

titeket azonban, akik elhagytátok az Urat, és elfeledkeztetek szent hegyemről; akik asztalt terítettetek a szerencseistennek, és fűszeres bort töltöttetek a sorsistennek: a fenyegetés a hűtlen izraelitáknak szól, akik elhagyták a Sion hegyén végzett istentisztelet gyakorlatát, és csatlakoztak a pogány szerencseisten (Gád), valamint a pogány sorsisten (Meni) tisztelőihez.

titeket a kard élére szántalak, és mindnyájan letérdeltek majd a leöléshez, mert kiáltottam, de nem választottatok, szóltam, de nem hallottátok meg; azt tettétek, ami rossz a szememben, és ami nem tetszik nekem, azt választottátok: a kardélre szánás és a leölés kilátásba helyezésével a próféta antropomorf módon azt fejezi ki, hogy a hitehagyás és a bálványimádás bűnét Isten nem hagyhatja következmények, azaz büntetés nélkül.

mert íme, én új eget és új földet teremtek; az elsőkre nem emlékeznek, nem is jutnak eszébe senkinek: az „új” kifejezés Izajás prófétánál Istentől eredő csodás üdvcselekedetre utal (vö. Iz 42,9; 43,19; 48,6). A teremteni (héb. *bara*) ige pedig a Bibliában nemcsak a semmiből való létrehozást jelenti, hanem az Isten általi átalakítást, átváltoztatást is (vö. Iz 41,20; 43,7). Az „én új eget és új földet teremtek” mondat jelentése tehát nem az, hogy Isten megsemmisíti a kozmoszt, s helyébe új eget és földet alkot, hanem az, hogy gyökeresen átalakítja a szavára figyelő emberek erkölcsi világát: hatékony segítséget ad nekik az erkölcsi törvények megtartásához. Az „első”, amelyre nem emlékeznek, a korábbi nyomorúságos időszakot, az isteni átalakítást, illetve a hatékony isteni segítséget megelőző világkorszakokat jelenti (vö. Iz 43,18–19; 65,16). mert íme, én Jeruzsálemet ujjongássá teremtem, népét pedig örömmé: Jeruzsálem és népe azonos a megújult Izrael egészével. Az új időkorszakban Isten is együtt örül népével, mert ami népének boldogságot okoz, az neki is jó (vö. Iz 62,5).

nem lesz ott többé néhány napig élő csecsemő, sem öreg, aki nem tölti be napjait...: a zsidók Isten ajándékának tekintették az élet örömeit, a magas életkort, a biztonságot nyújtó otthont, a bő termést és a fáradozás gyümölcseinek élvezetét. A próféta ezért az e világi öröm, a hosszú élet, a házépítés, a szőlőültetés és az eredményes munka képeivel írja le azokat a lelki áldásokat, amelyeket az új ég és föld birodalma nyújt majd az erkölcsi megújított ember számára.

farkas és bárány együtt legelnek majd... Nem ártanak, és nem pusztítanak sehol szent hegyemen – mondja az Úr: a képnyelven megfogalmazott üzenet, amely hivatkozás az Iz 11,6–9 verseire, nem betű szerint értendő. Harmadik Izajás nyilván nem azt szándékozik meghirdetni, hogy Isten megváltoztatja a természet törvényeit, s végérvényesen megszünteti a földön a sátáni erőket. E képpel inkább azt akarja kifejezni, hogy a változás, amelyet Isten az új ég és föld teremtésével végbevisz, olyan nagy és csodás esemény lesz az emberi lelkek világában, mint amilyen az lenne, ha a vadállatokat szelíddé formálná át, vagy ha az emberi szabadságot megszüntetve teljességgel lehetetlenné tenné a gonoszság hatalmát a földön.

b) A világ teremtmése óta készült ország elnyerése (Mt 25,31–40)

25 ³¹ [Jézus így tanít]: amikor az Emberfia eljön dicsőségében, és vele együtt az angyalok mindnyájan, akkor leül majd dicsőleges trónjára. ³² Összegyűjtenek eléje minden nemzetet, ő pedig elválasztja őket egymástól, ahogy a pásztor elválasztja a juhokat a kecskéktől. ³³ A juhokat a jobbára állítja, a kecskéket pedig a baljára. ³⁴ Akkor a király így szól a jobbja felől állóknak: 'Jöjjetek, Atyám áldottai, vegyétek birtokba az országot, amely nektek készült a világ teremtmése óta.' ³⁵ Mert éheztem és ennem adtatok, szomjaztam és innom adtatok, idegen voltam és befogad-

tatok engem, ³⁶ mezítelen voltam és felöltöztettetek, beteg voltam és meglátogattatok, fogságban voltam és eljöttetek hozzám.' ³⁷ Akkor az igazak megkérdézik majd tőle: 'Uram, mikor láttunk téged éhezni, és tápláltunk téged, vagy szomjazni és inni adtunk neked?' ³⁸ Mikor láttunk mint idegent, és befogadtunk, vagy mezítelenül, és felöltöztettünk téged? ³⁹ Mikor láttunk betegen vagy fogságban, és meglátogattunk téged?' ⁴⁰ A király így válaszol majd nekik: 'Bizony, mondom nektek: amikor megtettétek ezt egynek e legkisebb testvéreim közül, nekem tettétek.'

A fontosabb kifejezések magyarázata:

amikor az Emberfia eljön dicsőségében, és vele együtt az angyalok mindnyájan, akkor leül majd dicsőséges trónjára: az Emberfia titokzatos égi lény (vö. Dán 7,13–14): messiási cím, amelyet a történeti Jézus előszeretettel alkalmazott saját személyére. Az angyalok az evangélista képzeletvilága szerinti koreográfiában Isten udvartartását alkotó lények, akik részt vesznek az utolsó ítélet eseményében.

összegyűjtenek eléje minden nemzetet, ő pedig elválasztja őket egymástól, ahogyan a pásztor elválasztja a juhokat a kecskéktől: a minden nemzet kifejezés nemcsak a zsidóktól különböző pogány népeket jelenti (vö. Zak 14,2), hanem a zsidókat is beleértve valamennyi nemzetet, és így az ítélet egyetemességére utal. A juhok és a kecskék egymástól való elkülönítésének képe valószínűleg Ezekiel prófétától származik (vö. Ez 34,17). Megjegyzendő, hogy a kecskébak az Ószövetség egyik könyvében az istenellenes hatalmat képviselő görög király jelképe (vö. Dán 8,21). A kecske ezért lehetett az utolsó ítéletről szóló példázatban a kárhozottak szimbóluma.

akkor a király így szól a jobbja felől állóknak: az ítélet joga az Ószövetség szerint az Istent illeti meg. Ebben a mondatban azonban a király szó a dicsőséges trónon ülő Krisztus királyt jelenti, akire az Atya rábízta az ítéletet.

jöjjetek, Atyám áldottai, vegyétek birtokba az országot, amely nektek készült a világ teremtése óta: az ország (Isten országa vagy mennyek országa) az a titokzatos lelki birodalom (vö. Róm 14,17), amelynek polgáraként az ember megszabadulhat a kárhozattal fenyegető bűnös állapotból, és ha bűnt követ el, hatékony bűnbánatot tud tartani, mert Jézus megváltó halálára való tekintettel a mennyei Atya megbocsát neki. Ebben a szellemi birodalomban az emberek szeretni képesek egymást és Istent, miközben a föltámadás és az örök élet reményében élhetik földi életüket. Az ország, amely azonos az Ószövetségben ígért új éggel és földdel, egyszerre jelenvaló és földöntúli valóság. Jelen van a világban: Jézusban érkezett el a földre (vö. Mt 3,2; 4,17; Lk 10,9.11), titokzatos módon ott van az emberek között (vö. Lk 11,20; 17,20–21), és állandóan gyarapodik is az Istenhez tartozó emberek szívében. Ugyanakkor eljövendő valóság is, amiért imádkozni kell (vö. Mt 6,10). Az ország földöntúli dicsőséges végkifejletét mennyországnak, menyegzős lakomának (vö. Mt 22,2), várakozásainkban élő új égnek és földnek (vö. 2Pét 3,13), eljövendő hazánknak (vö. Zsid 13,14), örök hajléknak (vö. Lk 16,9) stb. is nevezzük. A jelenvaló, egyszersmind eljövendő ország azonos Jézus Krisztussal, akit a mennyei Atya öröktől, „a világ alkotása előtt szemelt ki”, hogy vére árán megváltsa a világot (vö. 1Pét 1,17–21), és segítse az embereket a mennyország elnyerésében.

mert éheztem és ennem adtatok, szomjaztam és innom adtatok, idegen voltam és befogadtatok engem...: a Jézus által hirdetett irgalmasság cselekedeteit már az Ószövetség is felsorolja (pl. Tób 1,3.16–18; Jób 29,12–17; 31,16–20).

akkor az igazak megkérdezik majd tőle: 'Uram, mikor láttunk téged éhezni, és tápláltunk téged...?': az igazak mindazok, akik Isten akaratahoz igazodva cselekszenek a földön. A kérdésből látszik, hogy azok is az igazak közé tartozhatnak, akik nincsenek ennek tudatában.

a király így válaszol majd nekik: 'Bizony, mondom nektek: amikor megtettétek ezt egynek e legkisebb testvéreim közül, nekem tettétek': az ítélő Jézus azonosítja magát minden emberrel, és legkisebb testvérének tekint mindenkit, aki segítségre, támogatásra szorul.

c) Isten népe zarándokúton a mennyország felé (LG 48)

48. *Az egyház, melybe Jézus Krisztusban mindnyájan hivatalosak vagyunk, és Isten kegyelméből eljutunk az életszentségre, csak a mennyei dicsőségben*

válík teljessé, amikor elérkezik a mindenség helyreállításának ideje (vö. ApCsel 3,21) [...] Krisztus amikor felmagasztalták a földről, mindeneke magá-

hoz vonzott (vö. Jn 12,32 a görögben); föltámadván a halálból (vö. Róm 6,9) elküldte tanítványaira éltető Lelkét, és általa az üdvösség egyetemes szakramentumává tette saját testét, ami az egyház; az Atya jobb-ján ül, de folytonosan munkálkodik a világban, hogy elvezesse az egyházba az embereket, s általa szorosabban kapcsolja magához, és... részéssítse őket megdicsőült életében. [...] Amíg azonban nem lesz új ég és új föld, melyekben igazságosság lakik (vö. 2Pét 3,13), addig a zarándok egyház szentségeiben és intézményeiben, melyek ehhez a történelmi időböz tartoznak, e világ mulandó alakját hordozza, és maga is ott él a teremtet dolgok között, melyek mindmáig sóhajtoznak és vajúdnak, és várják Isten fiainak megnyilvánulását (vö. Róm 8,19–22). [...] Mivel pedig nem tudjuk sem a napot, sem az órát, az Úr intelme szerint állandóan virrasztanunk kell, hogy

amikor befejezzük földi életünk egyetlen futamát (vö. Zsid 9,27), beléphessünk vele a menyegzőre, az áldottak közé számláltassunk (vö. Mt 25,31–46) [...] Mielőtt ugyanis uralkodni kezdenénk a megdicsőült Krisztussal, valamennyiünknek meg kell majd jelen-nie „Krisztus ítélőszéke előtt, hogy ki-ki megkapja, amit testi életében kiérdemelt, aszerint, hogy jót vagy gonoszt tett” (2Kor 5,10), és a világ végén „előjön-nek, akik jót tettek, az élet föltámadására, akik pe-dig gonoszt tettek, az ítélet föltámadására” (Jn 5,29; vö. Mt 25,46). Ezért... a hitben erősen várjuk „a boldog reményt, a nagy Isten és a mi Üdvözítőnk, Jézus Krisztus dicsőséges eljövetelét” (Tit 2,13), „aki átalakítja gyarló testünket, és hasonlóná teszi megdi-csőült testéhez” (Fil 3,21), s aki eljön, hogy „megdicső-üljön szentjeiben és csodálatos legyen azokban, akik hittek” (2Tessz 1,10).

A fontosabb kifejezések magyarázata:

az egyház, melybe Jézus Krisztusban mindnyájan hivatalosak vagyunk, és Isten kegyelméből eljutunk az életszentségre: Pál apostol megfogalmazásában az egyház Krisztus teste, titokzatos személyes valósága, amelynek tagjai mindazok, akik valamiképpen Krisztushoz tartoznak (vö. 1Kor 12,12–31). Az első Péter-levél szerzője azt állítja, hogy az egyház Isten új választott népe (vö. 1Pét 2,9). E nép nemcsak a Krisztust elfogadó zsidókat öleli fel, hanem a megtért pogányokat is (vö. ApCsel 15,14; Tit 2,14).

A II. Vatikáni Zsinat atyái hangsúlyozzák: Isten népéhez nem csupán azok tartoznak, akik a tudatosan vállalt keresztség által Krisztus titokzatos testébe tagozódnak, hanem azok is, akiket a keresztség kívánása, az úgynevezett vágykeresztség kapcsol Krisztushoz – amint ezt a Trienti Zsinat is tudatosította a hívőkben (vö. DH 1524). A keresztség kívánásának jele lehet például az, hogy az ember követi a lelkiismeretének szavában jelentkező isteni indításokat, gyakorolja a felebaráti szeretetet, és ezzel azt is kifejezi, hogy ha megfelelő módon ismerné Krisztust, elfogadná őt és útmutatását (vö. Mt 25,31–40). E meggyőződés alapján állítják a II. Vatikáni Zsinat atyái: Isten népéhez rendelődnek az egyistenhívők, továbbá azok, akik önhibájukon kívül nem jutottak el az evangélium vagy Isten ismeretére, s még a jó szándékú ateisták is, akik „láthatatlanul” kapcsolódnak ahhoz a Krisztushoz, akit önhibájukon kívül nem ismernek, de aki lehetővé teszi, hogy lelkiismeretük pozitív indításait kövessék (vö. LG 13–16).

Isten népében titokzatos módon az a Krisztus van jelen, aki keresztáldozatával megszabadította az emberiséget az örök haláltól (vö. Róm 7,4), kiengesztelt mindenkit Istennel (vö. Ef 2,16; Kol 1,22), és lehetővé tette minden ember számára, hogy a föltámadáskor az ő dicsőséges testéhez hasonlóná válhasson (vö. Fil 3,21). Krisztus titokzatos jelenléte miatt az egyház minden ember üdvösségének forrása és eszköze. Feladata, hogy terjessze az Isten országát, azaz Krisztushoz kapcsolva mindenkit elvezessen az üdvösségre.

csak a mennyi dicsőségben válik teljessé, amikor elérkezik a mindenség helyreállításának ideje (vö. ApCsel 3,21): az egyház és tevékenységének gyümölcse csak a történelem végén, az utolsó ítéletkor fog teljes dicsőségében megnyilvánulni az egész emberiség számára. Az Apostolok Cselekedeteinek szerzője ezt az eseményt nevezi a mindenség helyreállítása idejének, mert az ember és az egész teremtés ekkor éri el végső értelmét és célját.

Krisztus, amikor felmagasztalták a földről, mindeneket magához vonzott (vö. Jn 12,32 a görögben): a „földről való felmagasztalás” kifejezés a keresztre feszítésre utal. A keresztre feszítés egyúttal kezdete és jelképe a mennybe való felemeltetésnek, a megdicsőülésnek is. A „mindeneket” magához vonzott tagmondathoz fűzött magyarázó megjegyzés („a görögben”) arra utal, hogy míg a Szentírás egyes szövegváltozataiban és fordításaiban a „mindenkit” magához vonzott kifejezés áll, János görög nyelvű evangéliumában a „mindeneket” magához vonzott szókapcsolat szerepel. János ugyanis nem azt akarja hangsúlyozni, hogy Krisztus minden embert magához vonzott, hanem hogy „mindazokat”, akik hittek benne, azaz mindazokat, akiket az Atya neki adott (vö. Jn 17,2), és az Atya vonzásának engedve hittel elfogadták őt. Ennek alapján a teljes mondat üzenete ez: mindannak, aki valamilyen módon (tudatosan vagy lelkiismeretét követő életvitelével tanúsítva) hisz Krisztusban, örök élete van (vö. Jn 3,14–15).

öltámadván a halálból (vö. Róm 6,9) elküldte tanítványaira éltető Lelkét, és általa az üdvösség egyetemes szakramentumává tette saját testét, ami az egyház: a föltámadt Krisztus a Szentlelket elküldve saját titokzatos valóságát az üdvösség szentségévé tette. A szentség (lat. *sacramentum*) látható jel, amely a láthatatlan Krisztus valóságát és üdvözítő tevékenységét közvetíti a világ számára.

amíg azonban nem lesz új ég és új föld, melyekben igazságosság lakik (vö. 2Pét 3,13), addig a zarándok egyház... e világ mulandó alakját hordozza: az új ég és föld, amely nem más, mint a Messiás által hozott Isten országa: egyszerre jelenvaló és eljövendő valóság. Jelen van a világban, de teljes dicsőségében csak a történelem végén lesz nyilvánvalóvá. Péter apostol a pünkösdi beszédében az új ég és föld teremtésének kezdetére gondol, amikor az utolsó napok történései közt említi a Lélek eljövételének eseményét, amelyről az első keresztények pünkösdkor tapasztalatot szereztek (vö. ApCsel 2,17–21). Második levelében ellenben a dicsőségesen megnyilvánuló új égre és földre (a mennyországra) utal, amikor eljövendő valósággént beszél róla. A zsinati atyák is erre a dicsőségesen megnyilvánuló új égre és földre gondolnak, miközben az új ég és föld kezdete és dicsőséges megnyilvánulása közti időszakot az e világ mulandó alakját hordozó egyház történelmének idejével azonosítják.

maga is ott él a teremtett dolgok között, melyek mindmáig sóhajtoznak és vajúdnak, és várják Isten fiainak megnyilvánulását (vö. Róm 8,19–22): az egyház a teremtett kozmoszban él, amely ugyanúgy magán viseli az első bűn következményeit, mint az emberi világ. Az Isten elleni lázadás ugyanis nemcsak az ember és az Isten, valamint az ember és az ember közti harmonikus kapcsolatot tette tönkre, hanem megrontotta az ember és a természet idilli viszonyát is (vö. Ter 3,16–19). A kozmosz a hiábavalóság állapotába, a romlandóság szolgásgába került. Pál apostol azonban meggyőződéssel vallja, hogy a bűn orvoslása, a megváltás a kozmoszra is hatással lesz, amelyben az egyház él. Erre a meggyőződésére utal kijelentése: „a teremtett világ sóvárogva várja, hogy Isten fiai megnyilvánuljanak” (Róm 8,19).

mivel pedig nem tudjuk sem a napot, sem az órát, az Úr intelme szerint állandóan virrasztanunk kell, hogy amikor befejezzük földi életünk egyetlen futamát (vö. Zsid 9,27), belépessünk vele a menyegzőre, az áldottak közé számláltassunk (vö. Mt 25,31–46): a zsinati atyák arra emlékeztetnek, hogy halálunk, illetve az ítélő Krisztussal való találkozásunk időpontja bizonytalan. Ezért a jézusi példázatok intelmei alapján virrasztásra buzdítanak. Virrasztani annyit jelent, mint Jézus útmutatásait vagy lelkiismeretünk pozitív indításait követő életvitellel készülni a vele való találkozásra. Az atyák azt is hangsúlyozzák, hogy erkölcsi kibontakozásunkat nem szabad halogatni vagy (például a lélekvándorlásról szóló tanítás csábításának engedve) elodáztatni. Jézus ugyanis azt tanítja, hogy csak egyetlen életünk van (vö. Zsid 9,27), és ebben az egyetlen földi életben kell felkészülnünk a menyegző képével szimbolizált mennyi boldogságra.

mielőtt ugyanis uralkodni kezdenénk a megdicsőült Krisztussal, valamennyiünknek meg kell majd jelennie „Krisztus ítélőszéke előtt, hogy ki-ki megkapja, amit testi életében kiérdemelt, aszerint, hogy jót vagy gono-

sztat tett” (2Kor 5,10): a János jelenései (más néven Jelenések könyve) címen ismert bibliai könyv szerzője szerint az üdvözült emberek mennyei boldogsága abban áll, hogy Krisztussal együtt uralkodnak (vö. Jel 20,4). Mivel Krisztus úgy uralkodik, hogy az embertestvérei üdvösségét szolgálja (vö. Mt 20,25–28), az üdvösségre jutottak uralkodása azt jelenti: Krisztussal együtt imádkoznak a mennyei Atyához embertársaik üdvösségeért. A Krisztus ítélőszéke előtt való megjelenés képnyelvi megfogalmazása annak, hogy halála után minden ember földi életvitelének megfelelő ítéletet kap Krisztustól.

ezért... a hitben erősen várjuk „a boldog reményt, a nagy Isten és a mi Üdvözítőnk, Jézus Krisztus dicsőséges eljövetelét” (Tit 2,13): „A hit... alapja annak, amit remélünk, bizonyítéka annak, amit nem látunk” – mondja a zsidóknak írt levél szerzője (Zsid 11,1). A hit olyan isteni ajándék, amelynek erejében szilárdan tudunk bízni abban, hogy reményünk, azaz az üdvösségünkre vonatkozó isteni ígérek összessége valóra válik. A boldog remény az isteni ígérekben szereplő javak összessége, amelyeknek Krisztus a foglalta. Ezért nevezi az apostol Krisztust „remény-ségünknek”, illetve a „dicsőség reményének” (vö. 1Tim 1,1; Kol 1,27). A boldog remény tárgya az isteni dicsőségében megnyilvánuló Krisztus. Erre utalnak a zsinati atyák is, amikor a Títusznak írt szentírási levél részletét idézik, amely egyértelműen tanúsítja, hogy a keresztyének már az első század közepén is isteni természetű valóságnak, s nem csupán legkiválóbb teremtménynek tartották Jézust.

„aki átalakítja gyarló testünket, és hasonlóná teszi megdicsőült testéhez” (Fil 3,21), *s aki eljön, hogy „megdicsőüljön szentjeiben és csodálatos legyen azokban, akik hittek”* (2Tessz 1,10): Pál apostol az ember feltámadását Isten általi újrateremtésként értelmezi (vö. 1Kor 15,35–49). Azt mondja: érzéki, azaz földi életet hordozó test hal meg, és lelki, azaz az Isten Lelkétől áthatott test támad föl. Testen az apostol a lélekből és anyagból álló ember teljes valóságát, tehát nem csupán anyagi összetevőjét érti. A test feltámasztása vagy újraélesztése Isten műve, akinek hatalma van arra, hogy „létrehívja a nemlétezőket” (vö. Róm 4,17). Az újrateremtett ember éppúgy megőrzi azonosságát a halálban elpusztult emberi lényvel, mint ahogy az elvetett magból sarjadó növény is megőrzi folytonosságát a maggal, jóllehet lényegesen különbözik is attól. Az apostol hittal vallja, hogy Isten Krisztusban és Krisztus által támasztja fel az elhunytakat. Ezért írja: Krisztus alakítja át gyarló testünket, és teszi hasonlóná saját dicsőséges testéhez azzal az erővel, amellyel hatalma alá vethet mindent (vö. Fil 3,21). A szentek, akikben Krisztus megdicsőül, mindazok, akik hittek benne, azaz valamilyen módon elfogadták üdvözítő segítségét.

6. 12 A szövegek értelmezése

A Harmadik Izajás próféta jövendölésében szereplő új ég és új föld nem valamiféle új fizikai világmindenséget jelent, amelyben a természet törvényei megváltoznak, hanem az ember erkölcsi világának gyökeres átalakítását követő emberi léthelyzetet. A jövendölés egy olyan paradicsomi állapot visszaállítását ígéri, amelyben az ember tökéletes harmóniában élhet Istennel, embertársaival és a természettel. Az új eget és földet a próféta olyan képekkel jellemzi, mint Izajás a messiási kort (vö. Iz 11,6–9): „Farkas és bárány együtt legelnek majd, az oroszlán szalmát eszik, mint a marha, és a kígyónak por lesz a kenyere. Nem ártanak és nem pusztítanak sehol szent hegyemen – mondja az Úr” (25. v.). Ezek a szavak nem betű szerint értendők, mert a próféta által felvillantott képek nem a világ fizikai-biológiai törvényeinek megváltozását jelentik, hanem a messiási kor túlárado áldásait szimbolizálják, amelyben Isten csodálatos módon megújítja az ember erkölcsi kibontakozásának lehetőségeit. A prófétai képek hasonlatoknak tekintendők: Isten olyan nagy horderejű változást hoz létre az ember erkölcsi világában, erkölcsi önmegvalósításának lehetőségeiben, mint amilyen az lenne, ha

megváltoztatná a vadállatok természetét, vagy teljességgel kiirtaná a kígyó által szimbolizált sátáni kísértést a világból.

A Máté-evangéliumból vett részlet szerzője egy intelem keretében minden ember erkölcsi kibontakozásának célját annak az országnak elnyerésében jelöli meg, amelyet mennyországnak nevezünk. Az utolsó ítéletről alkotott irodalmi freskó Jézusának legfontosabb üzenete abban a mondatban fogalmazódik meg, amellyel az erkölcsi útmutatásait követő embereknek mennyországot ígér: „Jöjjetek, Atyám áldottai, vegyétek birtokba az országot, amely nektek készült a világ teremtése óta” (34. v.). Az ígért birodalom a Jézus által hozott Isten országa, amelynek földöntúli végkifejlete a mennyország. A mennyországba jutás feltétele a tevékeny felebaráti szeretet gyakorlása. Ez az ország a világ teremtése előtt készült, amennyiben Isten örök terve az, hogy az ember a Jézusba vetett hit által közeledhessen Teremtőjéhez (vö. Ef 3,8–12; Ef 1,9–10). A mennyei boldogság felfoghatatlan titok az ember számára. Jézus is csak hasonlatokban, képekben beszél róla: királyi menyegzőhöz (vö. Mt 22,2), ünnepi lakomához hasonlítja, amelyre minden ember meghívást kapott (vö. Lk 14,15–23). A Jelenések könyvének szerzője új égnek és új földnek, új Jeruzsálemnek, valamint Isten hajlékának nevezi a mennyországot, és képnnyelven így ír róla: „Ekkor új eget és új földet láttam, mert az első ég és az első föld elmúlt, és a tenger sem volt többé. Láttam a szent várost, az új Jeruzsálemet Istentől leszállni az égből, mint a férjének felékesített menyasszonyt. Hallottam, hogy egy harsány hang a trón felől azt mondta: Íme, Isten hajléka az emberek között! Velük fog lakni, s ők az ő népe lesznek. Maga a velük levő Isten lesz az ő Istenük. Isten le-töröl majd a szemükről minden könnyet, és nem lesz többé sem halál, sem gyász, sem jajgatás, és fájdalom sem lesz többé, mert az első elmúltak” (Jel 21,1–4).

A II. Vatikáni Zsinat idézett dokumentumának megszövegezői az egyházat a Krisztushoz tartozó Isten népének tekintik, amelybe minden ember meghívást kapott. Így az egész emberiséget szem előtt tartva állítják: az erkölcsi önmegvalósítás minden ember életében egy olyan zarándokút, amelynek végcélja a megdicsőülés, a mennyországba jutás. Hangsúlyosan kiemelik, hogy az erkölcsi kibontakozást minden ember számára az a Krisztus tette lehetővé, aki kereszthalálával mindeneket magához vonzott. Tanítják, hogy az erkölcsi zarándokút a teremtő Isten szándéka szerint a megdicsőült állapothoz vezet. Az atyák minden ember lel-kére kötik, hogy e zarándokúton állandóan virrasztani kell, mert a halál, illetve a célba érés időpontja bizonytalan. A virrasztást (a Jézus útmutatását vagy a lelkiismeret szavát követő életvitelt) az atyák annak tudatosításával is sürgetik, hogy a mennybe jutás előtt minden embernek meg kell jelennie Krisztus ítélőszéke előtt, s számot kell adnia tetteiről. A keresztény tanítást összefoglaló zsinati buzdítás az egész emberiség okulását és bátorítását kívánja szolgálni, amikor mindazoknak ígéri az örök életre való feltámadást, akik valamilyen módon (tudatosan vagy legalább lelkiismeretük szavát követő életükkel tanúsítva) hittek Jézusban.

6. 13 Adj hálát az erkölcsi küzdelmeidet támogató Istennek!

Az új ég és új föld ígéretéről szóló jóvendölést olvasva köszönd meg Istennek, hogy hatékony segítséget ígért és nyújt a szívedben rejlő istenkép erkölcsi megvalósításához!

Az utolsó ítéletről szóló bibliai részlet tanításán elgondolkodva adj hálát Istennek, aki örök boldogsággal várja mindazokat, akik tevékeny módon gyakorolják a felebaráti szeretetet.

A zsinati tanítást megszívélve mondj köszönetet a Teremtőnek, aki a mennyországot ajándékba adja, és lehetővé teszi számodra a hit isteni adományának elfogadását. Ez a hit ad erőt ahhoz, hogy fel tudj készülni a mennyei boldogság káprázatos ajándékára.

6. 2 Az erkölcsi önmegvalósítás kudarca

A Dániel próféta nevéhez fűződő könyv szerzője egy Kr. e. 2. századi zsidó, aki a négy évszázaddal korábban élő Dániel próféta szellemében a zsidó népnek azt a hitbeli felismerését fogalmazza meg, hogy az erkölcsi önmegvalósítás kudarcba is fulladhat: a jókra ugyanis a föltámadáskor élet vár, a gonoszokra azonban gyalázat, azaz kárhozat. – A Máté-evangéliumból (Kr. u. 80-90) vett részlet szerzője az utolsó ítéletről alkotott irodalmi freskójában mutatja be, hogy az ember erkölcsi önmegvalósításának sikertelensége fenyegető lehetőség: ha ugyanis valaki következetesen elutasítja a felebaráti szeretet gyakorlását, és makacsul kitart ebben az elutasításban, az a végső napon elmarasztaló ítéletben részesül. – XVI. Benedek pápa 2005-ben adta ki „A Katolikus Egyház Katekizmusának Kompendiuma” című művét. Ennek a kézikönyvnek idézett részlete a pokolról szóló egyházi tanítás felelevenítésével figyelmeztet az erkölcsi kibontakozás teljes kudarcának valós lehetőségére.

6. 21 A kárhozat lehetősége

a) Feltámadás az örök életre vagy az örök gyalázatra (Dán 12,1–2)

12 ¹ [A próféta így tanít az utolsó ítéletről]: abban az időben felkel... Mihály, a nagy fejedelem, néped fiainak oltalmazója, és olyan idő jön, amilyen a nemzetek keletkezése óta addig az időig még nem volt. Abban az időben megszabadul népedből mindenki,

aki be van írva a könyvbe. ² Akkor azok közül, akik a föld porában alszanak, sokan felébrednek: némelyek örök életre, mások pedig, hogy örök gyaláztat lássanak.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

[a próféta]: Dániel könyvének kezünkben lévő változata az irodalomtörténészek szerint a Kr. e. 2. században nyerte el ma ismert formáját. Szerzője Dániel próféta munkásságát folytatja, és az ő szellemében ír. Ennek mutatója az, hogy a könyv egyes látomásait és kijelentéseit a Kr. e. 6. század Babilonjában működő Dániel prófétának tulajdonítja.

abban az időben felkel... Mihály, a nagy fejedelem, néped fiainak oltalmazója: az „abban az időben” kifejezés valószínűleg a zsidókat leigázó és a templomot megszenteltségtelenítő szeleukida uralkodó, IV. Antióchosz Epifánész eljövendő halálának idejére utal (amely Kr. e. 163-ban következett be). Úgy látszik, a próféta erre az időpontra várja az utolsó ítélet eseményét. Mihály arkangyal a zsidó néphit szerint Izrael népének képviselője és oltalmazója, akit Dániel könyvének szerzője nagy fejedelemnek is nevez (vö. Dán 10,13.21).

olyan idő jön (más fordításban: olyan szorongattatás ideje következik), amilyen a nemzetek keletkezése óta addig az időig még nem volt: Jeremiás próféta a végső ítélet napját „szorongatás idejének” nevezte (vö. Jer 30,7). Dániel könyvének szerzője valószínűleg azokat a várhatóan véres politikai zavargásokat nevezi a szorongattatás idejének, amelyek Antióchosz halála után be is következtek Palesztina földjén (vö. 1Makk 9,27).

megszabadul népedből mindenki, aki be van írva a könyvbe: a megszabadítás Mihály arkangyal műve, aki Isten erejében biztosít szabadulást Dániel népének. A jövendölés szerint nem mindenki szabadul meg a népből, csak azok, akiknek neve fel van írva Isten könyvében. Az Isten vagy az élők könyvébe írt nevek (vö. Iz 4,3; Mal 3,16) azokat az istenfélő izraelitákat szimbolizál-

ják, akik erkölcsösen élnek, s akiket Isten arra rendelt, hogy majd részesei legyenek a végső időben megvalósuló országának.

akkor azok közül, akik a föld porában alszanak, sokan felébrednek: a zsidó néphit szerint minden elhunyt az alvilágba, a holtak országába kerül, amelynek héber neve *seol* (gör. *haidész*; lat. *inferi*). A *seol* lakói az Istentől és a földi emberek világától távol, árnyszerű módon tengődnek. A holtak országát egyes ószövetségi szerzők *pornak* (vö. Jób 20,11; Zsolt 22,30) vagy *sírgödörnek* (vö. Zsolt 30,10) is nevezik. A korai zsidó fölfogás szerint az alvilágban nem különbözik a jók és a rosszak sorsa. A Kr. e. 6. század zsidó hitvilágában jelenik meg az a gondolat, hogy az alvilágban különbség van Izrael ellenségeinek és a régi hősöknek helyzete között (vö. Ez 32,17–32). Ez a gondolat erősödik meg a kései zsidóságban, amely azt vallja, hogy a holtak országában más sors vár a jókra és a rosszakra. A dúsgazdagról és a szegény Lázárról szóló jézusi példázatból is ez a felfogás világlik ki: eszerint Lázár megpihen „Ábrahám kebelén”, amelyet szakadék választ el az alvilág másik részétől, ahol a fősvény gazdag szenved (vö. Lk 16,19–31). – Jóllehet a korai zsidó elképzelések szerint az alvilágból nincs visszatérés (vö. Jób 7,9; 10,21; Jer 51,39.57), a Kr. e. 2. századra a zsidóságban megérlelődik a gondolat: van visszatérés, a föld porában lévők fel fognak támadni (vö. 2Makk 7,9). S ezt hirdeti a próféta is, amikor azt mondja, hogy a föld porában alvók közül sokan felébrednek. Miként más prófétai szövegekben, a „sokan” kifejezés itt is mindenkit, a megszámlálhatatlan sokaságot jelenti. A mondat tehát így értendő: a föld porában alvók sokasága felébred. *némelyek örök életre:* a „némelyek” kifejezés a felébredők vagy az elhunyt nemzedékek egy részét jelenti. Ebbe a részbe tartoznak az igazak, akiknek neve bele van írva az élet könyvébe. *mások pedig, hogy örök gyalázatot lássanak:* a „mások” névmás azokra az emberekre utal, akiknek neve nem szerepel az élők könyvében. A gyalázat kifejezés az örök élet ellentettjét, az élet Istenétől való örök távolság, a kárhozat állapotát jelöli.

b) Távozzatok tőlem, átkozottak, az örök tűzre (Mt 25,41–45)

25 ⁴¹ Ezután [az ítéletet tartó Emberfia] a balján levőknek ezt fogja mondani: Távozzatok tőlem, átkozottak, az örök tűzre, amely az ördögnek és az ő angyalainak készült. ⁴² Mert éheztem és nem adtatok enni, szomjaztam és nem adtatok inni, ⁴³ idegen voltam és nem fogadtatok be, mezítelen voltam és nem öltöztettetek föl, beteg voltam és fogságban, és nem lá-

togattatok meg engem.’ ⁴⁴ Erre azok is megkérdezik: ‘Uram, mikor láttunk téged éhezni vagy szomjazni, mint idegent vagy mezítelenül, betegen vagy a fogságban, és nem szolgáltunk neked?’ ⁴⁵ Akkor ő így felel majd nekik: ‘Bizony, mondom nektek: amikor nem tettétek meg ezt egyiknek e legkisebbek közül, nekem nem tettétek meg.’

A fontosabb kifejezések magyarázata:

ezután [az ítéletet tartó Emberfia] a balján levőknek ezt fogja mondani: az utolsó ítéletet bírósági tárgyalás keretében ábrázoló evangélista szerint azok, akikre elmarasztaló ítélet vár, az ítélő Krisztus balján (az ókori ember által hátrányban részesített oldalon) helyezkednek el.

távozzatok tőlem, átkozottak, az örök tűzre, amely az ördögnek és az ő angyalainak készült: az elutasításban részesülő átkozottak azok, akik nem tartják meg Isten parancsait (vö. MTörv 28,15). – Az örök tűz, amelyet Jézus a „gyehenna tüze” is nevezett (vö. Mt 5,22), a boldogságot jelentő Istentől való örök távolmaradásnak, a kárhozat állapotának szimbóluma. – Az ördög és angyalai azok az istenellenes szellemi hatalmak, amelyek az ember bűne miatt vannak a világban (vö. Róm 5,12). Ezek az emberi kultúrát fertőző tényezők az irigység, a hatalomvágy, a góg, az idegengyűlölet, a korlátlan harácsolás, az önistenítés stb. szellemének formájában akadályozzák az embert erkölcsi önmegvalósításában. A tűz örök, mert miként a világ

teremtése óta készült ország, ez is Isten örök tervéhez tartozik: Isten a szabad emberi cselekedeteket megelőzően engedte meg, hogy akik nem akarják útmutatásait követni, és nem akarnak üdvösségre jutni, azoknak is legyen meg az akaratuk: maradjanak a Tőle való elszakadás pokoli állapotában.

mert éheztem és nem adtatok enni, szomjaztam és nem adtatok inni...: az ítélő király balján lévők azok az emberek, akik életükben következetesen megtagadták az irgalmasság cselekedeteinek gyakorlását, és haláluk pillanatában is kitartottak e tagadásban.

erre azok is megkérdezik: 'Uram, mikor láttunk téged éhezni vagy szomjazni, mint idegent vagy mezőtele-niül...': a felebaráti szeretet gyakorlását elutasító és az elutasításhoz haláluk pillanatában is ragaszkodó emberek azzal védekeznek, hogy földi életükben nem találkoztak Krisztussal.

akkor ő így felel majd nekik: 'Bizony, mondom nektek: amikor nem tettétek meg ezt egynek e legkisebbek közül, nekem nem tettétek meg': az ítélő Krisztus válasza egyértelmű: ő azonosítja magát minden segítségre, támogatásra szoruló emberrel, ezért ha valaki nem segít rászoruló embertársának, anélkül, hogy gondolna erre, az ítélő királytól tagadja meg a segítséget. Az elmarasztaló ítélet alapja tehát a felebaráti szeretet hiánya, s nem az, hogy valakinek esetleg nincs hiteles ismerete Krisztusról.

c) XVI. Benedek pápa tanítása a pokolról (KEK Kompendium 125.212.213)

125. Mit jelent a „poklok”, ahová Jézus alászállott? A „poklok” nem a pokolt, a kárhozat helyét jelenti, hanem a Krisztus előtt meghalt – mind a jó, mind a rossz – embereknek az állapota. Jézus isteni személyével egyesült emberi lelke elment ezekhez az igazakhoz, akik várták a Megváltót, hogy végre megláthassák Istent. Krisztus, miután halálával legyőzte a halált és az ördögöt, „akinél a halál hatalma volt” (Zsid 2,14), kiszabadította a Megváltóra váró igazakat és megnyitotta számukra a menny kapuját. [...] 212. Mi a pokol? Azoknak örök kárhozata, akik szabad döntésük által halálos bűnben bálnak meg. A pokol fő büntetése az örök elszakíttottság Istentől, aki

egyedüli élete és boldogsága az embernek, s az ember erre az életre és boldogságra lett teremtve, és erre vágyott. Krisztus ezt ezekkel a szavakkal fejezi ki: „Távolszátok tőlem, átkozottak, az örök tűzre” (Mt 25,41). 213. Hogyan egyeztethető össze a pokol léte Isten végtelen jóságával? Jöllebet Isten azt akarja, hogy „mindenki bűnbánatot tartson” (2Pét 3,9), mivel az embert szabadnak és felelősnek teremtette, tiszteletben tartja döntéseit. Ezért maga az ember az, aki ön-hatalmúlag szándékosan kizárja magát az Istennel való közösségből, ha halálának pillanatáig megátalkodik a halálos bűnben, és elutasítja Isten irgalmas szeretetét.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

(KEK Kompendium): Benedek pápa a Kompendium kifejezést használta a Katolikus Egyház Katekizmusát magyarázó és összefoglaló írásának jellemzésére. A latin *compendium* kifejezésből származó kompendium szó jelentése: rövid, kivonatos, összefoglaló kézikönyv.

mit jelent a „poklok”, ahová Jézus alászállott?: a kérdés az „apostoli hitvallás” egyik változatára utal, amely az 5. század elején azt a hitigazságot tudatosította a hívőkben, hogy Krisztus Jézus, akit „keresztre feszítettek Pontius Pilatus alatt, és eltemették, alászállt az alvilágba” (vö. DH 16 és Ef 4,9–10). A magyar nyelvű változatban: „alászállt a poklokra”.

a „poklok” nem a pokolt, a kárhozat helyét jelenti, hanem a Krisztus előtt meghalt – mind a jó, mind a rossz – embereknek az állapota: válaszában a pápa azt fogalmazza meg, hogy Krisztus nem a kárhozat „helyére”, nem a pokolba szállt alá, hanem az alvilágba, amelyet a zsidók az elhunyt jó és rossz emberek tartózkodási helyének tartottak.

Jézus isteni személyével egyesült emberi lelke elment ezekhez az igazakhoz, akik várták a Megváltót, hogy végre megláthassák Istent: Jézus leszállása az alvilágba képnnyelven fejezi ki azt a keresztény hitbeli meggyőződést, hogy ő minden embert megváltott, tehát azokat is, akik a történelemben

előtte éltek, és nem ismerhették őt. Ő nem azért szállt le az alvilágba, hogy a kárhozat helyének tekintett poklot megszüntesse, hanem hogy kiszabadítsa az igazakat, akik őelőtte éltek (vö. DH 485; 1Pét 4,6).

mi a pokol?: a pápa azért teszi fel a kérdést, mert tudatában van annak, hogy a pokol fogalmával kapcsolatban nagyon sok hamis elképzelés alakult ki az ígehirdetésben és a néphitben.

azoknak örök kárhozata, akik szabad döntésük által halálos bűnben halnak meg: a pokol a kárhozat, azaz az Istentől való elszakítottság állapota, amelybe azok jutnak, akik halálos bűnben halnak meg. Az egyház Jézus tanítása alapján tett különbséget a súlyos (halálos) és a kisebb (bocsánatos) bűnök között (vö. Mt 7,3; Lk 16,10; 1Ján 5,16–17). A súlyos bűn olyan gondolat, szó, cselekedet vagy mulasztás, amelyben az ember teljes tudatossággal és szándékosan (megfontoltan) elutasítja a lelkiismeretében vagy a tízparancsolatból megismert isteni akaratot. Az ilyen bűn halálos vagy halált hozó, mert elszakít Isten szeretetétől, s ha az ember még halála pillanatában sem bánna meg, megmaradna az élő Istentől való végleges elszakadásnak állapotában, amelyet a Biblia örök vagy „második halálnak” nevez (vö. Jel 2,11; 20,14; 21,8). A kisebb (bocsánatos) bűn olyan gondolat, szó, cselekedet vagy mulasztás, amelyben nem teljesül a halálos bűn feltételeinek valamelyike: ha például az ember nem a tízparancsolatot, hanem kevésbé fontos erkölcsi útmutatásokat hagy figyelmen kívül, vagy nem teljes tudatossággal, illetve nem szándékosan (nem teljes akaratú beleegyezéssel) követi el bűnét. A bocsánatos bűnök nem szakítanak el az Isten szeretetétől, így az örök boldogságtól sem, de mégis eltorzítják az ember szívében rejlő istenképet. – A pápa szavai szerint tehát azokra várna kárhozat, akik teljes tudatossággal, Isten ellen forduló szabad döntéssel, kifejezetten rossz szándékkal követik el cselekedeteiket, s megátalkodott módon még haláluk pillanatában sem tartanak bűnbánatot.

a pokol fő büntetése az örök elszakítottság Istentől, aki egyedüli élete és boldogsága az embernek, s az ember erre az életre és boldogságra lett teremtve, és erre vágyott: a pokol abban az értelemben büntetés, hogy az örök boldogságra teremtett ember az Istentől való elszakítottságot boldogságvágyának és erkölcsi önmegvalósításának teljes kudarcaként élné meg.

hogyan egyeztethető össze a pokol léte Isten végtelen jóságával?: a kérdés azoknak a problémáját fogalmazza meg, akik az örök kárhozatot nem tudják összeegyeztetni az Isten végtelen jóságának hittételével.

jóllehet Isten azt akarja, hogy „mindenki bűnbánatot tartson” (2Pét 3,9), mivel az embert szabadnak és felelősnek teremtette, tisztelőben tartja döntéseit: a pápa arra hivatkozik, hogy a minden embert üdvözíteni szándékozó Isten (vö. 1Tim 2,4) azt szeretné, ha bűneit megbánva valamennyi teremtménye eljutna az üdvösségre. Ám az Ő akarata az is, hogy az ember szabad legyen. Ez kivüláglik abból a teremtményének adott hatalomból, hogy minden belső kényszertől vagy külső erőszaktól mentesen önmaga döntheti el: nélküle vagy vele akar boldoggá lenni. Az ember szabad arra, hogy ne a véges értékekhez kötődő szolgaságtól, hanem Teremtőjétől várja boldogságát. Ezt ismerte fel a zsidóság, amikor ráébredt: nem az isteneknek nevezett véges értékeket, hanem egyedül csak Istent szabad szolgálnia, s tudatosította azt is, hogy hatalmában áll az Isten iránti hűségének igazolása (vö. Kiv 20,1–3; Sir 15,11.14–15). Az első bűn következtében megváltozott az ember eredeti helyzete: szabad maradt ugyan, de a szabadság gyakorlásának képessége meggyengült benne. Ez egyrészt azt jelentette, hogy bűnös cselekedeteivel egyre inkább a véges értékek istenítésének, a bűnnek szolgája lett (vö. Jn 8,34). Másrészt az Isten által kinyilatkoztatott törvény szolgaságába került: ez azt jelentette, hogy nem Istentől kérte az üdvösséget, hanem úgy vélte, ha önerejében megtartja a törvény előírásait, eljut az üdvösségre. Mindkét szolgaságra érvényes az, amit Pál apostol a galátáknak írt: „Azelőtt ugyan, mivel Istent nem ismerték, azoknak szolgáltatok, amik természet sze-

rint nem istenek” (vö. Gal 4,8). Mindkét szolgaságból a krisztusi megváltás, illetve a Szentlelket elküldő Krisztus szabadította ki az emberiséget (vö. Róm 8,1–2; Kol 1,13; Róm 7,1–6). A Lélek tette lehetővé a szabadság képességének akadálytalan gyakorlását (vö. 2Kor 3,17). Bár a krisztusi megváltás és a Lélek elküldése a történelemnek csak meghatározott időpontjában vált nyilvánvalóvá, a megváltás minden emberre érvényes. Krisztus érdemére való tekintettel azok a lelkiismeretük szavára figyelő emberek is részesülhettek a megváltás gyümölcseiből és a Lélek felszabadító tevékenységéből, akik Krisztus előtt éltek, és nem tudhattak a megváltás történetileg is megnyilvánuló eseményéről. Ezért minden kor emberére érvényes az, hogy szabadon, felelősen dönthetett és dönthet Isten mellett vagy ellen.

ezért maga az ember az, aki önhatalmúlag szándékosan kizárja magát az Istennel való közösségből...: mivel Isten mindenkor tiszteletben tartja szabad teremtményének döntését, ha a teremtmény úgy döntene, hogy végérvényesen elutasítja a boldogságot jelentő Istent, a Teremtő ezt a döntést is tiszteletben tartaná.

6. 22 A szövegek értelmezése

A zsidó történelem folyamán a próféták ébren tartották a népben a gondolatot, hogy egyszer elérkezik majd az Úristen napja, amikor számonkérik az emberek tetteit, és Isten megfizet népe ellenségeinek. Bár a korai zsidóság különös módon nem tanúsított érdeklődést a holtak föltámadásának lehetősége iránt, a Kr. e. 2. századra a zsidó hitvilágban is megjelent a holtak föltámadásának gondolata. Ennek a hitbeli érlelődésnek tanúsítója a Dániel könyvéből vett idézet szerzője, aki az ítéletet a feltámadás napjára helyezi, és az eseményt közeli történésnek tekinti. A próféta arról jövendöl, hogy az Úristen napján csak azok fognak örök életre támadni, akik erkölcsösen éltek („akiknek neve bele van írva Isten könyvébe”). Mindazokra azonban, akik nem követték Isten erkölcsi útmutatásait, kárhozat vár.

Az utolsó ítéletet képnnyelven bemutató evangéliumi részlet szerzője a kárhozat lehetőségéről ír. „Távozzatok tőlem, átkozottak, az örök tűzre, amely az ördögnek és az ő angyalainak készült” (41. v.) – mondja a király azoknak, akik az embertárs segítségét elmulasztó cselekedeteik miatt erkölcsileg gonosznak bizonyulnak. A „tűz” az ószövetségi szimbolika alapján a bűnért járó büntetést, Isten haragjának eszközét is jelképezi (vö. Iz 26,11; 66,16; Jer 7,20; Zsolt 79,5). Az átkozottak örök tűzre küldésével kapcsolatban figyelembe veendő, hogy a történeti Jézusnak a kárhozatra vonatkozó valamennyi kijelentése a prófétai intelem műfájában fogalmazódott meg. Jézus a kárhozat valós lehetőségére figyelmeztet, és nem azt mondja, hogy lesznek ténylegesen pokolra jutó emberek. Intelmet megfogalmazó próféta gyanánt nem pontos információt akar adni a jövőről, hanem hallgatóságának lelkületét szándékozik átalakítani: arra figyelmezteti hallgatóit, hogy ha nem térnének meg, az ítéleten súlyos elmarasztalásban részesülnének. Ennek tudatában kell értelmeznünk a jézusi kijelentéseket. Ha tehát ő a kárhozat fiának nevezi az áruló Júdást (vö. Jn 17,12), ezzel nem azt jelenti be, hogy Júdás ténylegesen elkárhozott, hanem arra figyelmeztet: az apostol erkölcsileg kárhozatra méltó magatartást tanúsított. Amikor Kafarnaumnak az Isten ellen lázadó, gőgös lakóit azzal fenyegeti, hogy az alvilágba fognak süllyedni (vö. Lk 10,15), ezzel nem azt hirdeti meg, hogy a város lakossága ténylegesen el fog kárhozni, hanem arra int: ha Kafarnaum lakói tovább folytatnák bűnös életvitelüket, az ítéleten pokoli sors várna rájuk. Krisztusnak a felebaráti szeretetre képesítő segítségét tudatosan és végérvényesen elutasító emberre az a sors várna, mint az „ördögre és angyalaira”: ezek az istenellenes hatalmak az ítélet örök tűzében végérvényesen vereséget szenvednek, és már soha többé nem zavarhatják az üdvözült emberek boldog életét.

XVI. Benedek pápa az egyház tanítását összefoglalva beszél az erkölcsi önmegvalósítás kudarcának, a kárhozatnak valós lehetőségéről. A poklot nem valamiféle földrajzi helynek (például föld alatti világnak) tekinti, hanem az Istentől való elszakítottság földöntúli állapotának. Ebbe az állapotba azok juthatnak, akik halálos bűnben halnak meg, és még haláluk pillanatában sem fogadják el Isten megbocsátó irgalmát. Ez az Istentől való örök elszakítottság megfosztaná az embert földi létének és erkölcsi erőfeszítéseinek végső céljától és minden értelmétől. A pápa hangsúlyozza: ha valaki Isten minden segítségét elutasítva mégis ebbe az állapotba jutna, teljes mértékben önmagát okolhatná, mert szabadon döntött, és Isten tiszteletben tartja teremtménye szabadságát. A pokolról szóló pápai tanítás feltételes módon értendő: ha akadnának olyanok, akik Istent teljesen elutasítva halnának meg, a pokolra jutnának. Ez a feltételes módon való fogalmazás vehető észre Benedek pápának a „Reményre vagyunk megváltva” (lat. *Spe salvi*) szavakkal kezdődő enciklikájában (2007) is. Ebben többek között arról ír, hogy ha nem a mérhetetlenül irgalmas Krisztus lenne a végítélet igazságos bírója, akkor azokat az embereket, „akikben minden hazugság lett; ...akik gyűlöletben éltek és a szeretetet kiirtották magukból”, „semmi meg nem menthetné” a pokoltól, mert „a jószág szétrombolása visszavonhatatlan” (vö. *Spe salvi* 45). – Az egyházi megnyilatkozások egyetlen konkrét emberről vagy vallási közösségről sem mondták ki, hogy a pokolba kerültek volna. A pápa tudja, hogy a Firenzei Zsinat (1439/45) nyilatkozata is csak látszólag kivétel, amikor azt tanította: a pogányok, zsidók, eretnekek vagy szakadárok, akik nincsenek a katolikus egyházban, nem lehetnek részesei az örök életnek, hanem az örök tűzre fognak kerülni. A zsinati atyák annak idején feltételesen fogalmaztak, állításukhoz ugyanis hozzáfűzték: „kivéve, hogyha életük befejezése előtt az egyházhoz csatlakoztak” (vö. DH 1351). Nyilvánvaló, hogy a II. Vatikáni Zsinat is csak azért sorolhatta a jó szándékú nem katolikusokat, a zsidókat, a muszlimokat, a nem keresztény vallások követőit és az önhibájukon kívül hitetleneket Isten népébe (vö. LG 15–16), mert belátta: amennyiben e csoportok tagjai őszintén követik saját vallásuknak vagy lelkiismeretüknek az evangéliummal összhangban lévő indításait, rejtett módon már Krisztushoz, azaz a katolikus egyházhoz tartoznak. A pápa mindezzel tisztában van. Ezért nem tartja kizártnak, hogy Isten üdvözítő akaratának (vö. 1Tím 2,4) és a krisztusi megváltás egyetemességének köszönhetően végül mindenki eljut az üdvösségre: nem lesz olyan ember a földkerekségen, akinek erkölcsi önmegvalósítása végérvényes kudarcot vallana.

6. 23 Köszönd meg Istennek, hogy megmentett a pokol tüzétől!

Dániel próféta jövődőlésén elgondolkodva köszönd meg Istennek, hogy lehetővé tette számodra is az „élők könyvébe” kerülést és az üdvösségre jutást!

Az utolsó ítéletről szóló tanítást olvasva adj hálát az ítélő Krisztusnak, aki a felebaráti szeretetet gyakorlók számára lehetővé tette, hogy az ítélet alkalmával az ő jobbán állhassanak.

Benedek pápa útmutatásait szem előtt tartva azért adj hálát Krisztusnak, hogy bár a kárhozat a történelem végéig fenyegető lehetőség marad az emberiség életében, az ő megváltó kereszthalálának köszönhetően mégis reménykedni szabad abban, hogy nem lesz olyan ember, akinek erkölcsi önmegvalósítása végérvényes kudarcba fulladna.

6. 3 A cél elérése tisztulás által

A Makkabeusok második könyve ismeretlen szerző görögül közreadott műve a Kr. e. 2. század végéről. A könyv a deuterokanonikus (másodlagosan kánoni) művek közé tartozik. Ez azt jelenti, hogy volt olyan időszak, amikor nem tartották sugalmazottnak, és nem sorolták az istentiszteleten felolvasandó művek jegyzékébe, a kánonba. A műből vett idézet szerzője nemcsak a feltámadásba vetett zsidó hitről, hanem arról a zsidó meggyőződésről is tanúskodik, hogy az istenfélő módon elhunyt emberek számára még a haláluk után is van lehetőség arra, hogy végérvényesen megtisztuljanak bűneik maradványaitól. – Pál apostol az 1. század derekán a korintusi keresztényeknek írt első levelében az ember végső erkölcsi tisztulását elősegítő „tisztítótűzről” ad tanítást. – XVI. Benedek pápa a Kompendium című írásában (2005) a tisztítóhelyre vonatkozó egyházi tanítást foglalja össze.

6. 31 A végső erkölcsi tisztulás lehetősége

a) Engesztelés a halottakért (2Makk 12,32–34.39–46)

12 ³² Püünkösöd után pedig Gorgiász, Idumea helytartója ellen mentek. ³³ Ez háromezer gyalogossal és négyszáz lovassal vonult ki. ³⁴ Ekkor az történt, hogy az összecsapás után elesetek néhányan a zsidók közül. [...] ³⁹ A rákövetkező napon azután elment Júdás az embereivel, hogy elhozza az elesettek holtsíkeit, és eltemesse őket szüleik mellé a családi sírokba. ⁴⁰ Ekkor azonban a jamniai bálványok fogadalmi tárgyait találták a megöltek alsóruhája alatt, pedig hát ilyenektől a törvény eltiltja a zsidókat. Erre mindnyájuk előtt világossá lett, hogy ezért kellett elesniük. ⁴¹ Ekkor mindannyian áldották az Úr igazságos ítéletét, aki napvilágra hozta a rejtett dolgokat. ⁴² Majd imára tértek és azt kérték, hogy feledésbe

menjen az elkövetett bűn. A bős Júdás pedig intette a népet, hogy óvakodjék a büntől. Hiszen tulajdon szemükkel látják, hogy mi történt az elesettek bűne miatt. ⁴³ Majd gyűjtést rendezett, és tízenkétezer ezüst drachmát küldött Jeruzsálembe, hogy áldozatot mutassanak be a megboltak bűneiért, mert helyesen és jámborul gondolkodott a feltámadásról. ⁴⁴ Ha nem remélte volna ugyanis, hogy az elesettek fel fognak támadni, felesleges és hiábavaló dolog lett volna imádkozni a halottakért. ⁴⁵ Tekintetbe vette ezenkívül azt is, hogy azokra, akik istenfélően hunytak el, igen nagy jutalom vár: ⁴⁶ ez szent és üdvös gondolat. Azért végzett engesztelést a halottakért, hogy bűneiktől megszabaduljanak.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

püünkösöd után pedig Gorgiász, Idumea helytartója ellen mentek: a kijelentés történelmi háttérét a Makkabeusok felkelésének időszaka és eseményei alkotják. A makedón Szeleukosz – Nagy Sándor egyik hadvezére – a Kr. e. 4. század végén eltérő hagyományokkal rendelkező népet lazán összefogó birodalmat alapított. A Kr. e. 2. században ez a Szeleukida Birodalom leigázta Izraelt, és pogány oltár felállításával megszenteltelenítette a jeruzsálemi templomot is. A megszállók elleni felkelést egy Matatiás nevű zsidó pap kezdeményezte, és harcát leszármazottai folytatták. E leszármazottnak az utókor a kalapács vagy pöröly szóra utaló Makkabeus melléknevet adományozta. A név valószínűleg arra emlékeztet, hogy Makkabeus Júdás, akinek egyik hadjáratáról beszél az idézet írója, súlyos csapásokat mért az ellenségre. – Gorgiász szír–szeleukida tábornok volt, aki Antióchosz Epifánész szeleukida király szolgálatában állt. – Idumea (Edom) annak az ókori államnak a neve, amelyet az edomiták népcsoportja alapított a Holt-tengertől délre eső területen.

az összecsapás után elesetek néhányan a zsidók közül: a Makkabeusok első könyvében ezt olvassuk ugyanerről az ütközetről: „Azon a napon papok estek el a harcban. Vitézi tetteket akartak ugyanis véghezvinni és meggondolatlanul harcba bocsátkoztak” (1Makk 5,67).

elment Júdás az embereivel, hogy elhozza az elesettek holttesteit, és eltemesse őket szüleik mellé a családi sírokba: a temetést feltehetően az is sürgetővé tette, hogy pünkösd után a hőmérséklet emelkedése miatt felgyorsult a tetemek oszlásának folyamata.

ekkor azonban a jamniai bálványok fogadalmi tárgyait találták a megöltek alsóruhája alatt, pedig hát ilyenektől a törvény eltiltja a zsidókat: Jamnia (héb. *Jabne*) filiszteus település volt a Földközi-tengernél a mai Tel Avivtól délre. A fogadalmi tárgyak olyan apróbb áldozati adományok (kis szobrok, érmek, függők stb.), amelyeket a pogányok fogadalmak keretében isteneiknek ajánlottak fel az istenség segítségének elnyerése céljából, hálából vagy tiszteletből. A ruhák alól tehát amulettek és egyéb kabalák kerülhettek elő, amelyeket a zsidók a jamniai támadáskor (1Makk 5,58) az elesett ellenséges katonáktól vettek el. Jóllehet a MTörv 7,25–26 rendelkezése szerint az ilyen amuletteket el kellett volna égetni, a harcosok zsákmányolási vágyukban elrejtették az említett tárgyakat.

erre mindnyájuk előtt világossá lett, hogy ezért kellett elesniük: a leírás szerzője úgy véli, hogy Isten a törvényszegés büntette miatt engedte meg az elesettek halálát.

ekkor mindannyian áldották az Úr igazságos ítéletét, aki napvilágra hozta a rejtett dolgokat: a mondat a törvénytisztelő zsidóknak arra a meggyőződésére utal, hogy a mindentudó és igazságos Isten előtt semmi sincs rejtve, és a legrejtettebb bűnöket sem hagyja következmények nélkül.

majd imára tértek és azt kérték, hogy feledésbe menjen az elkövetett bűn (más fordításban: *aztán imádkozni kezdtek, és könyörögtek, hogy az elkövetett bűnök teljes bocsánatot nyerjenek*): annak ellenére, hogy halálukban az elesettek elnyerték bűnük büntetését, az imádkozók teljes bocsánatot kérnek Istentől az elhunytak javára.

majd gyűjtést rendezett, és tízenkétezer ezüst drachmát küldött Jeruzsálembe, hogy áldozatot mutassanak be a megholtak bűneiért: a mózesi törvények a bűnös személyek hivatását és az elkövetett bűnök nagyságát figyelembe véve különféle engesztelő áldozatokat írtak elő (vö. Lev 4). A gyűjtésben összejött pénz az áldozati állatok megvásárlásához volt szükséges. Megjegyzendő azonban, hogy a törvények nem rendelkeztek arról, hogy elhunyt személyek bűnei miatt is bemutatatható engesztelő áldozat.

mert helyesen és jámborul gondolkodott a feltámadásról: a szöveg szerzője e mondattal jelzi, hogy Júdás a jámbor, azaz istenfélő magatartása alapján méltó a dicséretre.

ha nem remélte volna ugyanis, hogy az elesettek fel fognak támadni, felesleges és hiábavaló dolog lett volna imádkozni a halottakért: a szerző burkoltan bírálja azokat az izraelitákat, akik nem hisznek a halottak feltámadásában, s dicséri azokat, akik hisznek benne. Ő maga is a hívők közé tartozik, amint ez a hét Makkabeus testvér vértanúságáról szóló beszámolójából (2Makk 7) is kiviláglik. E leírásban a vértanúk édesanyjának ajkára adja a szavakat, amelyek tanúsítják, hogy a Kr. e. 2. századra Izrael fiai között is megérlelődött a hit, hogy Isten a jókat föltámasztja majd az alvilágból: „A világ Királya... a föltámadásban örök életre kelt minket, mivel az ő törvényeiért halunk meg” (2Makk 7,9).

tekintetbe vette ezenkívül azt is, hogy azokra, akik istenfélően hunytak el, igen nagy jutalom vár: az idézet szerzője szerint nemcsak a vértanúkra vár haláluk után nagy jutalomként az örök élet, hanem mindazokra is, akik istenfélő módon, az erkölcsi és a vallási törvényeket követve éltek.

azért végzett engesztelést a halottakért, hogy bűneiktől megszabaduljanak: az ütközetben elhunytak esetében a jutalom elnyerését a bálványimádás (a fogadalmi tárgyak eltulajdonításának) bűne akadályozta. Júdás abban a meggyőződésben rendeli el az áldozatbemutatást, hogy Isten csak az akadály elhárítása után adhatja meg az elhunytaknak jutalomként az örök életet.

b) Az ember, aki megmenekül, de csak mintegy tűz által (1Kor 3,10–15)

3 ¹⁰ Isten nekem adott kegyelme szerint, mint bölcs építőmester, alapot vetettem; más pedig arra épít. De mindenki ügyeljen, hogyan épít rá. ¹¹ Mert a lerakott alapon kívül, amely Jézus Krisztus, más alapot senki sem rakhat. ¹² Ha pedig valaki az alapra aranyat, ezüstöt, drágaköveket, fát, szénát, szalmát épít, ¹³ mindegyiknek a munkája nyilvánvaló lesz; ugyan-

is az a nap megmutatja, mivel az tűzben fog meg nyilvánulni, s a tűz majd kipróbálja, hogy kinek-kinek milyen a munkája. ¹⁴ Az, akinek megmarad a munkája, amelyet ráépített, jutalmat nyer. ¹⁵ Az, akinek munkája elég, kárt vall; ő maga ugyan megmenekül, de csak mintegy tűz által.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

Isten nekem adott kegyelme szerint, mint bölcs építőmester, alapot vetettem; más pedig arra épít: Pál apostol azt állítja, hogy a keresztény közösség Isten épülete. Ezért az építkezés metaforáját alkalmazva fogalmazza meg tanítását. Eszerint Jézus az Isten épületének egyetlen alapja. Önmagát olyan bölcs építőmesternek nevezi, aki Isten kegyelméből megmutatta ezt az alapot a közösségnek. Egyben hangoztatja: minden más igehirdető már csak az általa megmutatott biztos alapra húzhatja a falakat.

ha pedig valaki az alapra aranyat, ezüstöt, drágaköveket, fát, szénát, szalmát épít, mindegyiknek a munkája nyilvánvaló lesz: a felsorolt építőanyagok közül az első három értékes és ellenáll a tűznek, a másik három pedig értéktelen és gyúlékony. Az építőanyagok az egyház tagjainak munkáját szimbolizálják, akik különféle módokon járulnak hozzá a keresztény közösség építéséhez. Az értéktelen anyagok azokat a közösségépítő cselekedeteket jelképezik, amelyeknek indítékai között Istenhez nem illő szándékok is szerepelnek. Ha a keresztény ember munkája Istenhez nem illő indítékokból – fennhéjzás, irigység, féltékenység, emberi tetszés keresése stb. – is erednek, akkor ezeknek meg kell nyilvánulniuk, és el kell tűnniük az ítélet tűzében, mert értéktelenek, és nem méltók a megmaradásra.

ugyanis az a nap megmutatja, mivel az tűzben fog meg nyilvánulni: a prófétáknál az „az a nap” kifejezés az Úr vagy az ítélet napját jelenti (vö. Am 5,18; Iz 2,12; Jo 1,15). A tűz Isten megnyilvánulásának és pusztító ítéletének a jelképe (vö. Iz 26,11; Dán 7,9–11). A tűznek azonban a bibliai szimbolikában emésztő hatása mellett tisztító szerepe is van: a pusztító ítélet csak Isten megátalkodott ellenségeit sújtja, miközben Izraelnek hűséges, de még tisztulásra szoruló „maradékát” a tűz nem pusztítja el, hanem megtisztítja, és egészen szentté teszi (vö. Mal 3,13–21; Zak 13,7–9). Tekintettel arra, hogy Isten az ítéletet a Fiúra, az Emberfiára bízta (vö. Jn 5,22.27), a Pál apostol által említett tűz az utolsó ítélet Krisztusával való találkozást jelenti. Bár az apostol itt az utolsó ítélet tüzeréről beszél, más írásaiban arra is utal, hogy az ítélő Krisztussal való találkozás már közvetlenül a halál után is megtörténhet (vö. Fil 1,23). Ekkor az embernek Krisztus ítélőszéke elé kell állnia (vö. 2Kor 5,8–10; Zsid 9,27). Ezért szavait így is értelmezhetjük: ha ugyanaz a Krisztus ítél a halál után is, és az utolsó napon is, akkor ez azt jelenti, hogy az ember már a halála után belép abba a tisztulási folyamatba, amely az utolsó ítélet tűzében válik teljessé.

s a tűz majd kipróbálja, hogy kinek-kinek milyen a munkája: az állításból látszik, hogy nem pusztító, hanem tisztító és próbára tevő tüzről van szó. Ahogyan a tűz nem bír a nemesfémekkel (Zak 13,9; Zsolt 66,10), de elhamvasztja az értéktelent (Mt 3,12), úgy fogja próbára tenni az Emberfia ítéletének tüze, hogy kinek-kinek mit ér az alkotása.

az, akinek munkája elég, kárt vall; ő maga ugyan megmenekül, de csak mintegy tűz által: a „megmenekül, de csak mintegy tűz által” szófordulat olyanokra utal, akik valamilyen súlyos helyzetből csak hajsztál híján menekülhettek meg, vagy akiknek a tűzből menekülven a lángok falán

kellett áthatolniuk. Pál apostol állításában a hangsúly azon van, hogy a próbára tevő és tisztító tűz az ember végső erkölcsi tisztulását és megmenekülését teszi lehetővé.

c) XVI. Benedek pápa tanítása a tisztítóhelyről (KEK Kompendium 210.211)

210. *Mi a tisztítóhely? A tisztítóhely azok állapotai, akik Isten barátságában halnak meg, ám jóllehet biztosak örök üdvösségük felől, még tisztulásra van szükségük ahhoz, hogy beléphessenek a mennyi boldogságba.*

211. *Hogyan tudunk segíteni a tisztítóhelyen tisztuló*

lelkeknek? A szentek közösségének erejében a földön élő hívők segíthetik a tisztítóhelyen lévő lelkeket, azáltal, hogy följánlják értük közbenjáró imáikat, különösen az eukharisztikus áldozatot, valamint almisznákat, bűnsúkat és bűnbánati cselekményeket.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

mi a tisztítóhely?: a kérdésfeltevést az indokolja, hogy a tisztítóhelyre vagy tisztítótüzre vonatkozó egyházi tanításba 13. századi megfogalmazását követően sok hamis képzet és értelmezés is beleszövődött.

a tisztítóhely azok állapotai, akik Isten barátságában halnak meg, ám jóllehet biztosak örök üdvösségük felől, még tisztulásra van szükségük ahhoz, hogy beléphessenek a mennyi boldogságba: bár a pápa „helynek” nevezi, nyilvánvaló, hogy nem az emberi képzelet által sokféleképpen kiszínezett fizikai helyre gondol. A „tisztítóhely” az a földöntúli és emberi fogalmakkal leírhatatlan állapot, amely Isten közelségét jelenti. Ebbe az állapotba azok kerülnek, akik legalább haláluk pillanatában már megbánták súlyos bűneiket, de bocsánatos bűneik (megbánt súlyos bűneik maradványai, kisebb erkölcsi hibáik, el nem végzett jóvátételi kötelezettségeik) miatt még tisztulásra szorulnak. Isten boldogító jelenlétét ugyanis csak az a teremtmény képes elviselni, aki már tökéletesen megvalósította a szívében rejlő istenképet, amelyet a földi bűnök utóhatásai vagy maradványai sem torzítanak el.

hogyan tudunk segíteni a tisztítóhelyen tisztuló lelkeknek?: a kérdés a kései zsidóságnak és a kereszténységnek arra a meggyőződésére utal, hogy a földön maradottak az elhunytak segítségére lehetnek végső erkölcsi tisztulásukban.

a szentek közösségének erejében a földön élő hívők segíthetik a tisztítóhelyen lévő lelkeket: a pápa az apostoli hitvallásnak egy 5. századi változatára utal, amely azt tudatosította a hívőkben, hogy a „szentek közösségébe” vagy „egyességébe” vetett meggyőződés is a keresztény hit lényegéhez tartozik (vö. DH 19). A szentek közössége kifejezés azt jelenti: az égi hazába jutott hívők és az egyház földön küzdő tagjai lélekben Krisztushoz tartoznak, így egymással is lelki közösségben vannak, és segíthetik egymást az üdvösség elnyerésében.

hogyan följánlják értük közbenjáró imáikat: a keresztény tanítás szerint egyetlen közbenjárónk van: Krisztus, aki örök közbenjáróként imádkozik a mennyi Atyához az emberek üdvösségéért (vö. Zsid 7,25–27; Róm 8,34). Ő azonban bevonta követőit is az emberek üdvözítésének művébe. Ez azt jelenti: a földön és az égből élő hívők bekapcsolódhatnak Krisztus közbenjáró imájába, és embertársaikért ajánlott imáikkal segíthetik egymást az erkölcsi tisztulásban és az üdvösség elnyerésében.

különösen az eukharisztikus áldozatot: először Antióchiai Ignác jelölte a 2. század elején Krisztus megváltó keresztáldozatát a görög *eukharisztia* (hálaadás) szóval. Ezzel arra utalt, hogy Krisztus a mennyi Atya iránti hálájából adta életét az emberek üdvösségéért (vö. Jn 17,1–5). Az eukharisztikus áldozatot Krisztus ajánlja fel a mennyi Atyának, de az áldozatot elfogadó hívők imáikkal maguk is bekapcsolódhatnak ebbe az áldozatba: ilyen értelemben ők is felajánlják az emberek erkölcsi tisztulását és üdvösségét szolgáló krisztusi áldozatot.

valamint alamizsnákat, búcsúkat és bűnbánati cselekményeket: az alamizsna (gör. *eleemoszjiné*: részvét) adomány vagy egyéb segítség, amelyet szükségben lévő embertársunknak nyújtunk. Az alamizsnaadás is felajánlható a tisztulás állapotában lévők megsegítésére. A tiszta szívvel, önzetlenül nyújtott segítség ugyanis imádságnak számít, ezért hozzákapcsolódhat az emberek tisztulásáért és üdvösségéért mondott krisztusi imához. – A búcsú (lat. *indulgentia*: elengedés, elnézés) gyakorlata a 11. században alakult ki: azt jelenti, hogy az egyház Krisztus érdemei alapján részben vagy egészen elengedi a bűnökért járó ideigtartó büntetést. Az ideigtartó büntetés valójában vezeklés, amely a megbocsátott bűn utóhatásainak felszámolását célozza. A búcsú engedélyezésével az egyház ehhez a vezekléshez ad segítséget: Krisztus megváltó érdemeire hivatkozva arra kéri a mennyei Atyát, hogy a vezeklési idő mérséklésével vagy a vezeklés módjának megváltoztatásával könnyítse meg a bűnbánó számára az ideigtartó büntetés elviselését. Mivel a búcsúnyerés imádságok elvégzéséhez kötött, maga is imádság, amely felajánlható a tisztulás állapotában lévők megsegítésére is. – A bűnbánati cselekmények azok a gyakorlatok (böjt, lemondás, virrasztás, zárandoklat stb.), amelyekben a bűnök megbánása megnyilvánul. Ezekkel a cselekedetekkel fejezhetjük ki: fájjaljuk Isten előtt, hogy vétkeztünk, elismerjük, hogy a bűnt rossznak tartjuk, és felébredtjük a bűn kerülésének szándékát. Ezek a cselekmények az imádság legszebb formái közé tartoznak. Ezért imaként ezek is felajánlhatók mások üdvösségéért.

6. 32 A szövegek értelmezése

A Makkabeusok második könyvének szerzője a Kr. e. 2. században határozottan vallja: a halált követően van egy olyan állapot, amelyben az elhunyt lelkek megtisztulhatnak bűneiktől, és ezt a tisztulást az értük felajánlott áldozatok, illetve jótettek is segíthetik. Ezt az állapotot nevezi majd az egyház tisztítótűznek vagy tisztulási állapotnak (latin eredetű szóval: purgatóriumnak).

Pál apostol az idézett levelében azt tanítja: az ember erkölcsi kibontakozásának sikerét Isten azzal is támogatja, hogy lehetőséget ad a halál utáni tisztulásra. Bár Pál apostol szavait többféleképpen lehetne értelmezni, a katolikus egyház erre a levélrészletre hivatkozva fogalmazta meg az I. Lyoni Zsinaton (1245) a tisztítóhelyre vonatkozó tanítását (vö. DH 838). A levélrészletből az is kiolvasható, hogy az apostol a tisztítótűzet az ítélő Krisztussal való találkozásnak tekinti, és e találkozás kezdetét a halál utáni időpontra helyezi.

XVI. Benedek pápa a Katolikus Egyház Katekizmusához írt Kompendiumában összefoglaló módon mutatja be a tisztítótűzre vonatkozó egyházi tanítást. A „tisztítóhely” vagy tisztítótűz kifejezésen a Lyoni Zsinat tanításához kapcsolódva egy olyan földöntúli állapotot és tisztulási folyamatot ért, amelyben a bűneitől feloldozást nyert ember a halála után végérvényesen megszabadulhat bűneinek „maradványaitól”, és teljesen éretté válhat az Istennel való találkozásra. A tisztítótűzet nem büntetésnek, hanem az ítélő Krisztussal való reményteli találkozásnak tartja, amelynek öröméhez mi is hozzájárulhatunk. A „Reményre vagyunk megváltva” szavakkal kezdődő enciklikájában a pápa így ír erről a találkozásról: „...évszázadokat átívelő alapvető meggyőződése volt a kereszténységnek, és ma is vigasztaló tapasztalata, hogy a szeretet át tud nyúlni a másvilágba, hogy a kölcsönös ajándékozás és elfogadás lehetséges, melyben a halálon túl is részesíthetjük egymást. Ki ne érezné szükségét annak, hogy a másvilágba eltávozott szerettei felé a jószág, a hála vagy a bocsánatkérés jelét küldhesse? Itt tovább kérdezhetnénk: ha a ‘tisztítótűz’ egyszerűen a tisztává égés az ítélő és megmentő Úrral való találkozásban, akkor hogyan vehet ebben részt egy harmadik személy, bármilyen közel álló is legyen? Egy ilyen kérdés esetében világosan kell látnunk, hogy egy ember sem

önmagába zárt magányos egyed. Kapcsolatban vagyunk egymással és sokszoros hatással vagyunk összekötve. Senki sem él egyedül. Senki nem vétkezik egyedül. Senki sem üdvözl egyedül. Az én életembe állandóan beleszövődik a mások élete: abba, amit gondolok, mondok, teszek, művelek. És megfordítva, az én életem is beleszövődik a másokéba: rosszba és jóba egyaránt. Így a másikért mondott kérésem az ő számára nem idegen, nem külsődleges a halál után sem... Nekünk, keresztényeknek soha nem szabad csak ezt kérdeznünk: hogyan menekülhetek meg én magam? Hanem: mit tehetek azért, hogy mások is üdvözüljenek, és másoknak is fölkeljen a remény csillaga? Mert akkor tettem a legtöbbet a saját üdvösségemért is” (*Spe salvi* 48).

6. 33 Imádkozz a tisztulás állapotában lévő elhunytakért!

Makkabeus Júdas megsejtette: az embert üdvözíteni szándékoló Isten még a halált követően is lehetőséget ad egy végső tisztulásra, hogy teremtménye képes legyen elviselni a Vele való találkozás leírhatatlan örömét. Arra a felismerésre is eljutott, hogy a földön maradottak áldozataik felajánlásával segíthetik az elhunytak tisztulását. Ezért mutatott be áldozatot a csatában elesettekért. Példáját követve te is imádkozz elhunyt szeretteidért!

Pál apostolnak a tisztítótűzről szóló tanításán elgondolkodva adj hálát Istennek, aki a tisztítótűz ajándéka által minden embernek lehetőséget adott arra, hogy elkerülje az örök halált, és a mennyország örömebe juthasson. Imádkozz az elhunytakért, és irántuk való szereteted jeleként nevükben is köszönd meg Istennek ezt a káprázatos ajándékát!

Benedek pápa szavait olvasva gondolj arra, hogy a tisztítótűz valójában az irgalmasan ítélő Krisztussal való találkozás, s ez a találkozás legfeljebb annyiban okoz szenvedést, amennyiben a „tűzzel”, a mérhetetlen jósággal és irgalommal szembesülő ember csak fájdalommal tud visszatekinteni a földön elkövetett bűneire. Fontold meg a pápa szavait, és imáid, szentmiséken való részvételeid, felajánlott adományaid, búcsúnyeréseid, valamint bűnbánati cselekményeid által igyekezz segítségére lenni elhunyt szeretteidnek abban, hogy reménykedve tudják elviselni a bűneire szomorúan visszatekintő ember fájdalmait.

**A SZENT JEROMOS BIBLIATÁRSULAT ÁLTAL 1997-BEN KÉSZÍTETT
BIBLIAFORDÍTÁS KÖNYVEINEK NEVE ÉS RÖVIDÍTÉSE**

Teremtés könyve	(Ter)	Az Énekek éneke	(Én)
Kivonulás könyve	(Kiv)	A Bölcsesség könyve	(Bölcs)
Leviták könyve	(Lev)	Jézus, Sirák fiának könyve	(Sir)
Számok könyve	(Szám)	Izajás könyve	(Iz)
Második Törvénykönyv	(MTörv)	Jeremiás könyve	(Jer)
Józsue könyve	(Józs)	Jeremiás siralmi	(Siralm)
Bírák könyve	(Bír)	Bárak könyve	(Bár)
Rút könyve	(Rút)	Ezekiel jövődölése	(Ez)
Sámuel első könyve	(1Sám)	Dániel jövődölése	(Dán)
Sámuel második könyve	(2Sám)	Ózeás jövődölése	(Óz)
Királyok első könyve	(1Kir)	Joel jövődölése	(Jo)
Királyok második könyve	(2Kir)	Ámosz jövődölése	(Ám)
Krónikák első könyve	(1Krón)	Abdiás jövődölése	(Abd)
Krónikák második könyve	(2Krón)	Jónás jövődölése	(Jón)
Ezdrás könyve	(Ezdr)	Mikeás jövődölése	(Mik)
Nehemiás könyve	(Neh)	Náhum jövődölése	(Náh)
Tóbiás könyve	(Tób)	Habakuk jövődölése	(Hab)
Judit könyve	(Judit)	Szofonias jövődölése	(Szof)
Eszter könyve	(Eszter)	Aggeus jövődölése	(Agg)
Jób könyve	(Jób)	Zakariás jövődölése	(Zak)
Zsoltárok könyve	(Zsolt)	Malakiás jövődölése	(Mal)
A Példabeszédek könyve	(Péld)	A Makkabeusok I. könyve	(1Makk)
A Prédikátor könyve	(Préd)	A Makkabeusok II. könyve	(2Makk)
Evangélium Máté szerint	(Mt)	Első levél Timóteusnak	(1Tim)
Evangélium Márk szerint	(Mk)	Második levél Timóteusnak	(2Tim)
Evangélium Lukács szerint	(Lk)	Levél Titusznak	(Tit)
Evangélium János szerint	(Jn)	Levél Filemonnak	(Filem)
Az Apostolok Cselekedetei	(ApCsel)	Levél a zsidóknak	(Zsid)
A rómaiaknak írt levél	(Róm)	Jakab levele	(Jak)
Első levél a korintusiaknak	(1Kor)	Péter első levele	(1Pét)
Második levél a korintusiaknak	(2Kor)	Péter második levele	(2Pét)
Levél a galatáknak	(Gal)	János első levele	(1Ján)
Levél az efezusiaknak	(Ef)	János második levele	(2Ján)
Levél a filippieknek	(Fil)	János harmadik levele	(3Ján)
Levél a kolosszeieknek	(Kol)	Júdás levele	(Júd)
Első levél a tesszalónikieknek	(1Tessz)	János jelenései	(Jel)
Második levél a tesszalónikieknek	(2Tessz)		

FORRÁSJEGYZÉK, KÉPJEGYZÉK

Ó- és Újszövetségi Szentírás: Neovulgáta

Szent Jeromos Bibliatársulat, Budapest, 1997; online: <https://szentiras.hu/KNB>

H. Denzinger, P. Hünermann: Hitvallások és az Egyház Tanítóhivatalának megnyilatkozásai (röv. DH)

Szent István Társulat, Budapest, 2004.

A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai közül:

Sacrosanctum Concilium (*A Szent Zsinat...*, röv. SC), 1963

Lumen Gentium (*A nemzettek világossága...*, röv. LG), 1964

Apostolicam actuositatem (*Az apostoli tevékenységet...*, röv. AA), 1965

Ad Gentes (*A nemzettekhez...*, röv. AG), 1965

Gaudium et spes (*Az öröm és remény...*, röv. GS), 1965

A II. Vatikáni Zsinat tanítása, Szent István Társulat, Budapest, 1975

online: Magyar Katolikus Püspöki Konferencia/Könyvtár (<https://regi.katolikus.hu/adattar.php?h=10>)

A Katolikus Egyház Katekizmusának Kompendiuma (2005)

Szent István Társulat, Budapest, 2018

online: Magyar Katolikus Püspöki Konferencia/Könyvtár (<https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=400>)

A Katolikus Egyház Katekizmus (1992 franciául)

Szent István Társulat, Budapest, 1995 és 1997

online: Magyar Katolikus Püspöki Konferencia/Könyvtár (<https://archiv.katolikus.hu/kek/>)

VI. Pál pápa: Humanae vitae (1968)

DH 4476

online: Magyar Katolikus Püspöki Konferencia/Könyvtár (<https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=120>)

VI. Pál pápa: Evangelii nuntiandi (1975)

Az evangélium hirdetése, Szent István Társulat, Budapest, 2012

online: Magyar Katolikus Püspöki Konferencia/Könyvtár (<https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=121>)

II. János Pál pápa: Familiaris consortio (1981)

A családi közösség, Szent István Társulat, Budapest, 1982

online: Magyar Katolikus Püspöki Konferencia/Könyvtár (<https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=202>)

II. János Pál pápa: Evangelium vitae (1995)

Az élet evangéliuma, Szent István Társulat, Budapest, 1995

online: Magyar Katolikus Püspöki Konferencia/Könyvtár (<https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=78>)

XVI. Benedek pápa: Deus caritas est (2005)

Az Isten szeretet, Szent István Társulat, Budapest, 2006

online: Magyar Katolikus Püspöki Konferencia/Könyvtár (<https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=198>)

XVI. Benedek pápa: Spe salvi (2007)

A keresztény reményről, Szent István Társulat, Budapest, 2008

online: Magyar Katolikus Püspöki Konferencia/Könyvtár (<https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=223>)

Ferenc pápa: Evangelii gaudium (2013)

Az evangélium öröme, Szent István Társulat, Budapest, 2014

online: Magyar Katolikus Püspöki Konferencia/Könyvtár (<https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=451>)

Ferenc pápa: Amoris laetitia (2016)

A családban megélt szeretetről, Szent István Társulat, Budapest, 2016

online: Szentszék, Apostoli buzdítások (http://w2.vatican.va/content/francesco/la/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20160319_amoris-laetitia.html (latin))

Képek:

Borító: Christian Rohlf (1849–1938, német festő): A hegyi beszéd; 1916, fametszet; részlet

1. fejezet: Ádám teremtése (Monreale katedrálisa, Szicília; mozaik, 12. sz.)

2. fejezet: Mózes a törvényt magyarázza (Bury Bible, 12. sz.; Cambridge, Corpus Christi College, MS002I; miniatúra)
Róm 2,14–15 in: Biblia. Újszövetség (magyar), ford. Heltai Gáspár, 1562. OSZK RNYT RMK I. 51.
Közzétéve az Országos Széchényi Könyvtár engedélyével.

3. fejezet: A hegyi beszéd ('La Somme le Roy', 13. sz.; Bibliothèque Mazarine, Párizs, Ms 870; miniatúra)

4. fejezet: Kiűzetés a Paradicsomból (Bible Historiale Complétée, 14. sz.; The Hague, KB, 71 A 23; miniatúra)

5. fejezet: A tékozló fiú (Rade Pavlović; ikon, 2013)

6. fejezet: A mennyekbe vezető létra (12. sz.; Szent Katalin-kolostor, Sínai-félsziget; ikon)

TARTALOM

AJÁNLÁS	5
BEVEZETÉS	7

1. AZ ERKÖLCSI ÖNMEGVALÓSÍTÁS MINT AJÁNDÉK, FELADAT ÉS LEHETŐSÉG

1. 1 A MEGVALÓSÍTANDÓ ISTENKÉP MINT AJÁNDÉK	10
1. 11 <i>Az Isten képmására teremtett ember</i>	10
a) Az istenképiség mint ajándék (Ter 1,26–31)	10
b) Az Isten Fiának hasonlóságára teremtett ember (Róm 8,28–30)	11
c) Az egyház tanítása az ember istenképiségéről (GS 22)	12
1. 12 <i>A szövegek értelmezése</i>	13
1. 13 <i>Gondolj arra, hogy Isten ajándékeként az Ő képmása vagy!</i>	13
1. 2 AZ ERKÖLCSI ÖNMEGVALÓSÍTÁS MINT FELADAT	14
1. 21 <i>Buzdítások az erkölcsi önmegvalósításra</i>	14
a) A vallás erkölcsi törvények mint emlékeztetők (MTörv 6,1–9)	14
b) Az új ember megvalósítását szorgalmazó Pál apostol (Ef 4,17–24)	15
c) Az erkölcsös életre buzdító szívbeli törvény (GS 16)	16
1. 22 <i>A szövegek értelmezése</i>	17
1. 23 <i>Figyeld az erkölcsi önmegvalósításra buzdító sugallatokat!</i>	17
1. 3 AZ ERKÖLCSI ÖNMEGVALÓSÍTÁS LEHETŐSÉGE ISTEN SEGÍTSÉGÉVEL	18
1. 31 <i>Isten teszi lehetővé az igazsá válást</i>	18
a) Ezekiél próféciája az új szívről (Ez 11,14–20)	18
b) Pál apostol tanítása a megigazulás lehetőségéről (Róm 5,12–17.19–21)	19
c) Az emberiséget Istennel megbékéltető Krisztus (SC 5)	20
1. 32 <i>A szövegek értelmezése</i>	21
1. 33 <i>Adj hálát Istennek, hogy lehetővé teszi számodra a megigazulást!</i>	22

2. AZ ERKÖLCSI ÖNMEGVALÓSÍTÁS ÚTMUTATÓI: A TÖRVÉNY ÉS A LELKIISMERET

2. 1 AZ ISTENTŐL EREDŐ ERKÖLCSI TÖRVÉNY	24
2. 11 <i>Az isteni törvény mint az erkölcsös élet útmutatója</i>	24
a) A tízparancsolat (MTörv 5,1–22)	24
b) A Jézus által tökéletessé tett erkölcsi törvény (Mt 5,17–20)	26
c) A II. Vatikáni Zsinat tanítása az erkölcsi törvényről (GS 41)	27
2. 12 <i>A szövegek értelmezése</i>	28
2. 13 <i>Isten törvénye szerint valósítsd meg önmagadat!</i>	29
2. 2 A LELKIISMERET	30
2. 21 <i>A lelkiismeret mint útmutató</i>	30
a) Dávid királyt szíve bűnbánatra indítja (2Sám 24,1–4.10)	30
b) Pál apostol tanítása a szívbe írt erkölcsi törvényről (Róm 2,12–16)	31
c) A lelkiismeret mint útjelző a II. Vatikáni Zsinat szerint (GS 16)	32
2. 22 <i>A szövegek értelmezése</i>	33
2. 23 <i>Igyekezz lelkiismereted szavát követve élni!</i>	34

3. ÖNMAGUNK ERKÖLCSI MEGVALÓSÍTÁSA A HEGYI BESZÉD SZELLEMEBEN

3. 1 A MENNYEI KINCSEK KERESÉSE	36
3. 11 <i>A maradandó értékek keresése Isten segítségével</i>	36
a) Salamon király a bölcsesség ajándékát mindennél többre tartja (Bölcs 7,1–16)	36
b) Jézus a hegyi beszédben mennyei kincsek gyűjtésére buzdít (Mt 6,19–24)	37
c) Az „odafönt való” kincsek keresése (GS 57)	38
3. 12 <i>A szövegek értelmezése</i>	39
3. 13 <i>Kérd Isten segítségét a mennyei kincsek gyűjtéséhez!</i>	40

3. 2	A MENNYEI ATYÁBA VETETT BIZALOM	41
3. 21	<i>Bizakodás az isteni gondviselésben</i>	41
a)	A megszemélyesített bölcsesség tanácsai (Péld 3,1–12)	41
b)	A gondviselésről szóló jézusi tanítás (Mt 6,25–34)	42
c)	Az isteni Gondviselésről szóló zsinati tanítás (LG 16)	43
3. 22	<i>A szövegek értelmezése</i>	44
3. 23	<i>Teljes szívvel bizakodj a gondviselő Istenben!</i>	45
3. 3	AZ EMBERI ÉLET SZENTSÉGÉNEK TISZTELETE	46
3. 31	<i>Az Istentől eredő emberi élet iránti tisztelet</i>	46
a)	Az emberben lévő istenkép lerombolásának tilalma (Ter 9,1–7)	46
b)	Aki haragszik testvérére, méltó az ítéletre (Mt 5,21–26)	47
c)	Az emberi életet a fogantatástól kezdve oltalmazni kell (GS 51)	48
3. 32	<i>A szövegek értelmezése</i>	50
3. 33	<i>Gondolkodj el az életet védő törvények indokain!</i>	51
3. 4	HŰSÉG A HÁZASSÁGBAN	52
3. 41	<i>A házastársi hűség</i>	52
a)	Tóbiás és Sára segítséget kér Istentől (Tób 8,1,4–9)	52
b)	Jézus tanítása a hitvesi hűségről (Mk 10,2–9)	53
c)	A II. Vatikáni Zsinat tanítása a házastársi szeretetről (GS 48)	54
3. 42	<i>A szövegek értelmezése</i>	56
3. 43	<i>Kérd Istentől a hűség ajándékát a hitvesek számára!</i>	57
3. 5	HŰSÉG A TANÚSÁGTEVÉSBEN	58
3. 51	<i>Buzdítás a hűséges tanúságtevésre</i>	58
a)	Ti vagytok az én tanúim (Iz 43,10–13; 44,6–8)	58
b)	Ti vagytok a föld sója és a világ világossága (Mt 5,13–16)	59
c)	Az egyház tanítása a tanúságtevésről (AG 36.38–40)	59
3. 52	<i>A szövegek értelmezése</i>	60
3. 53	<i>Tégy tanúságot Istenbe vetett hitedről és Krisztusról!</i>	60
3. 6	A SZERETET GYAKORLÁSA	61
3. 61	<i>Az Isten magatartását utánzó szeretet</i>	61
a)	Szeresd felebarátodat, mint te magadat! (Lev 19,15–18)	61
b)	Szeressétek ellenségeiteket! (Mt 5,38–48)	61
c)	A főparancs az egyház tanításában (AA 8)	63
3. 62	<i>A szövegek értelmezése</i>	64
3. 63	<i>Gondolkodj el a felebaráti szeretet követelményének jelentésén!</i>	64

4. AZ ERKÖLCSI ÖNMEGVALÓSÍTÁS KUDARCA: AZ ERKÖLCSI HALÁL

4. 1	A FÖLDI ÉRTÉKEK TÚLBECSÜLÉSE	66
4. 11	<i>A világ mulandó javainak istenítése</i>	66
a)	Aki pénzre éhes, nem telik be pénzzel (Préd 5,9–16)	66
b)	Nem a vagyonban való bővelkedéstől függ az ember élete (Lk 12,13–21)	67
c)	Erkölcsei kibontakozás az egyensúlyzavaroktól szenvedő világban (GS 10)	68
4. 12	<i>A szövegek értelmezése</i>	69
4. 13	<i>Gondolkodj el a bibliai és a zsinati kijelentéseken!</i>	69
4. 2	AZ ISTEN IRÁNTI BIZALMATLANSÁG	70
4. 21	<i>Az Isten iránti bizalmatlanság bűne</i>	70
a)	Az Isten iránti bizalmatlanságból fakadó első bűn (Ter 3,1–10)	70
b)	Péter apostol nem bízik az Urban (Mt 16,21–23)	71
c)	Az Isten iránti bizalmatlanság következményei a történelemben (GS 13)	72
4. 22	<i>A szövegek értelmezése</i>	72
4. 23	<i>Tudatosítsd, hogy bűneid az Isten iránti bizalmatlanságból fakadnak!</i>	73
4. 3	AZ EMBERI ÉLET SZENT VOLTÁNAK SEMMIBEVÉTELE	74
4. 31	<i>Az emberi élet szentségének semmibevétele</i>	74
a)	Káin és Ábel (Ter 4,1–16)	74
b)	Mindaz, aki gyűlöli testvérét, gyilkos (1Ján 3,8–15)	75
c)	Az emberi élet ellen irányuló cselekedetek gaztettek (GS 27)	76
4. 32	<i>A szövegek értelmezése</i>	78
4. 33	<i>Kerüld a gyilkossághoz vezető gyűlölet légkörét!</i>	78

4. 4	HÜTLENSÉG A HÁZASSÁGBAN	79
4. 41	<i>A hitvesi hűtlenség</i>	79
a)	Dávid király bűne (2Sám 12,1–10)	79
b)	A házasságtörés bűne Jézus tanításában (Mt 5,27–32)	80
c)	A keresztény házasságtól idegen a házasságtörés és a válás (GS 49)	82
4. 42	<i>A szövegek értelmezése</i>	83
4. 43	<i>Mondj imát a házasságukban hűtlenné válókért!</i>	84
4. 5	HÜTLENSÉG A TANÚSÁGTEVÉSBEN	85
4. 51	<i>Hűtlenné váló tanúságtevők</i>	85
a)	Az Úr intelmeit elutasító Júda népe (Jer 7,1–4.8–11.13–15.21–24)	85
b)	A szolga, aki nem várja hazatérő urát (Lk 12,35–46)	87
c)	A tanúságtevésben hűtlen hívők is felelősek az ateizmus terjedéséért (GS 19)	89
4. 52	<i>A szövegek értelmezése</i>	90
4. 53	<i>Ne légy hűtlen a tanúságtevésben!</i>	91
4. 6	A SZERETET NÉLKÜLI ÉLET	92
4. 61	<i>A szeretet hiánya</i>	92
a)	Az Isten szeretetét elutasító nép (Óz 4,1–3.12)	92
b)	Ha szeretet nincs bennem, semmi sem vagyok (1Kor 13,1–3)	93
c)	Az igazságosság és a szeretet követelményei (GS 30)	94
4. 62	<i>A szövegek értelmezése</i>	95
4. 63	<i>Gondolkodj el azon, hogy szeretet nélkül semmit sem érsz!</i>	96

5. AZ ERKÖLCSI ÖNMEGVALÓSÍTÁS MINT ÚJRAKEZDÉS: AZ ERKÖLCSI FELTÁMADÁS

5. 1	A MARADANDÓ ÉRTÉKEK ÚJBÓLI FELFEDEZÉSE	98
5. 11	<i>A földi javak helyes értékelése</i>	98
a)	Ha nem az Úr építi a házat... (Zsolt 127,1–2)	98
b)	Vagyonom felét a szegényeknek adom (Lk 19,1–10)	99
c)	A szeretet és művei megmaradnak (GS 39)	100
5. 12	<i>A szövegek értelmezése</i>	101
5. 13	<i>Fedezd fel újra a maradandó értékeket!</i>	102
5. 2	A MENNYEI ATYÁBA VETETT BIZALOM MEGÚJÍTÁSA	103
5. 21	<i>A bizalom újraéledése</i>	103
a)	Könyörülj rajtam, Isten! (Zsolt 51,1–19)	103
b)	A tékozló fiú hazatér (Lk 15,11–32)	104
c)	Tanúságtétel az Atya szeretetéről (EN 26)	106
5. 22	<i>A szövegek értelmezése</i>	107
5. 23	<i>Bűnbánatod jeleként fordulj újra bizalommal a mennyei Atyához!</i>	108
5. 3	AZ EMBERI ÉLET SZENTSÉGÉT SEMMIBE VEVŐ BŰNÖK MEGBÁNÁSA	109
5. 31	<i>Lehetőség az emberi élet ellen elkövetett bűnök megbánására</i>	109
a)	Vajon a gonosznak halálát akarom-e? (Ez 18,1–4.10–13.21–23)	109
b)	Még ma velem leszel a Paradicsomban (Lk 23,32–34.39–43)	110
c)	A gyilkos sem veszíti el személyi méltóságát (EV 9)	111
5. 32	<i>A szövegek értelmezése</i>	112
5. 33	<i>Imádkozz az emberéletet kioltó bűnösök megtéréséért!</i>	113
5. 4	A HÁZASTÁRSI HŰSÉG ÚJBÓLI IGAZOLÁSA	114
5. 41	<i>Új lebetőség a hűség igazolására</i>	114
a)	Isten megbocsátja Dávid bűnét (2Sám 12,11–25)	114
b)	Én sem ítélek el (Jn 8,1–11)	115
c)	Az elvált és polgárilag újraházasodott keresztények segítése (AL 299.304.305)	116
5. 42	<i>A szövegek értelmezése</i>	120
5. 43	<i>Mondj köszönetet Istennek, aki a bűnbánóknak irgalmasan megbocsát!</i>	121
5. 5	A HŰSÉG ÚJRAÉLEDÉSE A TANÚSÁGTEVÉSBEN	122
5. 51	<i>Új lebetőség a hűséges tanúságtevésre</i>	122
a)	Az elszáradt csontmező életre kel (Ez 36,16–25; 37,1–2.11–14)	122
b)	A tanúságtevésben hűtlen Péter új lehetőséget kap (Lk 22,31–34)	123
c)	Buzdítás a tanúságtevői hűség állandó megújítására (GS 43)	124
5. 52	<i>A szövegek értelmezése</i>	125
5. 53	<i>Köszönd meg Istennek, hogy lebetőséget ad a hűség újbóli igazolására!</i>	126

5. 6	A SZERETET ÚJRAÉLEDÉSE	127
5. 61	<i>A szeretet újraéledése Isten erejében</i>	127
a)	A hűtlen Izrael lehetőséget kap az isteni szeretet viszonzására (Óz 2,4.16–22)	127
b)	A bűnbocsánatot elfogadó asszony újra szeretni tudja Istent (Lk 7,36–50)	129
c)	Az Istennel való találkozás ébreszti fel az önzetlen szeretetet (DC 31)	130
5. 62	<i>A szövegek értelmezése</i>	131
5. 63	<i>Kérd Istent, segítsen a szeretet gyakorlásában!</i>	132

6. AZ ERKÖLCSI ÖNMEGVALÓSÍTÁS CÉLJA: AZ EMBER MEGDICSŐÜLÉSE

6. 1	AZ ERKÖLCSI ÖNMEGVALÓSÍTÁS CÉLJA: A MENNYORSZÁG ELÉRÉSE	134
6. 11	<i>Az üdvösség birodalmának ígérete</i>	134
a)	Az új ég és az új föld (Iz 65,1–12.16–25)	134
b)	A világ teremtése óta készült ország elnyerése (Mt 25,31–40)	136
c)	Isten népe zárándokúton a mennyország felé (LG 48)	137
6. 12	<i>A szövegek értelmezése</i>	140
6. 13	<i>Adj hálát az erkölcsi küzdelmeidet támogató Istennek!</i>	141
6. 2	AZ ERKÖLCSI ÖNMEGVALÓSÍTÁS KUDARCA	142
6. 21	<i>A kárhozzát lehetősége</i>	142
a)	Feltámadás az örök életre vagy az örök gyalázatra (Dán 12,1–2)	142
b)	Távozzatok tőlem, átkozottak, az örök tűzre (Mt 25,41–45)	143
c)	XVI. Benedek pápa tanítása a poklóról (KEK Kompendium 125.212.213)	144
6. 22	<i>A szövegek értelmezése</i>	146
6. 23	<i>Köszönd meg Istennek, hogy megmentett a pokol tüzétől!</i>	147
6. 3	A CÉL ELÉRÉSE TISZTULÁS ÁLTAL	148
6. 31	<i>A végső erkölcsi tisztulás lehetősége</i>	148
a)	Engesztelés a halottakért (2Makk 12,32–34.39–46)	148
b)	Az ember, aki megmenekül, de csak mintegy tűz által (1Kor 3,10–15)	150
c)	XVI. Benedek pápa tanítása a tisztítóhelyről (KEK Kompendium 210.211)	151
6. 32	<i>A szövegek értelmezése</i>	152
6. 33	<i>Imádkozz a tisztulás állapotában lévő elhunytakért!</i>	153

A Szent Jeromos Bibliatársulat által 1997-ben készített bibliafordítás könyveinek neve és rövidítése	155
Forrásjegyzék, képjegyzék	156
Tartalom	157

